

Ban Mai

TRÌNH CÔNG SƠN

vết chân đà trắng

TRÌNH CÔNG SƠN

Ban Mai

Trình Công Sơn tặng hát đà trắng

Vết chân đà trắng nghìn năm in dấu

Trình Công Sơn và chiến tranh Việt Nam

Trình Công Sơn người lính của cuộc sống

Trình Công Sơn người ca hát

242 bài hát Trình Công Sơn

vết chân đà trắng



Ban Mai

TRÌNH CÔNG SƠN vết chân dã trắng

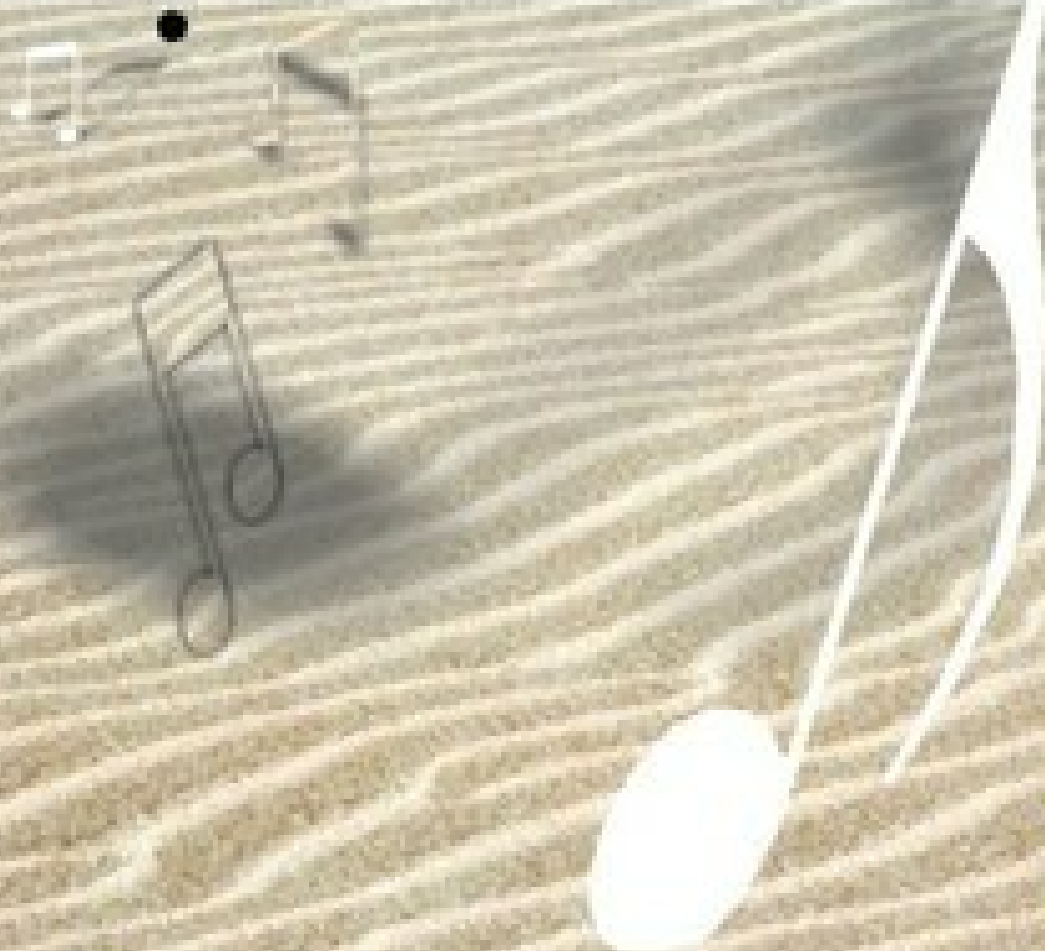
TRÌNH CÔNG SƠN

Ban Mai



Trình Công Sơn tổng hát dã tràng
Vết chân dã tràng nghìn năm in dấu
Trình Công Sơn và chiến tranh Việt Nam
Trình Công Sơn người tình của cuộc sống
Trình Công Sơn người ca thơ
242 ca từ Trình Công Sơn

vết chân dã tràng



Thiết kế và in ấn: Nhà xuất bản Văn học - Thành phố Hồ Chí Minh



BAN MAI

TRỊNH CÔNG SƠN
VẾT CHÂN DẤ TRÀNG

Chia sẻ ebook : <http://downloadsachmienphi.com/>

Tham gia cộng đồng chia sẻ sách :

Fanpage : <https://www.facebook.com/downloadsachfree>

Cộng đồng Google : <http://bit.ly/downloadsach>

NHÀ XUẤT BẢN LAO ĐỘNG
TRUNG TÂM VĂN HOÁ NGÔN NGỮ ĐÔNG TÂY

MỤC LỤC

- [Trang trọng đôi lời cùng bạn đọc](#)
(Gs. Nguyễn Đình Chú)
- [Lời mở đầu của tác giả](#)

PHẦN I

- I. [Quá trình nghiên cứu](#)
 - II. [Trịnh Công Sơn tiếng hát đã tràng](#)
 - III. [Vết chân đã tràng ngàn năm in dấu](#)
 - IV. [Trịnh Công Sơn và chiến tranh Việt Nam](#)
 - V. [Trịnh Công Sơn người tình của cuộc sống](#)
 - VI. [Trịnh Công Sơn người ca thơ](#)
 - VII. [Thay lời kết luận](#)
- * [Tài liệu tham khảo](#)

PHẦN II

[Phụ lục 1: Danh mục các tập nhạc Trịnh Công Sơn](#)

[Phụ lục 2: Danh mục ca khúc Trịnh Công Sơn](#)

[Phụ lục 3: Văn bản ca từ Trịnh Công Sơn](#)

[Phụ lục 4: Hình ảnh, thủ bút trịnh Công Sơn](#)

TRANG TRỌNG ĐÔI LỜI CÙNG BẠN ĐỌC

Dù chưa có một cuộc bình bầu, một cuộc điều tra xã hội học, tôi vẫn tán thành ý kiến của nhạc sĩ Thanh Tùng cho rằng Trịnh Công Sơn là “Người Việt Nam viết tình ca hay nhất thế kỷ”. Bởi tôi cũng nghĩ như vậy. Từ hạ bán thế kỷ XX đến nay, trong nền âm nhạc Việt Nam hoành tráng, đa thanh, đa điệu, Nhạc Trịnh - cái tên thân quen mà người đời đã đặt cho âm nhạc của Trịnh Công Sơn - là nhạc sĩ được đón nhận nồng thắm nhất, không chỉ với người trong nước, mà còn với Việt kiều sống ngoài nước, kể cả người nước ngoài. Chỉ xem báo chí tường thuật lễ tang nhạc sĩ Trịnh Công Sơn, đông đến hàng vạn người đã đành, mà có điều chưa từng thấy bao giờ trên đất nước ta là những người đi đưa tang, vừa đi vừa hát, dĩ nhiên là hát Nhạc Trịnh; chỉ nhìn vào sách báo viết về Trịnh, Nhạc Trịnh dồn dập ra đời trong vài ba năm sau ngày Trịnh “về làm” cát bụi, cũng đủ tin điều nói trên đây là sự thật. Nhạc sĩ Trịnh Công Sơn qua đời ngày 1- 4 - 2001, ngay sau đó chưa đầy một tháng đã có sách Trịnh Công Sơn - Một người thơ ca, một cõi đi về do Nguyễn Trọng Tạo, Nguyễn Thụy Kha, Đoàn Tử Huyền sưu tầm biên soạn (Nxb Âm Nhạc - Trung tâm Văn hoá Ngôn ngữ Đông Tây, Hà Nội, 5 - 2001), và vài năm sau (2004) bổ sung, tái bản với tên sách mới Một cõi Trịnh Công Sơn (Nxb Thuận Hoá - Trung tâm Văn hoá Ngôn ngữ Đông Tây). Và cùng ra đời là các sách: Trịnh Công Sơn - Cát bụi lộng lẫy (Nxb Thuận Hoá - Tạp chí Sông Hương); Trịnh Công Sơn - Người hát rong qua nhiều thế hệ (Nxb Trẻ, 7 - 2001); Trịnh Công Sơn - Rơi lệ ru người (Nxb Phụ nữ, quý II - 2001); Trịnh Công Sơn - Cuộc Đời - Âm Nhạc - Thơ - Hội Họa & Suy Tưởng (Nxb Văn Nghệ TP. HCM, 11 - 2001); Trịnh Công Sơn: một nhạc sĩ thiên tài (Bửu Ý - Nxb Trẻ - Công ty Văn hóa Phương Nam, 4 - 2003); Trịnh Công Sơn - Có một thời như thế (Nguyễn Đắc Xuân - Nxb Văn học, 1 - 2003); Trịnh Công Sơn và cây đàn lya của Hoàng tử bé (Hoàng Phủ Ngọc Tường - Nxb Trẻ, 2 năm 2005).

Sách in lại những bài viết khi Trịnh còn tại thế, nhưng phần lớn và cũng là phần tâm huyết nhất, gây xúc động với người đọc nhiều nhất vẫn là sau ngày Trịnh qua đời. Chúng ta bắt gặp ở đây nhiều tên tuổi quen thuộc không chỉ trong nhạc giới mà còn là văn giới, và các ngành khác: Văn Cao, Nguyễn Xuân Khoát, Phạm Duy, Trần Văn Khê, Phạm Tuyên, Phó Đức Phương, Hồng Đăng, Nguyễn Khoa Điềm, Phạm Tiến Duật, Anh Ngọc, Nguyễn Duy, Thanh Thảo, Nguyễn Trọng Tạo, Hoàng Phủ Ngọc Tường, Nguyễn Quang Sáng...

Kiều bào ta ở nước ngoài cũng rất mực ưu ái Trịnh. Đã có nhiều bài ngợi ca Nhạc Trịnh khi tác giả còn sống. Trước năm 1975, Tạ Tỵ đã có thể viết: “Trong lịch sử âm nhạc Việt Nam, không nhạc sĩ nào có thể tạo cho mình, cho thế hệ mình những cơn lốc nghệ thuật làm lay động đến chiều sâu tâm thức con người ở trong và ngoài kích thước quốc gia như Trịnh Công Sơn”. Sau ngày Trịnh qua đời, trên các tạp chí Diễn đàn, Hợp lưu, Văn học, trên nhiều website lại càng có thêm nhiều bài viết xúc động, sâu sắc về thế giới Nhạc Trịnh. Riêng tạp chí Văn học đã dành một chuyên san về Trịnh. Năm 2008, Bùi Vĩnh Phúc - nhà phê bình văn học ở Hoa Kỳ - đã xuất bản chuyên luận viết về Trịnh Công Sơn in tại Việt Nam: Trịnh Công Sơn - Ngôn ngữ và những ám ảnh nghệ thuật (Nxb Văn hóa Sài Gòn, 2008). Nhạc Trịnh, đúng là trường hợp hiếm hoi trong nền nhạc của nước nhà, có khả năng vượt

ra ngoài phạm vi quốc gia. Tại các nước Mỹ, Pháp, Nga, Đức, Nhật, Nhạc Trịnh đã có chỗ đứng không dễ gì có. Riêng ở Nhật, Diễm xưa của Trịnh đã được dịch ra tiếng Nhật để hát và được chọn làm nhạc phẩm chính cho một bộ phim của một hãng phim lớn, và là nhạc phẩm Á Châu đầu tiên được đưa vào giảng dạy tại Viện Đại học Kansai Gakuin. Thêm nữa, năm 1991, cô Yoshii Michiko đã làm luận văn thạc sĩ tại Pháp bằng tiếng Pháp về đề tài Những bài hát phản chiến của Trịnh Công Sơn. Năm 2004, Giải thưởng âm nhạc hoà bình thế giới (WPMA) được trao cho Nhạc Trịnh. Người Việt Nam ta, hẳn rất tự hào về Nhạc Trịnh. Riêng với tôi là kẻ đến muộn, nhưng nhờ có mối quan hệ ruột rà giữa văn chương mà tôi đã gắn bó một đời với ca từ của âm nhạc để từ đó trở thành người thần phục thể giới phong phú, huyền diệu, lừng lững chất nhân văn muôn thuở đặc biệt là đậm đà triết lý cao siêu hiếm thấy ở Nhạc Trịnh. Trước hết là ở ca từ. Với tôi, sự thần phục đã đi đôi với lòng biết ơn. Biết ơn trong Nhạc Trịnh có tiếng gọi đàn, gọi đàn... da diết, điều tôi hằng mong ước thiết tha đến cháy bỏng, thậm chí có kèm theo ít nhiều bức xúc trước sự khắc nghiệt của trần gian. Tiếng gọi đàn trong Nhạc Trịnh là tiếng gọi người Việt Nam ta ơi! Hãy “Nối vòng tay lớn”, “Hãy yêu nhau đi”, yêu nhau nhiều, nhiều, nhiều... nữa đi! Chúng ta đều là con cháu vua Hùng. Tổ tiên ta từng dạy Bầu ơi thương lấy bí cùng/ Tuy rằng khác giống nhưng chung một giàn. Đừng để bất cứ một thứ định kiến nhất thời nào, một thứ rào cản nào ngăn trở. Hãy yêu nhau thêm nữa đi. Hãy “nối vòng tay lớn” thêm nữa đi. Và, tôi cũng xin được cảm ơn Nhạc Trịnh đã cho tôi một sản phẩm nghệ thuật tuyệt vời để từ đó tôi có đối tượng mà nghĩ về vấn đề thế nào là giá trị nhất thời, thế nào là giá trị vĩnh hằng trong thế giới nghệ thuật mà với người đời vốn cũng không đơn giản. Với tôi, giá trị của Nhạc Trịnh là trường tồn, là bất biến, dù cho sự khám phá, sự nhận chân giá trị đối với Nhạc Trịnh vẫn còn phải đặt ra mãi mãi theo thời gian như đã từng đặt ra với các thiên tài nghệ thuật khác.

Bạn đọc kính mến!

Từ những gì được thừa thốt trên đây, tôi lại thiết tha mong muốn quý vị hãy đến với cuốn sách này của nữ soạn giả Ban Mai. Đến với nó, trước hết là đến với một trường hợp đam mê Nhạc Trịnh tự thuở niên thiếu cho đến hôm nay Ban Mai đang làm việc tại một trường Đại học, đã được đào tạo ở bậc thạc sĩ. Làm luận văn thạc sĩ, Ban Mai đã chọn đề tài Thân phận con người và tình yêu trong ca từ Trịnh Công Sơn. Đây là vấn đề cốt lõi trong nội dung ca từ của Nhạc Trịnh. Do đó, nhiều bậc thầy, bậc đàn anh đi trước đã có nói tới và nói đến nhiều điều rất hay, nhưng chưa có điều kiện nói hết. Ban Mai, với yêu cầu của một luận văn thạc sĩ, dĩ nhiên, trên cơ sở tiếp thu thành quả của người đi trước, phải có sự phát triển, nâng cao bằng những phương pháp khoa học khác nữa, mà kết quả đã được ghi nhận. Nay, từ luận văn thạc sĩ, đã có sự tu chỉnh, bổ sung thêm, tác giả chuyển lên làm sách. Sách gồm hai phần chính:

Phần I. Tiểu luận về Thân phận con người và tình yêu trong ca từ Trịnh Công Sơn. Phần II. Văn bản ca từ Trịnh Công Sơn.

Với phần I, bạn đọc đã có điều kiện theo dõi ý kiến của những người đi trước, nay đọc tiểu luận của Ban Mai chắc sẽ có sự đánh giá khách quan, công bằng đối với tác giả. Tôi xin không nói gì thêm. Tôi muốn nói nhiều đến phần II. Quả thật theo tôi đây là việc làm rất cần thiết trong công cuộc khám phá, chiếm lĩnh lâu dài đối với Nhạc Trịnh. Như mọi người đã thừa nhận trong kho báu Nhạc Trịnh, lời ca, ca từ có một vị trí đặc biệt. Riêng

về ca từ, Trịnh Công Sơn đã hoàn toàn xứng đáng là thi sĩ lớn, thậm chí có người đã mệnh danh là Nguyễn Du của thời nay. Ấy thế nhưng, hỏi đã có mấy ai được tiếp xúc với khối lượng ca từ của Nhạc Trịnh một cách đầy đủ? Ngay đến con số nó là bao thì cũng mỗi người nói một cách: 300?, 500?, 800? Mà nghe đâu, chính Trịnh Công Sơn cũng không nhớ mình đã có bao nhiêu ca khúc. Phạm Văn Đỉnh, Chủ tịch Hội Văn hoá Trịnh Công Sơn tại Pháp, đã công bố trên mạng thư mục bài hát Trịnh Công Sơn từ công phu sưu tầm của mình là 288 bài. Từ thực tế đó, lần này, với cuốn sách của Ban Mai, in lại 242 văn bản ca từ của Nhạc Trịnh, với sự cho phép của người thừa kế bản quyền. Tôi không chỉ hy vọng mà còn tin rằng tất cả những ai đã đam mê Nhạc Trịnh, hiện đang trên con đường đến với Nhạc Trịnh, sẽ hân hoan chào đón. Con số 242 này, dù đã là kết quả của một quá trình xông xáo, vất vả, thậm chí tốn kém của nữ soạn giả Ban Mai, nhưng chắc chắn chưa đủ so với những gì Nhạc Trịnh đã có. Chỉ mong sao, sẽ có sự bổ sung, đóng góp thêm của những ai thiết tha với kho báu Nhạc Trịnh. Và cũng xin đừng quên chỉ bảo cho soạn giả Ban Mai những điều còn bất cập, thiếu sót, trong công trình vốn là sản phẩm của nhiều năm tháng bằng niềm đam mê Nhạc Trịnh.

Hà Nội, vào Thu, Mậu Tý (2008)

LỜI MỞ ĐẦU

Trong nền âm nhạc Việt Nam, Trịnh Công Sơn được xem là một trong những nhạc sĩ viết lời ca hay nhất, là phù thủy của ngôn ngữ [7, 8]. Gần nửa thế kỷ sáng tạo, Trịnh Công Sơn đã để lại cho nền âm nhạc Việt Nam một di sản đồ sộ trên 300 ca khúc. Ca từ của ông đích thực là thơ. Một kiểu thơ lãng mạn, trữ tình, giàu chất hiện sinh, siêu thực mang đậm dấu ấn Thiền, có giá trị lớn về nội dung và nghệ thuật.

Thế nhưng, tìm hiểu giá trị ca từ của Trịnh Công Sơn mang tính học thuật trong trường học đến nay vẫn còn bỏ ngỏ. Là người say mê Nhạc Trịnh, vì vậy, khi làm luận văn Cao học về Văn học Việt Nam, tôi không ngần ngại chọn ca từ Trịnh Công Sơn làm đối tượng nghiên cứu, dưới góc nhìn văn học.

Bên cạnh việc tìm hiểu giá trị ca từ và những đóng góp của Trịnh Công Sơn trong nền văn hóa Việt Nam, công trình này trước tiên coi trọng về mặt cung cấp tư liệu. Trong điều kiện cho phép, chúng tôi cố gắng sưu tầm, khôi phục tương đối đầy đủ những ca từ thất lạc của Trịnh Công Sơn dựa trên các tạp chí, các website trong nước và nước ngoài. Bên cạnh đó, chúng tôi cũng sưu tầm gần như tất cả những bài nghiên cứu ở trong và ngoài nước với nhiều quan điểm khác nhau. Điều này nhằm khách quan hoá cách nhìn trên tinh thần khoa học, vì trước đây do hạn chế về mặt tư liệu, do cách nhìn phiến diện vì nhiều lý do, công chúng chưa hiểu thấu đáo về cuộc đời và những giá trị nghệ thuật mà Trịnh Công Sơn đã cống hiến.

Nghiên cứu ca từ Trịnh Công Sơn, chúng tôi kết hợp nhiều phương pháp khác nhau. Đặc biệt, chú ý đến tính triết học trong ca từ họ Trịnh; phương pháp xếp chồng văn bản của Charles Mauron; phương pháp liên văn bản do Mikhail Bakhtin đề xuất.[30] Mặc dù coi những ca từ của Trịnh Công Sơn là những văn bản chính để khảo sát, nghiên cứu, chúng tôi còn muốn dựa vào

một thứ “siêu văn bản” khác. Đó là hoàn cảnh xã hội, không khí thời đại, bầu khí quyển triết học, chính trị trong đó những ca từ của ông ra đời, và sự giáo dục cá nhân của chính con người nghệ sĩ. Tất cả những điều ấy cũng là những loại “văn bản khác”, qua đó, chúng tôi hy vọng sẽ góp phần vào việc giúp nhìn rõ hơn chân dung tác giả, cũng như phát hiện phần chìm của tảng băng trong ngôn ngữ Trịnh Công Sơn. [4]

Nhân dịp cuốn sách được xuất bản, tôi xin bày tỏ lòng biết ơn đối với giáo sư Nguyễn Đình Chú, người thầy đã cho tôi nhiều ý kiến quý giá trong quá trình hoàn thiện văn bản.

Xin trân trọng cảm ơn những lời chỉ giáo của ông Bửu Ý, nhà văn Hoàng Phủ Ngọc Tường, nhà thơ Anh

Ngọc, Giáo sư Dương Viết Á, nhà văn Trần Hữu Thục (Hoa Kỳ), nhà phê bình văn học Bùi Vĩnh Phúc (Hoa Kỳ).

Đặc biệt, tôi chân thành cảm ơn Tiến sĩ Khoa học Phạm Văn Đỉnh - Chủ tịch Hội Văn hóa Trịnh Công

Sơn (Pháp), và những người bạn Nam Dao, Trần Vũ, Nguyễn Hương, Thơ Thơ đã cung cấp cho tôi nhiều tư liệu quý báu.

Trân trọng cảm ơn cô Trịnh Vĩnh Trinh - đại diện pháp lý bản quyền tác giả - đã cho phép tôi công bố văn bản ca từ Trịnh Công Sơn.

Cuối cùng, chân thành cảm tạ ông Đoàn Tử Huyền - Trung tâm Văn hóa Ngôn ngữ Đông Tây - đã giúp đỡ tôi rất nhiều trong việc biên tập hoàn chỉnh bản thảo cuốn sách này và đưa nó đến tay bạn đọc.

Trong điều kiện hạn chế về mặt khả năng nghiên cứu, công trình chắc chắn còn nhiều khiếm khuyết, tôi rất mong nhận được sự chỉ bảo của quý bạn đọc.

Tháng 8/2008

BAN MAI

(Nguyễn Thị Thanh Thúy)

Phần I

TRỊNH CÔNG SƠN

VẾT CHÂN DẤ TRÀNG

I. QUÁ TRÌNH NGHIÊN CỨU

1. VỀ THƯ MỤC BÀI HÁT

Công chúng thường phỏng đoán Trịnh Công Sơn đã sáng tác hơn 400 ca khúc, có người đã tăng số ấy lên 600,

800 bài, thậm chí có người tăng đến 1000 bài, nhưng không ai đưa ra chứng cứ cụ thể, không biết dựa vào tài liệu

nào để phỏng lượng như vậy. Chính Trịnh Công Sơn, lúc sinh thời, cũng không biết mình đã

viết bao nhiêu ca khúc vì thời chiến tranh sống cuộc đời trốn tránh, lang bạt ông không có điều kiện giữ gìn, những sáng tác ấy thất lạc khắp nơi.

Năm 1991, cô Yoshii Michiko, một sinh viên người Nhật làm luận văn cao học về nhạc phản chiến của Trịnh Công Sơn, đã sưu tầm được 196 bài hát, trên cơ sở tài liệu do chính Trịnh Công Sơn cung cấp dựa vào trí nhớ tác giả hoặc của các ca sĩ. [64]

10 năm sau, khi Trịnh Công Sơn qua đời năm 2001, những bạn bè của ông ở trong nước và ngoài nước cố công sưu tầm những bài hát của ông qua nhiều nguồn. Hiện nay trên mạng Hội Văn hóa Trịnh Công Sơn, trong thư mục Bài hát, Ts.Kh. Phạm Văn Đỉnh đã kỳ công sưu tầm được 288 bài, có chú thích năm tháng cẩn thận. Có lẽ đó là thư mục bài hát tìm được nhiều nhất tính cho đến thời điểm hiện nay.

Khi sưu tầm ca từ Trịnh Công Sơn để nghiên cứu, bước đầu chúng tôi cũng gặp rất nhiều khó khăn. Tuy

nhien, qua thời gian dài sưu tầm công phu, cẩn trọng với những cứ liệu có được, chúng tôi nhận định Trịnh

Công Sơn sáng tác khoảng trên 300 bài hát. Ts.Kh. Phạm Văn Đỉnh cũng đồng ý như vậy.

2. VỀ NHỮNG BÀI NGHIÊN CỨU HIỆN TƯỢNG TRỊNH CÔNG SƠN

Âm nhạc của Trịnh Công Sơn, ngay từ khi mới ra đời và xuất hiện trước công chúng đã gây được tiếng vang và nhanh chóng trở thành hiện tượng. Từ đó đã có những bài viết về nhạc của ông. Chúng tôi tạm phân ra hai thời kỳ: Thời kỳ ông còn sống và sau khi ông mất.

Thời kỳ Trịnh Công Sơn còn sống: Qua tư liệu chúng tôi sưu tầm được, trước năm 1975 có vài tờ báo viết

về hiện tượng nhạc Trịnh Công Sơn với những nhận định chung chung về thiên tài âm nhạc của Trịnh. Như các

bài: Phong trào da vàng ca của Lê Trương, Trịnh Công Sơn của họa sĩ Tạ Ty, Huyền thoại về con người của Tô

Thùy Yên. Trong các bài viết đó, nhận định của Tạ Ty rất đáng chú ý. Ông cho rằng: “Trong lịch sử âm nhạc

Việt Nam, không nhạc sĩ nào có thể tạo cho mình, cho thế hệ mình, những cơn lốc nghệ thuật làm lay động đến

chiều sâu tâm thức con người ở trong và ngoài kích thước quốc gia như Trịnh Công Sơn. Trong vòng 4-5 năm

trở lại đây, tiếng Nhạc Trịnh Công Sơn qua giọng hát Khánh Ly đã đi hẳn vào đời sống tâm linh của những

người trẻ tuổi bằng niềm đau xót và phần nộ xen kẽ trong một hoàn cảnh không mấy thuận lợi vì tình hình quân

sự và chính trị”. [45] Nhìn chung, các bài viết trên chỉ cho ta cái nhìn toàn cảnh về âm nhạc Trịnh Công Sơn

trong bối cảnh xã hội chiến tranh loạn lạc lúc bấy giờ, không có bài viết nào nghiên cứu sâu về ca từ Trịnh Công Sơn.

Đến năm 1991, khi nhạc sĩ Trịnh Công Sơn còn sống, có một luận văn cao học viết về nhạc của ông, do cô Yoshii Michiko người Nhật nghiên cứu với đề tài Những bài hát phản chiến của Trịnh Công Sơn, viết bằng tiếng Pháp, đánh máy chữ rất thoáng, mỗi trang chứa khoảng 20 hàng, có lẽ với máy đánh chữ Olympia của Nhật, cho phép gõ phím với dấu tiếng Việt. Gồm tất cả 135 trang, kể cả trang tựa và phần phụ lục. Đã được bảo vệ tháng 9/1991 tại Đại học Paris 7. Bản dịch tiếng Việt tôi hiện có, đánh máy vi tính khoảng 60 trang (phần bài viết). Luận văn này giới thiệu những bài hát phản chiến của Trịnh Công Sơn, nhằm chứng minh đó là những kiệt tác về âm nhạc, từ đó giúp người nghe nhạc hiểu tốt hơn về những bài hát phản chiến của ông.[64]

Tóm lại, trong khoảng thời gian Trịnh Công Sơn còn sống, việc nghiên cứu ca từ của Trịnh Công Sơn rất hạn chế, do nhiều nguyên nhân: trước năm 1975 do chiến tranh loạn lạc, sau năm 1975 trong quan điểm chính thống có nhiều luồng tư tưởng còn cực đoan, phiến diện. Đây đó, trên những tờ báo trong nước và nước ngoài chỉ giới thiệu về hiện tượng nhạc sĩ Trịnh Công Sơn trong âm nhạc và trong cuộc đời, chưa đi sâu khai thác những đóng góp của ông về nghệ thuật ca từ.

Sau khi Trịnh Công Sơn qua đời ngày 01/04/2001, người ta mới nghiên cứu nhiều về cuộc đời và những sáng tác của ông.

Tại Việt Nam

Có nhiều tác phẩm của Nhiều tác giả biên soạn, lần lượt ra đời tập hợp những bài phê bình của các tác giả trong và ngoài nước (lấy lại trên các trang web hải ngoại và được biên tập lại) gồm những bài phỏng vấn, những bài nghiên cứu, cảm nghĩ của bạn bè.

Sau 01/04/2001, cuốn sách ra đời đầu tiên viết về người nhạc sĩ vừa quá cố là cuốn Trịnh Công Sơn - Một người thơ ca một cõi đi về do Nguyễn Trọng Tạo, Nguyễn Thụy Kha, Đoàn Tử Huyền sưu tầm và biên soạn; sau đó được bổ sung, biên soạn lại và xuất bản lại với tựa đề Một cõi Trịnh Công Sơn (2004).

Tiếp theo, lần lượt được phát hành các cuốn Trịnh Công Sơn - Cát bụi lộng lẫy, Trịnh Công Sơn - Người hát rong qua nhiều thế hệ, Trịnh Công Sơn - Rơi lệ ru người, Trịnh Công Sơn - Cuộc đời, âm nhạc, thơ, hội họa & suy tưởng.

Ngoài ra còn có các tác phẩm khác của Bửu Ý, giảng viên tiếng Pháp Trường Đại học Sư phạm Huế, nhà văn Hoàng Phủ Ngọc Tường, nhà nghiên cứu xứ Huế Nguyễn Đắc Xuân.

Ở đây, chúng tôi điểm qua 3 tập tiêu biểu của Nhiều tác giả:

Thứ nhất là tập Trịnh Công Sơn - Rơi lệ ru người do Nhà xuất bản Phụ Nữ ấn hành năm 2003, dày 208 trang. Cuốn sách nhỏ, khiêm tốn, in thoáng, chữ rõ, tập hợp một số bài viết thiên về người mẹ,

người phụ nữ.

Nổi bật trong tập sách này có bài Kể du ca về tình yêu, quê hương và thân phận của Bửu Ý, với những nhận

định sắc sảo: “Tình yêu, với Trịnh Công Sơn, là điểm tình. Trước hết là phải đẹp, đẹp trong từng lời bội bạc,

bước chân quay gót, trong dang dở và tan vỡ... Cái đẹp ở đây là cái đẹp siêu thực, tức là ít nhiều nhuộm màu

sắc ý chí của kẻ chủ trương và đồng thời nhạt bớt hương vị của thường tình... Quê hương nổi bật hai nét lớn:

nghèo và chiến tranh. Cái nghèo còn là hậu quả của chiến tranh. Và chiến tranh diễn ra không phải ở chiến

trường, không phải do người cầm súng, nó diễn ra ở bàn tròn, ở trong lòng người, ở trong đầu óc những con

người mua bán chiến tranh... Trịnh Công Sơn quả quyết “Chỉ có ta trong một đời” và dứt khoát chọn lựa:

Sống, Sống hết mình. Không khát hẹn, không chờ đợi, không ủy quyền... Phải ôm cho hết cuộc đời nhị nguyên

cồm cộm này, bao gồm những cặp phạm trù khó dung nạp nhau nhưng khó phân ly: sống/chết; buồn/vui; hạnh

phúc/khổ đau”. [55;125-136]

Thứ hai là tập Trịnh Công Sơn - Người hát rong qua nhiều thế hệ, của Nhà xuất bản Trẻ, 2004, dày 416

trang. Bìa cứng, có chân dung tự họa của Trịnh Công Sơn, năm 1999, sau một cơn bệnh “thập tử nhất sinh”. Ấn

phẩm này trình bày đẹp, in ấn trang nhã, tập hợp 26 bài viết của Trịnh Công Sơn, 28 bài viết về Trịnh Công Sơn

trước ngày 1/4/2001, 87 bài của bạn bè sau 1/4/2001 và một số hình ảnh tư liệu về Trịnh Công Sơn. Nổi bật có

bài Hành tinh yêu thương của Hoàng tử bé của Hoàng Phủ Ngọc Tường. Nhận định về tình ca, nhà văn họ

Hoàng cho rằng: “...Với Sơn, Người Tình là người đối thoại cần thiết, và vì thế trong tình ca Trịnh Công Sơn,

người nói không là “Anh” mà là “Tôi và Em”. Hai tiếng Anh - Em ngọt ngào đó hình như không thích hợp với những điều cay đắng. Không thích hợp với nhiều thứ gai góc cuộc đời, như thân

phận, cái chết và nỗi tuyệt vọng: “Và như thế, tôi đang yêu thương cuộc đời bằng nỗi lòng tuyệt vọng”. Đến đây thì mọi sự đã ngã ngũ, rằng Tình ca Trịnh Công Sơn chính là siêu hình học, và vì thế không bao giờ cũ”. [37;128]

Thứ ba là tập Một cõi Trịnh Công Sơn, Nhà xuất bản Thuận Hóa, Trung tâm Văn hoá Ngôn ngữ Đông Tây, 2004, dày 650 trang. Công trình gồm 51 bài viết của 43 tác giả, trong đó có nhiều bài trùng với tập Người hát rong qua nhiều thế hệ, phần Phụ lục 1 có văn xuôi Trịnh Công Sơn, đặc biệt có truyện ngắn Chú Lộ, và phần Phụ lục 2 gồm 73 ca từ của Trịnh Công Sơn.

Đánh giá về ca từ Trịnh Công Sơn, nhạc sĩ Phạm Tuyên viết: “Trong lĩnh vực ca khúc, lời ca có một vị trí

hết sức quan trọng và về mặt này Trịnh Công Sơn thực sự là một nhà thơ. Lời ca anh không dễ dãi tùy tiện, mà luôn luôn ẩn sâu một triết lý về cuộc đời và điều đáng nói là anh đã tìm được những giai điệu phù hợp, dung dị, không cầu kỳ, kiểu cách để thể hiện nội dung đó. Đối với người sáng tác, có được một phong cách riêng là một điều phải phấn đấu. Trịnh Công Sơn không chủ tâm tạo cho mình một sự khác biệt lập dị, nhưng bằng tình cảm chân thành của mình, anh đã có được một phong cách rất riêng được sự mến mộ của đông đảo công chúng. Sẽ còn có nhiều công trình nghiên cứu về hàng trăm ca khúc của anh với những sự đánh giá có thể khác nhau, nhưng phải khẳng định rằng sự nghiệp sáng tác của anh đã góp phần xứng đáng vào nền ca khúc Việt Nam hiện đại”. [36; 463]

Ngoài ba tập sách của Nhiều tác giả trên, còn có ba tác phẩm cá nhân: Thứ nhất là tập: Trịnh Công Sơn một nhạc sĩ thiên tài (2004) của Bửu Ý - một người bạn thân từ thời trai trẻ của Trịnh, hiện đang giảng dạy tiếng Pháp tại Trường Đại học Sư phạm Huế. Ông viết lại từng chặng đời của Trịnh Công Sơn và phân tích một số chủ đề và nghệ thuật ngôn ngữ trong ca từ, bên cạnh còn có những thủ bút của Trịnh. Ngoài ra Bửu Ý còn cung cấp một số bài viết của người nước ngoài viết về Trịnh Công Sơn. Tiếp đến, nhà nghiên cứu xứ Huế Nguyễn Đức Xuân cho ra đời tác phẩm Trịnh Công Sơn - Có một thời như thế (2003). Những tư liệu sưu tầm tương đối đáng tin cậy ấy đã cho ta một cái nhìn xác đáng về cuộc đời của Trịnh. Bên cạnh đó, tác giả đã có công trong việc truy tìm lại bài Dã Tràng ca (còn có tên Trường ca Tiếng Hát Dã Tràng), được sáng tác thời học Sư phạm Quy Nhơn bị thất lạc đến nay.⁽¹⁾

(1) Sau khi Nguyễn Đức Xuân công bố, có người gia đình Trịnh Công Sơn tuyên bố trước báo chí bài Dã Tràng ca từ đó đến bây giờ vẫn nằm trong nhà.

Riêng nhà văn Hoàng Phủ Ngọc Tường - bạn thân của Trịnh - ngoài bài viết Hành tinh yêu thương của Hoàng tử bé in ở tập Trịnh Công Sơn - Người hát rong qua nhiều thế hệ còn cho xuất bản tập Trịnh Công Sơn và cây đàn lya của Hoàng tử bé (2005) với những bài tùy bút viết về kỷ niệm của hai người và những cảm nhận về nhạc phản chiến, tình ca Trịnh Công Sơn.

Tại Hải Ngoại

Ngay từ ngày 02/04/2001, sau khi Trịnh Công Sơn vừa mất một ngày, Diễn đàn là tạp chí đưa tin và có bài viết sớm nhất về ông, chủ yếu là tập hợp các bài viết của bạn bè sinh sống ở Âu, Mỹ. Tiếp đó, trung tuần tháng 4/2001, tạp chí điện tử Văn học Nghệ thuật đã nhanh chóng đưa lên mạng Phụ trương Đặc biệt, phong phú và đa dạng với nhiều bài viết từ trong và ngoài nước, chủ yếu là kể lại những kỷ niệm và cảm xúc của bạn bè dành cho Trịnh Công Sơn.

Tạp chí Hợp Lưu (2001) tại Hoa Kỳ dành 72 trang đầu viết về ông. Trong đó, có bài Chiêm ngắm đóa hoa vô thường của Hà Vũ Trọng, khẳng định nhạc của ông là thơ, ông viết: “Chúng ta yêu Nhạc Trịnh Công Sơn vì trong nhạc của anh có thơ. Vậy, chúng ta có được cả hai. Tự thơ đã là một loại nhạc biểu hiện cái đẹp và sự hài hòa của chữ nghĩa. Nhạc thơ ở anh song sinh từ niềm thôi thúc muốn tỏ tình với cuộc đời. Nhạc thơ đó cũng lung linh ảo diệu như bóng trăng in trên mặt nước mà chúng ta thường không phân biệt nổi đâu là nhạc là thơ. Nếu nhạc là con sông thì thơ là con trăng nhập vào mặt nước thành con thuyền chở tình yêu của anh. Nói cách khác, thơ và nhạc là đôi cánh để bay chở tình yêu trong những ca khúc của Trịnh Công Sơn, không thể tách rời được”. [48;17]

Đặc biệt, tạp chí Văn học (2001) tại California, Hoa Kỳ dành nguyên một ấn bản với chủ đề: Trịnh Công Sơn Tình yêu, quê hương, thân phận, gồm 20 bài, dày 245 trang. Tranh bìa do họa sĩ Đinh Cường vẽ. Trong đó, có bài nghiên cứu Một cái nhìn về ca từ Trịnh Công Sơn của nhà văn Trần Hữu Thục (Hoa Kỳ) rất công phu, ông so sánh kỹ thuật viết của Trịnh Công Sơn khi viết về hai dòng nhạc tách bạch: dòng nhạc về chiến tranh - hòa bình, và dòng nhạc về tình yêu, thân phận. Ông nhận định “... Trong hầu hết những bài hát thuộc loại chiến tranh và hòa bình, anh viết bằng một lối viết rất hiện thực, kể cả khi mô tả những giấc mơ, những ước vọng. Hiện thực kinh khiếp đó được mô tả bằng chữ nghĩa sống động và đầy hình ảnh: trái tim rơi theo đại bác, thịt người cho thú nhai ngon, thịt xương đã phơi đồng xanh, đại bác ru đêm đội về thành phố... Mọi sự hoàn toàn khác hẳn khi ta bước vào tình ca và thân phận. Tất cả bắt đầu chông chênh ở biên giới chữ nghĩa, ý tưởng bởi vì có một sự pha trộn đặc biệt giữa nhiều hình ảnh và ý tưởng cũng như ẩn dụ... tạo ra những hình ảnh, biểu tượng mới và rất nhiều khi tạo nên những hiệu ứng đặc biệt về mặt âm thanh: tuổi đá buồn, nắng khuya, mặt trời ngủ yên, miệng ngọt hạt từ tâm.”. [50; 57-58]

Và kỳ công hơn là bài viết của nhà phê bình văn học Bùi Vĩnh Phúc (Hoa Kỳ), Trịnh Công Sơn, ngôn ngữ và những ám ảnh nghệ thuật. Bằng phương pháp thi pháp học, kết hợp với phương pháp xếp chồng văn bản (superposition) của Charles Mauron và phương pháp liên văn bản nói chung, ông khảo sát kỹ thời gian, không gian nghệ thuật và cách sử dụng ngôn ngữ kỳ ảo trong các ca khúc của Trịnh Công Sơn. Theo ông, trong nhạc Trịnh Công Sơn, chủ yếu có những loại thời gian nghệ thuật sau: thời gian phai tàn, thời gian tiếc nuối, thời gian trông ngóng, thời gian hướng vọng thiên thu, và thời gian thực tại. Không gian nghệ thuật bao gồm không gian Trời đất, không gian Núi và Biển, không gian Sông, không gian Rừng, không gian Phố, với những biểu tượng gắn vào các không gian này như Sóng, Mây, Mưa, Nắng, Mặt trời, Mặt trăng... Ngôn ngữ nghệ thuật trong ca khúc Trịnh Công Sơn kỳ ảo vì chúng thường được kết

hợp với nhiều biện pháp tu từ. Và cuối cùng ông kết luận: “Trịnh Công Sơn là một thi sĩ. Anh sống trong thời đại của mình, và anh có những giấc mơ. (...) Có lẽ, nếu muốn, chúng ta cũng thấy được tầm cỡ của thời đại mình qua những giấc mơ và thế giới mà Trịnh Công Sơn đã sống, đã yêu và đã cùng xót xa với chúng”. [46; 172]

Kể đến là bài Trịnh Công Sơn, tiếng hát hòa bình của nhà phê bình Đặng Tiến (Pháp), bàn về ca khúc

phản chiến, ông giải thích: “Dùng chữ nhạc phản chiến, theo kiểu anti-guerre, anti-war, là nói cho gọn, và đã

có người phản bác, cho rằng mông lung, vì người nghệ sĩ chân chính nào mà không chống chiến tranh? Ngoài

ra, những ca khúc Trịnh Công Sơn tố cáo chiến tranh, gào gọi hòa bình còn bày tỏ khát vọng thống nhất đất

nước, tình tự dân tộc, tình yêu nhân loại, niềm tin vào cuộc đời, tình người và hạnh phúc lứa đôi. Những tình

cảm này đan quện vào nhau. Hơn nửa một số nhạc tình thuần túy, nội dung không quan hệ đến chiến tranh,

khi nghe trong đám đông, cũng tạo nên một cảm giác thời thế, từ một thời phản chiến”. [10; 176]

Bên cạnh những tác phẩm trên, còn phải kể đến một số bài phê bình khác in trên tạp chí và trên mạng rất

công phu như Ảo giác Trịnh Công Sơn của Lê Hữu (Hoa Kỳ), nói về những ảo giác mà ca từ Trịnh Công Sơn

tạo ra. Tuy bài viết có nhiều quan điểm phiến diện, nhưng phần phân tích ca từ rất kỳ công và nhiều chỗ tinh tế.

Bài viết đăng trên tạp chí Văn học tại California, Hoa Kỳ tháng 02&03/2004; và trên mạng tcs-home.org.

Ngoài những công trình trên, chúng tôi còn tìm thấy các bài sau đây:

Nhạc chống chiến tranh của Trịnh Công Sơn, của giáo sư Cao Huy Thuần (Pháp) trong Đêm tưởng niệm

Trịnh Công Sơn do Hội Văn hoá Trịnh Công Sơn tổ chức tại Paris, 3/5/2003, “thuyết văn” sắc sảo về nội dung

những bài hát chủ đề này, đăng lại trên mạng tcs-home.org; Thời thanh xuân Trịnh Công Sơn của Sâm Thương

(tcs-home.org); Trịnh Công Sơn và Những Phố Xa, của Ngự Thuyết (Hoa Kỳ) trên mạng (suutap.com) phân

tích kỹ về không gian phố trong ca từ Trịnh Công Sơn. Tiếng Việt trong dòng Nhạc Trịnh Công Sơn của Phạm

Bân (suutap.com); Bài phỏng vấn Khánh Ly của nhà báo Bùi Văn Phú tại Hoa Kỳ tháng 7/2004, nguồn Tạp chí

Văn (California) số 92, tháng 8/2004; Cái chết, Phật giáo và chủ nghĩa hiện sinh trong nhạc

Trịnh Công Sơn
(2007) của John C. Schafer (talawas.org); (tcs-home.org), tóm lược lại từ văn bản tiếng Anh rất đồ sộ. [65]

Ngoài nữa còn có nhiều trang web tập hợp tất cả hình ảnh, bài hát, đĩa nhạc, bài viết, phê bình, thủ bút của ông, cập nhật thường xuyên. Như trên trang web suutap.com tại Mỹ và tcs-home.org tại Pháp.

Nhìn chung, điểm qua các công trình nghiên cứu, sưu tầm được, chúng tôi nhận thấy như sau:

- Theo thời gian, các công trình nghiên cứu đã cố gắng dựng lại trung thực cuộc đời âm nhạc của Trịnh Công Sơn trong bối cảnh đất nước trước và sau chiến tranh 1975.
- Hầu như các nhà nghiên cứu đều khẳng định Trịnh Công Sơn là một hiện tượng văn hóa lớn trong thế kỷ XX, ông không những là một tài năng lớn trong âm nhạc mà còn là một nhân cách lớn trong một bối cảnh Việt Nam đầy biến động.
- Nghiên cứu, đánh giá Trịnh Công Sơn nhìn chung thường trong trạng thái hỗn hợp giữa nhạc và lời. Nhưng dù vậy, căn cứ trực tiếp hơn vẫn là thiên về phần lời, phần ca từ. Nghiên cứu về ca từ, phần lớn các công trình nghiên cứu đều phân tích phong phú các chủ đề mà nội dung ca từ Trịnh Công Sơn phản ánh, đồng thời lý giải về mặt sử dụng nghệ thuật ngôn từ một cách tài hoa trong các ca khúc của ông.

Cụ thể bàn về nội dung ca từ của Trịnh Công Sơn, hầu hết các bài nghiên cứu đều nhận định “Thân

phận con người và tình yêu” là hai chủ đề nổi bật trong sự nghiệp sáng tác của ông. Thân phận con

người của ông thường mang những cặp phạm trù đối lập sống/chết; buồn/vui; hạnh phúc/khổ đau. Ông

ám ảnh phận người mong manh, chóng tàn. Tình yêu với người nữ của Trịnh Công Sơn là thứ tình yêu

sương khói, lãng đãng, dờ dang. Còn tình yêu con người trong ông, là tình yêu thương nhân loại không

bó hẹp màu da, chính kiến. Tuy nhiên, trong các bài viết chỉ mới đề cập đến nhưng chưa nêu thành một

hệ thống và đào sâu.

Nhận xét ngôn ngữ ca từ trong âm nhạc Trịnh Công Sơn hầu hết đều khẳng định Trịnh Công Sơn là một thi sĩ, ca từ của ông đích thực là thơ. Một kiểu thơ lãng mạn, trữ tình, giàu chất hiện sinh, siêu thực mang đậm dấu ấn Thiền, Phật, có giá trị lớn về nội dung trong lòng Văn hóa Việt Nam, khẳng định những đóng góp to lớn có ý nghĩa cách tân của ca từ Trịnh Công Sơn trong nền ngôn ngữ thơ ca Việt Nam. Ngôn ngữ Trịnh Công Sơn đã tạo thành một trường phái ngôn ngữ mang phong cách Trịnh.

Tóm lại, trên cơ sở tiếp thu kết quả nghiên cứu của các công trình đi trước, bài viết này hệ thống lại, đào sâu thêm, mở rộng hơn nữa, nhằm góp phần khẳng định giá trị nội dung và nghệ thuật ca từ Trịnh Công Sơn trong dòng văn hóa Việt Nam, dưới góc nhìn văn học.

II. TRỊNH CÔNG SƠN TIẾNG HÁT DÃ TRÀNG

Những hẹn hò từ nay khép lại
Thân nhẹ nhàng như mây... Đóa hoa vàng mỏng manh cuối trời
Như một lời chia tay
("Như một lời chia tay" - Trịnh Công Sơn)
THỜI TUỔI TRẺ

Trịnh Công Sơn sinh ngày 28-2-1939 tại Buôn Ma Thuột, tỉnh Đắk Lắk trong một gia đình gốc Huế. Hai năm trước đó, bố mẹ ông lên đây lập nghiệp. Năm sau, sinh con trai đầu lòng, không nuôi được. Năm tiếp theo, Trịnh Công Sơn chào đời, xem như con trưởng. Ông là anh cả của 8 người em trai và gái, người thừa kế quan trọng trong một gia đình trung lưu. Cha ông là một doanh nhân yêu nước và tham gia chống Pháp. Mẹ ông là một người đàn bà nhân hậu, đảm đang và có cảm nhận nghệ thuật rất tinh tế. [44]

Năm 1943, khi ông lên bốn, gia đình về lại Huế, ở tại vùng Bến Ngự, một vùng đất xanh tươi, bên dòng sông An Cựu, nơi có nhiều chùa chiền, lăng tẩm. Tiếng chuông chùa và lời cầu kinh thấm vào hồn ông từ tuổi thơ. Điều đó giúp chúng ta hiểu vì sao những ca từ của ông về sau mang đậm dấu ấn Thiền, Phật và giàu chất Huế.

Khi ông được 8 tuổi, gia đình ông có cửa hàng buôn bán xe đạp và xe máy tại Sài Gòn. Ông thường xuyên vào ra Sài Gòn - Huế. Lên trung học, Trịnh Công Sơn học ở Huế là trường Lycée Français, rồi đổi sang trường

Providence, rồi theo học ban Triết tại trường Chasseloup-Laubat, Sài Gòn. Điều đó chứng tỏ ông là một trong những trí thức thấm nhuần văn hóa Pháp ngay từ khi còn rất trẻ, phần nào lý giải ảnh hưởng nền triết học

phương Tây hiện đại, như Albert Camus, J. P. Sartre..., lên cuộc sống tâm thức ông. Người có công rất lớn

trong việc đem triết học phương Tây hiện đại vào Việt Nam, gây nhiều ấn tượng và ảnh hưởng đối với thanh

niên miền Nam Việt Nam những năm 50 là giáo sư Nguyễn Văn Trung du học từ Bỉ về. [7; 16-19]

Năm 1955, khi ông 15 tuổi, cha ông bị tai nạn giao thông qua đời. Cái chết đột ngột thảm khốc của người cha là cú sốc đầu đời, ám ảnh ông thường trực. Từ đấy, ông luôn suy nghĩ về sự sống và cái chết.

Có lẽ người ta sẽ ngạc nhiên khi xem ảnh thời thơ ấu của ông. Chàng trai vui vẻ và khỏe mạnh giành

nhiều giải thưởng thi đấu thể thao (chạy, cử tạ, judo) này là ai vậy? Điều gì sau đó đã đưa ông trở thành một nhà thơ - nhạc sĩ "buồn bã và ốm yếu" trong mắt của nhiều người?

Năm 1957, Trịnh Công Sơn 18 tuổi. Một tai nạn bất ngờ đã thay đổi tất cả cuộc đời ông. Lúc ấy ông đang

học trung học, vào một ngày khi đang tập judo với người em trai, ông bị thương nặng ở ngực, suýt chết và phải nằm liệt giường gần hai năm tại Huế. Không ngờ thời gian nằm dưỡng bệnh này ông có nhiều thì giờ rảnh rỗi, suy nghĩ về kiếp người, cảm nhận cái đẹp của thiên nhiên. Để khuây khỏa nỗi buồn ông đọc ngẫu nhiên Apollinaire, Marcel Pagnol, Jacques Prévert, Rabindranath Tagore, Marcel Proust, Nietzsche, Nikos Kazantzakis, Albert Camus, Jean-Paul Sartre... Ông đặc biệt yêu thích những tác phẩm của Albert Camus, Truyện Kiều của Nguyễn Du và triết lý Phật giáo. Ông không chỉ tiếp cận với văn học, thi ca mà còn tìm hiểu dân ca Việt Nam, âm nhạc của người da đen: blues, gospel v.v... [44]. Trịnh Công Sơn quyết định chơi đàn guitar và bắt đầu sáng tác. Những ca khúc đầu tiên mang tên Sương đêm và Chơi vui đều chưa ấn hành. [7; 18]

Theo Sâm Thương, ông từng thổ lộ: “Khi rời khỏi giường bệnh, trong tôi đã có một niềm đam mê khác - âm nhạc. Nói như vậy hình như không chính xác, có thể những điều mơ ước, khát khao đó đã ẩn chứa từ trong phần sâu kín của tiềm thức bỗng được đánh thức, trỗi dậy”. [44]

Tai nạn trên là một cái rủi cho ông về thể xác nhưng là một cái may cho nền âm nhạc Việt Nam. Nếu như không có khúc quanh bất ngờ này, có lẽ ông đã tiếp tục chơi thể thao, đi học tiếp và không chừng đã trở thành một ông bác sĩ, hay kỹ sư nào đó... và lịch sử âm nhạc Việt Nam sẽ không bao giờ có được một nhạc sĩ tài hoa như thế.

Ca khúc được in đầu tiên của Trịnh Công Sơn là bài Ướt mi, sáng tác vào năm 1958 và công bố năm 1959, nói về giọt nước mắt thuần khiết của một người con gái. Đó là một cô ca sĩ mới 16 tuổi, xuất hiện về đêm ở phòng trà Văn Cảnh - Sài Gòn, đi hát để nuôi mẹ bị bệnh lao nặng. Đêm nào khi hát bài Giọt mưa thu của Đặng Thế Phong, cô cũng khóc. Điều ấy đã gợi nguồn cảm hứng cho ông sáng tác Ướt mi. Tác phẩm này cho thấy sự thành công qua số lượng đĩa nhạc bán được. Người hát bài này đầu tiên cũng chính là cô ca sĩ ấy - ca sĩ Thanh Thúy - người mà sau này cũng rất nổi tiếng trong sự nghiệp ca hát trước năm 1975. Nguyễn Văn Trung đã từng viết bài Ảo ảnh Thanh Thúy để ca ngợi giọng ca đầy chất liêu trai của cô. [60; 469]

Sau đó, đầu thập niên 60 là thời kỳ Trịnh Công Sơn sáng tác rất nhiều bản nhạc tình và đã trở thành những kiệt tác ca khúc Việt Nam. Ở Huế, thời gian này Trịnh Công Sơn lại rung động theo hình ảnh một thiếu nữ mảnh mai: Ngô Vũ Bích Diễm, con của thầy Ngô Đốc Kh... dạy Pháp văn tại trường Đồng Khánh và trường Quốc Học Huế. Ca khúc nổi tiếng Diễm xưa ra đời, một ca khúc đánh dấu đặc biệt trong đời ông và có hậu vận bền lâu. Mỗi tình thơ mộng và ngắn ngủi với Bích Diễm được tiếp nối qua hình ảnh cô em Ngô

Vũ Dao Ánh

cho đến cuối đời, tuy có nhiều đứt đoạn. Với Trịnh, đó là mối tình gắn bó lâu dài vì cả hai đã có chung nhiều kỷ

niệm xưa.⁽²⁾

(2) Theo lời kể của cô Trịnh Vĩnh Thúy, em gái lớn của Trịnh Công Sơn

Những năm 62-64, chiến tranh Việt Nam ngày càng tàn khốc, thanh niên hầu hết đều bị động viên đi lính. Để hoãn quân dịch, Trịnh Công Sơn rời Huế thi vào trường Sư phạm Quy Nhơn, trường mới thành lập và đây là khóa đầu tiên đào tạo giáo sinh thời khóa hai năm. Nơi thành phố biển hiền hòa, yên tĩnh này, Trịnh đã sáng tác những tình ca nổi tiếng như Biển nhớ, Nhìn những mùa thu đi, Nắng thủy tinh, Chiều một mình qua phố, Vết lằn trầm, Dã tràng ca, Cát bụi. [28; 33] Những tình ca của Trịnh Công Sơn đã gây kinh ngạc cho mọi người thời đó, khi mà cả miền Nam vẫn còn quen với dòng nhạc tiền chiến suốt mướt với Biệt ly của Doãn Mẫn, Giọt mưa thu của Đặng Thế Phong, hay Bóng chiều xưa của Dương Thiệu Tước... Những hình ảnh của Trịnh Công Sơn mang đậm nét siêu thực, với những ca từ lạ hóa hình ảnh đời thường, đã đánh thức cả một thế hệ. Lạ từ nhan đề tới hình ảnh tân kỳ trong lời ca như: Diễm xưa, Tuổi đã buồn, Lời buồn thánh. Rồi những hình ảnh mắt xanh xao, hồn xanh buốt, hai bàn tay đói, bàn tay chặn gió mưa... quả là độc đáo, mang nhiều màu sắc mới lạ, đã gây sự chú ý và liên chinh phục người nghe. [46; 125]

THỜI "PHẢN CHIẾN"

Năm 1964, sau khi tốt nghiệp trường Sư phạm Quy Nhơn, ông được điều lên Bảo Lộc dạy học. Thời gian này, cuộc chiến ở Việt Nam đã trở nên ác liệt. Năm 1965 quân đội Mỹ bắt đầu rầm rộ đổ bộ lên miền Nam Việt Nam. Phong trào đấu tranh của Phật giáo và sinh viên dâng cao. Giai đoạn 1965-1972, “nhạc phản chiến” trở thành nguồn cảm hứng chủ đạo trong sáng tác của Trịnh Công Sơn. Ông bắt đầu sáng tác những bài hát về thân phận con người trong chiến tranh, miêu tả cuộc sống đau đớn, kinh hoàng đầy chết chóc hằng ngày của người dân, từ những người mẹ, người vợ cho đến cụ già, em bé. Những bài hát của ông là tiếng kêu than thống thiết của con người trong cuộc chiến. Tiêu biểu như Gia tài của mẹ, Hát trên những xác người, Đàn bò vào thành phố, Người già em bé, Người con gái Việt Nam, Tình ca người mất trí...

Cuối cùng có lệnh tổng động viên toàn quốc, không thể trốn tránh mãi, ông bắt buộc tìm cách làm cho mình không đủ sức khỏe để đi lính. Hằng ngày ông phải nhịn ăn, và uống thêm diamox, một thứ thuốc rút bớt nước trong cơ thể làm cho sút ký nhanh, và ông đã “thành công” khi tự hủy hoại bản thân mình với trọng lượng cơ thể không thể đi lính. Trốn lính gần như là một cái “nghề” đầy tính chất phiêu lưu của thanh niên miền Nam lúc bấy giờ, trong số đó có Trịnh Công Sơn. Thái độ trốn tránh ấy, chứng tỏ quyết tâm không tham chiến của ông, ông từ chối chiến tranh và phản đối nó. [60; 180]

Dường như không khí thời đại đã thôi thúc ông trong việc sáng tác, và một gặp gỡ định mệnh

giữa ông với ca sĩ Khánh Ly, người thể hiện tuyệt vời những nhạc phẩm của ông, đã làm nên tên tuổi cả hai từ đó.

Theo Bửu Ý, vào năm 1965 tại Đà Lạt tình cờ Trịnh Công Sơn nghe Khánh Ly hát trong hộp đêm Tulipe Rouge. Ông biết ngay giọng hát của cô ca sĩ này phù hợp với những bản nhạc của mình nên mời cô tham gia. Thời gian sau, Khánh Ly rời Đà Lạt và theo ông xuống Sài Gòn. Từ đó cô đã trở thành “Ca sĩ chuyên hát nhạc Trịnh Công Sơn”. Hãy nghe ông nói về cuộc gặp gỡ này: “Gặp gỡ ca sĩ Khánh Ly là một may mắn tình cờ, không phải riêng cho tôi mà còn cho cả Khánh Ly. Lúc gặp Khánh Ly đang hát ở Đà Lạt, lúc đó Khánh Ly chưa nổi tiếng nhưng tôi nghe qua giọng hát thấy phù hợp với những bài hát của mình đang viết và lúc đó tôi chưa tìm ra ca sĩ nào ngoài Khánh Ly. Tôi đã mời Khánh Ly hát và rõ ràng giọng hát của Khánh Ly rất hợp với những bài hát của mình. Từ lúc đó Khánh Ly chỉ hát nhạc của tôi mà không hát nhạc người khác nữa. Đó cũng là lý do cho phép mình tập trung viết cho giọng hát đó và từ đó Khánh Ly không thể tách rời những bài hát của tôi cũng như những bài hát của tôi không thể thiếu Khánh Ly”.[61; 522] Vào cuối năm 1966, buổi ra mắt đầu tiên của ông trước công chúng Sài Gòn là khoảng sân sau Trường Đại học Văn khoa, với hàng ngàn sinh viên và trí thức. Bằng chiếc ghi ta thùng đơn giản và giọng ca huyền thoại Khánh Ly, những bài tình tự quê hương và thân phận con người được hát vang lên và làm thức tỉnh, say đắm hàng ngàn khán giả cuồng nhiệt đêm đó.

Tác phẩm đã hòa nhập vào công chúng, là tiếng lòng của công chúng. Trịnh Công Sơn và Khánh Ly trở thành một hiện tượng và rồi trở thành thần tượng của lớp trẻ lúc bấy giờ.

“Trịnh Công Sơn, với dáng người mảnh khảnh, cặp kính trắng trí thức, giọng Huế nhỏ nhẹ, với cuộc sống bất định. Đêm đi hát, khuya về kê ghế bố ngủ với bạn bè ở Quán Văn hay Hội Họa Sĩ Trẻ. Bên cạnh đó hình ảnh Khánh Ly, khi hát đi chân đất - nữ hoàng chân đất của một thời - giọng hát da diết sương khói diễn tả nỗi trầm thống vô vọng: “tin buồn từ ngày mẹ cho mang nặng kiếp người”. Hai người đi với nhau tạo nên hình ảnh “đôi lứa”, một đôi trai-gái trong tình bạn hồn nhiên, trong sáng. Tạo thành một đôi bạn trẻ, một couple ở đây rất mới, đáp lại ước mơ hiện đại của một thế hệ thanh niên muốn phá vỡ quan niệm nam nữ thụ thụ bất thân còn dè dặt nặng lên xã hội Việt Nam. Trong dư luận, họ cũng không bị nghi ngờ hay tai tiếng, dù người đời có kẻ thắc mắc, tò mò... Những tâm hồn phóng khoáng và “hiện đại” thì gạt phăng đi loại “tò mò bệnh hoạn ấy”.[9] Và đặc biệt, Trịnh Công Sơn là người tăm tiếng mà không tai tiếng. Sơn nói: “Tôi và Khánh Ly chỉ là hai người bạn. Thương nhau vô cùng, trên tình bạn”.[61; 529] Khánh Ly viết: “Một mối liên hệ cao hơn, đẹp đẽ hơn, thánh thiện hơn là những tình cảm đời thường”.[61; 112]

Nhưng trên hết, chính hình ảnh Trịnh Công Sơn và Khánh Ly thường đi hát cộng đồng, nghĩa là hát không công, không lấy thù lao, chủ yếu là cho thánh giả trẻ, tại các giảng đường, trường học, đã tạo ra một hình ảnh lý tưởng trong nghệ thuật, nhất là nghệ thuật ca hát - mang theo lý tưởng nhân đạo và tình yêu thể hiện sự dẫn thân của người nghệ sĩ. Trong khi đó, đa số các ca sĩ khác chỉ hát để kiếm tiền. Trong một lần trả lời phỏng vấn nhà báo Bùi Văn Phú, Khánh Ly kể lại giai đoạn cơ

cực
đói khổ nhưng đầy hạnh phúc những năm 60 ấy: “Thực sự tôi rất mê hát. Không mê hát thì tôi không
có đủ can đảm để đi hát với anh Sơn mười năm mà không có đồng xu, các bạc nào, phải chịu
đói,
chịu khổ, chịu nghèo, không cần biết đến ngày mai, không cần biết tới ai cả, mà chỉ cảm thấy
mình
thực là hạnh phúc, cảm thấy mình sống khi mình được hát những tình khúc của Trịnh Công
Sơn”. [47]

Năm 1969 nhạc phản chiến của Trịnh Công Sơn nổi tiếng khắp thế giới, ông được xem là một
Bob Dylan (nhạc sĩ phản chiến số 1 ở Mỹ) của Việt Nam. Năm 1970, bài Diễm xưa được vào
chung
kết cuộc thi các bài hát nước ngoài ở Nhật, bài Ngủ đi con chiếm “Đĩa vàng” và đã phát hành
trên hai
triệu đĩa [7; 27].

Trịnh Công Sơn từ đó trở thành thần tượng - Kẻ du ca bất khuất - trên đất nước đầy bom đạn.
Những sáng
tác tiếp theo của ông với những ca từ mạnh mẽ, trong tập Kinh Việt Nam hay Ta phải thấy mặt
trời, Nhân danh
Việt Nam là tiếng kêu gọi hòa bình và thống nhất đất nước. Nhạc phản chiến của ông bị chính
phủ của Tổng
thống Nguyễn Văn Thiệu cấm phát hành. Bản thân ông phải sống trốn tránh. Nhưng ông được
nhiều trí thức và
quần chúng cư mang. Trong đó có đại tá Lưu Kim Cương, một sĩ quan cao cấp trong Không
quân miền Nam
Việt Nam đã che chở và giúp đỡ ông rất nhiều trong thời gian khốn khó ấy. Sau khi đại tá Lưu
Kim Cương tử
trận, ông viết bài Cho một người nằm xuống để tri ân một người bạn đã từng che chở mình và
chính bài hát này
về sau là nỗi khổ của ông.

NHỮNG NĂM ĐẦU HÒA BÌNH

Tháng Tư 1975, chiến tranh chấm dứt, ông là người đầu tiên lên Đài Phát thanh Sài Gòn hát
vang bài Nối vòng tay lớn, một bài hát nói lên niềm khao khát hòa bình, thống nhất. Ước mơ
hòa hợp dân tộc hai miền Nam-Bắc, được ông viết từ năm 1968.
Ngày 30 tháng Tư người thân ông ra đi, bạn bè ông ra đi, Khánh Ly rời đất nước trước ngày Sài
Gòn sụp
đổ. Ông ở lại, bởi vì đó là logic của một con người ước mơ được nhìn thấy: ngày hòa bình thống
nhất trên quê
huơng.

Bàn tay thân ái

Lòng không biên giới
Anh em ơi lắng nghe tình nhau

Ngày vui lớn sẽ qua trăm cầu

Mẹ dâng miếng cau rồi dâng ngọn trầu

Cho hai miền trùng phùng lòng thấy nao nao Ngày Nam đêm Bắc

Tình chan trong mắt

Sẽ thấy trăm bình minh ngọt ngào

Huế - Sài Gòn - Hà Nội

Tại sao ông ở lại Việt Nam?

Trước ngày 30/4/1975 có nhiều lời mời đưa ông ra nước ngoài của các hãng thông tấn quốc tế. Ông nói: “Việt Nam là nơi duy nhất tôi có thể sống và sáng tác. Ở nước ngoài, tôi không nghe ra tiếng nhạc trong đầu mình, tôi không nghe được câu thơ tôi viết ra. Tôi thích đi nước ngoài, nhưng nếu ở lâu, tôi sẽ khô cạn và chết mất. Hơi ấm của dân tộc Việt Nam giống như nước cần thiết cho hoa vậy”. [7; 140]

Thế nhưng, tình hình của Trịnh Công Sơn thật khá tế nhị trong thời kỳ sau 1975. Những ngày đầu sau cuộc chiến, với không khí chính trị còn ấu trĩ, tả khuynh quá đà của một số người trong chính quyền mới, ông bị coi là một nghệ sĩ của chế độ “mục nát” của miền Nam.

Theo Nguyễn Đắc Xuân, giai đoạn sau tháng Tư 1975 “Đối với lãnh đạo thì không có vấn đề gì, nhưng có

nhiều “anh em phong trào” ở Sài Gòn không thích quan điểm lập trường chung chung của Trịnh Công Sơn

trước đây”. [28; 97] Vì vậy, để thoát khỏi “không khí nghi kỵ” ở Sài Gòn lúc ấy, Trịnh Công Sơn về Huế. Thế

nhưng, thời gian đó một số phần tử quá khích theo phong trào “Vệ Binh Đỏ” của Trung Quốc đã kích động sinh

viên treo một tấm banderole to tướng mang dòng chữ xanh rờn: “Hạ bộ Phạm Duy - Hoàng Thi Thơ và Trịnh

Công Sơn” trước trường Đại học Sư phạm Huế. Ông sửng sò và câm lặng. Không ngờ về quê hương ông lại bị

giới một gáo nước lạnh như thế. Và tiếp theo là cuộc tọa đàm luận tội “Trịnh Công Sơn có công hay có tội” tại

Hội Văn nghệ Thừa Thiên - Huế. Hôm ấy có cả Trần Hoàn, Tô Nhuận Vỹ, Nguyễn Khoa Điềm, Hoàng Phủ

Ngọc Tường, Nguyễn Đắc Xuân, Trần Viết Ngạc và vài người nữa... Có người lên án, nhưng cũng có người

bảo vệ. “Tội” của nhạc sĩ Trịnh Công Sơn là ông đã làm nhạc phản chiến một cách chung chung, không phân biệt được chiến tranh xâm lược và chiến tranh giải phóng dân tộc trong bài Gia tài của mẹ với câu Hai mươi

năm nội chiến từng ngày. Thậm chí ông còn làm nhạc ca ngợi địch trong bài Cho một người nằm xuống thương

tiếc đại tá không quân Sài Gòn Lưu Kim Cương chết trận - người đã từng cứu mang ông. Nhiều người đã biện

hộ cho Trịnh Công Sơn: “Đúng là Trịnh Công Sơn đã làm nhiều bản nhạc phản chiến, anh được

mệnh danh là
Người làm nhạc phản chiến số 1 thời ấy giống như Bob Dylan, Joan Baez ở bên Mỹ. Trịnh Công Sơn là một
nhạc sĩ tự do, anh theo đuổi chủ nghĩa nhân bản chung chung khác chúng ta. Nhưng anh làm nhạc trong vùng
tạm chiếm, người nghe nhạc phản chiến của anh là lính Cộng hòa. Rất nhiều lính của Thiệu đã bỏ ngũ vì nghe
bản nhạc Người con gái da vàng của anh. Chẳng có người lính cách mạng nào bỏ ngũ vì nghe nhạc của Trịnh
Công Sơn cả. Cũng như ngày xưa bên Trung Quốc, Trương Lương thối sáo đâu phải để cho quân mình buông
kiếm! Đâu phải tự dung chính quyền Thiệu ra lệnh tịch thu những bài hát của Sơn”. [28; 98-101] Và chính xấp
tài liệu đăng lệnh của cựu Tổng thống Thiệu cấm phổ biến nhạc phản chiến của Trịnh Công Sơn, lệnh cấm
mang số 33 ngày 8.2.1969, đã có sức thuyết phục lớn đối với những người tham dự tọa đàm. Sau cuộc tọa đàm,
Trịnh Công Sơn phải viết kiểm điểm. Hồi ấy, những bản kiểm điểm “nói không đúng vấn đề” thường bị viết lại.
Trịnh Công Sơn chưa quen lối sinh hoạt này nên rất đau khổ, chán chường.
Trong thời hậu chiến, cả nước rất khó khăn và như bao người Việt khác, Trịnh Công Sơn cũng được đưa đi lao động sản xuất trên những cánh đồng đầy bom đạn chưa tháo gỡ. Thời gian này, ông không thể sáng tác được, làm sao một người làm tình ca mang tính triết lý trù tượng nổi tiếng lại một sớm một chiều có thể chuyển mạch bất sáng tác theo “hiện thực xã hội chủ nghĩa được”. [28; 103]
Bên cạnh thực tế ấy, Trịnh Công Sơn lại không đủ sức chống đỡ với những thế lực khác kèn cựa tài năng mình. Có người còn tuyên bố xanh rờn: “Ca khúc mà như của Trịnh Công Sơn thì một ngày mình có thể làm đến mười bài!”. [28; 115]
Hiểu được bi kịch của ông, và biết rõ tài năng, nhân cách của người nhạc sĩ tài hoa này, một nhà lãnh đạo
nổi tiếng ở phía Nam đã đánh tiếng, gọi ông về Sài Gòn. Năm 1979, Trịnh Công Sơn từ già Huế vào Sài Gòn.
[28;113]
Từ những năm 1980, Trịnh Công Sơn bắt đầu sáng tác lại. Tác phẩm của ông sau chiến tranh có những
bài nổi tiếng như: Chiều trên quê hương tôi, Em còn nhớ hay em đã quên, Huyền thoại mẹ, Hà Nội mùa thu,
Tiến thoái lưỡng nan, Tôi ơi đừng tuyệt vọng, Lặng lẽ nơi này, Xin trả nợ người, Lời thiên thu gọi... Những
sáng tác này thường là tình ca, không có bài hát nào liên quan đến chiến tranh, chủ yếu là những tác phẩm
viết cho các phim. Những tác phẩm sau này thường nói lên thân phận con người, kiếp người trong cõi tạm,

mang đậm chất Thiền.

Năm 1983, Trịnh Công Sơn chuẩn bị cưới vợ lần thứ nhất, người phụ nữ ấy có tên là C.N.N sống ở Paris, Pháp. Thư từ Sài Gòn gửi cho Bửu Ý ngày 30.7.1983 Trịnh viết: “Moi sẽ làm đám cưới trong tháng tới. Cố gắng vào thì vui hơn”; nhưng dự định cưới vợ không thành. [7; 33]

Tháng Năm 1985 Trịnh Công Sơn sang thăm Moskva.

Năm 1989, ông sang Pháp theo lời mời của Nhà Việt Nam tại Paris. Tại đây, ngoài những bài thân thuộc

với khán giả, ông và Thanh Hải, từ Đức sang, hát một loạt bài sáng tác trong giai đoạn 1972-75 nhưng chưa

được phổ biến rộng rãi, và thêm một số bài mới viết sau 1975 mà tại Paris ít người biết tới.

Ông đã gặp Khánh

Ly tại Paris sau 14 năm xa cách, tuy nhiên không thể tổ chức được gì dù có sự hiện diện của hai nhân vật nổi

tiếng một thời này, vì ở hải ngoại một số người cực đoan cũng bài xích ông là “kẻ hèn nhát, kẻ phản bội quốc

gia”. [31; 270-283]

NHỮNG NĂM 90

Năm 1990, hình như Trịnh Công Sơn cũng có ý định cưới vợ một lần nữa, người phụ nữ này là V.A,

nhưng cuối cùng rồi chuyện cũng không thành, và trong tình yêu ông vẫn là chàng lãng tử cô độc “Từng người tình bỏ ta đi như những dòng sông nhỏ” ... cho đến cuối đời.

Năm 1992, sau khi mẹ mất, ông suy sụp hoàn toàn, ông sang Canada thăm những người em, để mong tìm chút hơi ấm tình thân. Trịnh Công Sơn viết: “Khi một người mất mẹ ở tuổi 50 điều ấy có nghĩa là không còn gì có thể dàn xếp được. Cái sa mạc để lại trong lòng bạn cứ thế mỗi ngày lan rộng ra và cõi lòng bạn thì tan nát như một cánh đồng xanh tươi vừa trải qua một cơn bão lớn”. [19; 9]

Những năm 90, sau thời kỳ đổi mới của đất nước, nhạc của ông lại được hát rất nhiều trong các chương trình ca nhạc, chủ yếu là những bản tình ca. Những bài hát phản chiến rất hay của ông vẫn là điều tế nhị cấm lưu hành. Năm 1995, ông sáng tác bài Sóng về đâu, một bài hát nói về tình yêu lấy cảm hứng từ câu kinh đạo Phật mà ông rất thích. “Gate, Gate, Paragate, Parasamgate, Bodhi Svaha” (Yết đế, Yết đế, ba la yết đế, ba la tăng yết đế, bồ đề tát bà ha). Trịnh Công Sơn dịch ra chữ quốc ngữ đại để là: “Vượt qua, vượt qua, tất cả chúng ta đều vượt qua, và đến bờ giác ngộ”. [63]

Cuối năm 1998, sau 35 năm ra trường, lần đầu tiên ông trở lại Trường Sư phạm Quy Nhơn nhân dịp thành phố Quy Nhơn tổ chức kỷ niệm Bình Định 400 năm tuổi. Cùng đi với ông lúc ấy có các nhạc sĩ khác trong nhóm “Những người bạn” như Trần Long Ẩn, Tôn Thất Lập, Thanh Tùng, Nguyễn Ngọc Thiện, Nguyễn Văn Hiên... Đó là một đêm đầy cảm động. Cả hội trường Đại học Quy Nhơn nghẹt kín sinh viên. Sinh viên Đại học Quy Nhơn đón ông như đón một người anh trai lâu ngày trở về. Có những bài ông vừa hát, sinh viên phụ họa hát theo như một dàn đồng ca đã được tập dượt trước. 12 giờ đêm chương trình chấm dứt nhưng các sinh viên vẫn vây lấy ông chụp hình kỷ niệm. Ông xúc động kể lại những năm tháng ông học tại Sư phạm

Quy Nhơn thời 62-64, và hát say sưa không biết mệt.

“Festival Huế 2000” là một sự kiện văn hóa của cả nước, trong Nhật ký Huế ông viết: “Tháng Tư năm nay ở Huế có tổ chức Festival 2000... cuối cùng tôi cũng đến Huế trong những ngày nằm giữa bề dài của cuộc Festival... vì tôi là thằng con của Huế... Khi bạn có một xứ sở để trở về hoặc là để thỉnh thoảng trở về, thì bạn có hạnh phúc nhiều lắm”. [36; 474-475]

Trở lại Sài Gòn, ông ngã bệnh phải đưa vào bệnh viện. Những năm sau này ông thường xuyên bị bệnh. Sức khỏe giảm sút rõ rệt.

Ca khúc cuối cùng ông sáng tác trên giường bệnh là bài Biển nghìn thu ở lại. Và ngày 01/4/2001 Trịnh

Công Sơn qua đời, “Con chim nhỏ hát chơi trên đầu ngọn lau” không còn nữa, vết chim hạc để lại trên cõi trần

đúng 62 năm.

Cái chết của Trịnh Công Sơn làm chấn động những người dân Việt cả trong nước và ngoài nước. Hàng triệu trái tim lặng lẽ khóc thương, hàng ngàn người đi sau linh cữu ông, chưa có một đám tang nào mà mọi người lại yêu thương nhau đến vậy, tất cả cùng nắm tay và hát trong nước mắt bài Cát bụi và Một cõi đi về theo tiếng kèn thống thiết của Trần Mạnh Tuấn.

Người đời tình lắm, Trịnh Công Sơn đã cho cuộc đời trái tim ông, ngày ông mất người đời đã cho lại ông

tất cả.

“Tôi ước mơ một ngày nào đó trên hành tinh này tiếng hát sẽ được trả về với vẻ đẹp thuần khiết của nó.

Đó là tiếng hát bay qua các lục địa, các đại dương, mang trong lòng nó tình yêu và tình nhân ái.

Cái sứ mệnh

huy hoàng nhất của nó là phải mang được cái thông điệp ấy đến với từng con tim. Không những chỉ với những

tâm hồn vốn yêu chuộng hòa bình mà cả những con tim đang ngộ độc bởi những ngòi thuốc nổ”. [28; 189-190]

III. VẾT CHÂN DẤ TRÀNG NGÀN NĂM IN DẤU

TẦM ẢNH HƯỞNG NHẠC TRỊNH CÔNG SƠN TRƯỚC NĂM 1975

Ngày tôi chào đời, nhạc của Trịnh Công Sơn đã nổi tiếng khắp miền Nam. Ngay từ thời thơ ấu, tôi đã thuộc lòng những bài hát của ông. Ngày ấy, dù không hiểu gì về ca từ bài hát nhưng qua tiếng hát của những người chị ngâm nga, hằng ngày, hằng ngày nó thấm vào tim tôi “Mẹ ngồi ru con / Đông đưa vông buồn / Đông đưa vông buồn / Mẹ ngồi ru con / Mây qua đầu ghềnh / Lạy trời mưa tuôn”... “Đại bác ru đêm dội về thành phố / Người phu quét đường dừng chổi lắng nghe/”. Thời ấy, thế hệ chúng tôi ai lại không thuộc nhạc của ông, khi hằng đêm chúng tôi vẫn thường nghe tiếng súng nổ, tiếng hỏa châu rơi... giai điệu buồn bã, đều đều như tiếng cầu kinh ấy, đã quá quen thuộc. Đến khi lớn lên, khi bắt đầu hiểu biết và trải nghiệm cuộc đời, những ca từ thấm đẫm tình yêu thương về thân phận con người của Trịnh Công Sơn đã là người bạn đồng hành cùng tôi trong từng chặng đời. Nó như một thứ bùa mê mà mỗi con người đều mang theo để làm cứu cánh khi thấy lòng cô đơn, buồn khổ, hay trong những lúc hân hoan, say

đắm.

Không chỉ riêng tôi, trên đất nước Việt Nam này, ảnh hưởng của Trịnh Công Sơn rất to lớn, gần như người dân Việt nào cũng đều thấy mình trong từng bài hát của ông. Ông nói hộ cho con người những âu lo, những vò xé, những thao thức, những đớn đau, những tiếc nuối, những ngỡ ngàng và cả những hoài nghi, những mê đắm... về thân phận con người, về chiến tranh nhân loại, về tình yêu thương gắn bó, về sự tan nát chia xa... ông đi cùng với họ, an ủi, tâm tình bên họ. [36;459] Có ông cuộc đời như vơi bớt niềm đau, cái chết cũng không còn ghê gớm nữa. Vì ông đã giúp họ hiểu ra sự thật của kiếp người. Vậy thì, tại sao không sống thanh thản cho đời nhẹ nhàng hơn.

Trước năm 1975, mặc dù nhạc phản chiến của Trịnh Công Sơn bị chính quyền miền Nam cấm đoán,

nhưng nhạc của ông vẫn được hát không chính thức trong các giảng đường, trường học, hộp đêm. Những bài

tình ca, những bài tình tự quê hương dân tộc vẫn được thu băng và bày bán khắp các đường phố. Có không ít

người miền Nam Việt Nam vào thời đó thuộc bài hát của ông, từ người già đến em bé, từ trí thức đến người

bình dân.

Để hiểu rõ điều đó, hãy nghe nhận định của Hoàng Nguyên Nhuận: “...Nếu Huế là thánh địa của Phật giáo và nếu bản nhạc Phật Giáo Việt Nam của Lê Cao Phan là nhịp đạo hành của thanh niên Phật tử, thì Trịnh Công Sơn chính là nhịp đập con tim của phong trào thanh niên trên đường vận động hòa bình, độc lập và an lạc cho đồng bào đồng loại tại các thành phố miền Nam...”. [10; 180]

Trong luận văn viết về đề tài “Nhạc phản chiến của Trịnh Công Sơn”, cô Yoshii Michiko có đề cập đến

một tư liệu của Kondo Koichi, đặc phái viên chiến tranh tờ SanKei của Nhật - có văn phòng tại Sài Gòn trước

1975 - đã từng nhắc đến hiện tượng này: “Diễm xưa: Thiên tài Trịnh Công Sơn đã soạn ra giai điệu của bài hát

này, bài hát đã được cả miền Nam Việt Nam yêu thích. Người ta nói rằng nữ ca sĩ Khánh Ly, cũng là một trong

những tài năng mà người ta chỉ gặp một lần trong suốt 100 năm. Bài hát này bị cấm dưới chế độ ông Thiệu sau

khi phát hành không lâu. Lối ẩn dụ chống chiến tranh ở đây quá đặc biệt. Và trong số họ có một người cấp bậc

đại úy, dường như anh đã có lý khi chứng tỏ sự hiểu biết của mình về điều đó. Thực tế, một vị đại tá của một

trung đoàn có nhiệm vụ bảo vệ Đà Lạt đã nói: “Nghệ thuật là nghệ thuật. Phản chiến hay không, người ta

không cần biết”. Và đã không nghe theo lệnh của tổng hành dinh. Ngược lại, ông đã khích lệ cả những binh lính của ông, hát những kiệt tác của “thiên tài duy nhất mà miền Nam Việt Nam có thể ca ngợi với thế giới”. [64]

Một nhà báo Nhật khác thường lui tới hộp đêm của Khánh Ly trên đường Tự Do kể: “Hằng đêm

vào đầu giờ, người ta chỉ nghe những bài hát cho phép, nhưng đêm gần tàn, Khánh Ly bắt đầu hát những bài hát phản chiến của Trịnh Công Sơn, và trên thực tế, công chúng chỉ đến để nghe những bài hát này”. [64]

Điều đó chứng tỏ, những bài hát phản chiến của Trịnh Công Sơn dù đã bị cấm đoán trong thời chiến tranh nhưng người dân vẫn hát vang trên khắp phố phường, làng mạc. Vẫn được đánh máy, in ronéo chuyền tay nhau trong các phong trào thanh niên và ngay cả trong những sĩ quan cao cấp của chính quyền miền Nam.

Nhạc Trịnh Công Sơn ảnh hưởng rộng rãi ở miền Nam trước 1975 chúng ta đã biết, thế còn ở miền Bắc thì sao? Những nhân chứng dưới đây giúp chúng ta sáng tỏ:

Nhạc sĩ Văn Cao viết: “...Tôi đã gặp Sơn từ những ngày đất nước còn chia hai miền và còn chìm trong

khói lửa. Tôi muốn nhắc đến ở đây một kỷ niệm không thể quên ở nhà một người bạn trẻ. Đêm ấy lần đầu tiên

tôi nghe (cũng có nghĩa là gặp) Trịnh Công Sơn... Những bạn trẻ hát cho tôi nghe gần suốt đêm hàng loạt ca

khúc Trịnh Công Sơn (không biết họ học ở đâu?) hát say sưa đến nỗi đứt cả dây của cây đàn ghi-ta duy nhất có trong nhà”. [58; 17]

Nhà thơ Nguyễn Duy kể rằng, ở dọc Trường Sơn, bộ đội miền Bắc cũng đã từng nghe tình ca của

Trịnh: “Mặt trận Đường Chín-Nam Lào (1971)... trong căn hầm kéo bên dòng sông Sêbănghiêng...

Nghe, nghe trộm - vâng, lúc đó gọi là nghe trộm đài Sài Gòn, tình cò “gặp” Trịnh Công Sơn qua giọng hát Khánh Ly... Diễm xưa... Mưa vẫn mưa rơi... Làm sao em biết bia đá không đau... Quý thật!

Giai điệu ấy và lời ca ấy tự nhiên “ghim” lại trong tâm tưởng tôi ngay từ phút bắt chợt ấy. Rồi Như

cánh vạc bay... Quái thật!... Cảm nhận bất chợt, những bài hát rất mượt mà, đắm đuối ấy... ừ thì có

buồn đấy, đau đấy, quặn thắt nữa đấy... nhưng còn là cái gì lành mạnh nảy nở trong đó. Hình như là

cái đẹp. Cái đẹp trong câu nhạc. Cái đẹp trong ca từ, cả xác chữ lẫn hồn thơ. Bâng lảng, lơ mờ, khó

phân định cho đúng nghĩa, nhưng rõ ràng là đẹp, đẹp làm sao... và để lại cái ám ảnh thẩm mỹ”. [29;

44]

Theo tài liệu của Đặng Tiến: Tác giả Nguyễn Văn Thọ, trước đây là bộ đội miền Bắc, sau đó lao động

xuất khẩu Đông Âu, hiện đã về nước, viết: “Năm 1972, khi ấy tôi là bộ đội trong rừng Trường Sơn. Thăng bạn

tôi, sau chiến dịch Lam Sơn 719 vớ được cái đài Sony rất tốt. Đêm Trường Sơn, chờ cho mọi người đi ngủ hết,

chúng tôi lén mở đài BBC và cả đài Sài Gòn. Đây là lần đầu tiên tôi được nghe tiếng hát Khánh

Ly với Nhạc
Trịnh Công Sơn. Chúng tôi là lớp người lớn lên từ Miền Bắc, thường quen với những khúc thức
hùng tráng.
Trong tiếng chộn rộn rú rít của sóng vô tuyến, tôi vẫn thấy một giọng lạ của một thứ âm nhạc
mới. Một thứ
nhạc da diết, đầy lãng đãng từ ca từ, tới khúc thức. Một thứ nhạc xanh không giống bất cứ nhạc
xanh nào
mà tôi từng nghe, kể cả trong những đĩa hát quay tay cổ mở suốt ngày rên rỉ ở đầu chợ trời
những ngày
sau hòa bình. Rất lạ, với tôi khi đó Nhạc Trịnh Công Sơn như làn gió khởi từ xa xăm đâu đó,
tách khỏi
hận thù trận mạc, tha thiết một tình yêu đồng loại, giống nòi, yêu bè bạn, hòa bình, đạo lý. Nó
lạ, vì lối ca
từ phi tuyến tính, không giống cách viết truyền thống trên những ca khúc của Hà Nội khi đó”.
Và đáng
quý hơn nữa, tác giả này đã ghi lại cảm giác khi tiến quân vào Sài Gòn trưa ngày 30 tháng Tư
1975, ông
nghe Trịnh Công Sơn đang hát bài Nối vòng tay lớn trên đài phát thanh Sài Gòn: “Mặt đất bao
la... anh em
ta về... gặp nhau trong bão lớn quay cuồng trời rộng... Lời ca không phải là tiếng thách thức tử
thủ. Lời ca
không phải là tiếng bế máu như kết cục thường thấy của chiến cuộc, lời ca khi ấy làm chùng
xuống không
khí thù hận và hằn học. Chúng tôi tiến vào Sài Gòn... Nối vòng tay lớn. Chiến tranh nào bao giờ
chẳng có
mặt trái, nhưng tiếng hát kia, bản nhạc ấy, mở ra cho cả hai bên nghe như một liều thuốc vô
hình đã làm
chùng xuống một thời khắc dễ nổi cáu và nổi đóa. Đây là kỷ niệm thứ hai của tôi về anh”. [9]

Tiếng hát làm chùng tay súng. Một ngày, một giờ mà sinh mệnh của hàng triệu con người nằm
trên đường
tơ kẻ tóc, một sự kiện như thế không trọng đại hay sao? Văn học nghệ thuật Việt Nam đã bao
nhiều lần đóng
vai trò đó? [9]

TẦM ẢNH HƯỞNG NHẠC TRỊNH CÔNG SƠN SAU NGÀY 30/4/1975

Sau năm 1975, một thời gian dài nhạc Trịnh bị cấm biểu diễn, kể cả những bài tình ca và
những bài tình tự quê hương, dân tộc. Trịnh Công Sơn sống cuộc đời im lặng và cô độc. Cho
đến cuối những năm 80 đầu những năm 90 - thời mở cửa, nhạc Trịnh Công Sơn mới được
chính thức phổ biến. Tuy nhiên, trong những năm chính quyền không cho phép, mặc nhiên
người dân ở cả hai miền Nam - Bắc vẫn nghe nhạc của ông trên khắp nẻo đường đất nước, từ
những nơi núi rừng heo hút cho đến chốn thị thành.

Nhạc của ông cũng trau chuốt chuyên như cuộc đời ông vậy.

Nguyễn Đắc Xuân kể lại rằng: “Sau ngày thống nhất đất nước, cùng với hàng hóa tiêu dùng của miền Nam, các băng nhạc của Trịnh Công Sơn bắt đầu xâm nhập giới trí thức miền Bắc. Đứng trên lầu 51 Trần Hưng Đạo (Hà Nội) - cơ quan Văn nghệ miền Bắc, tôi nghe vang vọng từ phía Nhà xuất bản Văn học một gia đình nào đó mở Gia tài của mẹ, Nổi vòng tay lớn... của Trịnh Công Sơn”. [28; 123]

Đi từ Nam ra Bắc, chúng ta dễ dàng bắt gặp những quán cà phê mang tên “Nhạc Trịnh” hay mang tên tựa đề bài hát của ông: Hạ trắng, Diễm xưa, Biển nhớ... Dấu ấn ngôn ngữ của Trịnh Công Sơn còn bàng bạc trên văn chương của người đương thời.

Ngày nay, đi đến bất cứ nơi đâu trên trái đất này, nếu có cộng đồng người Việt sinh sống, thì nơi đó có nhạc Trịnh Công Sơn. Nhà văn Nguyễn Quang Sáng viết: “Hơn mười năm qua, đi đâu, bất cứ nơi nào, trong nước hay ngoài nước, nơi nào có người Việt Nam, là nơi đó tôi được nghe nhạc Sơn. Nhớ năm 1987, trong dịp sang Đông Berlin, khi tôi vừa ngồi yên trong xe, thì anh bạn lái cho tôi bảo: “Nghe Trịnh Công Sơn nhé?”. “Có à?”. Tôi ngạc nhiên. “Sao lại không!” và giọng của Khánh Ly “Mưa vẫn mưa bay trên từng tháp cổ...” lại cùng tôi vang trên các nẻo đường Đông Berlin trong đêm thu”. Tại Paris, quận 13... Một hôm tôi đến, vào một quán phở, một cái quán có nhiều khách chống Sơn: lạ, tôi lại nghe họ mở nhạc của Sơn. Rồi đầu tháng Bảy 1989 ngồi trong một quán ăn Việt Nam ở New York, trong ánh đèn mờ, tôi cũng lại nghe nhạc của Sơn... Hóa ra người ghét Sơn, chống Sơn vẫn không thể không nghe nhạc Sơn. Từ đó, có thể nói, nghệ thuật của Trịnh Công Sơn đã vượt qua khỏi sự hằn thù...”. [31; 273-274]

Hãy nghe những lời phát biểu về tầm ảnh hưởng của Trịnh Công Sơn.

Nhà thơ Phạm Tiến Duật: Gần nửa thế kỷ sáng tác ca khúc, hành trình của Trịnh Công Sơn là hành trình của một trái tim yêu người, yêu giống nòi, luôn luôn tìm cách trả lời những câu hỏi không phải của khối óc mà là câu hỏi của chính trái tim anh đặt ra, trong đó, sự trăn trở giữa cái bản ngã và phi bản ngã là sự trăn trở thường trực... các nhà thơ từ Nam đến Bắc đều coi anh là thi sĩ. [38; 455]

Nhà văn Phạm Thị Hoài: Thế kỷ vừa rồi hiếm khi cho chúng ta một nghệ sĩ đặc biệt như thế. Ông không phải là một trong những nhạc sĩ lỗi lạc nhất, song hầu như không ai khác từ lúc sinh thời đã để lại một ảnh hưởng rộng rãi như vậy với người làm nhạc và người nghe nhạc Việt Nam. Ông không phải là một ca sĩ trứ danh, song ông đã được so với Bob Dylan, và đem lại cho danh hiệu kẻ du ca một ý nghĩa hiện đại. Ông không phải là một trong những nhà thơ sáng giá nhất, song cách ông đặt lời bài hát đã thành một trường phái và dựng nên một phong cách ngôn ngữ xứng đáng được ghi nhận trong lịch sử văn học Việt Nam. Ông không phải là một trong những chiến sĩ của hòa bình, tự do và nhân phẩm kiên cường nhất, song với đông đảo bạn hữu và quần chúng, ông đã tượng trưng cho những giá trị ấy. [38; 457]

Nhà thơ Nguyễn Trọng Tạo trong bài Nhạc sĩ Trịnh Công Sơn, người tình lãng du của nhiều thế hệ, đã tự

hỏi: “... Vì sao mà nhạc sĩ Trịnh Công Sơn được công chúng hâm mộ đến thế? Có lẽ chính anh là một nhà thơ

được hát lên. Ca từ của anh không chỉ là giàu chất thơ người ta thường nói, mà đây là những bài thơ thực sự,

những bài thơ thấm đẫm triết lý về cuộc sống, về tình yêu, về sự sinh ra và trở về cát bụi của phận người ngắn ngủi... Khi được nhờ chọn một số bài thơ tình hay nhất thế kỷ, nhà nghiên

cứu văn học Hoàng Ngọc Hiến đã tâm đắc tiến cử lời bài ca “Đêm thấy ta là thác đổ” của Trịnh Công Sơn. Nhưng những lời thơ ấy được hát lên bằng nhạc của chính tác giả, thì nó bỗng trở thành những câu kinh bất hủ. Và người ta nói rằng, âm nhạc của anh là những bài kinh cầu bên vực thăm về thân phận và tình yêu”. [37; 171]

Đó là nhận định của các nhà thơ, nhà văn nổi tiếng. Và chúng ta hãy nghe tình cảm chân thành của những con người bình thường khác, đó là những người mẹ nhọc nhằn, những cô gái ăn sương, những em bé không hề biết ông là ai, nhạc Trịnh Công Sơn đã ảnh hưởng họ như thế nào:

“Bà mẹ vợ của tôi, chồng bị bệnh nằm một chỗ đã nhiều năm, một tay nuôi 8 đứa con dại. Mùa hè năm

1975, cậu con trai thứ hai lại bị mất tích trên đường theo bộ đội vào giải phóng Sài Gòn. Bà hết sức đau khổ.

Hằng ngày đứng nấu cơm rửa chén phục vụ gia đình bà tự an ủi mình với “Cỏ xót xa đưa”. Bà mẹ đẻ của tôi ở

Đà Lạt, hơn nửa đời người vất vả nuôi con, cuối đời rất sùng đạo Phật. Bà thích nghe nhạc Trịnh Công Sơn vì bà

cho rằng Nhạc Trịnh Công Sơn có hơi hám “cát bụi giải thoát”. Người ta nói âm nhạc Trịnh Công Sơn chỉ thích

hợp với tuổi trẻ. Các bà mẹ tôi không còn trẻ nữa mà cũng thích nhạc Trịnh Công Sơn. Các bà thích không vì tuổi

còn yêu mà chính là nhạc Sơn đã nói hộ các bà về thân phận của kiếp người sống trong cõi tạm. Các bà mẹ tôi

thích nhạc Trịnh Công Sơn khi chưa biết Trịnh Công Sơn là ai. Cũng giống như các em bé trên miền núi huyện

Hướng Hóa (Quảng Bình) vào những đêm trăng quây quần giữa sân hát vang “Em sẽ là mùa xuân của mẹ, em sẽ

là màu nắng của cha...”, các em không biết tác giả bài ca ấy là ai. Các em cũng không cần biết tác giả làm gì.

Các em chỉ cần biết lời của bài ca đó chính là ước mơ của các em”. [28; 123-124] Ngoài ra, còn có một chứng từ

khác của Hoàng Phủ Ngọc Tường về các cô gái ăn sương: “Cách đây mấy năm, một đêm khuya tôi vừa uống rượu

về, ngang qua công viên nhà thờ Đức Bà, Sài Gòn; từ sau một gốc cây, một cô gái mặc áo hồng bước ra, kéo tay

tôi. Tôi ôn tồn từ chối. Liền sau đó, một cô áo đỏ, rồi áo lục... toàn là nhan sắc hương phấn, giống như trong

Hồng lâu mộng. Tôi liền khoát tay ra hiệu mình bị nhiễm HIV nặng, các em lập tức dẫn ra... Lúc này tôi mới để ý

tới giọng hát khe khẽ từ bóng tối bên vệ đường... một cô gái áo đen... vẫn ngồi đấy từ đầu. Không thềm bận tâm gì

tới cuộc riu rít của những “đồng nghiệp” của cô vây quanh tôi, chỉ mãi chìm đắm trong giai điệu của bài hát mà

cô yêu thích, và tôi nghe rõ: “Đi về đâu hỡi em. Hãy lau khô dòng nước mắt. Đời gọi em biết

bao lần”. Tôi thầm hiểu rằng đến với cô gái bất hạnh trong phận người lúc này, quả không thể là Phạm Duy hoặc bất cứ nhạc sĩ nào khác, mà chính là Trịnh Công Sơn”. [19; 93-94]

Những bài hát của Trịnh Công Sơn đã phổ biến và ảnh hưởng sâu rộng không chỉ trong lòng người dân Việt Nam, mà còn lan xa trên thế giới.

Ở Mỹ, người ta coi ông như là một Bob Dylan của người Việt và ông được mời sang sống ở đó như là một người dân di tản với mức thu nhập bảo đảm cuộc sống an nhàn.

Ở Pháp, Mỹ, Nga, Đức, Nhật có nhiều bài báo viết về Trịnh Công Sơn như của các nhà báo Jean-Claude Pomonti, Jacques Boyer (Pháp), Murray Hiebert, Jon Liden, John Schafer (Mỹ), Frank Gerke (Đức), Irina Zisman (Nga)... và nhiều bài hát được dịch sang tiếng Anh, Pháp, Nhật. [7; 123 -146]

Năm 1970 ở Nhật Bản, bài Diễm xưa được tuyển vào vòng chung kết những bài hát hay của nước ngoài và bài Ca dao Mẹ được giải “Đĩa vàng” và bán được hai triệu bản. Tiếp theo thành công này, vào năm 1972, Mainichi Broadcasting đã đề nghị Trịnh Công Sơn sáng tác một bài hát đặc biệt dành tặng cho Hiroshima và Nagasaki. Và Trịnh đã sáng tác ca khúc Như tiếng thờ dài.[64] Nhạc Trịnh đặc biệt được người Nhật yêu thích, vì những giai điệu bài hát của ông như những lời ru rất gần gũi, quen thuộc với người Nhật.

Năm 1980 ca khúc Diễm xưa và bản dịch Utsukushii Mukashi được đài truyền hình lớn nhất ở Nhật NHK chọn làm nhạc phẩm chính cho một bộ phim nội dung trình bày những khác biệt văn hóa giữa một người Nhật có vợ Việt Nam. Tháng Bảy 2004, Diễm xưa trở thành nhạc phẩm châu Á đầu tiên được Viện Đại học Kansai Gakuin đưa vào chương trình giáo dục của Viện trong bộ môn Văn hóa và Âm nhạc. [35]

Năm 2004, “Giải thưởng Âm nhạc hòa bình thế giới” (WPMA) được trao cho nhạc sĩ Trịnh Công Sơn vì lý tưởng hòa bình mà ông đã đấu tranh không mệt mỏi cho hạnh phúc của nhân loại.

Tên ông được ghi trong bộ bách khoa Le Million của Pháp (tập 8 trang 122, Genève 1973). [7]

IV. TRỊNH CÔNG SƠN VÀ CHIẾN TRANH VIỆT NAM

Mở đầu tập Ca khúc da vàng viết năm 1967, Trịnh Công Sơn bày tỏ nỗi đau thống thiết: “Tất cả đã bể, đã vỡ toang. Tiếng thét đã chìm xuống biển thành tiếng nói trầm tư, thành lời kêu uất về thân thể Việt Nam. Tiếng nói vang lên từ những hố bom đào lên cùng khắp. Ở những bạn bè thân yêu đã chết từ đỉnh cao hay vực thẳm. Con người đã hóa thân làm vết thương. Cái chết hóa thân làm biểu tượng vô nghĩa. Đã biến hình đối dạng từ những cơn hiểm họa cay nghiệt nhất của nhân loại. Là cha mẹ, anh em, bằng hữu yêu dấu vô cùng. Hãy kết hỏa châu làm đèn dẫn lối”

quỷ dữ. Đốt đuốc cho người diên ấm phở mùa đông. Cả một hành trình hùng vĩ của giống nòi từ miền Triết Giang
đổ về bây giờ như thế đó. Hỡi người yêu da vàng của tôi hãy duỗi tay thật dài về phía hố thẳm
vốc lấy những hạt đất
mềm mỏng đó mà hôn. Tôi sẽ làm người tiều phu đi nhặt từng cánh tay, bàn chân, từng đốt
xương, sọ người vung vãi
khắp nơi về làm củi đốt sáng cho đêm tìm lại dấu vết của một hành tinh Việt Nam da vàng bật
tăm. Ấm khí dày đặc,
làm sao thấy rõ mặt nhau. Hãy thử bắt đầu bằng tiếng hát như ca dao của tổ tiên ta ngày xưa
đó”. ("Da vàng ca
khúc" Trịnh Công Sơn) [53]

Trong ca khúc Gia tài của mẹ sáng tác năm 1965, Trịnh Công Sơn cho rằng đây là một cuộc
chiến tranh mà trong đó:

Một ngàn năm nô lệ giặc Tàu

Một trăm năm đô hộ giặc Tây

Hai mươi năm nội chiến từng ngày

Gia tài của mẹ để lại cho con

Gia tài của mẹ là nước Việt buồn.

(Gia tài của mẹ - 1965)

Chính quan điểm này đã làm cho chính quyền Miền Bắc e ngại ông. Bởi vậy, trong giai đoạn
đầu của thời

hậu chiến, có người quá khích ở chiến khu đã tuyên bố khi về Sài Gòn sẽ “xử tử” Trịnh Công
Sơn⁽²⁾. Cho đến

ngày nay, quan điểm về tên gọi cuộc chiến vẫn là điều tranh cãi. Với tôi, tôi đồng cảm cùng suy
nghĩ của Trịnh

Công Sơn, bởi vì đứng trên góc nhìn dân tộc, cái chết nào cũng đau xót như nhau. Vì tất cả đều
chung giòng

máu Lạc Hồng⁽³⁾.

⁽³⁾ Nhà văn Hoàng Phủ Ngọc Tường cũng có cái nhìn tương tự. Tham khảo: Trịnh Công Sơn cây đàn lya của Hoàng tử bé, Nxb Trẻ, 2005, tr. 62-70.

Đó chính là bi kịch của người dân Việt. Với trái tim nhạy cảm và nhân ái vô cùng, Trịnh Công Sơn đã nhận ra điều vô lý ấy. Trong bài nói chuyện Trịnh Công Sơn vì hòa bình và tình yêu do Hội Văn hóa Trịnh Công Sơn tổ chức tại Paris đêm 3-5-2003, giáo sư Cao Huy Thuần đặt câu hỏi: “Có cái gì nổi bật trong nhạc chống chiến tranh của Trịnh Công Sơn?” và khẳng định: “Chẳng có gì ngoài chữ tình”. [8] Đúng, nhạc chiến tranh của ông bắt nguồn từ tình yêu thương, nó là những bài tự tình dân tộc, ông nói hộ cho dân tộc thân phận khổ ải của kiếp người trong chiến tranh, là tiếng kêu thương tuyệt vọng của người dân trong cảnh thịt xương tan nát.

Ôi da vàng Việt Nam vỡ nát

Xương thịt đỏ thiêng liêng vô cùng.

Khắp đất nước tràn đầy xác người:

Xác người nằm quanh đây, trong mưa lạnh này Bên xác người già yếu, có xác còn thơ ngây

Xác nào là em tôi, dưới hố hầm này

Trong những vùng lửa cháy, bên những vòng ngô khoai.

(Bài ca dành cho những xác người - 1968)

Là một trí thức, ông ý thức được thân phận nhược tiểu của đất nước mình trong bối cảnh tranh giành ảnh hưởng của các thế lực quốc tế. Cảm nhận được nỗi đau mất mát ấy, cho nên dù đang ở trong cái thế chống đối nhau, tự trong thâm tâm của người dân Việt, họ vẫn thấy yêu nhau, gần nhau:

Tôi muốn yêu anh, yêu Việt Nam

Ngày gió lớn, tôi đi mời gọi thầm,

Gọi tên anh, tên Việt Nam,

Gần nhau trong tiếng nói da vàng.

(Tình ca của người mất trí - 1967)

Cái bi thảm nhất là ở chỗ: cùng là người Việt Nam, nhưng người Việt lại bắn giết người Việt. Trong thực tế cuộc đời, có khi họ là anh em, cha con, là người yêu của nhau, nhưng vì khác chiến tuyến, nên nhìn nhau xa lạ. Khi người Việt đó: Bỏ xác trôi sông, chết ngoài ruộng đồng / Chết rừng mịt mù, chết lạnh lùng / Mình cháy như than, chết cong queo / Chết vào lòng đèo, chết cạnh gầm cầu / Chết nghẹn ngào, mình không manh áo (Tình ca của người mất trí - 1967). Trịnh Công Sơn cho rằng, đây là cái chết do một trận địa chấn, một cơn hồng thủy. Một cái chết không nằm trong dự tính của họ. Họ bị những cơn hiểm họa cay nghiệt nhất của nhân loại, vô hình xô đẩy nhau vào mâu thuẫn, hận thù. Nhưng trong sâu xa nơi tâm hồn, họ không thấy sự mâu thuẫn, hận thù mà chỉ thấy một màu da thơm mùa lúa chín, thấy yêu nhau, thấy gần nhau

trong tiếng nói Việt Nam [23].

Huế Sài Gòn Hà Nội

Hai mươi năm tiếng khóc lầm than

Huế Sài Gòn Hà Nội trong ta đau trái tim Việt Nam.

(Huế - Sài Gòn - Hà Nội - 1969)

Như vậy thì quả dân tộc ta đang gặp một cơn đại nạn. Và triệu người đã chết bất đắc kỳ tử, chỉ là nạn nhân của một cuộc chiến tranh phát xuất từ đâu tới, chứ không phải từ trong lòng anh em Việt Nam, mà ngày nay có những quan điểm cho rằng đó là cuộc chiến tranh “uỷ nhiệm” của các nước lớn.

Hai mươi năm là xác người Việt nằm

Làm sao ta giết hết những đứa con Việt Nam? Xưa ta không thù hận

Vì đâu tay ta vấy máu?

(Tuổi trẻ Việt Nam - 1969)

Nói như Bửu Ý “... Chiến tranh diễn ra không phải ở chiến trường, không phải do người cầm súng, nó diễn ra ở bàn tròn, ở trong lòng người, ở trong đầu óc những con người mua bán chiến tranh... Giữa một nền trời như vậy, thân phận con người là một vấn nạn, ta nên nói ngay: đây là một chủ đề tư tưởng, nếu không muốn nói là triết lý...”. [6] Theo Lê Trương, những bài ca nổi tiếng trong giai đoạn này như Tình ca của người mất trí, Ca dao mẹ, Gia tài của mẹ, Đi tìm quê hương là những bài hát có ca từ rất buồn thảm, giai điệu blues dàu dặt, thở than, kể lể như tiếng khóc của một người đàn bà trong góc phòng tối, rồi bỗng nhiên nức nở, gào thét thảm thiết. Ông nói hộ những gì trong tâm hồn họ bị nổ ra vì quá đau khổ, u uất, vì không thể đè nén lại được nữa. Những ước mơ từ lâu họ không được quyền nói tới, phải được chôn sâu vào trong lòng, nay bỗng bùng lên trong tiếng hát của người mất trí. [23]

Không chỉ riêng Trịnh Công Sơn, hầu như người dân miền Nam nào cũng sống trong bi kịch ấy. Để minh chứng cho một thời đại đầy biến động này, chúng ta hãy đọc bài thơ của Nguyễn Bắc Sơn khi viết về bộ đội miền Bắc với một giọng thơ ngất ngưởng:

Kẻ thù ta ơi, những đứa xăm mình

Ăn muối đá và điên say chiến đấu

Ta vốn hiền khô, ta là lính cậu

Đi hành quân, rượu đế vẫn mang theo

Mang trong đầu những ý nghĩ trong veo

Xem chiến cuộc như tai trời ách nước

Ta bắn trúng người, vì người bạc phước

Chiến tranh này cũng chỉ một trò chơi

Vì căn phần người xui khiến đó thôi

Suy nghĩ làm gì lao tâm khổ trí

Lũ chúng ta sống một đời vô vị

Nên chọn rừng sâu núi cả đánh nhau”...

(Chiến tranh Việt Nam và tôi - Nguyễn Bắc Sơn) [62]

“Những đứa xăm mình”, những con người ấy cũng một dòng máu như ta thôi. Trong lúc người lính

Cộng hòa đã nhận ra cuộc chiến này “cũng chỉ một trò chơi” thì... phần đông “Kẻ thù ta ơi” đều “điên say chiến đấu”, đều tin chắc vào chính nghĩa của cuộc chiến, đều hô hào cổ vũ một cách trịnh trọng. “Kẻ thù ta ơi” là một thế hệ tươi sáng, họ là những học sinh, sinh viên đầy nhiệt huyết, được đào tạo từ nhỏ về lòng yêu nước, yêu nước ở đây đồng nghĩa với ý thức về nhiệm vụ và sứ mệnh. Yêu nước ở đây đã gắn liền với một thể chế.

“Nhiệm vụ của ta là phải đấu tranh cho lẽ phải. Mà đã đấu tranh thì phải bỏ sức lực, phải suy nghĩ và phải hy sinh những quyền lợi cá nhân, có khi là cả cuộc đời mình, cho lẽ phải chiến thắng” (Nhật ký Đặng Thùy Trâm).

[11]

Trong khi đó, ở chiến tuyến khác, trong bài Nghinh địch hành Hà Thúc Sinh viết:

Giao thừa đầu mà vội

Hãy khoan đã chú mày

Cứ đóng xa vài dặm

mà ăn uống cho say

Ta cũng người như chú

cũng nhỏ bé trong đời

có núi sông trong bụng

mà bất lực hôm nay

Vì nói thật cùng chú

Trăm năm có là bao

Binh đao sao biết được

Sinh tử ở nơi nào.

Một người lính Cộng hòa nói với một bộ đội miền Bắc như nói với anh em, và quả thật họ là anh em cùng

giống “da vàng mũi tẹt” mà ra. Ta đối với chú mà nói được lời như thế vì lòng ta đã tới độ nguội lạnh, không

còn gì khuấy động nổi một cơn điên say nữa. Đao to búa lớn: vô ích. Danh từ cao đẹp: vô ích. Lý tưởng thiêng

liêng: vô ích. [62]

Cũng như bao người trí thức miền Nam khác, Trịnh Công Sơn đau đớn nhận ra điều ấy, những thảm cảnh mất mát mà ông thấy trong trái tim của ông.

Chiều đi qua Bãi Dâu, hát trên những xác người Tôi đã thấy, tôi đã thấy

Những hố hầm đã chôn vùi thân xác anh em.

(Hát trên những xác người - 1968)

Trịnh Công Sơn viết: “Đã có điều gì không thật suốt hai mươi năm nay. Một làm lơ đã lên đường và phải

đi cho trót con đường máu xương. Như một mũi tên vô tri bỗng lờn thoi trong một nhiệm kỳ vô định. Chúng ta,

dù muốn dù không, bị biến thành những mũi tên định hướng được bắn đi từ những đồ hình
huy hoàng tưởng
tượng và ngắn hạn. Dân ta tàn phế hai mươi năm. Nước mắt và máu đã làm thành những con
suối lớn chảy mòn tiềm lực sáng tạo. Đến lúc chúng ta phải dừng tay và nhìn lại.
...Xin hãy dừng tay và cùng chờ nhìn một mặt trời tươi trẻ sẽ được khai sinh ở phương Đông.
Xin hãy dừng tay để mọi căn nhà Việt Nam có thể mở rộng cửa chờ đón một sớm mai hòa bình.
Còn rất nhiều con đường mở ra cho tương lai chúng ta. Những con đường đưa ta về dựng lại
một tổ quốc đích thực.
... Tiếng hát đã có thể cất lên để nuôi lớn ước mơ. Ta đã có sẵn một hành trang quý giá của hơn
bốn nghìn
năm để còn mãi bước đi trên những lộ trình mới về tương lai. Ta phải đi tới bằng con tim sứ
giả mang niềm tin và lời
hứa hẹn của những người đã nằm xuống. Ta phải tìm lại quê hương bằng sức sống mãnh liệt vì
trong cơ thể ta đã
luân lưu thêm dòng máu của anh em không còn. Quanh đây, những trường học, những bệnh
viện, những đình làng,
những phiên chợ, những cánh đồng sẽ được bắt đầu lại với những ngày nhân đạo, với một dân
tộc nhân bản. Xin

đừng bao giờ làm kẻ phản bội với một quá khứ hiển linh” (Kinh Việt Nam-1968).⁽⁴⁾

⁽⁴⁾ **Trịnh Công Sơn, Kinh Việt Nam. (suutap.com)**

Bửu Chỉ nhận định: “Tất một câu, trong dòng nhạc phản chiến của mình, Trịnh Công Sơn đã
chẳng có một toan tính chính trị nào cả. Mà tất cả làm theo mệnh lệnh của con tim mình (...).
Trái tim nhân ái, nhạy cảm, chỉ biết nói lên những cảm xúc nồng nhiệt của mình đối với quê
hương, dân tộc, dù thiếu vắng một thái độ chính trị, nhưng trung thực. Nghĩa là tự đáy lòng
mình thì mình nói”.^[5]

Nhận định của Bửu Chỉ thật sâu sắc, tuy nhiên theo tôi, Trịnh Công Sơn không phải không có
thái độ chính trị. Thái độ chọn lựa của ông đã thật rõ ràng. Ông thật sự không tham gia bên
nào, vì đứng bên nào, ông cũng thấy trái tim mình nhói đau. Như một trò chơi, bạn bè thân của
ông chia đều ở hai phía:

Ôi chinh chiến đã mang đi bạn bè

Ngựa hồng đã mỏi vó chết trên đồi quê hương

(Xin mặt trời ngủ yên - 1964)

Người miền Nam thấy mình trong ca khúc Cho một người nằm xuống, Trịnh Công Sơn thương
tiếc Lưu Kim Cương, một Đại tá Không quân Việt Nam Cộng hòa tử nạn, là một người bạn hào
hiệp của ông:

Anh nằm xuống cho hận thù vào lãng quên

Tiến đưa nhau trong một ngày buồn

Đất ôm anh đưa về cội nguồn...

Những xót xa đành nói cùng hư không.

(Cho một người nằm xuống - 1968)

Người miền Bắc lại bắt gặp mình khi ông chia sẻ nỗi đau:

Tôi mất trong chiến tranh này
Bao nhiêu bao nhiêu nụ cười
Em từ Hà Nội có bao giờ được yên vui...

(Tôi đã mất - 1970)

Trịnh Công Sơn đau đớn khi nhìn nước Việt ly tan:

Thuở đó yên vui
Mẹ Việt Nam ngồi
Ngày đêm tiếng cười

Rộn ràng khắp nơi
Một nước linh thiêng
Một màu da vàng
Người dân no lành
Hội hè suốt năm

...Nhưng hôm nay

Quê hương là miền Nam

Quê hương là trái sáng
Quê hương chở đầy hòm.

...Nhưng hôm nay

Quê hương là Hà Nội

Quê hương là cuộc đời
Những đứa trẻ mồ côi.

(Nhưng hôm nay - 1967)

Mùa hè đỏ lửa 1972, Trịnh Công Sơn viết: “Những thành phố và những xác chết của tháng 5/1972, một lần nữa, tôi không thể nào quên đi tiếng kêu thất thanh của đám người cùng khổ. Cuộc chiến đã không muốn ngừng, và có lẽ còn mang nhiều bộ mặt mới mẻ, thảm khốc hơn. Phải chăng những hồi chuông báo tử chưa đủ

làm mềm lòng cuộc sinh sát”.⁽⁵⁾

⁽⁵⁾ **Phụ khúc da vàng (suutap.com).**

Với Trịnh Công Sơn, trên xác chết anh em sự vinh quang phải giấu mặt. Không ai ca khúc khải hoàn trên thịt xương của cùng người Việt Nam.

Rồi trưa ngày 30 tháng Tư năm 1975, chiến tranh chấm dứt, người ta nghe tiếng ông hát Nối vòng tay lớn trên Đài Phát thanh Sài Gòn. Nhiều người miền Nam sững sốt và thấy bị tổn thương như bị phản bội khi mà trái tim họ vốn đã tan nát khi Sài Gòn vừa thất thủ.

Giải thích hành động này ra sao?

Văn Cao mấy chục năm trời im hơi lặng tiếng, bỗng vỡ òa niềm vui với ca khúc Mùa xuân đầu tiên ở cùng thời điểm này, với những ca từ đầy chất nhân văn:

Rồi đặt dìu mùa xuân theo én về

Người mẹ nhìn đàn con nay đã về

Mùa xuân mơ ước ấy đang đến đầu tiên...

Mùa xuân thanh bình đầu tiên của đất nước, không phải là mùa xuân hoan ca chiến thắng. Với Văn Cao, đó là mùa xuân bưng tỉnh nhận ra tính nhân bản của người Việt bị đánh mất trong chiến tranh giờ đây cần phải được đánh thức trong mỗi con người:

Từ đây người biết quê người

Từ đây người biết thương người

Từ đây người biết yêu người.

(Mùa xuân đầu tiên - Văn Cao)

Phải chăng những nghệ sĩ lớn đều như vậy, như đứa trẻ chỉ biết ca lên niềm hân hoan của dân tộc trong

ngày vui chung của đất nước, sau bao năm ngăn cách. Vẫn là niềm vui vượt trên mọi quan điểm chính trị.

Ở Việt Nam, cái logic tư duy của người Việt thường thấy là: không bên này là bên kia. Điều này cũng dễ

hiểu vì thực tiễn lịch sử Việt Nam trong suốt nhiều thập kỷ đã đặt con người vào cách tư duy trên. Thái độ

không thật sự bên nào của Trịnh Công Sơn đã khiến ông rơi vào cái nhìn nghi ngờ từ cả hai phía.

Bên Cộng hòa có người đã cho ông là “hèn nhát”: “Trịnh Công Sơn, ông chỉ là một cây sậy, hơn thế nữa,

là một cây sậy yếu hèn (cho dù có là “cây sậy biết suy nghĩ” tới đâu). Trong lớp vỏ của một cây sậy, của một

thể chất yếu đuối, là một bản chất yếu đuối... Là cây sậy, ông khó mà đứng thẳng trước những trận gió ào ạt,

những trận cuồng phong. Ông phải cúi rạp xuống. Là cây sậy, ông cũng tham sống sợ chết, cũng thích ăn ngon

mặc đẹp, cũng run sợ trước bạo lực, cũng lo âu trước những nỗi bất an, những mối đe dọa rình rập...”. [22]

Người ta nói “ông phải cúi rạp xuống... cũng run sợ trước bạo lực...”. Thế nhưng, khi nghiên cứu cuộc

đời và nội dung các sáng tác của ông (các bài viết và gần 300 ca khúc), tôi không hề bắt gặp điều đó. Thậm chí,

Trịnh Công Sơn rất ý thức khi không sáng tác một ca khúc nào có ca từ ca ngợi lãnh đạo, lãnh tụ hay ca ngợi thể chế mình đang sống, dù trong thời chiến tranh hay thời hậu chiến. Đó là lòng tự trọng của người trí thức mà không phải ai cũng có được.

Bên cộng sản, những người quá khích thì “gạt ông qua bên lề” vì thiếu vắng lập trường chính trị. Trịnh Công Sơn chênh vênh giữa hai “lằn đạn”... Mặc kệ những phán xét, ông sống theo suy nghĩ của riêng mình. Tôi nghĩ rằng, thái độ kiên định lập trường sống và hoạt động nghệ thuật của riêng mình chính là bản lĩnh hiếm có của một nghệ sĩ lớn. Là một nghệ sĩ, ông dùng lời ca để hát lên thân phận con người trong chiến tranh, kêu gọi hòa bình và tình yêu thương. Hành động dẫn thân với tư cách là người nghệ sĩ đấu tranh cho hòa bình, theo tôi là một chọn lựa dũng cảm, đầy tính nhân văn của một trí thức. Và hành động ở lại Việt Nam sau ngày 30 tháng Tư, thở cùng nhịp thở với đất nước, đau cùng nỗi đau của dân tộc là logic của một nhân cách

lớn. Chính điều ấy đã làm ông trở thành một công dân “ngoại hạng”.
Và một nghịch lý đã xảy ra: Người dân bên nào cũng đều thích hát nhạc của ông, nhưng trớ trêu thay, chính quyền bên nào cũng đều cấm đoán.

Tại sao chính quyền phải run sợ trước những lời ca phản chiến?
Vì quả thật, những gì Trịnh Công Sơn nói lên qua ca khúc của ông đều là nỗi lòng và mơ ước chung của mọi người dân nước Việt. Đó chính là tiếng nói của lương tâm con người. Năm trăm năm trước, Nguyễn Trãi cũng đã từng nói lên nỗi phẫn nộ và đau xót trước cảnh tàn hại do giặc Minh xâm lược gây ra: “...Dân chúng lưu ly, những nỗi lìa tan không kể xiết, binh sĩ đánh chác, luôn năm chết chóc đáng thương thay!”. (Biểu Cờ phong - bài 21). [33] Và trong Bình Ngô đại cáo, ông cũng nói lên thân phận con người bị giày xéo trong chiến tranh:

Nướng con đen trên ngọn lửa hung tàn
Vùi con đỏ xuống dưới hầm tai vạ...
Người bị ép xuống biển, dòng lưng mò ngọc,
ngán thay cá mập thuồng luồng
Kẻ bị đem vào núi, đãi cát tìm vàng,
khốn nỗi rừng sâu nước độc...
Nặng nề những nỗi phu phen,
Tan tác cả nghề canh cửi. [17]

Lịch sử Việt Nam như chúng ta biết, là một đất nước luôn luôn bị chiến tranh giày xéo, nội chiến phân ly. Vì vậy, những người dân trong đất nước này từ bao đời phải luôn sống trong cảnh ly tan. Hết giặc nọ đến giặc kia trùng trùng bủa vây. Đại thi hào Nguyễn Du cuối thế kỷ thứ 18 đầu thế kỷ 19, cũng nói lên nỗi thống khổ của người dân trong cảnh loạn lạc: Lầu phở xin miếng ăn / Cách ấy đâu được mãi / Chết lẫn rãnh đến nơi / Thịt da béo cày sói (Sở kiến hành). [17]

Trịnh Công Sơn, giữa thế kỷ 20 cũng nói lên bao cảnh thương tâm diễn ra hằng ngày trên một đất nước tang tóc chiến tranh.

Từng chuyển bay đêm, con thơ giạt mình,
Hầm trú tan hoang, ôi da thịt vàng...
Hàng vạn tấn bom trút xuống đầu làng.
Cửa nhà Việt Nam cháy đỏ cuối thôn.

(Đại bác ru đêm - 1967)

Trần Hữu Thục đã rất tinh tế khi nhận ra: “Trong nỗi bi phẫn vì chiến tranh, Trịnh Công Sơn lên tiếng kêu gọi tranh đấu, đồng thời nói lên những khát khao hòa bình với những ca từ hùng hồn, mang tính đấu tranh thúc giục và đầy niềm tin về tương lai: Việt Nam ơi / Còn bao lâu những con người ngồi nhớ thương nhau /

Triệu chân em / Triệu chân anh / Hỡi ba miền vùng lên cách mạng (Huế - Sài Gòn - Hà Nội -1969). Hầu hết những ca từ mạnh mẽ hô hào đó, không phải là những hô hào chém giết, mà là hô hào chiến đấu cho hòa bình”. [50]

Trịnh Công Sơn vẽ ra hình ảnh một đất nước sau chiến tranh rất huy hoàng:

Ta cùng lên đường

Đi xây lại Việt Nam

Bàn chân ta đi mau đi sâu vô tới rừng cao Vác những cây rừng to

Về nơi đây ta xây dựng nhà

Dựng làng mới cho dân ta về

Dựng nhà mới cho miền quê.

(Dựng lại người dựng lại nhà - 1968)

Cũng theo Trần Hữu Thục, ẩn đằng sau những ca từ cho một viễn cảnh thanh bình đó, vẫn là những dòng

nước mắt, là nỗi ưu tư nhân thế, là tâm trạng đón đau cùng cực của thân phận nhỏ bé của kiếp người. “Vẫn là

hạt bụi, vẫn là nỗi khắc khoải siêu hình trước cuộc nhân sinh. Chiến tranh, quê hương thân phận con người

cuộn xoáy vào với nhau tạo thành một bi kịch. Rốt cuộc, thực chất cuộc đời ông là một kẻ suy ngẫm về kiếp

người, một tên hát rong suốt đời lang thang, buồn bã. Chiến tranh cũng là bi kịch nhân sinh, như mọi bi kịch

khác. Bởi vậy, có những lúc ông hô hào, reo ca đấu tranh cho hòa bình, thân phận ông cũng thế. Vẫn là một

thân tượng buồn!” [50]

Vẫn là:

Trên đời người trở nhánh hoang vu

Trên ngày đi mọc cành lá mù

Những tim đời đập lời hoang phế.

... Dưới chân ngày cỏ xót xa đưa.

(Cỏ xót xa đưa - 1969)

Có lẽ từ lần đầu tiên đặt bút viết, Trịnh Công Sơn đã nghiệm ra được chân lý riêng của mình:

“Cái khả năng to lớn sau cùng của ca khúc là mang đến cảm thông giữa mọi người bằng tiếng hát. Đó là sứ mệnh truyền đạt những âu lo, chờ đợi của con người khi đối diện với chính mình trước cuộc sống, cũng như thông điệp tình yêu và nhân ái đến với những tâm hồn yêu chuộng hòa bình và những con tim đang bị ngộ độc bởi ngòi thuốc nổ”. Cuối cùng gì, thân phận ông cũng như một ngọn cỏ bên đường. Và chính ngọn cỏ bé nhỏ đó đã tạo thành một Trịnh Công Sơn khác, mang ông đi vào vĩnh cửu.

Lần đầu tiên trong lịch sử Việt Nam, thân phận da vàng của một nước nhược tiểu được Trịnh Công Sơn đẩy đến tận cùng:

Người nô lệ da vàng ngủ quên

Ngủ quên trong căn nhà nhỏ
Đèn thấp thì mờ...

(Đi tìm quê hương - 1967)

Với cái nhìn tỉnh táo, Trịnh Công Sơn đã nhận ra thân phận “nô lệ da vàng” của người Việt trong chiến tranh. Ông luôn nhắc nhở chúng ta về một dòng giống Lạc Hồng trong bối cảnh tranh giành quyền lợi của các nước lớn. Bởi vì, người Việt sống nhưng không có chủ quyền trong tay, sinh mạng bị phụ thuộc vào ngoại bang, giá trị làm người bị phủ nhận, thì khác gì một nô lệ. Trịnh Công Sơn hỏi: Vậy thì tại sao lại có cảnh nội chiến? Đây là lời tố cáo:

Một ngàn năm đô hộ giặc Tàu

Một trăm năm nô lệ giặc Tây

Hai mươi năm nội chiến từng ngày

Gia tài của mẹ, một bọn lai căng,

Gia tài của mẹ, một lũ bội tình...

(Gia tài của mẹ - 1965)

Sự xuất hiện của hai chữ lai căng trong ca từ mang nhiều ý nghĩa quan trọng. Lai căng tức là từ bỏ con

người văn hóa dân tộc của mình để biến thành một người khác. Lai căng là phụ thuộc ngoại bang từ bên này hay bên kia, bằng cách này hay cách khác. Bọn lai căng đó trở thành một lũ bội tình dân tộc, vì luôn luôn đứng sát với ngoại bang để bóc lột, mưu cầu quyền lợi, hãm hại đồng bào mình.[23] Lời mẹ dặn con chớ quên màu da vàng, dặn con giữ gìn màu da vàng chính là một cách phản kháng tâm thức nô lệ, một hình thức chống lại những khuynh hướng lai căng đang đe dọa:

Dạy cho con tiếng nói thật thà

Mẹ mong con chớ quên màu da

Con chớ quên màu da nước Việt xưa

Mẹ trông con mau bước về nhà

Mẹ mong con lũ con đường xa

Ôi lũ con cùng cha quên hận thù.

(Gia tài của mẹ - 1965)

Dân tộc của ông là trăm trứng nở ra trăm con trong huyền thoại lịch sử, cùng giống Con Rồng Cháu

Tiên. Dân tộc của ông là thế: là tất cả mọi người, không phân biệt Nam-Bắc, không phân biệt giai cấp. Vì sao?

Vì có người mẹ nào phân biệt con? Dân tộc, bởi vậy, mang hình ảnh bà Mẹ. Bà Mẹ đó luôn ăn năn - ăn năn cả

đến việc đã sinh ra con, bởi vì sinh ra con để làm gì khi chúng sống một kiếp người đọa đày, thù hận? [23]

Mẹ nhìn quê hương nghe con mình buồn

giọt lệ ăn năn

Giọt lệ ăn năn đưa con về trần tũn nhục chung thân.

Chiến tranh là tũn nhục của bà Mẹ, vì xương thịt nào cũng từ Mẹ mà ra, xương thịt nào cũng là Việt Nam. Cùng là đứa con của Mẹ mà thôi. [23]

Nhạc phản chiến của Trịnh Công Sơn là thế. Có người tán thành, có người còn nghi ngại. Ấu cũng là lẽ thường tình vì cách nghĩ của con người có bao giờ là như nhau. Nó luôn vận động và nhận chân lại những giá trị, lý giải lại những gì đã qua. Cuộc đời này mãi mãi là như vậy. Nhưng cho dù là gì đi nữa, theo tôi, chắc không ai không thừa nhận Ca khúc da vàng của Trịnh Công Sơn bắt nguồn từ lòng yêu thương con người. Mà cái gốc tình yêu thương của ông chịu ảnh hưởng sâu đậm triết lý “Tứ hải giai huynh đệ”, là nhân loại một nhà, vượt qua những hệ tư tưởng nhỏ bé, những hệ lụy đời thường. Ông đã đứng lên trên tất cả mọi thiên kiến chính trị để nói lên nỗi đau của người dân da vàng, của người dân nước Việt. Và phải chăng, vì viết theo “mệnh lệnh của con tim”, chứ không theo một thứ mệnh lệnh nào khác, mà người đời đã vinh danh ông là Kẻ du ca bất khuất của Việt Nam. Ông ca tụng tình yêu thương, ông chống bạo lực và chống chiến tranh. Kêu gọi đoàn kết, xoá bỏ hận thù. Phải chăng đó là những chủ đề không chỉ có tính thời sự cấp thiết mà còn luôn luôn là vấn đề lớn của nhân loại của muôn đời.

Cho đến ngày nay, sau hơn 30 năm kết thúc chiến tranh, nhìn lại những chặng đường thăng trầm của đất nước, có lẽ đã đến lúc chúng ta dừng cảm nhìn nhận lại cuộc chiến đã qua và thân phận các ca khúc phản chiến của Trịnh Công Sơn. Và chúng ta hãy tự hỏi: thân phận da vàng người Việt ngày nay đã thực sự thoát đời nô lệ ngoại bang chưa?

Hay vẫn còn đó nỗi niềm:
Ôi gian nan đời nước nhỏ
Sao đau thương nhiều lắm thế
(Quê hương đau nặng - 1971)

Chiến tranh hạt nhân, chiến tranh tôn giáo, chiến tranh giữa những hệ tư tưởng... nội chiến... ngay lúc này, chúng ta có thể nghe thấy tiếng bom nổ trong thành phố Baghdad, xung đột ở Palestine, khủng bố ở Thái Lan...

cuộc chiến vẫn luôn chờ ở đâu đó và những ca từ kêu gọi hòa bình, yêu thương con người của Trịnh Công Sơn vẫn luôn mãi còn giá trị.

V. TRỊNH CÔNG SƠN NGƯỜI TÌNH
CỦA CUỘC SỐNG

CON NGƯỜI TRƯỚC CÁI CHẾT VÀ NỖI ÁM ẢNH TÀN PHAI

Trong một lần trả lời phỏng vấn về những bản tình ca, có người so sánh nội dung ca từ Trịnh Công Sơn với thơ ca Rabindranath Tagore nhà thơ của “Tâm tình hiền dân”, “Người làm vườn”, “Mùa hái quả”... Trịnh Công Sơn trả lời, chỉ xin được làm “Người tình của cuộc sống”. Thật vậy, những ca từ của Trịnh Công Sơn là những khát khao của một người khát sống.

Bởi vì khát sống, nên ông luôn ám ảnh về cái chết.

Trịnh Công Sơn từng nói: “Nỗi ám ảnh lớn nhất, đeo đẳng tôi từ thuở còn nhỏ cho đến sau này vẫn luôn luôn bị ám ảnh là cái chết. Sự sống và cái chết trở thành một vấn đề lớn trong đời sống tinh thần của tôi. Có lẽ suy cho cùng từ đâu mà ra cái suy nghĩ đó là do tôi quá yêu cuộc sống, sợ mất nó. Mất mát một cái gì đó mà mình từng có trong cuộc đời, đã từng đi qua và đã từng tìm thấy như tình yêu, như cái gì đẹp nhất của cuộc sống sợ ngày nào sẽ mất đi. Sự mất mát và cái chết là nỗi ám ảnh lớn nhất đời tôi”. [61; 523]

Trong ca từ Trịnh Công Sơn chúng ta dễ dàng bắt gặp những “ám ảnh” ấy:

Bao nhiêu năm làm kiếp con người

Chợt một chiều tóc trắng như vôi

Lá úa trên cao rụng đầy

Cho trăm năm vào chết một ngày.

(Cát bụi)

Đường nào dìu tôi đi đến cơn say

Một lần nằm mơ tôi thấy tôi qua đời.

(Bên đời hiu quạnh)

Sống có bao năm vui vui buồn buồn

người người ngợm ngợm

Sống chết mong manh như thân cỏ hèn mọc đầy núi non.

(Giọt lệ thiên thu)

Sự nhạy cảm thường trực về tính hữu hạn của cuộc đời đã thúc đẩy tâm hồn ông luôn tiếp cận với cõi vô thường.

Chìm dưới cơn mưa một người chết đêm qua

Chìm dưới đất kia một người sống thiên thu...

Hạt cát ngu ngơ nằm chìm dưới chân đi

Bờ bến thiên thu nằm chìm dưới hư vô.

(Chìm dưới cơn mưa)

Sống từng ngày

Chết từng ngày

Còn sống một ngày là hẹn chết mai đây.

(Buồn từng phút giây)

Người nằm co như loài thú trong rừng sương mù

Người nằm yên không kêu than chết trên căn phần...

Còn bao lâu cho thân thôi lưu đầy chốn đây

Còn bao lâu cho thiên thu xuống trên thân này.

(Phúc âm buồn)

Nhưng có lẽ ca khúc Một cõi đi về với những ca từ nhuộm màu Thiền - Phật là ca khúc có cái nhìn mới về số kiếp con người, ông xem cái chết như một sự giải thoát, nếu nhìn từ phương diện triết học. Sinh thời, Trịnh Công Sơn cũng từng công nhận Một cõi đi về là một bài hát rất lạ, thực sự không dễ hiểu vì có những câu trong bài hát này bản thân ông cũng thấy khó giải thích. Nhưng tuy vậy, dù không hiểu hết lời nhưng chúng ta khi nghe, khi hát lên thì có điều gì đó chạm đến trái tim của mình. [61; 520]

Bao nhiêu năm rồi còn mãi ra đi

Đi đâu loanh quanh cho đời mỗi mệ

Trên hai vai ta đôi vầng nhật nguyệt

Rọi suốt trăm năm một cõi đi về.

Mỗi con người đều có một cõi đi về riêng của mình, đó là ý đồ chính của bài hát. Từ hư vô người ta đến

với cuộc sống và từ cuộc đời rong chơi một thời gian người ta lại trở về với hư vô. Nhà văn Nguyễn Quang

Sáng có cảm nhận rất lạ là sau khi nghe bài hát này ông không cảm thấy sợ chết nữa. [61;520]

Ấy là một cảm

nhận chung của chúng ta, vì ai cũng có cõi đi cõi về giống nhau nên việc đến và đi tới cuộc đời rồi trở lại hư vô

không còn hăm dọa con người, không xa lạ với mọi người. Hiểu được như thế, con người chột thanh thản trước

cái chết.

Qua ca từ Một cõi đi về của Trịnh Công Sơn chúng ta bắt gặp tính chất vô thường của thơ Thiền đời Lý-Trần trong bài Chột tỉnh của Tuệ Trung:

Đoán biết rằng “không” và “có” không cách nhau lắm Sống và chết vốn từ một đợt sóng

Trăng sáng đêm qua vẫn là trăng đêm nay

Hoa nở năm mới cũng là hoa năm cũ

Ba sinh thắm thoát thực như ngọn đuốc trong gió

Chín cõi tuần hoàn giống như con kiến bò

trên miệng cối xay bột

Có người hỏi thế nào là cứu cánh

Ma-ha-bát-nhã tát-bà-ha.

Trong các bài thơ Thiền đời Lý-Trần, các nhà thơ cũng phản ánh thân phận con người ngắn ngủi và

chóng vánh. Đời người chỉ “Như một ánh chớp, mới có đã thành không” (Thị đệ tứ - Vạn Hạnh).

Tính chất vô

thường này được biểu hiện sinh động qua hình ảnh “Ba sinh thắm thoát như ngọn đuốc trước gió” (Đốn tỉnh -

Tuệ Trung). Tất cả, cuộc sống, công danh phú quý, hạnh phúc tuổi xuân, đều chỉ là một giấc mộng ngắn

ngủi, một áng mây nổi tụ tán không định trước, một mũi tên bay mất hút không trở lại. Các nhà thơ Thiền

luôn kêu gọi mọi người nhận thức rõ điều này “Mặt trời lên rồi sẽ lặn, đời người nổi rồi sẽ chìm” (Thư thời vô thường kệ - Khóa hư lục, Trần Thái Tông); “Tháng ngày không ở lâu; cái già, cái bệnh rất dễ xâm nhập”

(Hoàng hôn khuyến chúng kệ - Khóa hư lục, Trần Thái Tông), kêu gọi con người nhìn thẳng vào thực tế. Tính chất ngắn ngủi vô thường của thời gian trần thế cần được ý thức không phải để bi quan yếm thế mà để vượt

lên khỏi nỗi sầu cổ hữu này, đạt đến tâm thái “Mạc vị xuân tàn hoa lạc tận / Đình tiền tạc dạ nhất chi mai”

(Chớ bảo xuân tàn hoa rụng hết / Đêm qua sân trước nở một nhành mai) (Cáo tật thị chúng, Mãn Giác thiền sư). [14]

Ngay trong cái giây phút “ngộ đạo” thì thời gian hữu hạn đã trở thành thời gian vô thủy vô chung, mùa xuân có đi có đến đã trở thành mùa xuân hằng thường, vĩnh cửu, hay nói khác, thời gian đo đếm được đã trở thành một thứ siêu thời gian. Trong các tác phẩm luôn có sự vận động biện chứng giữa cái vô thường và cái hằng thường, giữa khoảnh khắc và trường cửu. Thấm nhuần tính chất Thiền Phật giáo, Trịnh Công Sơn cũng đã “ngộ” ra cõi đời này chỉ là cõi tạm và ông kêu gọi mọi người hãy sống vui vẻ nơi Quán Trọ này:

Con chim ở đậu cành tre

Con cá ở trọ trong khe nước nguồn

Cành tre... (í... a)

Dòng sông... (í... a)

Tôi nay ở trọ trần gian

Trăm năm về chốn xa xăm cuối trời

(Í...a ...í... à... í... à... a...)

(Ở trọ)

Bi kịch phận người không chỉ mâu thuẫn giữa cái hữu hạn và vô hạn mà còn là bi kịch của sự phi lý. Trong

Trường ca Tiếng hát dã tràng, Trịnh Công Sơn đã nói rõ điều ấy. Theo tài liệu Nguyễn Đắc Xuân, Trịnh Công

Sơn viết trường ca này lấy ý tưởng từ tác phẩm Le Mythe de Sisyphe (Huyền thoại Sisyphe) của Albert Camus -

tác gia hiện sinh người Pháp đoạt giải Nobel 1957. Tác phẩm Huyền thoại Sisyphe nói về sự phi lý của cuộc đời.

Tất cả những gì con người nỗ lực xây dựng nên rồi cũng chẳng đi đến đâu, giống như anh chàng Sisyphe bị khổ

sai hằng ngày phải đẩy một tảng đá lên núi cao và thả tay cho tảng đá lăn xuống vực rồi sau đó lại cố sức đẩy lên

rồi lại thả tay. Tất cả sự nỗ lực ấy không có nghĩa gì hết, giống như truyền thuyết “Dã Tràng xe

cát biển Đông”
của người phương Đông vậy. Trường ca Tiếng hát Dã Tràng nhuộm màu triết lý về thân phận làm người. Kiếp người là vô nghĩa, con người là khổ đau, chỉ có tình yêu mới làm vơi bớt khổ đau. Trường ca là tiếng kêu thống thiết của “Dã Tràng khóc cho thân mình” trước cảnh “Trùng dương đưa sóng vào bờ, đùa lên biển cát hoang vu, xóa từng mảnh công dã tràng...” nói lên niềm đau vô hạn của thân phận. Những gì con người làm ra rồi cũng là công dã tràng. Tuy nhiên mang thân phận làm người thì chỉ “... còn dài mai sau đời lên cơn đau”. Một ý niệm ở đây bắt gặp tư tưởng đạo Phật “Đời là bể khổ” ... Nhưng không phải vì vậy mà ông tuyệt vọng, buông xuôi.

[28] Trịnh Công Sơn chỉ ra rằng chỉ có tình yêu mới làm vơi bớt khổ đau và đó là chốn trú ẩn cuối cùng:

Tên tháng ngày viết trên môi cười
Đốt đêm dài nghe ngóng tình yêu,
Nghe dã tràng xuống hai vai gầy,
Đốt cơn buồn đi đến tình yêu,
Gọi vào tình yêu, gọi vào tình yêu
Ta ra ngàn lối bắc loa gọi vào tình yêu.

Nhạc sĩ Văn Bình cho rằng: “Trường ca này là kho lưu trữ những ưu tư mà ta thường bắt gặp lại trong nhiều ca khúc của Trịnh Công Sơn sau này như Lời buồn thánh, Đóa hoa vô thường”. [19; 74]

Một lát cắt quan trọng nữa để tìm hiểu về phận người mong manh, chóng tàn là tìm hiểu nỗi ám ảnh thời gian tàn phai trong thế giới Trịnh Công Sơn.

Trong tác phẩm Trịnh Công Sơn / Ngôn ngữ và những ám ảnh nghệ thuật, Bùi Vĩnh Phúc đã phân tích

khá kỹ nỗi ám ảnh thời gian tàn phai này. Nhận xét rằng người ta dễ dàng bắt gặp những hình ảnh tàn phai

trong thế giới của Trịnh Công Sơn, như nắng vàng phai, lá vàng phai, ôm lòng phai tàn, thu phai, mộng nhạt

phai, v.v..., ông viết: “Đối với ông, thời gian thường đi quá nhanh, để tất cả những gì là tươi đẹp trong cuộc

sống này cứ thế mà phai úa, tàn héo dần. (...) Trong bài Nhìn những mùa thu đi, Trịnh Công Sơn viết: “Nhìn

những mùa thu đi, em nghe sầu lên trong nắng/ Và lá rụng ngoài song, nghe tên mình vào quên lãng/ Nghe

tháng ngày chết trong thu vàng (...) Đã mấy lần thu sang / Công viên chiều qua rất ngắn / Chuyện chúng mình

ngày xưa, anh ghi bằng nhiều thu vắng, đến thu này thì mộng nhạt phai”. Quên lãng, chết, rất ngắn, nhạt phai.

Đó là những nhận thức của Trịnh Công Sơn về bước đi hững hờ mà gây nhiều xót xa, đau đớn của thời gian,

đối với kiếp người”. [4]

Không phải chỉ trong ca từ Trịnh Công Sơn mới tiếc xuân thì, mới ám ảnh nỗi tàn phai. Thơ xưa đã đầy những lời cảnh báo về nỗi ngắn ngủi của tuổi trẻ: Chơi xuân kéo hết xuân thì/Cái già sòng sọc nó thì theo sau. Và đặc biệt đến Thơ Mới, tiếng thơ của quyền sống cá nhân - nó trở thành một tiếng nói đầy ý thức về cái ngắn ngủi đến tàn nhẫn của cuộc đời.

Xuân đang đến nghĩa là xuân đang qua
Xuân còn non nghĩa là xuân sẽ già
Mà xuân hết nghĩa là tôi cũng mất.

(Xuân Diệu)

Chế Lan Viên thì chối từ dứt khoát khi mùa Xuân đến, ông muốn ở lì với mùa Thu, có nghĩa là ông muốn ở lì với quá khứ, níu giữ thời gian đã mất. Ông ước muốn:

Ai đâu trở lại mùa thu trước
Nhặt lấy cho tôi những lá vàng?
Vội của hoa tươi, muôn cánh rã
Về đây, đem chần nẻo xuân sang!

(Xuân - Chế Lan Viên)

Tương tự như vậy, Xuân Diệu lại mong ước táo bạo hơn: Tôi muốn tắt nắng đi/Cho màu đừng nhạt mất/ Tôi muốn buộc gió lại? Cho hương đừng bay đi... (Vội vàng). Khó mà bảo rằng ước muốn ấy không “ngông cuồng”, “ngộ nghĩnh”, không chứng tỏ “một sức mạnh phi thường” bởi con người ta ai mà tắt được mặt trời, mà buộc nổi gió, ai mà quay ngược lại bánh xe tạo hoá của thời gian. [21]

Và Trịnh Công Sơn cũng có một mơ ước rất đẹp, rất “dị thường” như Xuân Diệu và Chế Lan Viên. Nhưng mơ ước của ông lại chỉ là “chần gió mưa sang”.

Ngày mai em đi, biển nhớ em quay về nguồn Gọi trùng dương gió ngập hồn,
bàn tay chần gió mưa sang...

(Biển nhớ)

Tuy nhiên, ở đây ta thấy các nhà Thơ Mới luôn níu kéo thời gian, luôn muốn quay về quá khứ nên “chần nẻo xuân sang”. Còn Trịnh Công Sơn cũng buồn, cũng tiếc nuối thời gian. Nhưng ông hiểu đó là quy luật muôn đời của tạo hoá nên chấp nhận chứ không níu kéo, mà cùng hoà vào thiên nhiên để “chần gió mưa sang”.

Những ca khúc viết về thân phận con người của Trịnh Công Sơn trước sự sống cái chết và nỗi tàn phai cũng chỉ là đi tìm cái hữu hạn của kiếp sống. Sự hiện diện của mỗi số phận bắt buộc phải đi qua một khoảng thời gian nào đó, do định mệnh an bài và cái không gian vô định phải nhận diện. Theo nhà Phật đó là nhân quả, là luân hồi, là sự sinh trưởng không ngơi nghỉ và biến hóa vô cùng để phát triển, tạo nên cái “nghiệp” cho số phận. Con người đã ai thoát khỏi vòng: sinh, bệnh, lão, tử và ba chữ tham, sân, si dễ gì tránh được? Nên cái thân phận khổ khó mà mỗi kiếp người phải mang nặng, không nằm trong phạm trù riêng, nó trải rộng ra cả thế gian này với những sai biệt xuyên qua cung số. Cát bụi lại trở về cát bụi.

Hạt bụi nào hóa kiếp thân tôi
Để một mai vươn hình hài lớn dậy

...Ôi cát bụi phận này
Vết mực nào xóa bỏ không hay.
(Cát bụi)

CON NGƯỜI TRONG NỖI CÔ ĐƠN

Thân phận con người mong manh trước sự sống và cái chết, trước nỗi buồn và sự cô đơn không phải là tâm trạng của riêng ai. Có lẽ là định mệnh tiền kiếp của con người. Văn chương lãng mạn từ xưa đến nay đều buồn, đặc biệt trong thơ trữ tình, nỗi buồn của thi nhân càng được bộc lộ một cách thấm thía hơn.

Riêng với Trịnh Công Sơn - người nhạc sĩ thấm nhuần nền văn hóa lãng mạn Pháp từ thuở nhỏ thì cái tôi,

cái bản ngã của ông càng được bộc lộ, khẳng định rõ nét. Nó như một ám ảnh của đời mình. Trịnh Công Sơn là một khối cô đơn. “Làm sao thấu từng nỗi đời riêng...” (Như một lời chia tay). “Người về soi bóng mình, giữa tường trắng lặng câm...” (Ru ta ngậm ngùi). Hãy nghe ông nói về thế giới của ông: “Tự mình biết riêng mình và ta biết riêng ta” (Ngẫu nhiên). Một trong những thú tiêu khiển của ông là mỗi ngày “Ngồi trong phòng uống rượu và nhìn nắng từ sáng đến chiều tối”. Ông tận hưởng cái thú “Ngồi yên lặng nhìn trời đất và suy tưởng về những điều mình chưa tự giải đáp được cho chính bản thân mình...” Ông cũng cho biết “Khoảng thời gian thích nhất là được ngồi yên tĩnh một mình trước khi có một người bạn đầu tiên xuất hiện để phá tan sự yên tĩnh đó”. Vì thế, những nỗi niềm thầm kín của ông trước sau vẫn là “Một điều giấu kín trong tim con người là điều giấu kín thôi” (Một lần thoáng có).[22]

Bùi Vĩnh Phúc nhận định rằng “tâm hồn là kẻ săn đuổi cô đơn”, nói theo Carson McCullers. Ông viết:

“Chính trong sự cô đơn, con người nghe ngóng được cuộc đời, cảm nhận được những hiện tượng thiên nhiên một cách rõ ràng hơn. Trịnh Công Sơn cũng vậy. Trong tịch lặng của niềm cô đơn, thính giác của ông trở nên mẫn cảm hơn bao giờ. Sự nghe ngóng cuộc đời, cảm nhận thiên nhiên của ông, ở một góc cạnh nào đó, cũng là một nỗi ám ảnh muốn ôm lấy đời sống này: “Đêm nghe gió tự tình/Đêm nghe đất trở mình vì mưa/Đêm nghe gió thổi dài/Đêm nghe tiếng khóc cười của bào thai... (Nghe tiếng muôn trùng). Nghe ngóng thiên nhiên, ông có dịp sống trở lại những cảm giác, những hạnh phúc và đau đớn cũ. Đời sống ông trở nên

đậm nét và sâu lắng:

Đôi khi thấy trên lá khô một dòng suối

Đôi khi thấy trong mắt em một dòng suối nhỏ nhoi...

Đôi khi bước qua phố xưa lòng tôi nhớ

Đôi khi thấy trăm vết thương rồi như đá ngây ngô.

(Rồi như đá ngây ngô)

Cảm giác cô đơn có lẽ là định mệnh của con người, cho dù ở bất cứ nơi đâu. Trên chính quê hương mình hay ở xa quê hương. Vào thời bình hay thời chiến. Giữa đám đông hay trong khoảng vắng... Chỉ còn có thể về với mình, về với tôi:

Trời cao đất rộng

Một mình tôi đi

Một mình tôi đi

Đời như vô tận

Một mình tôi về

Một mình tôi về... với tôi!

(Lặng lẽ nơi này)

Tương tự như vậy, đối với các nhà Thơ Mới, cô đơn là nỗi buồn truyền kiếp. Họ ý thức quá đầy đủ về chính mình nên càng cảm nhận rõ rệt cảm giác cô đơn.

Có những nỗi buồn vô cớ xâm chiếm tâm hồn một cách nhẹ nhàng, êm ái:

Hôm nay trời nhẹ lên cao

Tôi buồn không hiểu vì sao tôi buồn
...Êm êm chiều ngẩn ngơ chiều
Lòng không sao cả, hiu hiu, khẽ buồn...

(Chiều - Xuân Diệu)

Nhưng thấm thía hơn là nỗi buồn mang theo cảm giác cô đơn:

Bốn bề ánh nhạc: biển pha lê
Chiếc đảo hồn tôi rợn bốn bề.

(Nguyệt Cầm - Xuân Diệu)

Huy Cận cũng từng ví tâm hồn cô đơn, sầu não giữa cõi đời của mình như hòn đảo:

Hồn đơn chiếc như đảo rời dậm biển

Suốt một đời như núi đứng riêng tây.

(Mai sau)

Trần Tử Ngang của Trung Hoa hơn ngàn năm trước, cũng đã từng có một nỗi buồn tương tự như thế:

Tiền bất kiến cổ nhân

Hậu bất kiến lai giả

Niệm thiên địa chi du du

Độc thương nhiên nhi lệ hạ.

Tạm dịch:

Ai người trước đã qua?

Ai người sau chưa đến?

Nghĩ trời đất vô cùng

Một mình tuôn giọt lệ.[18; 135]

Tuy nhiên, cái buồn và cô đơn của các nhà Thơ Mới khác với cái buồn của Trịnh Công Sơn. Các nhà Thơ Mới chỉ biết tỏ thái độ bất hòa với đời sống xã hội bằng cách lẩn trốn vào cái tôi cô đơn, buồn bã: “Ta thoát lên tiên cùng Thế Lữ. Ta phiêu lưu trong trường tình cùng Lưu Trọng Lư. Ta điên cuồng với Hàn Mặc Tử, Chế Lan Viên. Ta đắm say cùng Xuân Diệu. Nhưng động tiên đã khép, tình yêu không bền, điên cuồng rồi cũng tỉnh, say đắm vẫn bơ vơ, ta ngẩn ngơ buồn trở về hồn ta cùng Huy Cận”. [18, 34]

Theo tôi, với Trịnh Công Sơn, ông chấp nhận cô đơn. Trong cô đơn ông nghe ngóng cuộc đời, cảm nhận những vi diệu tinh tế của thiên nhiên. Quan điểm tích cực về cái tôi cô đơn của Trịnh Công Sơn đã quyết định chỗ đứng và điểm nhìn của ông trước cuộc đời. Trịnh Công Sơn cô đơn nhưng không trốn vào nỗi đau của riêng mình mà trải lòng ra với đời, đón nhận, và chấp nhận:

Dù đến rồi đi tôi cũng xin tạ ơn người

tạ ơn đời, tạ ơn ai đã cho tôi

còn những ngày quên kiếp sống lẻ loi

Dù đến rồi đi tôi cũng xin tạ ơn người

tạ ơn đời, tạ ơn ai đã cho tôi

tình sáng ngời như sao xuống từ trời.

(Tạ ơn - Trịnh Công Sơn)

TÌNH YÊU TRONG CA TỪ TRỊNH CÔNG SƠN

Tạ ơn đời, tạ ơn tình yêu là một trong những đặc điểm nổi bật trong ca từ Trịnh Công Sơn. Tình yêu ở Trịnh Công Sơn là tình yêu không hạnh phúc. Hầu hết trong những tình ca của ông là những bức tranh mang tên: tình phụ, tình sầu, tình xa, tình xót xa vừa, tình nhớ, tình vui... Hạnh phúc có chăng, chỉ đọng bằng những mảnh vụn và những mảnh vụn... cũng sẽ chìm trôi.
[7]

Trong đời người ai chẳng từng yêu và được yêu... và tránh sao khỏi những cuộc tình tan vỡ. Thế giới tình yêu của Trịnh Công Sơn là một đóng góp thành công trong việc phát hiện và biểu hiện những ngôn ngữ tình yêu sâu kín, thể hiện mọi cung bậc tình cảm, nhớ thương, tương tư, mong chờ, giận hờn, trách móc, xót xa, biệt ly, thất tình, tình phụ... Điều đó làm nên tính chân thật, đa dạng trong các ca từ của ông. Lạc vào thế giới tình ca của ông, mỗi người đều bắt gặp thân phận tình yêu của mình.

Trong bài Biển nhớ, viết về mối tình với cô Tôn Nữ Bích Khê, người Nha Trang, một bạn học cùng lớp thời Sư phạm Quy Nhơn, Trịnh Công Sơn nói lên nỗi chờ mong, da diết:

Ngày mai em đi
Biển nhớ tên em gọi về
Gọi hồn liễu rủ lê thê
Gọi bờ cát trắng đêm khuya

Ngày mai em đi
Đồi núi nghiêng nghiêng đợi chờ
Sỏi đá trông em từng giờ
Nghe buồn nhịp chân bơ vơ...

Chỉ trong một bài Biển nhớ, mà chúng ta bắt gặp đến 2 từ chờ, 3 từ nhớ, 6 từ buồn, 6 từ gọi. Có lẽ chưa có một bản tình ca nào mà nỗi nhớ còn cao, mãnh liệt đến thế.

Nguyễn Bính cũng từng thương nhớ người yêu khắc khoải qua bài Tương tư nổi tiếng:

Thôn Đoài ngồi nhớ thôn Đông
Một người chín nhớ mười mong một người
Gió mưa là bệnh của giời
Tương tư là bệnh của tôi yêu nàng.

Xuân Diệu cũng không kém phần mãnh liệt trong bài Tương tư, chiều:

Anh nhớ tiếng. Anh nhớ hình. Anh nhớ ảnh
Anh nhớ em, anh nhớ lắm! Em ơi!

Yêu là bắt đầu chuốc lấy tương tư, nhớ mong, khắc khoải đợi chờ. Trong tình ca của Trịnh Công Sơn chúng ta hay bắt gặp những mối tình dang dở, tan vỡ:

Ngày tháng nào đã ra đi
Khi ta còn ngồi lại
Cuộc tình nào đã ra khơi
Ta còn mãi nơi đây.

(Tình xa)
Xin vỗ tay cho đều
Khi đêm đổ xuống đời ta
Xin vỗ tay cho đều
Khi tình trôi đã trôi xa.

(Tình xót xa vừa)

Tình ngỡ đã quên đi

Như lòng cố lạnh lùng

Người ngỡ đã xa xăm

Bỗng về quá thên thang.

(Tình nhớ)

Trong thơ Nguyễn Bính cũng hay nói đến mối tình đơn phương, một phía, yêu nhưng lại bị hững hờ:

Tâm hồn tôi là một bình rượu nhỏ

Rót lần lần giọt mãi xuống nàng Oanh

Không xua tay nàng vẫn cứ vô tình

Hắt ly rượu hồn tôi qua cửa sổ.

(Tựa đề một thiên tình sử)

Với Hàn Mặc Tử lại là tiếng kêu thống khổ của tình yêu tan vỡ:

Họ đã xa rồi khôn níu lại

Lòng thương chưa đã, mến chưa bura

Người đi: một nửa hồn tôi mất

Một nửa hồn tôi bỗng đại khờ?

(Những giọt lệ)

Tình yêu trong ca từ Trịnh Công Sơn buồn, đau một cách lặng lẽ. Ông kể lể, thì thầm như tự an ủi

chính mình. Không quẩn quại, tuyệt vọng như Hàn Mặc Tử, không mặc cảm như Nguyễn Bính, không

vội vã cuống quýt như Xuân Diệu. “Vì tình yêu của Trịnh Công Sơn là chiếc bóng lung linh, thấp thoáng, chập chờn: “Tình không xa nhưng không thật gần...” (Như một lời chia tay), thoát ẩn thoát

hiện: “Rộn ràng nhưng biến nhanh...” (Tình sầu). Những mối tình “Không hẹn mà đến, không chờ

mà đi” (Bốn mùa thay lá), nghĩa là chẳng có hẹn hò, thề thốt, ràng buộc gì nhau. Tất cả chỉ là tình

cờ: “Ta gặp tình cờ như là cơn gió (Hoa vàng mấy độ), “Coi như phút ấy tình cờ” (Nguyệt ca). [22]

Trong Thủ bút Trịnh Công Sơn có viết: “Khi bạn hát một bản tình ca là bạn đang muốn hát về cuộc tình của mình. Hãy hát đi đừng e ngại. Dù hạnh phúc hay dở dang thì cuộc tình ấy cũng là một phần máu thịt của bạn rồi”. [54] Điều ông nói quả thật đúng; hơn thế nữa, khi lắng nghe một bản tình ca cũng là khi “lắng nghe im lặng cuộc tình” (Tôi đang lắng nghe).

Theo Lê Hữu, thực ra, Trịnh Công Sơn thích nói về tình phụ hơn là tình yêu, vì ông nghĩ hầu như ai đến với ông cũng chỉ chờ phụ rẫy ông vậy. “Cái may ở đời là được yêu và đôi khi cái may ở đời là bị phụ tình”, ông nói thế. Và những tình phụ, phụ tình vẫn trải đầy trong những ca từ của ông. [22]

Ru em phụ rẫy trong ta...
Yêu em, yêu thêm tình phụ...

(Ru em)

Em phụ tôi một thời bé dại...
Trả nợ một đời em đã phụ tôi...

(Xin trả nợ người)

Trịnh Công Sơn cũng viết về duyên và nợ, những món nợ tình chẳng bao giờ thanh toán nổi:
Trả nợ một đời không hết tình đâu...

(Xin trả nợ người)

Trong những tình khúc Trịnh Công Sơn, tình yêu vừa là mật ngọt, vừa là mật đắng:

Tình yêu mật ngọt, mật ngọt trên môi.

Tình yêu mật đắng, mật đắng trong đời...

(Lặng lẽ nơi này)

Tại sao lại như vậy? Trịnh Công Sơn không có lời giải thích, chỉ nghe ông nói: “Con người không thể sống mà không yêu. Có người yêu thì hạnh phúc, có người yêu thì đau khổ. Nhưng dù đau khổ hay hạnh phúc, con người vẫn muốn yêu. Tình yêu vì thế mà tồn tại”. [52]
Những chuyện tình ông viết thường là những chuyện tình lặng lẽ, không sóng gió, không sôi nổi, nhưng không phải là không đắm say, nồng nàn:

Tôi xin làm cây xa, đứng nhìn em rục rỡ

Tôi xin làm nụ cười, chờ em giữa đôi môi

Tôi xin làm mộng nhỏ, em vừa giấc ngủ say...

(Vì tôi cần thấy em yêu đời)

Trịnh Công Sơn mơ ước làm giấc mộng để ru em vào giấc ngủ say. Còn Huy Cận lại mơ ước hầu quạt cho em ngủ:

Nắng chia nửa bãi: chiều rồi...

Vườn hoang trinh nữ xếp đôi lá rầu

Sợ buồn con nhện giăng mau

Em ơi! Hãy ngủ... anh hầu quạt đây.

(Ngậm ngùi - Huy Cận)

Ru người yêu ngủ ai mà chẳng triu mến, nhưng đến mức nhẹ nhàng, trân trọng như Huy Cận thì có lẽ không nhiều. “Mở lòng cùng quạt, và thả trăm con chim mộng quần quýt quanh giường em nằm là một hình ảnh đẹp nên thơ và lãng mạn ít thấy trong thơ ca Việt Nam”. [21; 87]
Nhưng phải đến Trịnh Công Sơn, hình ảnh trong thơ tình Việt Nam mới điểm ảo và bước sang một bước

ngoặt mới - bắt đầu từ tình khúc Diễm xưa - mối tình đầu của Trịnh Công Sơn với âm nhạc Việt Nam. “Tôi chỉ có những mối tình lãng đãng, khói sương, hoàn toàn không có gì cụ thể. Diễm xưa cũng là một loại tình yêu như vậy”.⁽⁷⁾

Mưa vẫn mưa bay trên tầng tháp cổ

Dài tay em mấy thuở mắt xanh xao
Nghe lá thu mưa reo mồn gót nhỏ
Đường dài hun hút cho mắt thêm sâu...

(Diễm xưa)

Kể từ Diễm xưa, “Kể từ Trịnh Công Sơn trở đi, các tình khúc đã đổi khác rất nhiều, và nền tân nhạc phải

cảm tạ ông về sự khai phá đó”. Nữ ca sĩ Quỳnh Giao đã có lời nhận định như vậy.[46;205]

Trước Diễm xưa

làm gì có những “Ngày sau sỏi đá cũng cần có nhau”, “Làm sao em biết bia đá không đau?”

Tình yêu phả hơi

thở, truyền cảm xúc đến cả những vật thể vô tri, vô giác. Bằng những ca từ như vậy, Trịnh Công Sơn đã vẽ ra

những khuôn mặt tình yêu hoàn toàn khác lạ, không hình dung nổi khuôn mặt ấy ra sao, có hay không, thực hay

ảo?

Đọc ca khúc Diễm xưa của Trịnh Công Sơn, chúng tôi chợt nhớ đến một nhạc phẩm cũng rất nổi tiếng

vào những năm 70 của Phạm Duy Ngày xưa Hoàng Thị phổ thơ của Phạm Thiên Thư. Bài thơ Ngày xưa

Hoàng Thị của Phạm Thiên Thư kể về mối tình của nhà thơ với cô Hoàng Thị Ngọc, một bạn học cùng lớp, ở

gần nhà ông. Bài thơ cũng có hình ảnh thiếu nữ vai gầy, tóc dài bay, áo trắng tinh khiết ôm cặp đến trường, đi

dưới hàng mưa. Nhưng ở đây là Sài Gòn không phải Huế, nên nàng không đi dưới hàng cây long não lá li ti, mà

đi dưới cội hoa vàng.

Em tan trường về / Đường mưa nhỏ nhỏ / Chim non giấu mỏ / Dưới cội hoa vàng / Bước em
thênh thang / Áo tà nguyệt bạch / Ôm nghiêng cặp sách / Vai nhỏ tóc dài / Anh đi theo hoài /
Gót giày thầm lặng / Đường chiều úa nắng / Mưa nhẹ băng khuâng... / Phố ơi? Muôn thuở / Giữ
vết chân tình/ Tìm xưa quần quanh / Ai mang bụi đỏ / Dáng ai nhỏ nhỏ / Trong cội xa vời/
Tình ơi?... Tình ơi?...

(Ngày xưa Hoàng Thị -

thơ Phạm Thiên Thư - Phạm Duy phổ nhạc) [56]

Có lẽ tình yêu ở Trịnh Công Sơn và Phạm Thiên Thư thời ấy là một thứ tình yêu hương hoa, lãng đãng, xa cách. Hằng ngày các chàng trai chỉ có thể dõi mắt ngóng em đi học về dưới hàng mưa, hay dạn dĩ hơn lặng lẽ đi sau em để ngắm nhìn là lòng đã thấy hạnh phúc. Trịnh Công Sơn trả lời phỏng vấn: “Ngày xưa, dường như cả thế hệ tôi là như vậy, yêu một mái tóc, một dáng hình, mỗi ngày chỉ cần nhìn thấy mặt nhau, thấy em qua khung cửa sổ là cả ngày thấy vui”.⁽⁷⁾

⁽⁷⁾ **Phỏng vấn Trịnh Công Sơn, Trịnh Công Sơn, một cội riêng thuần khiết cùng cuộc đời. Nguồn Sài Gòn Giải phóng đăng trên mạng suutap.com.**

⁽⁷⁾ **Phỏng vấn Trịnh Công Sơn, Trịnh Công Sơn, một cội riêng... Bdd.**

Nói như Bửu Ý: “Tình yêu thời ấy, chỉ rộn ràng bề mặt, như viên đá trong cốc, như hòn đá ném

xuống
ao. Lanh canh một lát, gợn sóng một hồi, rồi dẫu lại vào đó, lấy lạng lẽ làm vốn liếng, uống tình
lắng xuống,
trả em vào đời và “tôi thu bóng tôi”. Loại tình yêu này không còn tồn tại, chỉ còn lẩn lút trên
những trang giấy
đã ngả vàng. Ngày nay tình yêu đã thay đổi chủ trương rồi thì phải: chớp nhoáng, trao đổi,
chiếm đoạt..., cho
nên tình yêu theo lối Trịnh Công Sơn đem lại một hương vị xa xôi làm mềm cả trái tim sắt đá
nhất, và ai nấy ngưỡng vọng như một bái vật đặt trên đài cao để cho tưởng tượng vươn tới”. [7;
66]

Thời đại ngày nay, những cuộc tình đầy nhục cảm, thoáng qua có lẽ đang “lên ngôi”, vì vậy tình
yêu trong sáng, chung thủy, nghĩa vợ chồng trở nên quý hiếm. Trong văn chương xưa đã hiếm,
nay càng hiếm hơn. Làm sao tìm được những vần thơ như:

Đập cổ kính ra tìm lấy bóng
Xếp tàn y lại để dành hơi.

Bài thơ Vua Tự Đức khóc nàng Bằng Phi⁽⁸⁾.

⁽⁸⁾ Theo Đặng Tiến, thì đây không phải là thơ Tự Đức mà là thơ Nguyễn Gia Thiều. Từ điển
Văn học, nhà xuất bản Thế Giới,
2004, cũng ghi nhầm. Ngô Tất Tố cũng đã chứng minh điều này từ năm 1941, trong cuốn Thi
văn bình chú, Lê Mạc Tây Sơn.

Thế nhưng, trong muôn vàn tình yêu lãng đãng, khói sương của Trịnh Công Sơn, thật thú vị khi
chúng ta bất ngờ bắt gặp một tình yêu thiêng liêng ở Hạ trắng:

Đời xin có nhau
Dài cho mãi sau
Nặng không gọi sầu
Áo xưa dù nhàu
Cũng xin bạc đầu
Gọi mãi tên nhau

Tự Đức muốn đập cổ kính ra tìm lấy bóng nàng Bằng Phi, xếp manh áo cũ để lưu giữ chút
hương thừa của người vợ xưa, còn Trịnh Công Sơn lại mong ước có một tình yêu bền lâu cho
đến bạc đầu, để ca ngợi nghĩa vợ chồng keo sơn, gắn bó.⁽⁹⁾

⁽⁹⁾ Hãy nghe Trịnh Công Sơn kể về giấc mơ Hạ trắng: "...Có một mùa hạ năm ấy tôi bị một
cơn sốt nặng, nhiệt độ trong người và
bên ngoài bằng nhau. Tôi nằm sốt mê man trên giường không còn biết gì. Và bỗng có một lúc
nào đó tôi cảm thấy có một mùi
hương thơm phủ ngập cả căn phòng và tôi chìm đắm vào một giấc mơ như một cơn mê sáng.
Tôi thấy mình lạc vào một rừng hoa
trắng thơm ngào ngạt, bay bổng trong không gian đó. Đến lúc tỉnh dậy mình ướt đầm mồ hôi
và tôi nhìn thấy bên cạnh giường có
một người con gái nào đó đã đến cắm một bó hoa Dạ lý hương trắng rất lớn. Chính cái mùi
thơm của Dạ lý hương đã đưa tôi

vào giấc mơ kia. Giấc mơ trong một mùa hạ nóng bức. Trong vùng tôi ở quanh đó chỉ có một nhà duy nhất trồng Dạ lý hương...
Sau một tuần lễ hết bệnh. Nghe tin bố một người bạn đang hấp hối, tôi vội vàng đến thăm. Ông chẳng có bệnh gì ngoài bệnh buồn rầu và nhớ thương.
(...) Một buổi sáng nọ, cũng theo thường lệ, bà cụ xuống bếp bị gió ngã xuống bất tỉnh và chết. Mấy đứa con (...) chôn cất và giấu ông cụ. (...) Vài ngày sau vẫn chưa thấy bà về, ông mới trầm ngâm hỏi các con có phải mẹ các con chết rồi phải không. Lúc ấy mọi người mới ồ lên khóc. Từ đó ông nằm trên sập gụ một mình cơm không ăn, trà không uống cho đến lúc kiệt sức thì đi theo bà cụ luôn.

Câu chuyện này ám ảnh tôi một thời gian. Và sau đó tôi kết hợp giấc mơ hoa trắng mùa hạ với mối tình già keo sơn này như áo xưa dù nhàu cũng xin bạc đầu gọi mãi tên nhau để viết nên bài Hạ trắng”.(T/c Thế giới âm nhạc, số 05/1997, in lại trong NQS_01, tr. 41-42.)

NGƯỜI NỮ TRONG CA TỪ TRỊNH CÔNG SƠN

Đối tượng chính trong tình yêu - người nữ, xuất hiện khá nhiều trong ca từ Trịnh Công Sơn. Em thường là những thiếu nữ buồn, yếu ớt, xanh xao, có vóc dáng mảnh mai, mong manh, vai gầy guộc, tóc xõa bay ngang trời... mờ mờ, ảo ảo như một bức tranh phi thực (irréel).

Em có vẻ tiểu thư khuê các:

Tìm em tôi tìm

Mình hạc xương mai...

Nụ cười mong manh

Một hồn yếu đuối...

(Đóa hoa vô thường)

Gọi nắng, trên vai em gầy đường xa áo bay... Cho tay em dài gầy thêm nắng mai...

(Hạ trắng)

Nắng có hồng bằng đôi môi em,

mưa có buồn bằng đôi mắt em...

Vai em gầy guộc nhỏ, như cánh vạc về chốn xa xôi.

(Như cánh vạc bay)

Với ông cái đẹp của người con gái là cái đẹp mong manh, thanh thoát: với gót sen hồng, miệng ngọt hạt từ

tâm, ngón xuân nồng, đôi môi lửa cháy, mi cong cỏ mượt, tay xanh ngà ngọc, da thơm quả ngọt, môi hồng

đào...

Có lẽ các nhạc sĩ nổi tiếng như Phạm Duy, Văn Cao đôi khi có chung một “goût” về kiểu người đẹp như Trịnh Công Sơn.

Hãy nghe Văn Cao viết về người tình tưởng tượng của ông: gót hài khai hoa; mắt huyền lưu xuân, dáng hồng thơm hương... (Cung đàn xưa). Và Phạm Duy tả người tình thực của mình với

gót hoa, em thướt tha, mây tóc ngà, đường thơm bóng gầy... (Đường em đi).

“Trước hết, với Trịnh Công Sơn, Em là người mà “Một ngày tình cờ biết em, là ngày lạ lùng nhất trần gian”. Em là “Hoa lá giữa thiên nhiên hiền hòa”. Em là người mà ông muốn “yêu em thật thà”. Ông

“Xin nắm ngón tay em thiên thần” và “ru em ngồi yên nhé” để ông “tìm cuộc tình cho”. Chính vì thế mà

“Tôi đã yêu em bao ngày nắng bao ngày mưa”. Nhưng bất hạnh thay, trong tình yêu “Đã có nghìn trùng trên môi người tình, đã giấu nụ tàn bên trong nụ hồng, có chớm lạnh lòng trên môi nồng nàn”. [50]

Như có lần Đặng Tiến đã để ý, người phụ nữ Việt Nam trong ca khúc Việt Nam, thơ ca Việt Nam thường

là những phụ nữ ẩn nhẫn, thụ động: biến thành tượng đá, ngồi đan áo, ôm đàn, hay đi hái hoa, hái mơ, gánh thóc, dẹt lựa:

Từ những phụ nữ trong ca khúc tiền chiến:

- Người biến thành tượng đá ôm con... (Hòn vọng phu I, Lê Thương)

- Đêm qua mơ dáng em đang ôm đàn dịu muôn tiếng tơ... (Dư âm, Nguyễn Văn Tý)

- Cô hái hoa tươi, hãy dừng bước chân... (Mơ hoa, Hoàng Giác)

Đến những phụ nữ trong Thơ Mới:

- Em là con gái trong khung cửi

Dẹt lựa quanh năm với mẹ già... (Mưa xuân, Nguyễn Bính)

- Chị ấy năm nay còn gánh thóc

Dọc bờ sông trắng nắng chang chang?... (Mùa xuân chín, Hàn Mặc Tử)

- Này lắng nghe em khúc nhạc thơm

Say người như rượu tối tân hôn... (Huyền diệu, Xuân Diệu)

Trong khi đó, người phụ nữ trong ca từ của Trịnh Công Sơn không thấy gảy đàn, đan áo, gánh thóc hay

dẹt lựa gì cả. Mà chỉ... khi nghiêng vai, khi nghiêng sầu (Mưa hồng), khi tung tăng dưới hàng me (Tuổi đời

mênh mông), lúc đứng lên gọi mưa vào hạ (Gọi tên bốn mùa), khi lại cười khúc khích trên lưng (Quỳnh

hương)...

Và nhà phê bình Đặng Tiến còn nhận xét: “Người phụ nữ trong Trịnh Công Sơn đẹp dung dị và tự do bình

thường. Tự do với cuộc đời, với tình yêu. Trong xã hội Việt Nam, cho đến hôm nay, chưa chắc gì người phụ nữ

đã được giải phóng và được tôn trọng đúng mức”. [9] Trong ca khúc Trịnh Công Sơn, họ được giải phóng và

tôn trọng. Tôn trọng người phụ nữ, trân trọng và nâng niu họ rất hồn nhiên và chân thành: ông sẵn sàng làm

viên đá cuội để lăn theo gót hài của nàng. Và vì nâng niu và trân trọng phụ nữ như vậy, nên

Trịnh Công Sơn là một trong những nhạc sĩ viết lời ru nhiều nhất về tình ca trong đó không ít dành cho phụ nữ: Ru tình, Rơi lệ ru người, Ru đời đã mất, Ru đời đi nhé, Ru em, Ru em từng ngón xuân nồng, Ru ta ngậm ngùi... Những lời ru ông viết, ảnh hưởng rất nhiều nơi người mẹ của ông. Chính những bài ru của mẹ mà ông được nghe, tiếp tục theo ông mãi trên những đoạn đường dài nhất. Trong bài Tình yêu tìm thấy, chúng ta nghe được bài hát ru ấy:

Tiếng ru mẹ hát những năm xưa
Mãi là lời ca dao bốn mùa
Tìm thấy nỗi nhớ từ mỗi chiếc lá
Góc phố nào cũng thấy quê nhà...

Bùi Bảo Trúc cho rằng, những bài hát ru của người mẹ là những vỗ về, là những dỗ dành, là những an ủi, là những vuốt ve đầu tiên của đứa bé. Vòng tay thơm, giọng hát ấm áp của mẹ sẽ đem lại cảm giác an toàn cho con người trước khi bị đẩy ra thế giới hung bạo bên ngoài. Trịnh Công Sơn đã tìm thấy trong những bài hát ru ấy chốn trú ẩn bình yên. [3] Đó là lý do ông viết rất nhiều ru khúc trong quá trình sáng tác của ông.

Ông Ru tình: Ru em đầu cơn gió, em hong tóc bên hồ / Khi sen hồng mới nở, nụ đời ôi thơm quá / Ru em ngồi yên đấy, ru tình à...ơi. Ông Ru đời đã mất: Ta biết em đêm đêm chờ đợi tiếng hát / Ta biết em đêm đêm ru đời đã mất. Ông Ru em từng ngón xuân nồng: Ru mãi ngàn năm / Vừa má em hồng / Bàn tay đưa anh đến quê hương vàng son... Ông ru người yêu ngủ trong những sớm mùa đông, những sớm mùa xuân, ông ru mãi, ru hoài. Ru những tháng âm u, ru những chia xa, những phụ rẫy, ngọt bùi. Những ru khúc của ông đã đem lại những an ủi, vỗ về cho nhiều thế hệ. Nhưng trên hết là ông tự ru chính mình. Những lời ru an ủi, vỗ về kiếp sống của mình, cuộc tình của mình.

Có lần nhà báo Diễm Chi phỏng vấn: “Ông có rất nhiều những bài hát ru... Trong thực tế, có phải ông đã từng ru rất nhiều phụ nữ ngủ?”. Trịnh Công Sơn trả lời: “Ru như thế không phải là ru em mà thực chất là tôi tự ru tôi, tự ru để thanh lọc tâm hồn không vương một chút oán hờn nào, cho dù bị phụ rẫy.” [55, 88].

TÌNH NGƯỜI TRONG CA TỪ TRỊNH CÔNG SƠN

Vượt qua tự tình dân tộc, vượt qua tình yêu riêng tư để đến với tình người là đỉnh cao nhất của âm nhạc Trịnh Công Sơn.

Anh Ngọc từng nhận định: “Định mệnh đã bắt anh phải yêu thương. Định mệnh lại trao vào tay anh cây đàn và chiếc bút. Và thế là chúng ta có Trịnh Công Sơn, chúng ta có Nhạc Trịnh. Con người ấy sinh ra để mà yêu và từ yêu thương lại sinh ra tất cả.... Trước những xấu xa, tăm tối của đồng loại, con người này không tự đứng ngoài hay đứng cao hơn tất cả - có phải vì trong bản chất của nghệ thuật chân chính vốn đã mang thiên lương của con người, thứ thiên lương cao quý của phẩm chất Chúa Trời. Xin hãy

nghe:

Chiều đi lên đồi cao hát trên những xác người

Tôi đã thấy, tôi đã thấy những hố hầm đã chôn vùi thân xác anh em. Mẹ vỗ tay reo mừng chiến tranh

Chị vỗ tay hoan hô hòa bình

Người vỗ tay cho thêm thù hận

Người vỗ tay xa dần ăn năn

(Hát trên những xác người)

Anh đã đi qua chiến tranh với cái thiên lương như thế. Tôi không biết như vậy là đúng hay sai, chỉ thấy hể nghe là muốn khóc. Và dù có ai đó nói là đúng hay sai thì tôi cũng chưa thấy một người nào ghét bỏ hay chí ít là lườm nguýt gì anh. Ai có thể ghét bỏ một trái tim đang rỏ máu - nó đang rỏ máu vì chính các người đấy, hỡi con người". [1; 285-287] Nhà thơ Anh Ngọc, một đại tá trong quân đội miền Bắc, chỉ biết Trịnh Công Sơn sau năm 1975 mà đã cảm nhận được tình yêu người ấy. Thật đáng trân trọng. Quả chỉ có nhạc Trịnh Công Sơn mới giúp con người đến gần với nhau, vượt qua những hệ lụy đời thường, vượt qua những tư tưởng trái ngược trên hai chiến tuyến, nhập vào một dòng chảy nhân ái như vậy.

Tình người của Trịnh Công Sơn thể hiện bàng bạc trong những tình khúc viết về quê hương, đất nước với hình ảnh người mẹ, người em. Cái gốc yêu thương của ông là yêu từng con người cụ thể: bé nhỏ, mong manh, nhọc nhằn... trên cơ sở đó mới yêu thương mọi người.

Từ ca khúc đầu tiên Ướt mi viết về giọt nước mắt của một cô nữ sinh phải đi hát phòng trà để đem tiền về nuôi mẹ bị bệnh lao nặng. Giọt nước mắt thuần khiết ấy đã làm bật lên trong ông niềm cảm thông, đau xót. Là nguồn cảm hứng để ông viết những sáng tác đầu đời. Lòng yêu người ở ông đã bắt đầu xuất hiện từ những ca khúc đầu tiên ấy. Và tình người ấy, nó sẽ trải dài, trải dài theo ông suốt cuộc đời.

Ngoài hiên mưa rơi rơi

Buồn dâng lên đôi môi

Buồn đau hoen ướt mi ai rồi.

(Ướt mi)

Cũng như Trịnh Công Sơn, Phạm Duy cũng có một ca khúc viết về giọt nước mắt rơi, nhưng là giọt nước mắt rơi cho cuộc tình đôi lứa:

Nước mắt rơi cho tình ra đời

Nước mắt theo duyên về xa vời.

(Nước mắt rơi - Phạm Duy)

Cùng là giọt nước mắt, nhưng có lẽ chúng ta sẽ dễ cảm thấu giọt nước mắt thương mẹ của cô gái hơn là giọt nước mắt khóc thương cho cuộc tình.

Phạm Duy cũng là một nhạc sĩ nổi tiếng với những ca từ đẹp viết về quê hương, đất nước. Ca khúc Bà mẹ quê là ca khúc tiêu biểu cho dòng nhạc quê hương ấy. Bà mẹ quê ca ngợi lòng hy sinh, chí kiên nhẫn của người mẹ Việt Nam trong lao động:

...Trời mưa, trời mưa ướt áo mẹ già

Mưa nhiều, mưa nhiều cày tươi bông lúa

Trời soi, trời soi bốc khói sân nhà

Nắng nhiều, nắng nhiều thì phơi lúa ra
Bà bà mẹ quê! Đêm sớm không nề hà chi
Bà bà mẹ quê! Ngày tháng không ao ước gì
Nhỏ giọt mồ hôi, vì đời trẻ vui...

(Bà mẹ quê - Phạm Duy)

Và người Mẹ của Trịnh Công Sơn cũng kiên cường, hy sinh như người Mẹ của Phạm Duy nhưng là kiên cường, hy sinh che chở con trong chiến tranh:

Mẹ lội qua con suối

Dưới mưa bom không ngại

Mẹ nhẹ nhàng đưa lối

Tiến con qua núi đồi

Mẹ chìm trong đêm tối

Gió mưa tóc che lối con đi.

(Huyền thoại mẹ) ⁽¹⁰⁾

⁽¹⁰⁾ Trịnh Công Sơn viết Huyền thoại mẹ: “Nhân chuyến ra Quảng Bình thăm bảo tàng cách mạng, nhìn tấm ảnh mẹ Suốt chèo thuyền, tóc xỏa bay tung trên bầu trời, và có dịp về thăm các bà mẹ nuôi giấu cách mạng ngày xưa, nghe mẹ kể chuyện, tôi có thể hình dung hết với những tứ nhạc bay cùng mái tóc và cuộc đời gieo neo của mẹ. Tôi cũng có một bà mẹ mà tôi yêu quý nhất. Và Huyền thoại mẹ là sự cộng hưởng của nhiều mảnh đời của mẹ, để tạc thành hình ảnh thiêng liêng của bà mẹ Việt Nam nói chung”. Phỏng vấn Trịnh Công Sơn, Trịnh Công Sơn, một cõi riêng.. Bài đd.

Với tôi, Huyền thoại mẹ là một trong những ca khúc có giai điệu đẹp và sâu lắng, nói lên lòng mẹ cao cả của người mẹ Việt Nam.

Yêu thương các bà mẹ, Trịnh Công Sơn còn yêu thương các cô gái thanh niên xung phong, lao động trên nông trường rồi hy sinh ở biên giới Tây Nam:

Trên nông trường không xa lắm

Có đôi chân đi không ngại ngần

Em bây giờ quen mưa nắng

Gánh trên vai vắn vương bụi hồng...

(Em ở nông trường em ra biên giới)⁽¹¹⁾

⁽¹¹⁾ “Tôi sáng tác Em ở nông trường em ra biên giới từ niềm xúc cảm của chuyến đi thực tế xuống nông trường Lê Minh Xuân của đoàn nhạc sĩ thành phố. Chúng tôi đã cùng thức và hát bên nhau quanh ngọn lửa trại cùng các cô gái thanh niên xung phong. Sau đó một năm, tôi được tin cả hai mươi cô gái đêm ấy đều hy sinh ở chiến trường biên giới. Tôi lặng cả người, và cảm thấy đó là nỗi bức xúc không thể yên..”. Phỏng vấn Trịnh Công Sơn, Trịnh Công Sơn, một cõi riêng thuần khiết... Bài đd.

Có lúc ông lại vui đùa cùng các em thơ:

Em sẽ là mùa xuân của mẹ

Em sẽ là màu nắng của cha

Em đến trường học bao điều lạ

Môi mím cười là những nụ hoa.

(Em là hoa hồng nhỏ)

Tính nhân bản của Trịnh Công Sơn chính là ở đây, ông ca ngợi, yêu thương từng con người bình thường, nhỏ bé. Và từ đó yêu thương mọi người, yêu thương nhân loại. Ông yêu người, yêu đời vì biết kiếp người là bể khổ, cuộc đời thì ngắn ngủi. Ông kêu gọi con người hãy ngồi lại gần nhau: “Lại gần, gần lại với nhau. Ngồi gần nhau hơn. Ngồi kề bên nhau”. Để làm gì? Để “Mơ một ngày Hồng Hà góp Hội Trùng Dương”, để “Mong tìm lại một giấc ngủ bình yên”. (Lại gần với nhau).

Ông mời gọi mọi người Hãy yêu nhau đi:

Hãy yêu nhau đi khi rừng thay lá

Hãy yêu nhau đi dòng nước đã trôi xa...

Hãy trao cho nhau muôn ngày yêu dấu

Hãy trao cho nhau hạnh phúc lẫn thương đau... Hãy kêu tên nhau trên ghềnh dưới bãi

Dù mai nơi này người có xa người...

Đây là lời thần chú mở cửa địa đàng. Đây mới thật là tình yêu cứu rỗi. Yêu trong một tình yêu rộng lớn, chung cùng. [19] Trịnh Công Sơn, với quan niệm sống:

Sống trong đời sống cần có một tấm lòng.

(Để gió cuốn đi)

Chính đó là cái tâm, cái tâm thì không tìm kiếm cái gì cho mình. “Cái tâm” chỉ giống như tấm chiếu, để trải ra cho thiên hạ ngồi lên. Trong đạo làm người, đức hy sinh là đức tính cao quý vô cùng, hiến dâng mà không cần đền đáp, đó là sự cao thượng nhất của đức hy sinh.[19;18]

Hoàng Phủ Ngọc Tường cho rằng: Lòng nhân ái nhu mì và sự bao dung không mặc cả là cốt cách nghệ sĩ hằng có ở Trịnh Công Sơn. Ông cũng viết: Tin buồn từ ngày mẹ cho mang nặng kiếp người, có nghĩa ông biết chấp nhận sự đau khổ của đời sống.

Tôi nay ở trọ trần gian

Trăm năm về chốn xa xăm cuối trời.

(Ở trọ)

Và dù cuộc đời chỉ là cõi tạm, ông vẫn phải sống, phải yêu thương, phải hy vọng ước ao: Cuộc đời có bao lâu mà hững hờ. Quả thật cuộc đời chẳng được bao lâu, trái tim ông đã không bao giờ hờ hững với cuộc đời, ông đã vắt kiệt tình yêu trong trái tim cho cuộc sống, cho những thân phận khổ đau. Chính vì hiểu rõ đất nước cần một trái tim nên ông đã dâng hiến trọn trái tim mình cho đất nước, ông viết:

Và như thế tôi sống vui từng ngày

Và như thế tôi đến trong cuộc đời

Đã yêu cuộc đời này bằng trái tim của tôi...

(Mỗi ngày tôi chọn một niềm vui)

Như thế thì chúng ta còn muốn điều gì hơn nữa. Người nghệ sĩ đã rút hết tâm trí mình để nhấn

gửi những lời “nhỏ máu” đó. Một trái tim tràn ngập tình yêu người. Và có lẽ không ai hiểu rõ ông bằng Khánh Ly - người bạn tri kỷ đời ông: “Từ ông tôi thành danh và quan trọng hơn cả là tôi được thành nhân. Tôi đã sống cùng tên tuổi của ông gần 40 năm, với những lời ông dặn bảo: Phải luôn luôn sống giữa đời với một tấm lòng và sống với người bằng sự tử tế”. [36; 460] Nói như đại thi hào Nguyễn Du: “Chữ tâm kia mới bằng ba chữ tài”, và cụ Đào Duy Anh khái quát tư tưởng của Trịnh Công Sơn đã hạ một câu chí tình “Cái anh Trịnh Công Sơn này lạ thật, anh ta muốn ôm hết những mâu thuẫn và khát vọng của đất nước vào mình”. [28; 123] Thật vậy, với thân thể hao gầy và trái tim ốm yếu Trịnh Công Sơn đã phải đương đầu với bao dằng xé của lịch sử. Mặc người đời phán xét, với tôi những ca khúc thấm đẫm tình người, ca ngợi cuộc sống của Trịnh Công Sơn vẫn luôn có giá trị trong dòng văn hóa Việt Nam.

Mỗi ngày tôi chọn ngồi thật yên

Nhìn rõ quê hương ngồi nghĩ lại mình

Tôi chợt biết rằng vì sao tôi sống

Vì đất nước cần một trái tim.

(Mỗi ngày tôi chọn một niềm vui)

VI. TRỊNH CÔNG SƠN NGƯỜI CA THƠ

LÝ THUYẾT CA TỪ

Trước khi đi sâu vào việc nghiên cứu nghệ thuật ngôn ngữ trong ca từ Trịnh Công Sơn, chúng ta cần biết qua lý luận chung ca từ là gì? Mối quan hệ giữa ca từ với thơ ca và âm nhạc. Hiểu rõ về ca từ, chúng ta mới nghiên cứu ca từ thấu đáo hơn.

Trong giáo trình Ca từ trong âm nhạc Việt Nam, giáo sư Dương Viết Á cho rằng: “Trong loại hình nghệ thuật âm nhạc, ngoài phần âm thanh đóng vai trò chính, còn phải dùng đến ngôn ngữ, nói đúng hơn, đó là phần ngôn ngữ văn học trong âm nhạc (lời ca trong ca khúc, hợp xướng, kịch bản trong nhạc cảnh, nhạc kịch, tên gọi, tiêu đề của những bài hát, bản nhạc hoặc của từng chương nhạc...). Tất cả phần ngôn ngữ văn học trong âm nhạc, ta gọi chung trong một khái niệm: ca từ”. [15]

Theo Từ điển tiếng Việt của ông Văn Tân: “Ca từ là lời ca hát. Bài từ khúc có thể hát được”. [59, 112]

MỐI QUAN HỆ GIỮA CA TỪ VỚI THƠ CA VÀ ÂM NHẠC

Lời ca, trước hết là lời, lời nói, nhưng không phải lời nói hằng ngày, mà là lời được ca lên, hát lên; điều đó có nghĩa: lời ca là lời nói nhằm bộc lộ một dạng tình cảm của con người trước cuộc sống. Song, đó cũng là lời bộc lộ tình cảm được hát lên theo giai điệu âm nhạc. Xét quá trình vận động từ lời nói đến lời ca, ta thấy nó chịu tác động của những quy luật chủ yếu sau đây: quy luật của ngôn ngữ, quy luật của thơ ca và quy luật của âm nhạc. Và người sáng tác lời ca - là nhạc sĩ kiêm nhiệm, hoặc nhà thơ - không thể không chú ý đến những quy luật đó. [15]

MỐI QUAN HỆ GIỮA ÂM NHẠC VÀ NGÔN NGỮ TRONG LỜI CA

Dù là bộ phận nằm trong một chỉnh thể thống nhất của một tác phẩm âm nhạc, dù quy luật âm nhạc đóng vai trò chủ đạo so với những quy luật khác như quy luật của thơ ca, người soạn lời ca không thể không tôn trọng những quy luật tối thiểu của ngôn ngữ. Cũng như nhà điêu khắc không phải là nhà vật lý, nhưng khi dùng đất đá, đồng, hay thạch cao để nặn tượng không thể không biết đến sức bền của chất liệu mà mình đang sử dụng. Từ từ đến ngữ, từ ngữ đến câu, từ câu đến lời..., ở đây, ngôn ngữ có những quy luật sắp xếp, cấu trúc của nó, đó là ngữ âm, từ vựng, ngữ pháp, cú pháp, tu từ.[15]

Hãy trở lại với cội nguồn của mối quan hệ giữa ngôn ngữ và âm nhạc. Ngôn ngữ có trước âm nhạc. Khi

con người này nói với người khác, tức là dùng ngôn ngữ, và với ngôn ngữ nói, nó trao chuyển đến cho người

nghe một lúc hai lượng thông tin: bằng ngữ nghĩa để truyền đạt nội dung ý nghĩ và bằng ngữ điệu để truyền đạt

nội dung tình cảm. Và chính ngữ điệu này đây, người anh em sinh đôi với ngữ nghĩa, từ ngôn ngữ mà ra, là ngọn nguồn, là cơ sở đầu tiên của âm nhạc. Chính từ ngữ điệu, loài người đã dựa vào đó để phát triển, hệ thống hóa, nâng cao lên và thành loại hình nghệ thuật âm nhạc.[15]

Hơn nữa, nói đến lời ca là nói đến loại thể nhạc hát. Loại thể này, dù là nằm trong loại hình âm nhạc, dù chịu sự chi phối của hình thức tư duy đặc thù: tư duy âm thanh, thì chính nó, đến lượt loại thể âm nhạc này, cũng lại có đặc thù riêng của nó. Loại thể nhạc hát, có nghĩa là nhạc có lời, ở đây vừa có cả hai loại phương tiện diễn tả: ngôn ngữ và âm thanh. Hai loại phương tiện đó kết hợp với nhau, tác động lẫn nhau, mâu thuẫn nhưng thống nhất trong một chỉnh thể của một tác phẩm nhạc hát, cấu trúc đó tạo nên đặc thù của loại thể này. Đâu có phải ngẫu nhiên mà nhiều nhạc sĩ đã phổ thơ hoặc trích thơ để phổ nhạc, hoặc dựa vào ý thơ để sáng tác? Hiện tượng đó càng khẳng định vai trò của ngôn ngữ trong thể loại nhạc hát này.

Mỗi hình thái ý thức xã hội có đặc thù của nó, nhưng nó có những mối liên hệ qua lại. Mỗi loại hình

nghệ thuật cũng có đặc trưng của nó, nhưng không thể xem mỗi loại hình nghệ thuật tồn tại riêng biệt như

một ốc đảo, mà phải có con mắt biện chứng nhìn nhận các loại hình loại thể nghệ thuật trong sự vận động,

phát triển và liên hệ với nhau. Nhạc hát là một loại thể nghệ thuật đứng rất gần với loại thể thơ ca. Có thể coi

đó là cái dấu nối từ ngôn ngữ đến âm nhạc, từ thơ ca đến âm nhạc. Ở vào vùng giáp ranh này, nhạc hát lại có

những quy luật riêng của chính nó, mà một trong những quy luật đó là quy luật của ngôn ngữ. [15]

Mối quan hệ giữa ngôn ngữ và âm nhạc, trong đó âm nhạc đóng vai trò chủ đạo, được biểu hiện khá rõ

trong lời ca. Người nghe sẽ không hề ngạc nhiên khi thấy nhiều từ ngữ địa phương xuất hiện trong một bài hát

theo làn điệu dân ca, nhiều khi người nghe không hiểu từ địa phương đó nhưng họ lý thú, rung cảm với tác phẩm vì người nghe đã được âm nhạc dẫn dắt vào một không khí nhất định về một địa phương nhất định.

Nói cách khác, bản thân âm thanh với tính cách là những phương tiện diễn tả của loại hình nghệ thuật âm nhạc cũng là một thứ ngôn ngữ - ngôn ngữ nghệ thuật - một loại công cụ để biểu đạt những cảm xúc của nhạc sĩ trước hiện thực cuộc sống.[15; 26 - 28]

MỐI QUAN HỆ GIỮA ÂM NHẠC VÀ THƠ CA TRONG LỜI CA

Ngôn ngữ là chất liệu để xây dựng nên lời ca, nhưng lời ca không phải là lời nói trao đổi hằng ngày, mà là để hát, để ca. Ở đây, với lời ca, ngôn ngữ trong khi vẫn giữ nguyên giá trị thông tin về mặt ngữ nghĩa thì ngữ điệu (của ngôn ngữ) được đặc biệt chú ý nhấn mạnh đến mức cách điệu hóa và trở thành lời hát, lời ca. Nói nhấn mạnh mặt ngữ điệu của ngôn ngữ trong lời ca cũng có nghĩa là nhấn mạnh yêu cầu bộc lộ tình cảm của lời ca. Cho nên, nếu xem xét một bài hát mà lời ca như một chỉnh thể độc lập tách rời khỏi âm nhạc thì đó là một bài thơ, một bài thơ thuộc loại thể thơ - ca từ trong gia đình loại hình văn học.[15]

Ngôn ngữ nói, với những quy luật riêng của nó, khi trở thành chất liệu để xây dựng nên hình tượng văn học, lại chịu sự chỉ đạo của những quy luật phản ánh hiện thực của văn học. Đến lượt ngôn ngữ văn học khi trở thành chất liệu và phương tiện diễn tả của loại hình âm nhạc (loại thể nhạc hát) thì lại chịu sự quyết định của quy luật âm nhạc, mà biểu hiện rõ ràng nhất là ngôn ngữ trong lời ca phải là ngôn ngữ thơ ca, mà không phải nhạc sĩ nào cũng làm được. Lời ca phải được nâng lên mức nghệ thuật thơ mới là thơ.

Ca từ nói chung, lời ca nói riêng, trước hết là một bài thơ, có nghĩa là phải giàu tính biểu hiện và chất trữ tình. [15]

Thơ ca là một loại thể nghệ thuật ngôn ngữ phản ánh cuộc sống bằng phương thức đặc trưng: biểu hiện,

trữ tình. Cuộc sống phản ánh trong thơ ca bao giờ cũng thông qua và gắn chặt với xúc cảm, rung động của nhà thơ.

Thơ ca không nhằm tái hiện đối tượng, mà chủ yếu là biểu hiện về đối tượng, và tất nhiên trong khi biểu hiện về một đối tượng thì bản thân đối tượng cũng được phản ánh, được tái hiện. Có thể nói, thơ ca là sự biểu hiện trực tiếp của tâm hồn, tiếng hát của trái tim, tiếng nói của tình cảm.

Vậy khi nói ca từ là một bài thơ thì có nghĩa là nó dùng phương thức trữ tình để phản ánh cuộc sống. [15]

Bàn về “thơ”, nhà thơ Bạch Cư Dị đời Đường cho rằng: “Thơ, tình là gốc, lời là ngọn, âm thanh là hoa, nghĩa là quả”.

Nhà thơ Pháp A.Viny định nghĩa: “Thơ là nhiệt tình kết tinh lại”, “Thơ là người thư ký trung thành của trái tim”.

Bielinski lại khẳng định: “Tất cả những gì khiến ta xúc động với niềm vui, nỗi buồn, thú say mê, sự đau khổ, nỗi lo lắng, niềm an tâm... sẽ kết đọng lại thành thơ”.

Ông Hoàng của thơ tình Việt Nam - Xuân Diệu cho rằng: “Thơ là tiếng gọi đàn, là sự đồng thanh tương ứng, đồng khí tương cầu”, “Thơ là một điệu hồn đi tìm những tâm hồn đồng điệu”.

Tóm lại, dù có phát biểu thành lời khác nhau, từ xưa đến nay các nhà thơ đều khẳng định chắc chắn một

điều: cái gốc rễ, cái cốt lõi của thơ là ở tình cảm.

Ca từ của Trịnh Công Sơn cũng không nằm ngoài cái cốt lõi đó.

Trữ tình là phương thức phản ánh cuộc sống của thơ ca và của ca từ. Và cũng chỉ với phương thức đó, ca từ mới chấp cánh cho âm nhạc bay cao, bay xa. Rõ ràng, không phải ngẫu nhiên âm nhạc lại chọn thơ ca làm người bạn đường trung thành của mình, mà là dựa trên cơ sở sự thống nhất về phương thức phản ánh cuộc sống.

Như vậy, xét về mặt phương thức phản ánh hiện thực, có một sự gặp gỡ và trùng hợp giữa quy luật âm nhạc và quy luật thơ ca. Do đó, nói lời ca trước hết phải là một bài thơ cũng có nghĩa là hình tượng lời ca là một hình tượng trữ tình, hình tượng của một tâm trạng - tâm trạng của một nhân vật trữ tình. Ở đây, tư duy nghệ thuật thơ và tư duy nghệ thuật âm nhạc bắt gặp nhau ở khía cạnh xúc cảm tâm hồn, nhấn mạnh ở phần tình cảm, cảm xúc, vấn đề trực giác, vô thức, tiềm thức.[15]

Giờ đây, bài thơ chủ yếu để đọc, trong khi đó ca từ, chủ yếu là để hát và để nghe theo giai điệu âm nhạc. Ở đây, thơ ca và ca từ có hai cách tác động không giống nhau: một bên chủ yếu tác động vào thị giác (thơ ca), và một bên chủ yếu tác động vào thính giác (lời ca). Do sự khác nhau đó, ngôn từ trong âm nhạc - lời ca - có những đặc điểm khác với thơ ca.

Chúng ta có thể thấy vai trò chủ đạo của quy luật âm nhạc trong lời ca qua cách sử dụng từ đệm, từ láy,

nói chung là hư từ. Trong ngôn ngữ, người ta thường chia ra hai loại: từ có nghĩa và từ không có nghĩa (hư từ).

Trong thơ ca, hư từ cũng thường được sử dụng, nhưng rất hạn chế, ngược lại, trong ca từ, hư từ, từ không có

nghĩa, nằm trong mối quan hệ với âm nhạc, nhằm tác động vào thính giác, từ không có nghĩa nhiều lúc đóng

vai trò rất quan trọng. Trước hết, từ không có nghĩa làm nhiệm vụ đệm, láy, nhằm gợi một không khí nhất định,

hay để diễn đạt một nội dung tình cảm. Ví như giai điệu nảy sinh từ chèo thì phải dùng từ đệm “tình bằng”, “ấy

mấy”, “rằng là”...; từ hò thì lại là “hò khoan”, “dô khoan”, “hò hụi”; ...từ hát ru thì lại là “à ơi”, “ru hời”, “ầu

ơ”... Có thể nói, đó là những dấu hiệu đầu tiên của loại nhạc “thuần túy” - nhạc đàn - sau này.

Từ không có

nghĩa trong trường hợp này hóa thành có nghĩa, thậm chí có nghĩa khá sâu sắc và phong phú. [15]

Trong thơ ca, hầu hết từ ngữ đều có nghĩa, và vì có nghĩa mà nó đứng vào trong câu thơ. Trong ca từ,

cũng cần từ có nghĩa để “phiên dịch” nội dung của âm nhạc, nếu với tính chất cụ thể, xác định

của ngôn ngữ, thì lại hạn chế sự gợi mở tưởng tượng và cảm xúc của người nghe. Âm nhạc gợi lên một bầu trời, trong khi lời, từ, ngữ lại chỉ vạch ra một hướng, vẽ lên một hình ảnh làm giá trị của tác phẩm âm nhạc sẽ bị hạn chế. Trong trường hợp này, nếu biết dùng từ không có nghĩa, từ đệm, từ láy... thì giai điệu âm nhạc sẽ óng ánh, lung linh hơn. Trong các làn điệu dân ca, cha ông ta đã sử dụng từ đệm, từ láy rất đúng lúc, đúng chỗ và gây được hiệu quả đặc biệt đối với người nghe.

Kết luận:

"N như vậy, thơ không phải đã là ca. Từ thơ đến ca còn một khoảng cách, khoảng cách đó do quy luật của âm nhạc quy định. Cho nên, khi đánh giá, phân tích một bài ca từ không thể coi đó như một bài thơ. Một bài ca từ là một bài thơ xét về mặt phương thức phản ánh cuộc sống, nhưng một bài ca từ lại là một bài thơ để hát và để nghe, mà không phải để đọc". (Dương Viết Á)[15; 34].

Vì vậy, khi nghiên cứu ca từ Trịnh Công Sơn, chúng ta phải hiểu rõ mối quan hệ này. Mục đích của chuyên luận này thông qua việc nghiên cứu nội dung và nghệ thuật ca từ của Trịnh Công Sơn giới hạn dưới góc nhìn văn học, nhằm giúp cho người thưởng thức cảm nhận sâu sắc hơn, tường tận hơn về giá trị tác phẩm của ông, góp phần nâng cao cảm xúc thẩm mỹ trong nhận thức của người nghe. Ca từ của Trịnh Công Sơn như một thế giới mở mà mỗi người tùy tâm trạng và xúc cảm của mình trong từng giai đoạn sẽ bắt gặp mình. Nó mang đến cho người thưởng thức mỗi đồng cảm, giao hòa như tiếng nói tâm tình của chính tâm hồn chúng ta trước cuộc đời bao la. Trịnh Công Sơn cũng từng cho rằng nhạc của mình là tự tình khúc, chính là ở đó.

TRỊNH CÔNG SƠN - "NGƯỜI CA THƠ"

Mọi người thường tự hỏi tại sao âm nhạc của Trịnh Công Sơn lại có sức sống, sức lan tỏa vượt thời gian và không gian như vậy?

Viết về nhạc Trịnh Công Sơn, Văn Cao nhận xét: "Trong âm nhạc của Sơn, ta không thấy dấu vết của âm nhạc cổ điển theo cấu trúc bác học phương Tây. Sơn viết hồn nhiên như thể cảm xúc nhạc thơ tự nó trào ra". Các nhạc sĩ phần đông cùng nhận định, nhạc của Trịnh Công Sơn đơn giản, chủ yếu là hai gam La và Mi. Vậy thì, chỉ với nhạc không, đã đủ để Trịnh Công Sơn trở thành một hiện tượng độc đáo nhất trong lịch sử âm nhạc và cả trong lãnh vực văn học như hiện nay?

Vậy thì tại sao là nhạc Trịnh Công Sơn?

Một nghịch lý là ở đây: "Nhạc của Trịnh Công Sơn hay là nhờ ở ngôn ngữ Trịnh Công Sơn. Nếu không thích hát, ta có thể giở bất cứ một bài hát nào của Trịnh Công Sơn và đọc, y như đọc thơ. Ta sẽ thưởng thức các ca từ đó như bài thơ. Và thế cũng đủ". [50; 55] Trịnh Công Sơn được xem

là Phù thủy ngôn ngữ, tiếng Việt qua thơ ông trở nên mới lạ và độc đáo.

Ngôn ngữ ca từ của Trịnh Công Sơn là ngôn ngữ thơ của nhạc

Nhận định về ca từ Trịnh Công Sơn, Văn Cao viết: “Tôi gọi Trịnh Công Sơn là người ca thơ (chantre) bởi

ở Sơn, nhạc và thơ quyện vào nhau đến độ khó phân định cái nào là chính, cái nào là phụ”. [54; 274]

Nguyễn Xuân Hoàng nhận xét: “Trịnh Công Sơn là một thi sĩ. Vâng, anh đích thị là một nhà thơ viết

nhạc”. [46; 53]

Nhìn chung, hầu hết các nhà nghiên cứu văn học, nhà thơ, nhà văn, nhạc sĩ... đều công nhận

Trịnh Công Sơn là một nhà thơ lớn, thậm chí là “Nguyễn Du của thế kỷ 20”. [7;7]

Bùi Vĩnh Phúc nhận định: “Người ta thường cho rằng những lời ca của ông là thơ. Thì đúng như vậy. Chúng là những lời thơ thả bay cho gió cuốn. Chúng là những hình ảnh, những biểu tượng bất chợt. Như những hình ảnh bất chợt hiện ra lạ lùng, kỳ bí và đầy hư ảo trong những giấc mơ của ta. Chúng bay rải rác và rồi đột nhiên xếp lại thành những bức tranh lạ lùng mang đầy tính huyền ảo. Đó là những lời thơ của một người thường thấy mình mộng du ngay trong đời sống, và thấy đời sống trở về trong những giấc mộng của mình. Đó là những câu thơ nhặt được trong đời. Hay trong mơ. Có khi Trịnh Công Sơn xếp đặt nó theo một thứ vần điệu nào đó dễ nhận ra, qua những hình thức của thi ca mà chúng ta đã quen biết; có những khi, chúng giống như những câu thơ tự do, những câu thơ dài ngắn không đều, như những mảnh giấy mà trẻ con xé nghịch thả bay cùng trời đất. Có lẽ đa số những câu hát của ông nằm trong dạng thức đó.

Những câu thơ tự do, như những mảnh giấy nhỏ nhiều màu sắc thả bay trong trời”. [40]

Dưới đây là những lời nhạc từ nhiều ca khúc thuộc chủ đề thân phận con người và tình yêu của Trịnh Công Sơn mà chính nó đã là những bài thơ với những vần điệu rất đúng quy tắc, tưởng như không cần sự nâng đỡ của nhạc. Như thế Trịnh Công Sơn đã làm ra những bài thơ này trước rồi từ đó phổ nhạc:

Thơ 4 chữ: bài Hạ trắng

...Nắng không gọi sầu

Áo xưa dù nhàu

Cũng xin bạc đầu

Gọi mãi tên nhau.

Thơ 5 chữ: bài Một ngày như mọi ngày

...Sóng đông đưa linh hồn

Có mưa quanh chỗ nằm

Mãi một đời về không

Trong chập chùng thác nguồn...

Thơ 6 chữ: bài Đóa hoa vô thường

...Một thời yêu dấu đã qua

Gót hồng em muốn quay về

Dù trần gian có xót xa

Cũng đành về với quê nhà...

Thơ 7 chữ: bài Nắng thủy tinh

...Màu nắng hay là màu mắt em

Mùa thu mưa bay cho tay mềm
Chiều nghiêng nghiêng bóng nắng qua thềm Rồi có hôm nào mây bay lên...

Thơ 8 chữ: bài Khói trời mênh mông

Ta về nơi đây thoáng nghe gió lạnh

Hết mùa thu sang đã đến ngày đông

Những hàng cây xanh đón em áo lộng

Bây giờ ta nhìn khói trời mênh mông.

Thơ lục bát: bài Lời ở phố về

Hôm nay ra phố với người

Chật trong phố xá những lời phân ưu

Vây quanh bốn phía kinh cầu

Lòng ta như đã nát nhàu đam mê.

Thơ tự do: bài Phôi pha

Ôm lòng đêm

Nhìn vàng trắng mới về

Nhớ chân giang hồ

Ôi phù du

Từng tuổi xuân đã già

Một ngày kia bến bờ

Đời người như gió qua.

Mỗi một thi sĩ, nhạc sĩ đều có nét riêng của mình. Đa số nhạc sĩ Việt Nam đều sử dụng tài tình tiếng Việt trong ca từ của họ.

Chẳng hạn bài Thiên thai của Văn Cao:

Tiếng ai hát chiều nay vang lừng trên sóng

Nhớ Lưu Nguyễn ngày xưa lạc tới Đào Nguyên Kìa đường lên tiên

Kìa nguồn hương duyên theo gió tiếng đàn xao xuyến Phím tơ lưu luyến

Mấy cung u huyền

Mấy cung trù mấn

Như nước reo mạn thuyền...

Hay bài Gửi gió cho mây ngàn bay của Đoàn Chuẩn - Từ Linh

Gửi gió cho mây ngàn bay

Gửi bướm muôn màu về hoa

Gửi thêm ánh trăng màu xanh lá thư

Về đây với thu trần gian

Lá vàng từng cánh rơi từng cánh

Rơi xuống âm thầm trên đất xưa...

Hoặc bài Hòn vọng phu của Lê Thương

...Bên Man Khê còn tung gió bụi mịt mù

Bên Tiêu Tương còn thương tiếc nơi ngàn trùng...

Những ca từ nổi tiếng trên rất hay, nhưng xét về phương diện ngôn ngữ đại chúng chưa phổ thông, vì sử dụng nhiều từ ước lệ chỉ chu như gió / mây; bướm / hoa, nhiều từ Hán Việt, sử dụng điển tích, điển cố bác học như Lưu Nguyễn, Đào Nguyên, Man Khê, Tiêu Tương... không phải ai cũng hiểu được.

Trái lại, Trịnh Công Sơn, không bị ảnh hưởng nhiều những khuôn sáo trường quy trong văn chương cổ điển Việt Nam, không suy nghĩ bằng những điển cố sẵn có. Ca từ của ông hầu hết sử dụng tiếng Việt thông thường, đôi lúc ảnh hưởng ca dao dân ca, hiếm khi có tiếng Hán Việt bác học. Nếu có chăng là những tiếng đã được Việt hóa rất thường dùng trong dân gian. [39]

Đơn cử vài thí dụ ca từ gần như hoàn toàn thuần Việt. Bài Tình xa:

Ngày tháng nào đã ra đi khi ta còn ngồi lại

Cuộc tình nào đã ra khơi ta còn mãi nơi đây

Từng người tình bỏ ta đi như những dòng sông nhỏ. Bài Ru em từng ngón xuân nồng:

Ru mãi ngàn năm dòng tóc em buồn

Bàn tay em nắm ngón ru trên ngàn năm

Trên mùa lá xanh ngón tay em gầy nên mãi ru
thêm ngàn năm.

Bài Còn tuổi nào cho em:

Tuổi nào như lá vàng úa chiều nay

Tuổi nào ngồi hát mây bay ngang trời

Tay măng trôi trên vùng tóc dài

Bao nhiêu cơn mưa vào tuổi này...

Ca từ mang âm hưởng ca dao, dân ca Việt Nam:

Bài Ở trọ:

Con chim ở trọ cành tre

Con cá ở trọ trong khe nước nguồn

Cành tre...(í ... a)

Dòng sông ...(í ... a)

Tôi nay ở trọ trần gian

Trăm năm về chốn xa xăm cuối trời

(Í...a...Í...a...Í...a...a...)

Bài Biết đâu nguồn cội:

...Em đi qua chuyến đò (ối a) con trăng còn trẻ

Con sông đâu có ngờ ngày kia trăng sẽ già

Bài Tiến thoái lưỡng nan

...Tiến thoái lưỡng nan

Đi về lận đận

Ngày xưa lận đận

Tiến thoái lưỡng nan.

Ở đây, chúng ta lại có một câu hỏi, thơ hay thì không chỉ có ở Trịnh Công Sơn, trước năm 1975 và hiện nay chẳng hạn, tại sao chúng không nổi tiếng bằng Trịnh Công Sơn?

Điều đó, theo Trần Hữu Thục, dẫn đến một nghịch lý thứ hai: “Thơ Trịnh Công Sơn hay là vì chúng biến

thành âm nhạc, thành nhạc và phổ biến rộng khắp”. [50;55] Chúng ta biết, nhiều bài thơ hay, trở thành phổ biến

và được công chúng đón nhận là nhờ được phổ nhạc, nghĩa là biến thành âm thanh. Chẳng hạn bài thơ Đưa em

tìm động hoa vàng của Phạm Thiên Thư, bài Ngậm ngùi của Huy Cận, mấy ai biết. Vậy mà đến

khi Phạm Duy phổ nhạc hai bài thơ trên trở thành những bài hát nổi tiếng một thời trước 1975. Hay bài thơ Cuối cùng cho một Tình Yêu của Trịnh Công Sơn ít ai biết, thế nhưng khi Trịnh Công Sơn phổ nhạc thì được phổ biến rộng rãi.

Ngôn ngữ của Trịnh Công Sơn là những bài thơ. Y như bất cứ một bài thơ nào khác. Có điều chúng tự biến thành âm thanh cùng lúc sáng tác, đó là những “bài thơ âm” [50] chúng có cùng với nhạc. Có thể nói chúng là nhạc. Chúng được sáng tác cho nhạc, nhưng không phải là những bài thơ phổ nhạc. (Văn Cao gọi Trịnh Công Sơn là người ca thơ vì vậy).

Âm điệu trong nhạc Trịnh Công Sơn đa số là chậm, không đặc sắc nhưng độc đáo ở chỗ ông đã dùng chữ Việt đơn giản mà tạo nên những lời nhạc hết sức tự nhiên, mang theo những ý và hình làm rung động lòng người. Nhạc của Trịnh Công Sơn dùng chữ Việt thông thường, nhưng xét về tính triết lý, chất phi thực, lãng mạn thì có phần trội hơn.

Trịnh Công Sơn tự học nhạc, chứ không được đào tạo theo hệ thống trường quy. Nhiều người cho tác phẩm của ông đơn giản về mặt nhạc thuật.

Theo Phạm Duy: “Về phần nhạc, toàn thể ca khúc Trịnh Công Sơn không cầu kỳ, rắc rối vì nằm trong một số nhạc điệu đơn giản, rất phù hợp với tiếng thở dài của thời đại. Bài hát chỉ cần một chiếc đàn guitar đệm theo, nếu hòa âm phối khí rườm rà thì không hợp với những bài hát soạn theo thể ballade này”. [36; 56]

Dù cho rằng nhạc thuật của Trịnh Công Sơn đơn giản, chúng ta cũng phải thừa nhận tài năng, có phần học

tập, có phần thiên phú của ông. Nhà văn Nguyễn Mộng Giác (Hoa Kỳ) cũng có lần thắc mắc, theo ông, nhạc

Trịnh Công Sơn dù đơn giản nhưng nghe vẫn có chất “trí thức”, không giống như những ca khúc phổ thông.

[46; 204]

Theo Hoàng Phủ Ngọc Tường: Ở đâu có sự chân thành và tính giản dị thì ở đó có âm nhạc đích thực. Phải thừa nhận rằng nhạc điệu của Trịnh Công Sơn không có những biến tấu phức tạp, nhưng cực kỳ chân thành và giản dị, dễ đến với mọi người. Và ông cho rằng vẻ “bình thường” của ca từ Trịnh Công Sơn chính là tuyệt chiêu của một cây bút lão luyện. [19]

NHẠC ĐIỀU TRONG CA TỪ TRỊNH CÔNG SƠN

Theo tôi, ngoài việc ca từ về mặt hình thức rất đúng vần điệu như những bài thơ, thì Trịnh Công Sơn còn thường sử dụng biện pháp tu từ “láy”, “điệp” trong ca từ để tạo nên âm vang nhạc điệu.

Chúng ta biết, một biện pháp tạo được sức âm vang mạnh mẽ của ngôn ngữ thơ là trùng điệp. Bằng sự lặp lại một từ (điệp từ), một cụm từ (điệp ngữ), một câu (điệp cú), một khổ (điệp khổ), nghệ thuật trùng điệp vừa có tác dụng nhấn mạnh ý, vừa tạo ra được những điệp khúc độc đáo trên nền nhạc chung của toàn bài thơ nếu coi mỗi bài thơ như một ca khúc trong âm nhạc.

Trong ca từ Trịnh Công Sơn chỉ nói riêng trong phạm vi chủ đề thân phận con người và tình yêu, chúng ta đã dễ dàng bắt gặp phương pháp trùng điệp trên tất cả các cấp độ. Bằng phương

pháp này ông có thể nhấn mạnh ý, mở rộng ý, gây ấn tượng mạnh hoặc gọi ra những xúc cảm trong lòng người đọc, người nghe. Điệp ngữ có cơ sở ở quy luật tâm lý: một vật kích thích xuất hiện nhiều lần sẽ làm người ta chú ý, chúng ta có thể khảo sát một số bài hát tiêu biểu sau đây của Trịnh Công Sơn:

Ví dụ như bài: Cát bụi

Hạt bụi nào hóa kiếp thân tôi

Để một mai vượn hình hài lớn dậy

Ôi cát bụi tuyệt vời

Mặt trời soi một kiếp rong chơi.

Hạt bụi nào hóa kiếp thân tôi

Để một mai tôi về làm cát bụi

Ôi cát bụi mệt nhoài

Tiếng động nào gõ nhịp không nguôi.

Chỉ trong hai đoạn ngắn, Trịnh Công Sơn đã sử dụng nhiều phương pháp điệp:

Điệp ngữ cách quãng là dạng điệp ngữ trong đó những từ ngữ được lặp lại đứng cách xa nhau nhằm gây một ấn tượng nổi bật và có tác dụng âm nhạc rất cao: ví dụ: từ “hạt bụi” điệp hai lần, từ “kiếp” điệp ba lần, rải đều trong hai khổ thơ.

Điệp ngữ vòng tròn là điệp ngữ có tác dụng tu từ lớn. Chữ cuối câu trước được lấy lại thành chữ đầu câu sau và cứ thế, làm cho câu thơ liền nhau như đợt sóng. Trịnh Công Sơn dùng nó để diễn đạt một cảm giác triền miên: như từ “cát bụi” đặt ở đầu câu và cuối câu.

Điệp câu để nhấn mạnh ý chính, như khổ thơ 1 và 2 Trịnh Công Sơn lặp lại nguyên câu đầu: “Hạt bụi nào hóa kiếp thân tôi”, nhằm nhấn mạnh kiếp người như hạt bụi.

Đặc biệt hơn, ngoài sử dụng điệp ngữ ngắt quãng, điệp ngữ vòng tròn, điệp câu, ông còn sử dụng điệp từ, điệp ngữ liên tục trong cùng một câu.

Ví dụ trong bài Bồng bềnh ơi, ông sử dụng điệp từ liên tiếp “mà vội mà vội”, “nắng vàng nắng vàng”, “bồng dừa bồng dừa” trong cùng một câu, gây một cảm giác liên tục triền miên như một vòng xoáy:

Nắng vàng em đi đâu mà vội

Mà vội mà vội nắng vàng ơi

Mà vội mà vội nắng vàng nắng vàng ơi...

Đọc hầu hết các ca từ của Trịnh Công Sơn chúng ta đều bắt gặp phương pháp tu từ trùng điệp có mật độ dày đặc như vậy. Điều đó đúng như nhận định của Dương Viết Á - Viện Âm nhạc Việt Nam: “Chúng ta có thể thấy vai trò chủ đạo của quy luật âm nhạc trong lời ca qua cách sử dụng từ đệm, từ láy”. [15]

Khảo sát các ca từ của Trịnh Công Sơn và các bài thơ trong thi đàn Thơ Mới tiêu biểu như Xuân Diệu, Nguyễn Bính, Hàn Mặc Tử..., chúng tôi nhận thấy hầu hết ca từ của Trịnh Công Sơn thường sử dụng các điệp từ, điệp ngữ, điệp câu với tần số đậm đặc hơn. Trong thơ ca, biện pháp tu từ trùng điệp này cũng thường được sử dụng nhưng không nhiều bằng. Có lẽ biện pháp tu từ điệp (láy) là biện pháp tu từ chính trong ca từ để tăng âm hưởng giai điệu.

Riêng “hiệp vần” thì ca từ và thơ ca đều sử dụng nhiều như nhau.

Hiệp vần là biện pháp tu từ ngữ âm, trong đó người ta cố ý tạo ra sự trùng điệp về âm hưởng bằng cách lặp lại những âm tiết có phần giống nhau, nhằm mục đích tăng sức biểu hiện, tăng

nhạc tính của câu thơ. Khảo sát Thơ Mới, chúng tôi nhận thấy các nhà thơ thường sử dụng biện pháp tu từ hiệp vần này.

Đã thấy xuân về với gió đông,
Vội trên màu má gái chưa chồng.

Bên hiên hàng xóm, cô hàng xóm
Ngước mắt nhìn trời, đôi mắt trong

(Xuân về - Nguyễn Bính)

Bài Xuân về, Nguyễn Bính sử dụng biện pháp tu từ hiệp vần “ong” ở cuối câu.

Chiều mộng hoa thơ trên cánh duyên,
Cây me ríu rít cặp chim chuyền,
Đổ trời xanh ngọc qua muôn lá,
Thu đến - nơi nơi động tiếng huyền.

(Thơ duyên - Xuân Diệu)

Bài Thơ duyên, Xuân Diệu sử dụng biện pháp tu từ hiệp vần “uyên”.

Trong làn nắng ửng: khói mơ tan,
Đôi mái nhà tranh lấm tấm vàng
Sột soạt gió trêu tà áo biếc,
Trên giàn thiên lý - Bóng xuân sang.

(Mùa xuân chín - Hàn Mặc Tử)

Bài Mùa xuân chín, Hàn Mặc Tử sử dụng biện pháp tu từ hiệp vần “an” - “ang”.

Cũng như trong thơ ca, hầu như bất cứ ca từ nào của Trịnh Công Sơn cũng đều sử dụng biện pháp tu từ hiệp vần ở cuối câu như vậy.

Bài Hạ trắng, hiệp vần “au” ở cuối câu:

...Đời xin có nhau
Dài cho mai sau
Nắng không gọi sầu

Áo xưa dù nhàu
Cũng xin bạc đầu
Gọi mãi tên nhau.

Bài Khói trời menh mông, hiệp vần “ông”:

Hết mùa Thu sang đã đến ngày Đông
Những hàng cây xanh đón em áo lộng
Bây giờ ta nhìn khói trời menh mông.

Bài Chìm dưới cơn mưa, hiệp vần “e”:

Chìm dưới cơn mưa bàn chân nhỏ bé
Năm xưa năm xưa chung vui hội hè
Chìm dưới cơn mưa bàn chân nhỏ bé
Năm nay năm nay đã quên đường về.

Những cách hiệp vần trong ba khổ thơ trên làm cho các âm tiết của những câu thơ này được gắn lại với nhau, tạo nên những vần không chính thức, làm tăng thêm nhạc điệu, âm hưởng của dòng thơ.

Minh chứng trên thật đúng như nhận định sắc sảo của Trần Hữu Thực: Nhờ “điệp vần”, ca

từ của Trịnh

Công Sơn trợn trư, êm đềm từ đầu đến cuối bản nhạc, nghe như một tiếng thở dài nho nhỏ với nhiều hình ảnh đan xen lẫn nhau. Có cái liên hệ, có cái đứt đoạn. Chúng ta chợt “ngộ” một điều: những từ ngữ và hình ảnh mới thường nằm ở cuối đoạn nhạc hoặc ở cuối câu. Và cuối câu thì phải “vần”, hoặc với từ cuối câu kế hoặc với từ cuối câu trước đó. Chính đòi hỏi đó làm “bật” ra những từ ngữ và hình ảnh mới. Ở đây, ta thấy, nhờ âm mà ông đã tạo ra lời, âm thanh là “tiềm năng” của lời. [50]

Phải chăng đó là một trong những bí quyết của Trịnh Công Sơn trong việc sáng tạo ra ca từ độc đáo của ông?

NGÔN NGỮ NGHỆ THUẬT TRONG CA TỪ TRỊNH CÔNG SƠN

Ngôn ngữ ca từ Trịnh Công Sơn là thứ ngôn ngữ được “ngộ hóa”⁽¹²⁾, kết hợp một cách độc đáo, mới lạ, mang nhiều ý nghĩa ẩn dụ.

⁽¹²⁾ Theo TSKH. Phạm Văn Đỉnh (Pháp): “Ngộ hoá là vừa đẹp, vừa lạ đến bất ngờ.”

Bửu Ý nhận xét: “...Ta còn chứng kiến một công cuộc thể nghiệm của tiếng Việt trên những chặng

đường mới của ngôn ngữ với những kết hợp từ ngữ tài hoa, những góc độ thu hình lạ lẫm, những tri giác dày dặn nhiều tầng, đồng thời làm sáng giá những sự vật thông thường và tầm thường, khả năng tưởng tượng bay bổng”.

Thử xét qua một ít từ loại, những danh từ, động từ, tính từ... được sử dụng qua bàn tay phù phép của Trịnh Công Sơn mà Lê Hữu trong bài Ảo giác Trịnh Công Sơn đã phân tích rất tinh tế dưới đây:

Động từ chẳng hạn, ví dụ chữ “phơi”:

Môi nào hãy còn thơm, cho ta phơi cuộc tình...

(Ru ta ngâm ngủi)

Chưa nghe nói có ai đem tình ra phơi như phơi áo bao giờ. Thế nhưng, Trịnh Công Sơn đã thật tuyệt khi đem tình phơi trên cánh môi thơm! Thế vẫn chưa lạ, vì đem tình ra phơi cho khô nhưng tình không khô mà nắng lại... khô mới lạ hơn nữa: Phơi tình cho nắng khô mau... (Tình xót xa vừa). [22]

Hay những động từ khác:

Treo: Treo tình trên chiếc đỉnh không...

Khoác: Sương khoác mềm vai phố...

Lùa: Lùa nắng cho buồn vào tóc em...

Nhặt: Tôi nhặt gió trời mời em giữ lấy...

Chúng ta có thể nhặt ra nhiều động từ như vậy. Các động từ trên hoàn toàn thuần Việt, là cũ chứ đâu có

mới, nhưng với những hình ảnh mới mẻ theo sau, nó chở theo sau những ý tưởng hoàn toàn

mới lạ, bất ngờ.

Về danh từ cũng vậy. Chẳng hạn từ “nắng” và “gió” là danh từ chỉ một hiện tượng thiên nhiên nhưng qua bàn tay phù phép của ông, những danh từ này bỗng mang một sắc thái riêng, nắng không còn là nắng nữa, gió không còn là gió nữa mà nó đã được thổi hồn trong đó: chẳng hạn nắng mềm, nắng khuya, nắng hững hờ, nắng chiều quạnh quẽ, nắng rất la đà. Từ “gió”: gió vô tình, ngọn gió hư vô, ngọn gió hư hao, ngọn gió hoang vu, ngọn gió quạnh hiu, gió mùa thu rất ân cần... Hoặc ông thường nói đến dòng sông, con đường, hoa cỏ, chim muông. Nhưng qua sự kết hợp ngôn ngữ tài tình của ông... là không còn theo nghĩa thông thường nữa. “Dòng sông” chẳng hạn, là biểu tượng của dòng đời, dòng chảy của thời gian. Dòng sông trong ca từ Trịnh Công Sơn còn gợi lên những ý niệm về nổi chia lìa, biền biệt, mất tăm, mất hút... Sông bao lần sông đã ra đi.../ Có một dòng sông đã qua đời... “Đóa hoa” không còn là hoa nữa mà là một hình tượng cái đẹp diễm ảo, chỉ nở trong những giấc mơ: Đóa hoa hồng vùi quên trong tay.../ Đóa hoa hồng tàn hồn lên môi... [22]

Trong chuyên luận Trịnh Công Sơn - Ngôn ngữ và những ám ảnh nghệ thuật, Bùi Vĩnh Phúc cũng đã phân tích rất kỹ và tinh tế những nét kỳ ảo trong ngôn ngữ của người nhạc sĩ này. Ông cho rằng những nét kỳ ảo trong thế giới của Trịnh Công Sơn đã khiến cho cái thế giới ấy trở nên đẹp và lung linh nhiều màu sắc. “Đó là một thế giới có thật hay là một thế giới chỉ có trong tưởng tượng? Có lẽ cả hai... Nó là một thế giới “lai”: lai giữa hiện thực và mộng tưởng, lai giữa hiện tại chớp mắt và thiên thu mịt mù, lai giữa hồng và xám, giữa xanh và đỏ, giữa trắng và đen, giữa vàng và tím, lai giữa “một phố hồng một phố hư không” và “giữa tường trắng lặng câm” u tối”. [4] Theo ông, một nét thú vị trong ngôn ngữ ca từ Trịnh Công Sơn là những nét tỉnh lược. Trong nghệ thuật tỉnh lược, “những hình ảnh (cũng có nghĩa là những từ ngữ) trong câu bị cắt đi mất một vài thành phần, có khi chúng còn bị sắp xếp theo một trật tự không bình thường nữa, khiến cho câu văn và hình ảnh mất đi tính mòn, và trở nên mới, nhờ sự lắp ghép lại trong chính trí tưởng tượng của người thưởng ngoạn.

Trong bài Nhớ mùa thu Hà Nội, Trịnh Công Sơn viết:

Hồ Tây chiều thu

Mặt nước vàng lay bờ xa mời gọi

Màu sương thương nhớ

Bầy sâm cầm nhỏ vỗ cánh mặt trời.

“Vỗ cánh mặt trời” là thế nào? Hình như tác giả đã cắt đi một nét chính yếu giữa động tác “vỗ cánh”

của bầy chim sâm cầm và hình ảnh “mặt trời”. Có thể là bầy chim vỗ cánh bay về hướng mặt trời. Có thể là vỗ

cánh bay dưới bóng mặt trời. Có thể là bầy chim vỗ cánh bay đi trong ánh mặt trời đang xuống loang đỏ mặt

nước của Hồ Tây buổi chiều thu. Đó có thể là một vài lý giải của người đọc để làm cho bức tranh có đầy đủ nét

hơn. Nhưng, thật sự, đủ nét để làm gì? Bức ảnh thiếu nét như thế lại hay. Vì nó tạo nên một hiệu ứng nhòe.

Khiến cho buổi chiều ấy như thấm đẫm một màu sương. Nếu bức ảnh đầy đủ mọi nét, “màu sương thương

nhớ” kia sẽ không còn chỗ để phát huy hết tác dụng của nó nữa. (...) Chúng ta có thể tiếp tục thử phân tích như

thế với những câu “Đóa hoa hồng tàn hôn lên môi” (Tuổi đá buồn), “Em đi về cầu mưa ướt áo” (Mưa hồng),

hay “Mưa phố vai mưa mềm” (Mưa mùa hạ)... Tất cả những nét thiếu trong những câu như thế của Trịnh

Công Sơn là những nét thiếu rất nghệ thuật. Thiếu mà lại tràn đầy. Vì nó kích thích trí tưởng tượng của ta. Nó

bắt ta phải, bằng vào kinh nghiệm và những cảm thức thẩm mỹ của mình, bổ túc cho bức tranh được hoàn

chỉnh và có ý nghĩa hơn”. [4]

Bên cạnh điều ấy, Bùi Vĩnh Phúc cũng cho rằng, Trịnh Công Sơn thường sử dụng những câu bỏ lửng, chưa toàn vẹn ở một mức độ nào đó. Có thể chưa chắc đã hay nhưng chắc chắn chúng tạo nên một nét lạ. Ví dụ trong bài Nguyệt ca, ông viết:

Từ khi em là nguyệt

Cho tôi bóng mát thật là

“Bóng mát thật là mát”, hay “bóng mát thật là hạnh phúc”... Chúng ta không rõ. Trịnh Công Sơn chỉ nói lửng lơ như vậy thôi. Cho tôi bóng mát thật là. [4]

Người tình kia mất con đường về

Và trời kia mất em từ độ

Từ độ nào? Chúng ta có thể hỏi. Nhưng người nhạc sĩ chỉ nói vậy. Là đủ. Nếu người đọc muốn hiểu là “từ độ ấy” thì chắc cũng đúng. Nhưng “Nói ra quá rõ như thế để làm gì?” [4]

Ngoài lối nói tỉnh lược, lối nói bỏ lửng cắt bỏ một nét cuối câu, Trịnh Công Sơn còn có một phong cách

sử dụng từ rất lạ, biến chúng thành một nét riêng của ông, không nhòe lẫn với bất cứ ai. Ví dụ như từ “hư hao”.

Từ này trong cuộc sống hàng ngày, có một nghĩa thật bình thường, là lời nói không một nét thơ nào cả, chẳng

hạn khi nói về đồ đạc hay nhà cửa hư hao. Trong ca từ Trịnh Công Sơn, ông cho nó mang những

tính chất mới:

- Ngọn gió hư hao thổi suốt chiêm bao.
- Rồi tình trong im tiếng
- Rồi tình ngoài hư hao.
- Về đây thân xác hư hao

Đêm đêm nằm nghe lá

Than van chút niềm đau ngọt ngào.

“Hư hao”, từ đó, đã đi vào thi ca.[4]

Thứ nhì là trạng từ “vừa”. Ý nghĩa bình thường của nó là “đủ”, “không thừa không thiếu”, như trong câu “cầu vừa đủ xài”. Ở Trịnh Công Sơn nó được lắp ghép một cách đặc biệt vào những tính từ thường không gắn bó với nó như:

Một lời tình cuối vu vơ

Một ngày tình xót xa vừa.

Có khi ông cho trạng từ “vừa” này bám vào một danh từ, khiến cho nó được dùng như một tính từ:

Ngàn mây xám chiều nay về đây treo lững lờ

Và tiếng hát về ru mình trong giấc ngủ vừa.

“Vừa”, như thế, mang một nét mới của Trịnh Công Sơn.

Những cách nói, cách dùng chữ như vậy đã góp phần làm cho thế giới của Trịnh Công Sơn tách xa khỏi cuộc sống bình thường thêm một chút nữa. Từ đó, chúng tạo nên một độ chênh khiến người đọc nhận ra phong cách khác lạ, đặc thù của Trịnh Công Sơn. [4]

Ngoài ra, ca từ Trịnh Công Sơn còn sử dụng nhiều biện pháp tu từ như ẩn dụ, hoán dụ, nhân hoá, so

sánh... Vì Trịnh Công Sơn sử dụng nhiều biện pháp tu từ như vậy, người nghe ca từ của ông không dễ nắm bắt ngay được ý nghĩa của chúng, mà người ta phải cần một ít thời gian để suy nghĩ, thẩm thấu chúng trước khi đi được vào cốt lõi những hình ảnh, những tình ý và tư tưởng của người nhạc sĩ.

Sau đây là một vài hình ảnh được lọc ra:

Ẩn dụ:

- Ngoài phố mùa đông / Đôi môi em là đốm lửa hồng.
- Môi em hồng như lá hư không.
- Lòng ta trăm con hạc gầy vút bay.
- Con sông là thuyền, mây xa là buồm.

Nhân hóa:

- Khi tình đã vội quên / Tim lẫn trên đường mòn / Trên giọt máu cuồng điên / Con chim đứng lặng câm

- Bống nhảy lên bờ bống đi chơi phố / Nắng vàng ủng hộ cho bống căn nhà

Hoán dụ:

- Một cuộc tình nhỏ bé / Bên đôi môi hồng đào
- Có sợi tóc nào bay / Trong trí nhớ nhỏ nhoi
- Những bước chân mềm mại / Đã đi vào đời người

So sánh:

- Mặt trời như trái cây tuyệt vọng / Rơi trong đêm rơi trong đời nàng
- Có người lòng như khăn mới nhuộm / Có người lòng như nắng qua đèo
- Hồn mình như vá khâu / buồn mình như lũng sâu

Trong bài Thương một người, Bùi Vĩnh Phúc cho rằng câu “Tùng đêm qua ngõ tối / Bàn chân âm thầm

nói” có thể được hiểu như “một hình ảnh với những biện pháp tu từ có tính trùng phức. Ở một mức độ thấp và

đơn giản nhất, có thể xem đây là biện pháp nhân hóa: tác giả gán cho bàn chân một thuộc tính của người, là

“nói”. Cao hơn nữa, có thể xem nó là ẩn dụ: bàn chân tượng trưng cho người con gái; một người con gái âm

thầm đi về trong đêm. Bàn chân âm thầm ấy nói lên những tâm sự buồn và u uẩn. Cao hơn nữa, có thể xem nó

là hoán dụ: lấy bàn chân, là một phần của con người, để chỉ toàn thể con người: người con gái với bước chân

âm thầm đi trong đêm tối, tấm lòng ôm giấu một nỗi buồn riêng tư, không muốn ngỏ cùng ai.” [4]

Phải thừa nhận rằng, cách cấu tạo ngôn ngữ Trịnh Công Sơn tài hoa, táo bạo và lạ. Những từ bình thường, rất cũ, qua sự kết hợp của ông bỗng trở nên mới lạ hoàn toàn. Chẳng hạn ông thường kết hợp một từ cụ thể + một từ mơ hồ trừu tượng = ra một từ hoàn toàn mới .

Ví dụ: từ cụ thể+ từ mơ hồ, trừu tượng

Chiếc lá + thu phai

Giọt lệ + thiên thu

Cỏ + xót xa đưa

Dấu chân + địa đàng

Đóa hoa + vô thường

Rừng xưa+ đã khép

Dấu chân+ ngoan.

Đặc điểm nổi bật trong ca từ Trịnh Công Sơn là tính... mơ hồ. Vì vậy, có thể gọi là... “bóng chữ” như cách nói của nhà thơ Lê Đạt. Vì là “bóng chữ” nên không dễ hiểu, chỉ cảm nhận là chính. Ca từ Trịnh Công Sơn, như chính tác giả thú nhận “...Bản thân tôi cũng thấy khó giải thích. Viết thì viết vậy nhưng để giải thích rõ ràng thì thật là khó”. [61; 520]

Trong phong trào Thơ Mới, Xuân Diệu và Hàn Mặc Tử cũng là những bậc thầy trong việc sử dụng ngôn ngữ tạo nên những từ ngữ mới lạ, bất ngờ như Trịnh Công Sơn.

Với thơ cũ, ngôn ngữ sử dụng phần nhiều mang tính chất tĩnh như danh từ, tính từ, hay những hình ảnh

ước lệ, hoa mỹ. Ngược lại, trong Thơ Mới hàng loạt từ vựng mới lạ mang tính chất động ra đời, có những cách

tân đáng kể.

Xuân Diệu - ông Hoàng của thơ tình - thường sử dụng nhiều động từ mạnh nói lên sự khát sống mãnh liệt như “bấu”, “uống”, “riết”, “cắn” ...

Tôi kẻ đưa rằng bấu mặt trời...

(Hư vô)

Trời ơi, ta muốn uống hồn em!...

(Vô biên)

Ta muốn riết mây đưa và gió lượn...

Hỡi xuân hồng, ta muốn cắn vào ngươi!...

(Vội vàng)

Hay những cách diễn đạt như: chiều lỡ thì, sương bám hồn, chiều cắn mặt buồn rầu, nhan sắc ời, vài miếng đêm, đêm thủy tinh, biển pha lê, nguy nga gió, tịch mịch đời...[20]

Hàn Mặc Tử - một trong những thi sĩ đại diện cho “Trường Thơ Loạn” của Bình Định - Thế giới thơ ông

thường quẩn quại đau đớn, khao khát với hồn, máu và trăng. Với Hàn Mặc Tử là một loạt ngôn từ kinh dị của

cái “tột cùng đau khổ”⁽¹⁶⁾. Ông thường sử dụng những động từ “ăn”, “uống”, “hóp”, “đóp”...

(16) Theo cách nói của TS.Chu Văn Sơn, Trường ĐHSP Hà Nội.

- Trời hỡi làm sao cho khỏi đói

Gió trăng có sẵn làm sao ăn.

- Tôi toan đóp cả vầng trời

Tôi toan hóp cả miếng cười trong khe.

- Gió rít từng cơn trăng ngã ngựa

Vỡ tan thành vũng đọng vàng khô.

Hay những hình ảnh mới lạ, sử dụng nhiều biện pháp tu từ ẩn dụ, nhân hóa như:

- Mới lớn lên trăng đã thẹn thò

Thơm như tình ái của ni cô.

-Trăng nằm sóng soãi trên cành liễu

Đợi gió đông về để lả lơi.

Xuân Diệu, Hàn Mặc Tử... rồi Trịnh Công Sơn thời sau này đều được đào tạo trong những trường học của Pháp. Nửa đầu thế kỷ XX, nền giáo dục trung học của Pháp vẫn chú trọng việc giáo dục những giá trị nhân văn qua bộ môn văn chương. Đó là một điều kiện thuận lợi góp phần hiện đại hóa văn chương Việt Nam. Yêu quý tiếng mẹ đẻ, các thi sĩ, nhạc sĩ đã nhạy cảm tiếp nhận những tinh hoa của mười thế kỷ văn chương Pháp, nhất là các tác giả hiện đại để sáng tạo ra những ngôn từ mới lạ, đóng góp một phần quan trọng trong sự phát triển của ngôn ngữ thơ ca Việt Nam. [24]

TÍNH TRIẾT HỌC TRONG CA TỪ TRỊNH CÔNG SƠN

Ngôn ngữ Trịnh Công Sơn không những độc đáo, mới lạ, mà còn mang đậm màu sắc triết học. Và đó chính là một trong những điểm khác biệt rõ nét giữa ca từ Trịnh Công Sơn với những ca từ của các nhạc sĩ khác.

Chịu ảnh hưởng thuyết Nhị Nguyên trong triết học, Trịnh Công Sơn bao giờ cũng nhìn cuộc đời bằng hai

mặt đối lập.

Ông vừa thấy cái nửa bên này, vừa thấy cái nửa bên kia. Chúng luôn luôn tồn tại song hành cùng

nhau. Ngôn ngữ ông cũng vậy.

Ca từ Trịnh Công Sơn đều là hư huyền vì bản chất của chúng là đối nghịch (nhị nguyên). Cái chất nhị nguyên

này được Trịnh Công Sơn diễn tả hầu như xuyên suốt sự nghiệp sáng tác của ông. Trong bài viết Buồn bã với những

môi hôn Cao Huy Thuần đã phân tích rất chi ly và đặc sắc tính chất này (mà ông gọi là nét nhạc): “Đối nghịch là nét

nhạc riêng của Trịnh Công Sơn. Anh nói một điều rồi anh nói điều trái lại. Như nét hồng nằm giữa toàn bích. Bài

hát này của anh đối nghịch với bài hát kia, lời một đối nghịch với lời hai, câu sau nghịch với câu trước”, thậm chí

hai hình ảnh nghịch nhau trong cùng một câu, trong vòng đôi ba chữ: “Có một chút cái này và một chút cái kia. Có

một chút của cái này trong một chút của cái kia. Có một chút xuôi trong ngược. Trăm năm trong xuân thì. Chân như

trong hạt lệ” ... “Trong nhớ đã có quên, trong quên vẫn cứ nhớ, tưởng vui mà đầy, trong con nước rút có hồng thủy

dâng lên”.

Một thoáng vui và một thoáng buồn:

Buồn vui kia là một. (Nguyệt ca)

Vừa thấy em yêu thương vừa thấy em thú dữ:

Nhìn em yêu thương nhìn em thú dữ. (Con mắt còn lại) Cuộc đời như có như không trong cùng một lúc:

Ta nghe đời như có như không. (Còn có bao ngày)

Cái chết và sự sống song hành cùng nhau:

Chìm dưới cơn mưa một người chết đêm qua

Chìm dưới đất kia một người sống thiên thu

Chìm khuất trong ta một lời nói vu vơ

Chìm dưới sương thu là một đóa thơm tho.

(Chìm dưới cơn mưa)

Tình yêu vừa là mật ngọt vừa là mật đắng:

Tình yêu mật ngọt, mật ngọt trên môi
Tình yêu mật đắng, mật đắng trong đời.
(Lặng lẽ nơi này)

Đó là những ca từ có hai vế đối lập nhau trong cùng một câu, hoặc giữa câu trước với câu sau. Còn đây là hai vế đối nhau trong cùng một bài. Đoạn trước đối nghịch đoạn sau. Trong bài Xin trả nợ người⁽¹⁷⁾

(17) Bài hát này Trịnh Công Sơn viết năm 1993, năm Dao Ánh từ Hoa Kỳ về thăm ông, nói về mối tình của hai người.

Đoạn trước là phụ bạc:

Hai mươi năm xin trả nợ dài
Trả nợ một đời em đã phụ tôi
Em phụ tôi một thời bé dại
Thơ dại ra đi không nhớ gì tôi
Thơ dại ra đi quên hết tình tôi.

Trái lại, đoạn sau yêu thương, nối lại tình xưa.

Bao nhiêu năm vẫn lại nhiệm màu
Trả nợ một lần quên hết tình đau
Hai mươi năm vẫn là thuở nào
Nợ lại lần này trong cõi đời sau.

Đó là nét nhất quán trong cái nhìn của Trịnh Công Sơn về cuộc tồn sinh, yêu thương đi liền với phụ rẫy, vui đi liền với buồn, hạnh phúc sống bước với khổ đau, cái chết nằm trong sự sống.

Võ Phiến cho rằng Trịnh Công Sơn mới lớn lên đã thốt lời siêu thoát như một đạo sĩ đầu râu tóc bạc

chống gậy trúc dưới một chân núi nào. Một tác giả khác, Huỳnh Hữu Ủy, nhận xét Trịnh Công Sơn đã từng

“Lý giải tài tình những u uất của kiếp người, nỗi hoang vu và mộng ảo nhân sinh trước thực tại mệnh mông,

cùng lúc đặt con người đối đầu cả trước vận mệnh lịch sử, anh cư ngụ trong cuộc đời không chỉ như một thi sĩ

ca hát cái đẹp mà còn là một nhà hành giả sống cái ẩn dật bên trong” [50; 77].

Trần Hữu Thục nhận định: Trong nhạc của Trịnh Công Sơn có đầy đủ những nghịch lý của thời đại được diễn tả qua các khái niệm siêu hình: đỉnh cao/vực sâu, vô hạn/hữu hạn, có/không, còn/mất... “Có những bi thảm của chiến tranh thì cũng có những ước mơ rực rỡ về hòa bình. Có cái đẹp của tình yêu thì cũng có cái bế tắc, tuyệt vọng của cuộc nhân sinh. Có cái nhẹ nhàng, giải thoát của thiền thì cũng có cái khắc khoải đớn đau của cảnh bế dẫu.” [50; 57] Trịnh Công Sơn ôm cho hết cuộc đời nhị nguyên này, bao gồm những cặp phạm trù khó dung nạp nhau nhưng khó thể phân ly qua những bài hát về phận người, về tình yêu.

Cũng theo Trần Hữu Thục: “Nghệ thuật cũng là một cách lý giải đời sống. Thay vì dùng một chuỗi luận lý để tìm cách chứng minh, thuyết phục, ở đây, Trịnh Công Sơn dùng từ ngữ và hình ảnh, biểu tượng để... hát. Ông lặp đi lặp lại mãi cùng một số ý. Một thứ triết học nhẹ nhàng như

ca dao hay lời ru con, như ông phát biểu. Rõ ràng là tư tưởng Phật giáo và Lão giáo, học thuyết âm dương của Chu Dịch, cả dưới dạng bình dân lẫn bác học, có một dấu ấn sâu đậm và tự nhiên trong tâm thức ông. Đó là lẽ vô thường. Đó là vòng thời gian sinh tử. Đó là một cõi “sinh ký tử quy”, sống gửi thác về. Đó cũng là âm dương tương sinh tương khắc”. [50; 77] Âm trung hữu dương, dương trung hữu âm.

Một số từ trong triết học Phật giáo như vô thường, cội nguồn, tiền kiếp, từ bi, cõi tạm, hư không... chúng ta dễ dàng bắt gặp trong ca từ của Trịnh Công Sơn.

Tìm trong vô thường / Dưới chân cội nguồn. (Đóa hoa vô thường)

Ta thấy em trong tiền kiếp với cọng buồn cỏ khô. (Rừng xưa đã khép) Lòng chợt từ bi bất ngờ. (Ru em)

Bước tới hư vô khoác áo chân như long lanh giọt lệ. (Giọt lệ thiên thu)

Những tác phẩm mang hương vị Thiền như: Ở trọ, Biết đâu nguồn cội, Ngẫu nhiên, Nguyệt ca, Núi tay nghìn trùng, Giọt lệ thiên thu, Lời thiên thu gọi, Phôi pha, Bên đời hiu quạnh, Đêm thấy ta là thác đổ, Cũng sẽ chìm trôi, Tự tình khúc, Một cõi đi về, Đóa hoa vô thường... mở ra cho ta thấy trọn cuộc hành trình tâm linh đi tìm ý nghĩa trong cuộc hội ngộ với tình yêu, cái đẹp, cái vô thường. Nổi bật, trong bài Bốn mùa thay lá tính chất Thiền trong ca từ của ông thật rõ nét:

Bốn mùa như gió, bốn mùa như mây

Những dòng sông nổi đôi tay liền với biển khơi

Đêm chờ ánh sáng, mưa đòi cơn nắng

Mặt trời lấp lánh trên cao vừa xa vừa gần...

Ngoài ảnh hưởng Phật giáo, ông còn có một “di sản văn hóa Đông Tây” mà ông đã góp nhặt được trong

trường học, trong sách báo, trong trường đời. Di sản văn hóa ấy là những triết lý gần gũi với màu sắc hiện sinh, siêu thực.

Bửu Ý nhận định: “Sự vật, con người, đời sống, dưới ngòi bút của Trịnh Công Sơn, lấp lánh những ánh

sáng siêu thực... Một hôn phối mới của ngôn từ. Một số thủ pháp được trưng dụng, đối nghịch với văn phong

cổ điển: bố cục tự do, miêu tả rời rạc, liệt kê các vật hạng không thứ lớp”. [54; 12], và đưa ra những dẫn chứng

tinh tế:

Với Bửu Ý, màu sắc ở Trịnh Công Sơn lắm khi trở nên trừu tượng, mang tính chất tâm lý:

Nắng thủy tinh (Nắng thủy tinh), Mồi đốt lửa (Ru đời đi nhé), Tiếng hát xanh xao (Lời buồn thánh).

Góc độ thu hình khác lạ:

Đời nghiêng (Có nghe đời nghiêng), Đời nhấp nhô (Cúi xuống thật gần).

Các đồ vật tầm thường nhỏ bé, bỗng được thổi hồn:

Khăn thêu (Có một dòng sông đã qua đời), Áo nhàu (Hạ trắng), Nôi trống (Nắng thủy tinh), Hồn giấy mới (Đóa hoa vô thường), Bia đá (Diễm xưa).

Chủ nghĩa hiện sinh phương Tây phát triển sau Thế Chiến II, du nhập vào miền Nam nước ta cuối những

năm 50, một phần qua sự phổ biến của hai tạp chí Sáng tạo ở Sài Gòn và Đại học ở Huế, gây ảnh hưởng lớn

đến suy nghĩ một lớp thanh niên. Nhiều vấn nạn được đặt ra: sống để làm gì, cuộc đời đáng sống hay không

đáng sống, vấn đề tự sát có ý nghĩa gì, đời là hư vô, đâu là thực chất và huyền thoại của vấn đề, sống là vong

thân hay phải nguy tín, thỏa hiệp với tha nhân hay dẫn thân vào đại cuộc, thiên chức của nghệ sĩ là gì, đời người là phù du, nơi đây là chốn lưu đầy quê nhà, ta hợp tác hay đứng ngoài lề xã hội? v.v... [7; 89 -90] Chúng ta dễ dàng tìm thấy một số vấn đề ấy được đặt lại trong ca từ Trịnh Công Sơn đi kèm với những từ ngữ diễn dịch tâm tình của con người thời đại.[7]

Cái tôi gây hoang mang:

Tôi là ai, là ai? (Tôi ơi đừng tuyệt vọng)

Em là ai? Em là ai? (Em đi bỏ mặc con đường)

Cuộc đời phù du:

Em năm xưa vui buồn chút phù du. (Hai mươi mùa nắng lạ) Một chút mây phù du. (Đóa hoa vô thường)

Cuộc đời hư vô:

Tay hư vô đốt nến. (Lời của dòng sông)

Còn là hạt bụi giữa hư vô (Hai mươi mùa nắng lạ)

Nỗi cô đơn và tính vô thường của con người:

Ta biết riêng ta. (Ngẫu nhiên)

Một mình tôi về với tôi. (Lặng lẽ nơi này)

Tha nhân là khác tôi hay là tôi:

Em là tôi và tôi cũng là em. (Tôi ơi đừng tuyệt vọng)

Đời này là chốn lưu đầy hay quê nhà:

Còn bao lâu cho thân thôi lưu đầy chốn đây. (Phúc âm buồn) Vì trái tim tội lỗi lưu vong. (Tưởng rằng đã quên)

Dù trần gian có xót xa cũng đành về với quê nhà. (Đóa hoa vô thường)

Với kiến thức uyên thâm, Trịnh Công Sơn nhận ra sự tương đồng giữa Phật giáo và chủ nghĩa hiện sinh.

Trong một lần trả lời phỏng vấn, Trịnh Công Sơn cho rằng: "...Bậc thượng thừa của hiện sinh chính là ông

Phật. Tại vì Phật dạy ta phải thức tỉnh trong từng sát na của cuộc sống" [61; 526]... "Những năm gần đây tôi

thường nghĩ về Phật giáo như một tôn giáo mang nhiều tính hiện sinh nhất. Bắt đầu bằng chữ "sát na", một

đơn vị thời gian siêu nhỏ" [36, 487]. Và chúng ta dễ dàng bắt gặp sự giao thoa của hai nền văn hoá Đông - Tây

trong ca từ Trịnh Công Sơn.

Nhận định về nghệ thuật ca từ của Trịnh Công Sơn, Bửu Ý viết: "Lời trong ca khúc Trịnh Công Sơn đã

tạo ra tên tuổi Trịnh Công Sơn. Lời ở đây, như đã nói, là truyện thơ, là hình ảnh siêu thực, nét

chấm phá,
những hoa gấm cho sóng nhạc và có những giây lát cao độ, lời được đặt cách hóa kiếp thành
kinh”. [54; 12]

Trịnh Công Sơn tự nhận xét: “Ca khúc đối với tôi là một mô hình gần gũi, thiết thân và hoàn
chỉnh. Nó là một cuộc hôn phối kỳ diệu giữa thi ca và âm nhạc”.⁽¹⁸⁾ Đúng như vậy, một cuộc
hôn phối giữa thi ca và âm nhạc thật nhuần nhuyễn, diệu kỳ.

⁽¹⁸⁾ **Trịnh Công Sơn, Ca khúc mang đến sự cảm thông giữa mọi người, báo Đại đoàn kết.**
Theo Trần Hữu Thục nó còn là một cuộc hôn phối khác, hôn phối giữa Trịnh Công Sơn và thời
đại của
ông. “Đó là một giai đoạn bùng vỡ mọi mặt. Miền Nam Việt Nam từ cuối 1963 đến tháng Tư
1975 không khi
nào yên tĩnh. Bom đạn, biểu tình, đảo chánh, pháo kích, giới nghiêm, bãi khóa, hội thảo. Các
phong trào, đảng
phái mọc lên như nấm. Các xu hướng chính trị, tôn giáo, triết học phát triển rầm rộ:
hiện sinh, cộng
sản, Phật giáo, Thiên Chúa giáo, tả khuynh, hữu khuynh, phân tâm, thiền, cách mạng tính dục.
Cả một xã hội
trần truồng phô bày toang hoác. Các tệ nạn xã hội được dịp phát triển kinh khiếp: tham nhũng,
đĩ đĩ, ăn
cắp, giết người... Thời đại tương lĩnh sợ sinh viên, bộ trưởng sợ thầy chùa. Một giai đoạn lịch
sử tự do bùng
phá. Mọi tháp ngà bị đập vỡ, mọi đường ranh bị băng qua. Tất cả các tiêu chuẩn chân lý bị xét
lại. Tuổi trẻ
đứng cheo leo trên đường biên. Đó là thời kỳ của khai mở và bi kịch. Trịnh Công Sơn đón đầu
nhận lãnh và
thừa hưởng để biến tất cả thành nghệ thuật”. Có thể nói: ca từ của Trịnh Công Sơn là một hôn
phối giữa nhiều
“nỗi” “niềm” khác nhau: hôn phối giữa thi ca và âm nhạc, hôn phối giữa tác giả và thời đại của
mình. Ông đã
nói hộ cho nhân loại nỗi tuyệt vọng nhân sinh, nỗi phẫn nộ về chiến tranh, niềm ước mơ về
hòa bình, nỗi băn
khoăn siêu hình, niềm vui về tình yêu, đoàn tụ và nỗi buồn của thân phận con người
. [50]

Thân phận Trịnh Công Sơn trong thế kỷ XX, tiêu biểu cho bi kịch của tầng lớp trí thức Việt Nam
sống
trong một đất nước nhược tiểu đầy biến động. Những thăng trầm của cuộc đời ông cũng chính
là những thăng
trầm của đất nước. Và nói như Jirí Wolker “Qua nhà thơ, người ta nhìn ra được tầm cỡ của thời
đại mà ông ta
sống”. [4]

Ba trăm năm trước, Nguyễn Du đã từng thao thức không biết ba trăm năm sau còn ai khóc Tố
Nhu. Sinh thời, Trịnh Công Sơn cũng từng hỏi: Ngày sau còn ai nhắc tên mình không?
Câu hỏi đầy chất tâm linh của Trịnh Công Sơn mãi mãi là nỗi băn khoăn của nhân loại. Và có lẽ

Trịnh Công Sơn cũng không ngờ, ngày ông mất người đời đã trao cho ông định mệnh ấy: Sự bất tử.

VII. THAY LỜI KẾT LUẬN

Nghiên cứu Trịnh Công Sơn, có nghĩa là nghiên cứu một hiện tượng văn hóa nghệ thuật đặc sắc của thế

kỷ hai mươi, một vận mệnh văn hóa tiêu biểu cho cả thế hệ trước 1975 và sau thời hậu chiến ở miền Nam Việt

Nam.

Nhận xét về ca từ Trịnh Công Sơn: Về nội dung, hầu hết đều công nhận Trịnh Công Sơn có lẽ là nhạc sĩ đầu tiên khai phá và trồng trọt thành công chủ đề thân phận con người trong cõi tạm. Tình yêu thương và thân phận con người là hai chủ đề lớn xuyên suốt trong quá trình sáng tác của ông. Về hình thức, ông là một trong những nhạc sĩ viết lời ca hay nhất thế kỷ 20. Qua bàn tay phù phép của ông, ngôn ngữ Việt Nam phong phú hơn, lung linh hơn với nhiều hình tượng mới lạ độc đáo.

Vốn là một nhạc sĩ am tường nền văn hóa phương Đông và phương Tây, lại biết tiếp thu nền văn hóa nước ngoài, Trịnh Công Sơn đi vào nền âm nhạc Việt Nam với một tâm hồn mới mẻ, phá vỡ những khuôn sáo của nền âm nhạc tiền chiến, dần dần xây dựng cho mình một nhạc ngữ riêng với cách đặt ca từ hoàn toàn mới lạ, độc đáo. Đóng góp của ông vào nền ngôn ngữ Việt Nam rất đáng ghi nhận. Nó làm cho chúng ta thấy tiếng Việt trong sáng hơn, đẹp đẽ hơn. Việc nghiên cứu, mở rộng thêm về ca từ Trịnh Công Sơn là một quá trình lâu dài nhằm đưa lại một hiệu quả cao nhất, toàn diện nhất. Mặc dù làm việc trong điều kiện hạn chế về mặt khả năng nghiên cứu của bản thân, chúng tôi vẫn hy vọng rằng những cố gắng tổng hợp, phân tích và hệ thống hoá được thực hiện trong chuyên luận này có thể đem lại một đóng góp khiêm tốn về hiện tượng văn hóa Trịnh Công Sơn mà bấy lâu nay chưa được đào sâu dưới góc nhìn văn học trong dòng văn học Việt Nam.

Tập sách này chỉ là bước khởi đầu của quá trình nghiên cứu về ca từ Trịnh Công Sơn, hy vọng rằng công trình này sẽ gợi ý và giúp mở ra nhiều con đường hơn nữa để khám phá về thế giới ca từ phong phú của ông.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

[1] Anh Ngọc (2004), Nhớ thế kỷ hai mươi, NXB QĐND.

[2] Báo Người Việt - Hoa Kỳ, trong bài Tiểu sử Trịnh Công Sơn viết: “Trước đây tại Sài Gòn, có người từng tuyên bố khi nắm được chính quyền sẽ xử tử Trịnh Công Sơn về tội đã gọi chiến tranh Việt Nam là “nội chiến” (trong câu hát "hai mươi năm nội chiến từng ngày", thay vì phải gọi là "Chiến tranh chống Mỹ cứu

nước". Vì vậy, sau 30/4 Trịnh Công Sơn phải về Huế ngay khi "những người chiến khu" vào Sài Gòn... năm

1979, nguyên cựu Thủ tướng Võ Văn Kiệt đã đứng ra che chở ông, đánh tiếng gọi ông về lại Sài Gòn".

[3] Bùi Bảo Trúc (2004), Về Trịnh Công Sơn, in trong tập Một cõi Trịnh Công Sơn, NXB Thuận Hoá, tr. 351-375.

[4] Bùi Vĩnh Phúc (2005), Trịnh Công Sơn / Ngôn ngữ và những ám ảnh nghệ thuật, NXB Văn Mới, California, Hoa Kỳ, và một phần của chuyên luận trên <http://www.tcs-home.org>

[5] Bửu Chỉ (2001), Về những ca khúc phản chiến của Trịnh Công Sơn, báo Diễn Đàn Forum, tr.29, tháng 9/2001, Paris.

[6] Bửu Ý (2003), Kể du ca về tình yêu, quê hương và thân phận, in trong tập Trịnh Công Sơn, rơi lệ ru người, NXB Phụ Nữ.

[7] Bửu Ý (2004), Một nhạc sĩ thiên tài, NXB Trẻ.

[8] Cao Huy Thuần (2003), Nhạc chống chiến tranh của Trịnh Công Sơn, <http://www.tcs-home.org>

[9] Đặng Tiến (2001), Đời và nhạc Trịnh Công Sơn, <http://www.tcs-home.org>

[10] Đặng Tiến (2001), Trịnh Công Sơn, tiếng hát hòa bình, Tạp chí Văn Học số 10&11/2001

California, Hoa Kỳ, tr.180.

[11] Đặng Thùy Trâm (2005), Nhật ký, NXB Hội Nhà Văn, Hà Nội, tr 50 - 51.

[12] Đinh Gia Khánh (chủ biên) (2001), Văn học Việt Nam (Thế kỷ X - nửa đầu thế kỷ XVIII) NXB GD, Hà Nội.

[13] Đinh Trọng Lạc (2003), 99 phương tiện và biện pháp tu từ tiếng Việt, NXB GD.

[14] Đoàn Thị Thu Vân (1996), Khảo sát đặc trưng nghệ thuật của thơ Thiền Việt Nam thế kỷ X - thế kỷ XIV, NXB Văn học.

[15] Dương Viết Á (2000), Ca từ trong âm nhạc Việt Nam, Viện Âm nhạc Hà Nội.

[16] Eric Henry (2005), Phạm Duy và lịch sử Việt Nam hiện đại, in trên Talawas, tháng 11/2005

[17] Giảng văn Văn học Việt Nam (2002), NXB GD.

[18] Hoài Thanh - Hoài Chân (1993), Thi nhân Việt Nam, NXB Văn học, Hà Nội.

[19] Hoàng Phủ Ngọc Tường (2005), Trịnh Công Sơn và cây đàn lya của Hoàng tử bé, NXB Trẻ.

[20] Lê Tiến Dũng (2003), Một đời người, một đời thơ, in trong tập "Thơ Xuân Diệu và những lời bình", NXB VHNT.

[21] Lê Bá Hán (chủ biên), Lê Quang Hưng, Chu Văn Sơn (2003), Tinh hoa Thơ Mới thẩm bình và suy ngẫm, NXB GD.

[22] Lê Hữu, Áo giác Trịnh Công Sơn, nguồn <http://www.tcs-home.org>

[23] Lê Trương, Phong trào da vàng ca, <http://www.suutap.com>

[24] Lý Hoài Thu (1997), Xuân Diệu trước Cách mạng tháng Tám 1945, NXB GD.

[25] Mã Giang Lân (Tuyển chọn và biên soạn) (2003), Thơ Xuân Diệu và những lời bình, NXB VHNT. [26] M.T. Stepaniants (2003), Triết học phương Đông. NXB KHXH.

[27] Một tài liệu khác trong băng Thúy Nga, Khánh Ly nói rằng năm 1962 Trịnh Công Sơn gặp Khánh Ly ở Đà Lạt rủ về Sài Gòn đi hát nhưng Khánh Ly không về. Mãi đến 1965 Khánh Ly mới về Sài Gòn và cùng Trịnh Công Sơn đi hát.

[28] Nguyễn Đắc Xuân (2003), Có một thời như thế, NXB Văn học.

[29] Nguyễn Duy (2004), “Ngày sau sỏi đá”, in trong Một cõi TCS, NXB Thuận Hóa, tr. 44.

[30] Nguyễn Hưng Quốc, Các lý thuyết phê bình văn học. Nguồn <http://www.tienve.org>

[31] Nguyễn Quang Sáng (2004), Paris, tiếng hát Trịnh Công Sơn, in trong “Một cõi Trịnh Công Sơn”, NXB Thuận Hóa, tr. 270 - 283.

[32] Nguyễn Văn Dân (2003), Lý luận văn học so sánh, NXB ĐHQG Hà Nội. [33] Nguyễn Trãi Toàn tập (1976), NXB KHXH.

[34] Nguyễn Đăng Thục (1997), Thiền học Việt Nam, NXB Thuận Hoá.

[35] Nhạc Trịnh Công Sơn trên xứ Phù Tang. Nguồn <http://www.tcs-home.org>.

[36] Nhiều tác giả (2004), Một cõi Trịnh Công Sơn, NXB Thuận Hóa, Trung tâm Văn hoá Ngôn ngữ Đông Tây.

[37] Nhiều tác giả (2003), Trịnh Công Sơn người hát rong qua nhiều thế hệ, NXB Trẻ.

[38] Nhớ người trong cõi (2004), trích các bài viết về Trịnh Công Sơn in trong “Một cõi Trịnh Công Sơn”, NXB Thuận Hóa, tr. 455.

[39] Phạm Bân. Tiếng Việt trong dòng Nhạc Trịnh Công Sơn, nguồn: <http://suutap.com>

[40] Phạm Văn Kỳ Thanh (2005), Phỏng vấn Bùi Vĩnh Phúc, Trịnh Công Sơn ngôn ngữ và những ám ảnh nghệ thuật, nguồn: in trên Talawas tháng 12/2005.

[41] Phạm Văn Đình, Danh mục ca từ Trịnh Công Sơn, <http://www.tcs-home.org>

[42] Phan Bích Hợp (2005), Bi kịch nhị nguyên và số phận con người, TC Tia Sáng điện tử 01/12/2005.

[43] S.Freud, E.Fromm, A. Schopenhauer, V.Soloviev, Đỗ Lai Thúy (biên soạn) (2003), Phân tâm học và tình yêu, NXB VHTT, Hà Nội.

[44] Sâm Thương, Thời thanh xuân Trịnh Công Sơn, <http://www.tcs-home.org>. [45] Tạ Ty, Trịnh Công Sơn, nguồn <http://www.suutap.com>

[46] Tạp chí Văn học (2001), Chuyên đề đặc biệt về Trịnh Công Sơn, tháng 10&11/2001 Garden Grove, California, Hoa Kỳ.

[47] Tạp chí Văn (2004), California, Hoa Kỳ, số 92, tháng 8/2004.

[48] Tạp chí Hợp Lưu (2001), California, Hoa Kỳ, số 59, tháng 6&7/2001. [49] Thụy Khuê, Triết học hiện sinh. Nguồn trang web Thụy Khuê.

[50] Trần Hữu Thục (2001), Một cái nhìn về ca từ Trịnh Công Sơn, in trong Tạp chí Văn Học tháng 10&11/2001 California, Hoa Kỳ.

[51] Trần Quốc Vượng (chủ biên) (2003), Cơ sở văn hóa Việt Nam, NXB GD, Huế.

[52] Trịnh Công Sơn. Đành vậy với tình yêu, đăng trên báo Đại Đoàn Kết. Nguồn <http://www.suutap.com> [53] Trịnh Công Sơn, Da vàng ca khúc, nguồn <http://www.suutap.com>

[54] Trịnh Công Sơn (1995), Tuyển tập những bài ca không năm tháng, NXB Âm nhạc. [55] Trịnh Công Sơn. Rơi lệ ru người (2003), NNB Phụ nữ.

[56] Trọng Thịnh (2005), Phạm Thiên Thư và “Ngày xưa Hoàng thị”, theo Báo điện tử Tiền

phong 27/11/2005.

[57] Trương Đăng Dung (2004), Tác phẩm văn học như là quá trình, NXB KHXH, Hà Nội.

[58] Văn Cao (2004), Trịnh Công Sơn người thơ ca, in trong tập “Một cõi Trịnh Công Sơn”, NXB Thuận Hóa, tr. 17.

[59] Văn Tân (1994), Từ điển Tiếng Việt, NXB KHXH.

[60] Văn xuôi Trịnh Công Sơn (2004), Bài hát đầu tiên bài hát cuối cùng, in trong “Một cõi Trịnh Công Sơn”, NXB Thuận Hóa, tr. 469.

[61] Văn xuôi Trịnh Công Sơn (2004), Kiếp sau tôi vẫn là người nghệ sĩ (trả lời phỏng vấn VCH), in trong “Một cõi Trịnh Công Sơn”, NXB Thuận Hóa.TTVHNNĐT.

[62] Võ Phiến. Tổng quan Văn học Miền Nam, nguồn <http://www.tienve.org> [63] Võ Xuân Hân. Đóa hoa vô thường <http://tcs-home.org>

[64] Yoshii Michiko (1991), Luận văn cao học về nhạc phản chiến Trịnh Công Sơn.

[65] Schafer, John C., (2007): Death, Buddhism, and existentialism in the Songs of Trịnh Công Sơn, Journal of Vietnamese Studies, 2.1, pp. 144-186.

Phần II

PHỤ LỤC

Phụ lục 1:

DANH MỤC CÁC TẬP NHẠC TRỊNH CÔNG SƠN

Phần Phụ lục Danh mục các tập nhạc này, gồm 29 tập nhạc, được soạn từ những tài liệu của Diễn đàn Hội Văn hoá Trịnh Công Sơn - Pháp (tcs-home.org), do Tiến sĩ Khoa học Phạm Văn Đĩnh sưu tầm từ năm 2002, sửa chữa và bổ sung 2/2004.

Các tập nhạc được sắp theo thứ tự thời gian xuất bản, với các chi tiết cần thiết trong chừng mực người biên soạn biết được (Nxb, năm phát hành, bìa, phụ bản, lời tựa, khổ in, v.v...); những chỗ có đánh dấu hỏi (?) là chưa biết chính xác. Mục lục các bài hát chép theo thứ tự in trong tập nhạc; trong những lần tái bản, thứ tự các bài, cũng như bìa, lời tựa, phụ bản có thể ít nhiều thay đổi theo những lần tái bản.

Danh mục các tập nhạc này đến nay vẫn chưa đầy đủ và hoàn chỉnh, kính mong quý bạn đọc góp ý, bổ sung và chỉnh sửa những sai sót.

Xin chân thành cảm tạ.

01. Ca khúc Trịnh Công Sơn; An Tiêm, 1967, in lần thứ 2, 18x18 cm, giá 80 đồng.

Mục lục:

1. Phúc âm buồn
2. Xin mặt trời ngủ yên
3. Nước mắt cho quê hương
4. Lại gần với nhau
5. Ca dao mẹ

6. Người già em bé

7. Du mục

8. Xin cho tôi

9. Vết lăn trầm

10. Lời của dòng sông

11. Tuổi đá buồn

12. Cúi xuống thật gần.

Bìa 1: Đinh Cường.

Lời tựa: Huyền thoại về con người(*), Tô Thùy Yên, 01/1967.

Phụ bản:

+ Đinh Cường, Chân dung Trịnh Công Sơn (**) (dessin, 8/1966). + Đinh Cường, Đêm hoả châu, Thần thoại.

+ Trịnh Cung, Dấu chim.

Bìa 4: Đinh Cường, 1970?, Thần thoại quê hương, tình yêu và thân phận.

Ghi chú: Theo Bửu Chỉ (Về những ca khúc phản chiến của Trịnh Công Sơn, Diễn Đàn, số 110, 09/2001, Paris) thì An Tiêm xuất bản năm 1966, chúng tôi nghĩ không hẳn đúng, tuy giấy phép xuất bản được ký ngày 15/11/1966, vì lời tựa Tô Thùy Yên viết cho tập nhạc đề ngày 1/1967. Hay là, ấn bản lần thứ nhứt (1966), không có lời tựa của Tô Thùy Yên? Nxb Nhân Bản tái bản: 1970 (?), 18x18cm, với tranh bìa khác, và trên bản chúng tôi có trong tay (sao ảnh), không thấy có in lại lời tựa và các phụ bản. Đã tái bản ít nhất là 5 lần trước 1975, lần thứ 5, in 5000 cuốn.

(*) Lời tựa do chúng tôi đặt đề.

(**) Jean-Claude Pomonti có lấy lại chân dung này cho bài viết dài chiếm cả 1 trang báo Le Monde đề ngày 17/05/1969, và hình như là các thơ ca của Trịnh Công Sơn trên báo là do Bửu Ý dịch mà Trịnh Công Sơn đã chuyển cho Gs Christian Cauro trước đó (1966), lúc ông này dạy ở Huế.

02. (Những) Tình khúc Trịnh Công Sơn; Nhân Bản, 1967, tác giả chép tay, 18x18cm.

Mục lục:

1. Nhìn những mùa thu đi

2. Diễm xưa

3. Nắng thủy tinh

4. Dấu chân địa đàng

5. Ru em từng ngón xuân nồng

6. Còn tuổi nào cho em

7. Mưa hồng

8. Xa dấu mặt trời

9. Cuối cùng cho một tình yêu (thơ Trịnh Cung)

10. Gọi tên bốn mùa

11. Tôi ru em ngủ

12. Tình sầu.

Bìa 1: Tôn Thất Văn.

Ghi chú: Trong ấn bản “Tác giả ấn hành” lần đầu dưới tên Nxb Nhân Bản có đề "Những...", nhưng trong các lần tái bản sau không thấy ghi từ đó nữa; thí dụ trong lần tái bản 1973 với bìa Đinh Cường (1970) và với nốt và lời bằng chữ in (giá bán: 220 đ).

Không biết An Tiêm có xuất bản tập này trước khi tác giả tự ấn hành dưới tên Nxb Nhân Bản như trường hợp Ca khúc Trịnh Công Sơn trên đây?

03. Ca khúc da vàng; Nhân Bản, 1967, tác giả chép tay, 18x18cm

Mục lục:

1. Ngày dài trên quê hương
2. Người con gái Việt nam
3. Ngủ đi con
4. Đại bác ru đêm
5. Tôi sẽ đi thăm
6. Tình ca của người mất trí
7. Đi tìm quê hương
8. Đêm bây giờ đêm mai
9. Ngụ ngôn của mùa Đông
10. Nhưng hôm nay
11. Hãy nói giùm tôi
12. Gia tài của Mẹ.

Bìa 1: Đinh Cường.

Ghi chú: Không biết Nxb An Tiêm có xuất bản tập Ca khúc da vàng và tập (Những) tình khúc Trịnh Công Sơn trước khi tác giả tự ấn hành, dưới tên Nxb Nhân Bản, như trường hợp tập Ca khúc Trịnh Công Sơn không? Bản của chúng tôi không thấy đề năm xuất bản, theo Bửu Chỉ, bdd, thì Ca khúc da vàng được ấn hành khoảng cuối 1966 - đầu 1967, nếu như vậy, trong vòng hai ba tháng, Trịnh Công Sơn đã cho xuất bản liên tiếp 3 tập nhạc “thần thoại”: Ca khúc Trịnh Công Sơn, Tình khúc Trịnh Công Sơn và Ca khúc da vàng.

04. Kinh Việt Nam; Nhân Bản, 1968, 18x18 cm, in 7 500 cuốn. Bìa 1: Đinh Cường.

Lời tựa: Xin hãy dừng tay (*), Trịnh Công Sơn, 1968.

Mục lục:

1. Dân ta vẫn sống
2. Chờ nhìn quê hương sáng chói
3. Dừng lại người dựng lại nhà
4. Ngày mai đây bình yên
5. Cánh đồng hoà bình
6. Ta thấy gì đêm nay
7. Sao mắt mẹ chưa vui
8. Đôi mắt nào mở ra
9. Hãy đi cùng nhau
10. Hành Ca
11. Đồng dao hoà bình

12. Nối vòng tay lớn

Phụ bản: Đinh Cường.

Ghi chú:

(*) Lời tựa của Trịnh Công Sơn do chúng tôi đặt đề.

05. Ca khúc da vàng II; Nhân Bản, 1969, 18x18 cm, tái bản lần thứ 5, in 10 000 cuốn. Bìa 1:

Đinh Cường.

Phụ bản: 4 phụ bản, Đinh Cường, 11/1969.

Mục lục:

1. Ngày dài trên quê hương
2. Ngủ đi con
3. Người con gái Việt Nam
4. Đại bác ru đêm
5. Tôi sẽ đi thăm
6. Tình ca của người mất trí
7. Đi tìm quê hương
8. Đêm bây giờ đêm mai
9. Ngụ ngôn của mùa Đông
10. Nhưng hôm nay
11. Hãy nói giùm tôi
12. Gia tài của Mẹ
13. Hát trên những xác người
14. Bài ca dành cho những xác người.

Ghi chú: Trong Ca khúc da vàng tái bản sau Tết Mậu Thân, có thêm 2 bài mới kết thúc tập nhạc, đánh dấu 13 và 14

trên đây; để phân biệt với Ca khúc da vàng in lần đầu (1966-67), chúng tôi mạn phép đổi tựa tập nhạc này thành Ca khúc da vàng II.

06. Ta phải thấy mặt trời; Nhân Bản, 1969(*), 18x18 cm, in 7 000 cuốn. Bìa 1: tranh Đinh Cường.

Mục lục:

1. Ta phải thấy mặt trời
2. Những giọt máu trở bông
3. Những ai còn là Việt Nam
4. Tuổi trẻ Việt Nam
5. Chính chúng ta phải nói
6. Ta đi dựng cờ
7. Đừng mong ai, đừng nghi ngại
8. Việt nam ơi hãy vùng lên
9. Ta quyết phải sống
10. Chưa mòn giắc mơ

11. Huế Sài Gòn Hà Nội.

Ghi chú: Trang chót của tập nhạc có thông báo: "Sẽ phát hành vào tháng 9/1970 2 tuyển tập ca khúc mới nhất, Ca

khúc Trịnh Công Sơn (15 tình khúc), Ca khúc Trịnh Công Sơn (thân phận ca)". Có lẽ, tập đầu là tập sau này khi phát hành

đã được đặt tên Như cánh vạc bay, cũng gồm 15 tình khúc, và tập thứ nhì là tập Cỏ xốt xa đưa (10 ca khúc). Hơn nữa, từ

đó về sau, người ta nhận thấy, mỗi tập là có tên riêng, lấy từ tên một ca khúc trong tập (trừ mấy Tuyển tập đồ sộ chót).

(*) Trên bìa tập nhạc không ghi năm xuất bản, nhưng trong đầu tập nhạc có đề "Viết xong cuối tháng 10, 1969". Theo Bửu Chỉ, bđd, tập Ta phải thấy mặt trời xuất bản năm 1970.

07. Như cánh vạc bay; Nhân Bản, 1972, 18x18 cm.

Mục lục:

1. Tình nhớ
2. Tình xa
3. Những con mắt trần gian
4. Ru ta ngậm ngùi
5. Như cánh vạc bay
6. Một ngày như mọi ngày
7. Người về bỗng nhớ
8. Rừng xưa đã khép
9. Ru em
10. Tình xốt xa vừa
11. Hãy khóc đi em
12. Em đã cho tôi bầu trời
13. Rồi như đá ngây ngô
14. Này em có nhớ
15. Hãy cứ vui như mọi ngày.

Phụ bản: Đình Cường.

Ghi chú: Không có in năm xuất bản, chúng tôi ghi 1972 là căn cứ vào phụ bản in trong tập.

08. Cỏ xốt xa đưa; Nhân Bản, 1972, 18x18 cm.

Mục lục:

1. Cát bụi
2. Từng ngày qua
3. Nghe tiếng muôn trùng
4. Còn có bao ngày
5. Nghe những tàn phai
6. Em hãy ngủ đi
7. Còn thấy mặt người
8. Vẫn nhớ cuộc đời

9. Hãy yêu nhau đi

10. Cỏ xót xa đưa.

Phụ bản: Đinh Cường.

Ghi chú: Không thấy ghi năm in, nhưng chúng tôi nghĩ 1972 là hợp lý, vì Cỏ xót xa đưa nằm giữa các tập xuất bản cùng năm.

09. Khói trời mênh mông; Nhân Bản, 1972(*), 18x18cm. Bìa 1: tranh Trịnh Công Sơn, 1972(**).

Mục lục:

1. Lời ở phố về

2. Em đi trong chiều

3. Buồn từng phút giây

4. Xanh lòng tàn phai

5. Góp lá mùa xuân

6. Sẽ còn ai

7. Yêu dấu tan theo

8. Tưởng rằng đã quên

9. Ru đời đã mất

10. Để gió cuốn đi

11. Khói trời mênh mông

12. Một lần thoáng có.

Ghi chú:

(*) Không thấy ghi năm phát hành, nhưng để 1972 là căn cứ vào tranh bìa.

(**) Trong tranh bìa, Trịnh Công Sơn chỉ ký tắt "tcs", theo đó là "1972" và có vẽ thêm "dấu ấn" con cá dưới chữ ký.

10. Tự tình khúc; Nhân Bản, 1972, 18x18cm, ấn hành lần thứ nhất, 10 000 cuốn.

Bìa 1: tranh Trịnh Công Sơn, 1972(*).

Thay lời tựa: Trịnh Công Sơn, Nỗi lòng của tên tuyệt vọng (**), 11/1972.

Mục lục:

1. Nguyệt ca

2. Tự tình khúc

3. Lời thiên thu gọi

4. Chỉ có ta trong một đời

5. Đêm thấy ta là thác đổ

6. Lời mẹ ru

7. Bên đời hiu quạnh

8. Đoá hoa vô thường.

Phụ bản: tranh Trịnh Công Sơn.

Ghi chú:

(*) Bìa và phụ bản chỉ ký tên tắt "tcs" và có ấn thêm "con cá tuổi"; thời kì 1972 (là năm đầu

Trịnh Công Sơn có tranh (màu) được in ?), tranh Trịnh Công Sơn còn mang nhiều phong cách "Chagall".

(**) Thay lời tựa của Trịnh Công Sơn là do chúng tôi đặt đề. Lời tựa này, Trịnh Công Sơn sẽ cho in đi in lại nhiều lần trong những tập nhạc xuất bản và tái bản từ 1993 cho đến cuối đời.

11. Phụ khúc da vàng; Nhân Bản, 1972(*), 18x18cm. Bìa 1: tranh Trịnh Công Sơn.

Thay lời tựa: Trịnh Công Sơn, Chập chờn những mối tư nghị(**), 11/1972.

Mục lục:

1. Một ngày vinh quang một ngày tuyệt vọng
2. Đợi có một ngày
3. Xác ta xác thù
4. Tôi biết tôi yêu
5. Chưa mất niềm tin
6. Người mẹ Ô Lý
7. Hãy nhìn lại
8. Lời ru đêm
9. Mùa áo quan.

Ghi chú:

(*) Không thấy đề năm in, ghi 1972 là căn cứ trên ngày của Lời tựa.

(**) Lời tựa của Trịnh Công Sơn là do chúng tôi đặt đề.

12. Lời đất đá cũ; Nhân Bản, 1973(?*), 18x18cm.

Bìa 1: tranh Đinh Cường, 1972.

Mục lục:

1. Ướt mi
2. Thương một người
3. Những giọt mưa khuya
4. Bến sông
5. Biển nhớ
6. Phôi pha
7. Lời buồn thánh
8. Chiều một mình qua phố
9. Hạ trắng
10. Hành hương trên đồi cao
11. Tạ ơn
12. Cho một người nằm xuống.

Ghi chú:

(*) Chúng tôi ghi 1973 với dấu hỏi là vì: nếu tính theo thứ tự thời gian xuất bản, tập Lời đất đá cũ ra sau Phụ khúc da vàng, nghĩa là trong những ngày cuối chót của năm 1972, hay đầu năm 1973. Và như vậy là trong vòng một năm, Trịnh Công Sơn đã cho xuất bản liên tiếp 5, 6 tập nhạc!

13. Nhân danh Việt Nam.

Ghi chú: Chúng tôi không nắm chắc tập nhạc này có xuất bản không? Trong trang chót của tập Lời đất đá cũ có quảng cáo sẽ in tập nhạc nhan đề Nhân danh Việt Nam, nhưng thật sự sau đó không biết có xuất bản không?

14. Một cõi đi về; Hội Âm nhạc TP.Hồ Chí Minh xuất bản, 1989, 19x19cm.

Bìa 1: tranh Trịnh Công Sơn.

Mục lục:

1. Thành phố mùa xuân
2. Nhớ mùa thu Hà Nội
3. Tình khúc Ơ-Bai
4. Vàng phai trước ngõ
5. Ở trọ
6. Trong nỗi đau tình cờ
7. Vẫn có em bên đời
8. Hoa vàng mấy độ
9. Chuyện đoá quỳnh hương
10. Như hòn bi xanh
11. Đời cho ta thế
12. Giọt lệ thiên thu
13. Một cõi đi về
14. Quỳnh hương
15. Ru đời đi nhé
16. Biết đâu nguồn cội
17. Mỗi ngày tôi chọn một niềm vui
18. Có một dòng sông đã qua đời
19. Hoa xuân ca
20. Bốn mùa thay lá
21. Lặng lẽ nơi này
22. Chiều trên quê hương tôi
23. Ngẫu nhiên
24. Cũng sẽ chìm trôi.

Ghi chú: Tập nhạc này chỉ in lựa 100 bản, lời nhạc chép tay, nhân chuyến Tây du của Trịnh Công Sơn, 5/1989, và chỉ phổ biến ở Paris trong vòng thân hữu; tập nhạc này, lần đầu tiên tụ họp "Những bài viết từ 1972-1975 chưa hề được in ấn cũng như chưa được hát rộng rãi trong quần chúng" và một số "Bài hát mới viết sau 1975 mà tại Paris đa số ít người biết đến..." (Trịnh Công Sơn trả lời phỏng vấn Tạp chí Điện Ảnh, số ra ngày 20/07/1989).

15. Em còn nhớ hay em đã quên; Trẻ, 1991, in 3000 cuốn, 19x19cm, lời nhạc chép tay Bìa và phụ bản: Trịnh Công Sơn.

Thay lời tựa: Hoàng Phủ Ngọc Tường, Và một chút thiên thu còn mãi, 3/1991.

Lời bạt: Văn Cao, Tôi gọi Trịnh Công Sơn là người thơ ca; Sơn Nam, Điệu hát Nam Ai hiện đại(*).

Mục lục:

1. Diễm xưa
2. Trong nỗi đau tình cờ
3. Gọi tên bốn mùa
4. Hãy cứ vui như mọi ngày
5. Tình xa
6. Nghe những tàn phai
7. Vẫn có em bên đời
8. Ru ta ngậm ngùi
9. Vẫn nhớ cuộc đời
10. Lặng lẽ nơi này
11. Tôi ru em ngủ
12. Nhìn những mùa thu đi
13. Phôi pha
14. Ru em từng ngón xuân nồng
15. Ru em
16. Những con mắt trần gian
17. Mưa hồng
18. Quỳnh hương
19. Tình xót xa vừa
20. Như cánh vạc bay
21. Rồi như đá ngậy ngô
22. Cát bụi
23. Em đã cho tôi bầu trời
24. Nguyệt ca
25. Rừng xưa đã khép
26. Tuổi đời mệnh mông
27. Tưởng rằng đã quên
28. Tình khúc Ơ-Bai
29. Nắng thủy tinh
30. Biển nhớ
31. Em hãy ngủ đi
32. Tuổi đá buồn
33. Để gió cuốn đi
34. Tình nhớ
35. Hoa vàng mấy độ
36. Tạ ơn
37. Tự tình khúc
38. Đời gọi em biết bao lần

39. Hạ trắng
40. Đêm thấy ta là thác đổ
41. Lời thiên thu gọi
42. Tình sầu
43. Cuối cùng cho một tình yêu
44. Còn thấy mặt người
45. Vì tôi cần thấy em yêu đời
46. Còn tuổi nào cho em
47. Ru đời đã mất
48. Bốn mùa thay lá
49. Lời buồn thánh
50. Em còn nhớ hay em đã quên
51. Như một lời chia tay
52. Ướt mi
53. Thương một người.

Ghi chú: Lần đầu tiên từ sau 1975, Trịnh Công Sơn. được phép xuất bản một tập nhạc "cá nhân" và gồm một số đáng kể những bài viết trong nhiều thời kì, trước và sau 75.

(*) Thay lời tựa và Lời bạt do chúng tôi đặt nhan đề.

16. Cho con; Sóng Nhạc, 1991, chép tay lời và nhạc, 10x19cm; tuyển tập nhạc Trịnh Công Sơn (10 bài) và Phạm Trọng Cầu (9 bài)

Mục lục:

1. Em là hoa hồng nhỏ
2. Mẹ đi vắng
3. Em đến cùng mùa xuân
4. Tiếng ve gọi hè
5. Tuổi đời mệnh mông
6. Mùa hè đến
7. Tết suối hồng
8. Khăn quàng thấp sáng bình minh
9. Như hòn bi xanh
10. Đời sống không già vì có chúng em.

17. Lời của dòng sông; Trẻ, 1992, in 5000 cuốn, lời chép tay, 19x19cm.

Mục lục:

1. Chuyện đoá Quỳnh hương
2. Chỉ có ta trong một đời
3. Cỏ xót xa đưa
4. Dấu chân địa đàng
5. Lời của dòng sông
6. Rừng xanh xanh mãi

7. Thành phố mùa xuân
8. Hãy yêu nhau đi
9. Còn có bao ngày
10. Từng ngày qua
11. Hãy khóc đi em
12. Nghe tiếng muôn trùng
13. Một ngày như mọi ngày
14. Người về bỗng nhớ
15. Xa dấu mặt trời.

18. Khói trời mênh mông II; Văn nghệ TP Hồ Chí Minh, 1992, in 3000 cuốn, 19x19cm. Bìa 1: Trịnh Cung.

Bìa sau: hình Trịnh Công Sơn (đang chép nhạc), Montréal 04/1992.

Mục lục

1. Đoá hoa vô thường
2. Vết lằn trầm
3. Yêu dấu tan theo
4. Cúi xuống thật gần
5. Phúc âm buồn
6. Tình yêu tìm thấy
7. Khói trời mênh mông
8. Em đến từ nghìn xưa
9. Này em có nhớ
10. Lời mẹ ru
11. Bên đời hiu quạnh
12. Cánh chim cô đơn.

Ghi chú: Tập nhạc này trùng tên với tập nhạc xuất bản năm 1972, nhưng nội dung khác, nên chúng tôi mạn phép đặt nhan đề Khói trời mênh mông II.

19. Bên đời hiu quạnh; Nhân Bản(*), 1993, 25x25 cm, in 3 000 cuốn. Bìa 1: Tranh Trịnh Công Sơn, 1992.

Lời tựa: Bửu Ý, Trịnh Công Sơn là một người khát sống(**), 08/1990.

Phụ bản: Hình Trịnh Công Sơn, 1970; bút tích Trịnh Công Sơn, 1993.

Mục lục:

1. Bên đời hiu quạnh
2. Hãy cứ vui như mọi ngày
3. Nghe những tàn phai
4. Ru ta ngậm ngùi
5. Tình xót xa vừa
6. Tự tình khúc
7. Lời thiên thu gọi

8. Mỗi ngày tôi chọn một niềm vui

9. Có nghe đời nghiêng

10. Như chim ưu phiền

11. Đêm thấy ta là thác đổ

12. Cát bụi

13. Một cỗi đi về

14. Chiếc lá thu phai

15. Vết lằn trầm

16. Biết đâu nguồn cội

17. Để gió cuốn đi

18. Cỏ xốt xa đưa

19. Như tiếng thở dài

20. Giọt lệ thiên thu

21. Có những con đường

22. Phôi pha

23. Lời buồn thánh

24. Nghe tiếng muôn trùng

25. Còn thấy mặt người

26. Dấu chân địa đàng

27. Một ngày như mọi ngày

28. Hôm nay tôi đã nghe

29. Lời của dòng sông

30. Xa dấu mặt trời

31. Còn có bao ngày

32. Ở trọ

33. Từng ngày qua

34. Ra đồng giữa ngọ

35. Phúc âm buồn

36. Xin mặt trời ngủ yên

37. Vẫn nhớ cuộc đời

38. Rơi lệ ru người

39. Gần như niềm tuyệt vọng

40. Lời mẹ ru

41. Ngẫu nhiên

42. Đoá hoa vô thường

43. Để gió cuốn đi

44. Ngày nay không còn bé

45. Cũng sẽ chìm trôi.

Ghi chú: Bên đời hiu quạnh cùng hai tập dưới đây Trong nỗi đau tình cò và Thuở ấy mưa hồng còn xuất hiện kết liền

trong một tập khác, Nxb Nhân Bản, bìa rất đẹp, mang chữ Trịnh Công Sơn ấn vàng, vẽ trên nền

xanh dương, với một tựa
lớn Bên đời hiu quạnh và hai tựa nhỏ Trong nỗi đau tình cò và Thuở ấy mưa hồng; bìa trước do
Trịnh Công Sơn thực hiện,
bìa sau có hình Trịnh Công Sơn và Trịnh Vĩnh Trinh ngồi cạnh bờ sông khu Thanh Đa(?), ngoại
ô Sài Gòn, chụp khoảng
đầu những năm 90(?).

(*) Trên bìa ngoài ghi Nhân Bản, bên trong còn có thêm dòng chữ Copyright Trịnh Xuân Tịnh
/Nhân Bản / Hội Âm Nhạc TP.(**) Lời tựa của Bửu Ý là do chúng tôi đặt đề.

20. Trong nỗi đau tình cò; Nhân Bản(*), 1993, 25x25cm, in 3000 cuốn. Bìa 1: Tranh Trịnh
Công Sơn, 1992.

Thay lời tựa: Trịnh Công Sơn, Nỗi lòng của tên tuyệt vọng(**), lấy lại từ tập nhạc Tự tình
khúc, 1972. Phụ bản: Bút tích Trịnh Công Sơn, 1993, hình Trịnh Công Sơn.

Bìa sau: Tranh Trịnh Công Sơn, 1992.

Mục lục:

1. Trong nỗi đau tình cò
2. Tình khúc Ơ-Bai
3. Tôi ơi đừng tuyệt vọng
4. Ru em
5. Rồi như đá ngậy ngô
6. Em hãy ngủ đi
7. Như một lời chia tay
8. Tôi đang lắng nghe
9. Yêu dấu tan theo
10. Lặng lẽ nơi này
11. Hoa vàng mấy độ
12. Ru đời đã mất
13. Hãy khóc đi em
14. Này em có nhớ
15. Em đã cho tôi bầu trời
16. Ru đời đi nhé
17. Chìm dưới cơn mưa
18. Vẫn có em bên đời
19. Vườn xưa
20. Em còn nhớ hay em đã quên
21. Cuối cùng cho một tình yêu
22. Cúi xuống thật gần
23. Đời gọi em biết bao lần
24. Xin trả nợ người
25. Con mắt còn lại
26. Còn ai với ai
27. Em đi trong chiều

28. Góp lá mùa xuân.

Ghi chú:

(*) Trên bìa ngoài ghi Nhân Bản, bên trong còn có thêm dòng chữ: Copyright Trịnh Xuân Tịnh /Nhân Bản/Hội Âm Nhạc TP Hồ Chí Minh.

(**) Thay lời tựa là do chúng tôi đặt đề.

21. Thuở ấy mưa hồng; Nhân Bản(*), 1993, 25x25 cm, in 3 000 cuốn. Bìa 1: Tranh Trịnh Công Sơn, 1992.

Thay lời tựa: Hoàng Phủ Ngọc Tường, Và một chút thiên thu còn mãi (**)

Phụ bản: Bút tích Trịnh Công Sơn (1993), hình Trịnh Công Sơn (1957)

Lời bạt: Văn Cao, Tôi gọi Trịnh Công Sơn là người thơ ca (**).

Mục lục:

1. Tình nhớ
2. Mưa hồng
3. Tuổi đá buồn
4. Tình xa
5. Gọi tên bốn mùa
6. Ru em từng ngón xuân nồng
7. Nguyệt ca
8. Tưởng rằng đã quên
9. Tình sầu
10. Có một dòng sông đã qua đời
11. Nắng thủy tinh
12. Biển nhớ
13. Như cánh vạc bay
14. Diễm xưa
15. Nhìn những mùa thu đi
16. Những con mắt trần gian
17. Rừng xưa đã khép
18. Hạ trắng
19. Tôi ru em ngủ
20. Tạ ơn
21. Một lần thoáng có
22. Còn tuổi nào cho em
23. Khói trời mênh mông
24. Quỳnh hương
25. Hoa xuân ca
26. Núi tay nghìn trùng
27. Hãy yêu nhau đi
28. Em đến từ nghìn xưa
29. Thương một người

30. Người về bỗng nhớ
31. Thành phố mùa xuân
32. Bốn mùa thay lá
33. Chuyện đoá quỳnh hương
34. Tình yêu tìm thấy
35. Ướt mi
36. Rừng xanh xanh mãi
37. Tuổi đời mênh mông
38. Ru tình
39. Vàng phai trước ngõ
40. Mối hồng đào
41. Mưa mùa hạ
42. Cho đời chút ơn
43. Vì tôi cần thấy em yêu đời.

Ghi chú

(*) Trên bìa ngoài ghi Nhân Bản, bên trong còn có thêm dòng chữ: Copyright Trịnh Xuân Tịnh /Nhân Bản/Hội Âm Nhạc TP Hồ Chí Minh.

(**) Thay lời tựa và Lời bạt (do chúng tôi đặt đề); in lại từ tập Em còn nhớ hay em đã quên (1991).

22. Những bài ca không năm tháng; Âm Nhạc, 1998, 25x25cm, 3000 cuốn. Bìa 1: tranh Trịnh Công Sơn.

Thay lời tựa: Bửu Ý, Trịnh Công Sơn là một người khát sống (*), 08/1990; Trịnh Công Sơn, Nỗi lòng của tên tuyệt vọng (**); Hoàng Phủ Ngọc Tường, Và một chút thiên thu còn mãi (***) .

Lời bạt: Văn Cao, Tôi gọi Trịnh Công Sơn là người thơ ca(***) .

Phụ bản: Tranh bìa Trịnh Công Sơn và hình rút từ 3 quyển nhạc trên đây.

Bìa 4: ảnh Trịnh Công Sơn ngồi trên tuyết, Canada, 1992.

Mục lục:

1. Bên đời hiu quạnh
2. Hầy cứ vui như mọi ngày
3. Nghe những tàn phai
4. Ru ta ngậm ngùi
5. Tình xót xa vừa
6. Tự tình khúc
7. Lời thiên thu gọi
8. Mỗi ngày tôi chọn một niềm vui
9. Có nghe đời nghiêng
10. Như chim ưu phiền
11. Đêm thấy ta là thác đổ
12. Cát bụi
13. Một cõi đi về
14. Chiếc lá thu phai

15. Vết lằn trầm
16. Biết đâu nguồn cội
17. Để gió cuốn đi
18. Cỏ xót xa đưa
19. Như tiếng thở dài
20. Giọt lệ thiên thu
21. Có những con đường
22. Phôi pha
23. Lời buồn thánh
24. Nghe tiếng muôn trùng
25. Còn thấy mặt người
26. Dấu chân địa đàng
27. Một ngày như mọi ngày
28. Hôm nay tôi đã nghe
29. Lời của dòng sông
30. Xa dấu mặt trời
31. Còn có bao ngày
32. Ở trọ
33. Từng ngày qua
34. Ra đồng giữa ngọ
35. Phúc âm buồn
36. Xin mặt trời ngủ yên
37. Vẫn nhớ cuộc đời
38. Rơi lệ ru người
39. Gần như niềm tuyệt vọng
40. Lời mẹ ru
41. Ngẫu nhiên
42. Đoá hoa vô thường
43. Để gió cuốn đi
44. Ngày nay không còn bé
45. Cũng sẽ chìm trôi
46. Trong nỗi đau tình cờ
47. Tình khúc Ơ-Bai
48. Tôi ơi đừng tuyệt vọng
49. Ru em
50. Rồi như đá ngây ngô
51. Em hãy ngủ đi
52. Như một lời chia tay
53. Tôi đang lắng nghe
54. Yêu dấu tan theo
55. Lặng lẽ nơi này

56. Hoa vàng mấy độ
57. Ru đời đã mất
58. Hãy khóc đi em
59. Nay em có nhớ
60. Em đã cho tôi bầu trời
61. Ru đời đi nhé
62. Chìm dưới cơn mưa
63. Vẫn có em bên đời
64. Vườn xưa
65. Em còn nhớ hay em đã quên
66. Cuối cùng cho một tình yêu
67. Cúi xuống thật gần
68. Đời gọi em biết bao lần
69. Xin trả nợ người
70. Con mắt còn lại
71. Còn ai với ai
72. Em đi trong chiều
73. Góp lá mùa xuân
74. Tình nhớ
75. Mưa hồng
76. Tuổi đá buồn
77. Tình xa
78. Gọi tên bốn mùa
79. Ru em từng ngón xuân nồng
80. Nguyệt ca
81. Tưởng rằng đã quên
82. Tình sầu
83. Có một dòng sông đã qua đời
84. Nắng thủy tinh
85. Biển nhớ
86. Như cánh vạc bay
87. Diễm xưa
88. Nhìn những mùa thu đi
89. Những con mắt trần gian
90. Rừng xưa đã khép
91. Hạ trắng
92. Tôi ru em ngủ
93. Tạ ơn
94. Một lần thoáng có
95. Còn tuổi nào cho em
96. Khói trời mênh mông

- 97. Quỳnh hương
- 98. Hoa xuân ca
- 99. Núi tay nghìn trùng
- 100. Hãy yêu nhau đi
- 101. Em đến từ nghìn xưa
- 102. Thương một người (1959)
- 103. Người về bỗng nhớ
- 104. Thành phố mùa xuân
- 105. Bốn mùa thay lá
- 106. Chuyện đoá quỳnh hương
- 107. Tình yêu tìm thấy
- 108. Ướt mi
- 109. Rừng xanh xanh mãi
- 110. Tuổi đời mệnh mông
- 111. Ru tình
- 112. Vàng phai trước ngõ
- 113. Mối hồng đào
- 114. Mưa mùa hạ
- 115. Cho đời chút ơn
- 116. Vì tôi cần thấy em yêu đời
- 117. Hai mươi mùa nắng lạ
- 118. Bống không là bống
- 119. Có một ngày như thế
- 120. Em đi bỏ lại con đường
- 121. Đoản khúc thu Hà Nội
- 122. Còn thấy mặt người.

Ghi chú: Từ Tuyển tập này đến những lần tái bản về sau (có khi có bổ sung bài mới), cái tên Nxb Nhân Bản đã được xoá, vì "có vấn đề".

(*) Rút từ tập Bên đời hiu quạnh (1993).

(**) Rút từ tập Trong nỗi đau tình cờ (1993), nhưng ngày viết bị in (hay sửa?) sai: 11/1992, thay vì 11/1972. (***) Rút từ tập Thuở ấy mưa hồng (1993).

23. Những bài ca không năm tháng; Âm Nhạc, 1998, 25x25cm, in lần thứ tư, 3000 cuốn Bìa 1: Chàng thi sĩ, tranh Trịnh Công Sơn.

Thay lời tựa: Bửu Ý, Trịnh Công Sơn là một người khát sống(*), 08/1990; Trịnh Công Sơn, Nỗi lòng của tên tuyệt vọng (**); Hoàng Phủ Ngọc Tường, Và một chút thiên thu còn mãi (***)

Lời bạt: Văn Cao, Tôi gọi Trịnh Công Sơn là người thơ ca (***)

Phụ bản: Tranh Trịnh Công Sơn.

Bìa sau: Ảnh buổi trình diễn đầu tiên năm 1965 tại trường Đại học Văn khoa cũ.

Mục lục:

- 1. Bên đời hiu quạnh
- 2. Biết đâu nguồn cội

3. Biển nhớ
4. Bốn mùa thay lá
5. Bay đi thăm lặn
6. Bống không là bống
7. Bống bông ơi
8. Cát bụi
9. Chiếc lá thu phai
10. Cỏ xốt xa đưa
11. Có những con đường
12. Còn có bao ngày
13. Cũng sẽ chìm trôi
14. Chìm dưới cơn mưa
15. Cuối cùng cho một tình yêu
16. Cúi xuống thật gần
17. Con mắt còn lại
18. Còn ai với ai
19. Có một dòng sông đã qua đời
20. Còn tuổi nào cho em
21. Chuyện đoá quỳnh hương
22. Cho đời chút ơn
23. Có một ngày như thế
24. Còn thấy mặt người
25. Có nghe đời nghiêng
26. Dấu chân địa đàng
27. Diễm xưa
28. Đêm thấy ta là thác đổ
29. Để gió cuốn đi
30. Đoá hoa vô thường
31. Đời gọi em biết bao lần
32. Đoản khúc thu Hà Nội
33. Đời cho ta thế
34. Em hãy ngủ đi
35. Em đã cho tôi bầu trời
36. Em còn nhớ hay em đã quên
37. Em đi trong chiều
38. Em đến từ nghìn xưa
39. Em đi bỏ lại con đường
40. Giọt lệ thiên thu
41. Gần như niềm tuyệt vọng
42. Góp lá mùa xuân
43. Gọi tên bốn mùa

44. Hãy cứ vui như mọi ngày
45. Hôm nay tôi nghe
46. Hoa vàng mấy độ
47. Hãy khóc đi em
48. Hạ trắng
49. Hoa xuân ca
50. Hãy yêu nhau đi
51. Hai mươi mùa nắng lạ
52. Khói trời mênh mông
53. Lời thiên thu gọi
54. Lời buồn thánh
55. Lời của dòng sông
56. Lời mẹ ru
57. Lặng lẽ nơi này
58. Mỗi ngày tôi chọn một niềm vui
59. Một cõi đi về
60. Một ngày như mọi ngày
61. Mưa hồng
62. Một lần thoáng có
63. Mối hồng đào
64. Mưa mùa hạ
65. Ngẫu nhiên
66. Nghe những tàn phai
67. Như chim ưu phiền
68. Như tiếng thở dài
69. Nghe tiếng muôn trùng
70. Ngày nay không còn bé
71. Như một lời chia tay
72. Nay em có nhớ
73. Nguyệt ca
74. Nắng thủy tinh
75. Như cánh vạc bay
76. Nhìn những mùa thu đi
77. Những con mắt trần gian
78. Núi tay nghìn trùng
79. Người về bỗng nhớ
80. Nhớ mùa thu Hà Nội
81. Như một vết thương
82. Ở trọ
83. Phôi pha
84. Phúc âm buồn

85. Quỳnh hương
86. Ru ta ngậm ngùi
87. Ra đồng giữa ngọ
88. Rơi lệ ru người
89. Ru em
90. Rồi như đá ngây ngô
91. Ru đời đã mất
92. Ru đời đi nhé
93. Ru em từng ngón xuân nồng
94. Rừng xưa đã khép
95. Rừng xanh xanh mãi
96. Ru tình
97. Sóng về đâu
98. Tình xót xa vừa
99. Tự tình khúc
100. Từng ngày qua
101. Thuở bóng là người
102. Trong nỗi đau tình cò
103. Tình khúc Ở-Bai
104. Tôi ơi đừng tuyệt vọng
105. Tôi đang lắng nghe
106. Tình nhớ
107. Tuổi đá buồn
108. Tình xa
109. Tưởng rằng đã quên
110. Tình sầu
111. Tôi ru em ngủ
112. Tạ ơn
113. Thương một người (1959)
114. Thành phố mùa xuân
115. Tình yêu tìm thấy
116. Tuổi đời mệnh mông
117. Ướt mi
118. Vết lăn trầm
119. Vẫn nhớ cuộc đời
120. Vẫn có em bên đời
121. Vườn xưa
122. Vàng phai trước ngõ
123. Vì tôi cần thấy em yêu đời
124. Xa dấu mặt trời
125. Xin mặt trời ngủ yên
126. Xin trả nợ người

127. Yêu dấu tan theo.

Ghi chú: Xem ở tập 22.

24. Tuyển tập ca khúc Trịnh Công Sơn, tập 1; Văn nghệ TP Hồ Chí Minh, 1999, 14,5x20,5cm, in 1000 cuốn, giá bán 6500 VNĐ.

25. Tuyển tập ca khúc Trịnh Công Sơn, tập 2; Văn nghệ TP Hồ Chí Minh, 1999, 14,5x20,5cm, in 1000 cuốn, giá bán 6500 VNĐ.

Chúng tôi không có trong tay các tập 1 và 2 này; xin xem ghi chú ở tập 3.

26. Tuyển tập ca khúc Trịnh Công Sơn, tập 3; Nhạc sĩ Phạm Đăng Khương tuyển chọn(*), Văn nghệ TP Hồ Chí Minh, 1999, 14,5x20,5cm, in 1000 cuốn, giá bán 6500 VNĐ.

Bìa 1: Huỳnh Lương, ảnh Trịnh Công Sơn đứng cầm micro hát, lồng lên nền trời có tháp chùa Thiên Mụ.

Bìa 4: ảnh Trịnh Công Sơn ngồi đàn ghita, lồng lên nền bản nhạc Một cõi đi về.

Mục lục:

1. Nghe tiếng muôn trùng
2. Người về bỗng nhớ
3. Nguyệt ca
4. Nhìn những mùa thu đi
5. Như cánh vạc bay
6. Như chim ưu phiền
7. Như một lời chia tay
8. Như tiếng thở dài
9. Những con mắt trần gian
10. Níu tay nghìn trùng
11. Ở trọ
12. Phôi pha
13. Phúc âm buồn
14. Quỳnh hương
15. Ra đồng giữa ngọ
16. Rơi lệ ru người
17. Rồi như đá ngây ngô
18. Ru đời đã mất
19. Ru đời đi nhé
20. Ru em.

Ghi chú

(*) Trong các tập Tuyển tập ca khúc Trịnh Công Sơn 6 tập này đều ghi tên Nhạc sĩ Phạm Đăng Khương tuyển chọn, nhưng sự thật không có tuyển chọn, mà ông chỉ lấy lại các bài, theo thứ tự abc, của tập nhạc Những bài ca không năm tháng (in lần thứ nhất), gồm 116 bản, chia ra mỗi tập 20 bản, trừ tập chót 16 bản, và in lại trên giấy mỏng, khổ nhỏ (và không dùng khổ vuông truyền thống của các tập ca khúc Trịnh Công Sơn), bìa xấu cả về mỹ thuật và kỹ thuật.

27. Tuyển tập ca khúc Trịnh Công Sơn, tập 4; Văn nghệ TP Hồ Chí Minh, 1999, 14,5x20,5cm, in 1000 cuốn, giá bán 6500 VNĐ.

Bìa 1: Trịnh Công Sơn đang ngồi đàn ghita (cùng ảnh với bìa sau của tập 3), lồng lên cảnh các cô gái bách bộ nơi cổ thành Huế.

Bìa 4: Trịnh Công Sơn đang cầm micro hát (cùng ảnh với bìa trước của tập 3).

Mục lục:

1. Hoa xuân ca
2. Hôm nay tôi đã nghe
3. Khói trời mênh mông
4. Lặng lẽ nơi này
5. Lời buồn thánh
6. Lời của dòng sông
7. Lời mẹ ru
8. Lời thiên thu gọi
9. Môi hồng đào
10. Mỗi ngày tôi chọn một niềm vui
11. Một cội đi về
12. Một lần thoáng có
13. Một ngày như mọi ngày
14. Mưa hồng
15. Mưa mùa hạ
16. Nắng thủy tinh
17. Này em có nhớ
18. Ngẫu nhiên
19. Ngày nay không còn bé
20. Nghe những tàn phai.

28. Tuyển tập ca khúc Trịnh Công Sơn, tập 5; Văn nghệ TP Hồ Chí Minh, 1999, 14,5x20,5cm, in 1000 cuốn, giá bán 6500 VNĐ.

Bìa 1: Trịnh Công Sơn đang ngồi đàn ghita (cùng ảnh với bìa trước của tập 3), lồng lên cảnh đồng nội với hoa thủy tiên.

Bìa 4: Trịnh Công Sơn đang cầm micro hát (cùng ảnh với bìa sau của tập 4).

Mục lục:

1. Ru em từng ngón xuân nồng
2. Rừng xanh xanh mãi
3. Rừng xưa đã khép
4. Ru ta ngậm ngùi
5. Sóng về đâu
6. Tạ ơn
7. Thành phố mùa xuân

8. Thuở bống là người
9. Thương một người
10. Tình khúc Ơ-Bai
11. Tình nhớ
12. Tình sầu
13. Tình xa
14. Tình xót xa vừa
15. Tình yêu tìm thấy
16. Tôi đang lắng nghe
17. Tôi ơi đừng tuyệt vọng
18. Tôi ru em ngủ
19. Trong nỗi đau tình cờ
20. Từng ngày qua.

Ghi chú: Trong tập 5 này, Nhạc sĩ Phạm Đăng Khương có "tuyển chọn", bằng cách thay bài Ru tình và Tự tình khúc của của tập nhạc Những bài ca không năm tháng nói trên bằng bài Sóng về đâu và Thuở bống là người.

29. Tuyển tập ca khúc Trịnh Công Sơn, tập 6; Văn nghệ TP Hồ Chí Minh, 1999, 14,5x20,5cm, in 1000 cuốn, giá bán 6500 VNĐ.

Bìa 1: Trịnh Công Sơn đang cầm micro hát (cùng ảnh với bìa trước của tập 3), lồng trên cảnh tháp Eiffel buổi tối.

Bìa 4: Trịnh Công Sơn ngồi đàn ghita (cùng ảnh với bìa sau của tập 3), lồng lên ảnh một thành phố Âu-Mỹ (?) lúc đã lên đèn.

Mục lục:

1. Tuổi đá buồn
2. Tuổi đời mệnh mông
3. Tưởng rằng đã quên
4. Tự tình khúc
5. Ướt mi
6. Vẫn có em bên đời
7. Vàng phai trước ngõ
8. Vẫn nhớ cuộc đời
9. Vết lằn trầm
10. Vườn xưa
11. Đoá hoa vô thường
12. Nhớ mùa thu Hà Nội
13. Xa dấu mặt trời
14. Xin mặt trời ngủ yên
15. Xin trả nợ người
16. Yêu dấu tan theo.

Ghi chú: Trong tập 6 này, Nhạc sĩ Phạm Đăng Khương có "tuyển chọn", bằng cách thay bài Từng ngày qua, đã dùng trong tập 5, bằng bài Nhớ mùa thu Hà Nội, và bài Vì tôi cần thấy em yêu đời của của tập nhạc Những bài ca không năm tháng nói trên bằng bài Đoá hoa vô thường, nhưng với ghi sai số trang trên mục lục (trang 32 thay vì trang 24).

Phụ lục 2

DANH MỤC CA KHÚC TRỊNH CÔNG SƠN

Lời người biên soạn: Trịnh Công Sơn đã sáng tác bao nhiêu ca từ - cho đến nay vẫn chưa ai đưa ra được con số chính xác và chứng cứ cụ thể. Chính vì thế, trong khi tìm hiểu ca từ Trịnh Công Sơn để nghiên cứu, chúng tôi đã gặp rất nhiều khó khăn. Tuy nhiên, qua thời gian dài tìm kiếm công phu, cẩn trọng, với những cứ liệu có được, chúng tôi nhận định Trịnh Công Sơn sáng tác khoảng trên 300 bài hát. Ts.Kh. Phạm Văn Đỉnh, người đã dày công sưu tầm, biên tập, chú giải các tác phẩm của Trịnh Công Sơn, cũng đồng ý như vậy.

Bản Danh mục ca khúc Trịnh Công Sơn dưới đây, chúng tôi căn cứ chủ yếu vào nguồn tài liệu từ Diễn đàn văn hóa Trịnh Công Sơn - Pháp (tcs-home.org) của ông Phạm Văn Đỉnh, gồm 288 bài tiếng Việt và 46 bản dịch tiếng Anh, 75 bản dịch tiếng Pháp. Đây có lẽ là Danh mục Trịnh Công Sơn đầy đủ nhất cho đến thời điểm hiện nay, mà công lao chủ yếu thuộc về Ts.Kh Phạm Văn Đỉnh và các cộng sự của ông. Trong bảng Danh mục này, những tên bài in đậm là bài có ca từ được in ở Phụ lục 3 dưới đây.

Chúng tôi mong nhận được ý kiến đóng góp của quý bạn đọc để Danh mục ca khúc Trịnh Công Sơn ngày càng hoàn thiện hơn. Kính xin liên hệ với chúng tôi qua địa chỉ email: banmai.qn@gmail.com.

1. Ai ngoài khung cửa

2. Bài ca dành cho những xác người (1968)

Bài ca đường tàu Thống Nhất (1978?)

4. Bay đi thăm lặn (1972)

5. Bên đời hiu quạnh (1970-1971)

6. Bến sông (1959)

7. Biển nhớ (1962)

8. Biển nghìn thu ở lại (1999)

9. Biển sáng (1981)

10. Biết đâu nguồn cội (1972?)

11. Bốn mùa thay lá (1981)

12. Bống bông ơ (1993)

13. Bống không là bống (1995)

14. Buồn từng phút giây (1970-1971)

15. Ca dao mẹ (<=1965)

16. Cánh đồng hòa bình (<=1968)

17. Cánh chim cô đơn (1980)

18. Cát bụi (1965)

19. Chỉ có ta trong một đời (1970)

20. Chiều đông (1974-1975)

21. Chiều một mình qua phố (1961)

22. Chiều trên quê hương tôi (1980)

23. Chiếc lá thu phai (1973)

24. Chìm dưới cơn mưa (1974)

25. Chính chúng ta phải nói (<=1969)

26. Cho đời chút ơn (<=1993)

27. Cho một người nằm xuống (1968)

28. Chờ nhìn quê hương sáng chói (1967)

29. Cho quê hương mỉm cười (<=1967)

30. Chơi vơi (1957?)

31. Chưa mất niềm tin (1968)

32. Chưa mòn giấc mơ (<=1969)

33. Chuyện đóa quỳnh hương (1982)

34. Có duyên không nợ (1998?)

35. Có một dòng sông đã qua đời (1966?)

36. Có một ngày như thế (1994)

37. Có nghe đời nghiêng (1973?)

38. [Có những con đường](#) (1973-1974)
39. [Cỏ xốt xa đưa](#) (1969)
40. Cõi tạm (xem Ở trọ)
41. [Còn ai với ai](#) (<=1993)
42. [Còn có bao ngày](#) (1969)
43. [Con đường mùa xuân](#) (1976)
44. Còn mãi tìm nhau (?)
45. [Con mắt còn lại](#) (1992)
46. [Còn thấy mặt người](#) (1970)
47. [Còn tuổi nào cho em](#) (<>1964)
48. [Cúi xuống thật gần](#) (<>1966)
49. [Cũng còn chìm trôi](#) (<>1973)
50. [Cuối cùng cho một tình yêu](#) (1958)
51. [Dã tràng ca \(còn tên là Tiếng hát dã tràng\)](#) (1962)
52. [Dân ta còn sống](#) (<=1968)
53. [Dấu chân địa đàn](#) (còn có tên là Tiếng hát dạ lạn) (<=1962)
54. Dấu xe lăn (Xem Phúc âm buồn)
55. [Diễm xưa](#) (1960)
56. [Du mục](#) (<>1965)
57. [Dựng lại người, dựng lại nhà](#) (1968)
58. Dòng điện như dòng sông (<>1980)
59. [Đại bác ru đêm](#) (<=1967)
60. [Để gió cuốn đi](#) (1971)
61. [Đêm](#) (?)
62. [Đêm hồng](#) (1967)
63. [Đêm bây giờ đêm mai](#) (<=1967)
64. [Đêm thấy ta là thác đổ](#) (1971)
65. [Đi mãi trên đường](#) (1999)
66. [Đi tìm quê hương](#) (1967)
67. [Đóa hoa vô thường](#) (1972)
68. [Đoản khúc thu Hà nội](#) (<=1995)
69. [Đời cho ta thế](#) (<> 1973)
70. [Đời có một ngày](#) (<=1972)
71. [Đời gọi em biết bao lần](#) (<=1980)
72. [Đôi mắt nào mở ra](#) (<=1968)
73. [Đời sống không già vì có chúng em](#) (1991)
74. [Đốm lửa hồng](#) (2001)
75. [Đồng dao 2000](#) (<> 2000)
76. [Đồng dao hòa bình](#) (<=1968)
77. [Đừng mong ai đừng nghi ngại](#) (1969)
78. [Đường xa vạn dặm](#) (1992)
79. [Em còn nhớ hay em đã quên](#) (1980)

80. [Em đã cho tôi bầu trời](#) (1970)
81. [Em đến cùng mùa xuân](#) (<=1991)
82. [Em đến từ nghìn xưa](#) (1980)
83. [Em đi bỏ lại con đường](#) (<=1995)
84. [Em đi trong chiều](#) (1969)
85. [Em hãy ngủ đi](#) (1970)
86. [Em là hoa hồng nhỏ](#) (1982-1984)
87. [Em ở nông trường em ra biên giới](#) (1981)
88. [Gần như niềm tuyệt vọng](#) (1973)
89. Gánh rau về chợ (1976-1978)
90. [Gia tài của mẹ](#) (1965)
91. Giăng mắc (1960)
92. [Giọt lệ thiên thu](#) (1973-1974)
93. [Giọt nước cành sen](#) (<> 1990)
94. [Gọi đời lên mau](#) (<=1964)
95. [Gọi tên bốn mùa](#) (1963)
96. Gọi tuổi thanh xuân (<>1970?)
97. [Góp lá mùa xuân](#) (1969-1970)
98. [Hạ trắng](#) (1961)
99. [Hai mươi mùa nắng lạ](#) (1995)
100. [Hành ca](#) (1961)
101. [Hành hương trên đồi cao](#) (1962)
102. Hát cho tôi (?)
103. [Hạt điều khăn điều](#) (2001)
104. [Hát trên những xác người](#) (1968)
105. [Hãy cố như](#) (1967)
106. [Hãy cứ vui như mọi ngày](#) (1969)
107. [Hãy đi cùng nhau](#) (1968)
108. [Hãy khóc đi em](#) (<=1972)
109. [Hãy nhìn lại](#) (<=1972)
110. [Hãy nói giùm tôi](#) (1967)
111. [Hãy yêu nhau đi](#) (1970)
112. Hình như niềm tuyệt vọng (xem Gần như niềm tuyệt vọng) (1973-1974)
113. [Hòa bình là cơn áo](#) (<=1972)
114. Hoa buồn (1963-1964)
115. Hoa tím (1964)
116. [Hoa vàng mấy độ](#) (1981)
117. [Hoa xuân ca](#) (1986)
118. [Hôm nay tôi nghe](#) (<=1993)
119. [Huế Sài Gòn Hà Nội](#) (1969)
120. [Huyền thoại mẹ](#) (1985)
121. Im lặng thở dài (Xem Tôi đang lắng nghe)
122. [Khăn quàng thắt sáng bình minh](#) (<=1991)

123. [Khói trời mệnh mông](#) (<=1972)

124. Là chút hồng phai (?)

125. [Lại gần với nhau](#) (1965)

126. [Lặng lẽ nơi này](#) (1987)

127. [Lời buồn thánh](#) (1959)

128. [Lời của dòng sông](#) (1964)

129. [Lời mẹ ru](#) (1964)

130. [Lời ở phố về](#) (<=1972)

131. [Lời ru đêm](#) (<=1972)

132. [Lời thiên thu gọi](#) (<=1972)

133. Mãi mãi tìm nhau (Còn có tên Tìm nhau) (1993)

134. Mẹ của anh (?)

135. [Mẹ đi vắng](#) (1982)

136. [Mệnh mông Đồng Tháp](#) (1986)

137. [Môi hồng đào](#) (1973-1974)

138. [Mỗi ngày tôi chọn một niềm vui](#) (1977)

139. [Một buổi sáng mùa xuân](#) (1969)

140. [Một cỗi đi về](#) (1974)

141. [Một lần thoáng có](#) (<=1972)

142. [Một ngày như mọi ngày](#) (1969)

143. [Một ngày vinh quanh, một ngày tuyệt vọng](#) (<=1972)

144. [Mùa áo quan](#) (<=1972)

145. [Mùa hè đến](#) (<=1991)

146. [Mùa phục hồi](#) (<=1973)

147. [Mưa hồng](#) (1964)

148. [Mưa mùa hạ](#) (<=1990)

149. Mùa phục hồi (1973) Bài này bị trùng lặp với số 146 ở bản gốc. Quang Hải vẫn giữ nguyên như bản gốc

150. Mùa đông (Xem chỉ có ta trong một đời)

151. [Mừng sinh nhật](#) (1976-1978)

152. Mười năm cây lớn quanh đây (1976-1978)

153. [Muôn trùng biển ời](#) (1996)

154. [Nắng thủy tinh](#) (1963)

155. [Này em có nhớ](#) (<=1972)

156. [Ngậm ngùi riêng ta](#) (< >1973?)

157. [Ngẫu nhiên](#) (1972?)

158. [Ngày dài trên quê hương](#) (<=1967)

159. [Ngày mai đây bình yên](#) (1968)

160. Ngày nay hàng thị (1970)

161. [Ngày nay không còn bé](#) (<=1993)

162. [Ngày về](#) (1969-1970)

163. [Nghe những tàn phai](#) (<=1972)

164. [Nghe tiếng muôn trùng](#) (<=1972)
165. [Ngọn lửa](#) (còn có tên Ngọn lửa Thích Chân Thế) (1971)
166. [Ngọn lửa vĩnh cửu](#) (1985)
167. [Ngủ đi con](#) (<=1967)
168. [Ngụ ngôn của mùa đông](#) (<=1967)
169. [Người già em bé](#) (1965)
170. [Người con gái Việt Nam](#) (còn có tên Người con gái Việt Nam da vàng) (1965)
171. Người hát bài quê hương(1965?)
172. [Người mẹ Ô Lý](#) (1971-1972)
173. [Người về bỗng nhớ](#) (1971)
174. [Nguyệt ca](#) (<=1972)
175. [Nhân danh Việt Nam](#) (< >1970)
176. [Nhìn những mùa thu đi](#) (<=1961)
177. [Nhớ mùa thu Hà Nội](#) (1984)
178. Nhớ tiếng hát ngày xưa (?)
179. [Như cánh vạc bay](#) (1964)
180. [Như chim ưu phiền](#) (1993)
181. [Như hòn bi xanh](#) (1980)
182. [Như một lời chia tay](#) (1981)
183. [Như một vết thương](#) (1973-1974)
184. Như mùa xuân qua đây (?)
185. Như sóng triền miên (?)
186. [Như tiếng thở dài](#) (1973-1974)
187. [Những ai còn là Việt Nam](#) (<=1969)
188. [Những con mắt trần gian](#) (1965)
189. [Những giọt máu trở bông](#) (<=1969)
190. [Những giọt mưa khuya](#) (1959)
191. [Nhưng hôm nay](#) (<=1967)
192. [Núi tay nghìn trùng](#) (1973-1974)
193. Nỗi nhớ êm đềm (1990?)
194. [Nỗi vòng tay lớn](#) (1968)
195. [Nước mắt cho quê hương](#) (<=1965)
196. [Ở trọ](#) (1973)
197. Ông mặt trời (1963)
198. [Ông tiên vui](#) (1963)
199. [Phôi pha](#) (1960)
200. [Phúc âm buồn](#) (1965)
201. [Quê hương nắng đau](#) (1971)
202. [Quỳnh hương](#) (< >1974)
203. Ra chợ ngày thống nhất (1978)
204. [Ra đồng giữa ngọ](#) (1974-1974)
205. [Rời như đá ngậy ngô](#) (1970-1972)
206. [Rời lệ ru người](#) (1976)

207. [Ru đời đã mất](#) (<=1972)
208. [Ru đời đi nhé](#) (1973-1974)
209. [Ru em](#) (1965)
210. [Ru em từng ngón xuân nồng](#) (1964?)
211. [Ru ta ngậm ngùi](#) (1970-1971)
212. [Ru tình](#) (<=1993)
213. Rừng cây trút lá (?)
214. [Rừng xanh xanh mãi](#) (<=1992)
215. [Rừng xưa đã khép](#) (<=1972)
216. Sài gòn mùa xuân (Xem Thành phố mùa xuân)
217. Sang thăm nhà bạn (?)
218. Sao chiều (1962?)
219. [Sao mắt mẹ chưa vui](#) (1968)
220. [Sẽ còn ai](#) (<=1972)
221. [Sóng về đâu](#) (1995)
222. Sương đêm (1957)
223. [Ta đi dựng cờ](#) (<=1969)
224. [Tạ ơn](#) (1964)
225. [Ta phải thấy mặt trời](#) (<=1969)
226. [Ta quyết phải sống](#) (<=1969)
227. [Ta thấy gì đêm nay](#) (<=1968)
228. [Tết tuổi hồng](#) (<=1991)
229. [Thanh quan ca](#) (< >1970?)
230. [Thành phố mùa xuân](#) (<=1982)
231. Theo mùa xuân tới (1974-1975)
232. [Thiên sứ băng khuâng](#) (1999)
233. [Thuở bỗng làm người](#) (1998)
234. [Thương một người](#) (1958-1959)
235. [Tiến thoái lưỡng nan](#) (1998?)
236. [Tiếng ve gọi hè](#) (<=1961)
237. [Tình ca của người mất trí](#) (1967)
238. [Tình khúc Ở Bai](#) (1988)
239. [Tình nhớ](#) (<=1966?)
240. [Tình sầu](#) (1965)
241. [Tình xa](#) (1966-1967)
242. [Tình xót xa vừa](#) (1970)
243. [Tình yêu tìm thấy](#) (1982)
244. [Tôi biết tôi yêu](#) (1972)
245. [Tôi đã mất](#) (1970)
246. [Tôi đang lắng nghe](#) (1981)
247. [Tôi ơi đừng tuyệt vọng](#) (1992)
248. [Tôi ru em ngủ](#) (<=1967)
249. [Tôi sẽ đi thăm](#) (<=1967)

250. [Tôi sẽ nhớ](#) (1980)
251. Tôi tìm tôi (?)
252. [Trả lại em](#) (< >1980)
253. Trả lại đời quê hương (1976-1978)
254. [Trong mỗi đời riêng](#) (1980)
255. [Trong nỗi đau tình cờ](#) (1981)
256. [Tự tình khúc](#) (1970)
257. Từ độ yêu người (1974-1975)
258. Từng chút hương của đời (1981)
259. [Từng ngày qua](#) (< >1972)
260. [Tuổi đá buồn](#) (1961)
261. [Tuổi đời mệnh mông](#) (1982)
262. [Tuổi trẻ Việt Nam](#) (< >1969)
263. [Tưởng rằng đã quên](#) (1972)
264. [Ước mơ về dòng điện](#) (1980)
265. [Ướt mi](#) (1958)
266. Và đóa hồng một hôm đã nở (1972)
267. [Vẫn có em bên đời](#) (1986)
268. [Vẫn nhớ cuộc đời](#) (1982)
269. [Vàng phai trước ngõ](#) (1973-1974)
270. Về giữa đồng hoang (1982)
271. Về giữa mùa đông (1974-1975)
272. [Về giữa Trị An](#) (1985)
273. [Về thăm mái trường xưa](#) (1990?)
274. [Về trong suối nguồn](#) (Còn có tên Quê hương) (1986)
275. [Vết lăn trầm](#) (1963)
276. [Vì bé ngoan](#) (?)
277. Vì hòa bình trên trái đất (1984)
278. [Vì tôi cần thấy em yêu đời](#) (<=1980)
279. [Việt nam ơi hãy vùng lên](#) (1969)
280. [Vườn xưa](#) (<1993)
281. [Xa dấu mặt trời](#) (1965)
282. [Xác ta xác thù](#) (<=1972)
283. [Xanh lòng phai tàn](#) (<=1972)
284. [Xin cho tôi](#) (< >1965)
285. Xin cảm ơn (?)
286. [Xin mặt trời ngủ yên](#) (1964)
287. [Xin trả nợ người](#) (1993)
288. [Yêu dấu tan theo](#) (<=1972)

VĂN BẢN CA TỪ TRỊNH CÔNG SƠN

Lời người biên soạn: Để giúp bạn đọc cũng như giới nghiên cứu có tư liệu tìm hiểu ca từ

Trịnh Công Sơn, trong điều kiện cho phép chúng tôi cố gắng tổng hợp, biên tập văn bản ca từ Trịnh Công Sơn một cách có hệ thống, sắp xếp theo vần ABC... với những ghi chú có được mà chúng tôi cảm thấy cần thiết cho người đọc. Trong số 288 ca khúc chúng tôi sưu tầm được, chủ yếu dựa

theo Thư mục ca khúc Trịnh Công Sơn của Phạm văn Đỉnh, Phần Phụ lục này chỉ xin công bố 242 văn bản ca từ (không có phần nhạc) đã được đối chiếu với bản gốc trong các tập nhạc; ca từ của những bài còn lại chưa chắc chắn là chuẩn xác, cần kiểm tra thêm, và cũng có những bài đã bị thất lạc, chỉ còn có tên bài mà không có văn bản, nên chúng tôi không đưa vào tập sách

này được. Chúng tôi mong nhận được ý kiến đóng góp của quý bạn đọc gần xa để việc sưu tầm tài liệu về ca từ Trịnh Công Sơn ngày càng hoàn thiện hơn (xin gửi về: banmai.qn@gmail.com) Văn bản những ca từ này được công bố với sự cho phép của ca sĩ Trịnh Vĩnh Trinh - người thừa kế bản quyền Nhạc Trịnh, và TsKh Phạm Văn Đỉnh - Chủ tịch Hội Văn Hóa Trịnh Công Sơn (Pháp), người sưu tầm và chỉnh lý Thư mục ca khúc Trịnh Công Sơn. Xin được chân thành cảm tạ.

Ký hiệu thời gian sử dụng :

<> (năm) : khoảng (năm); ví dụ <> 1975 : khoảng 1975

<= (năm) : (năm) hoặc trước (năm); ví dụ <=1975 :1975 hoặc trước 1975 >= (năm) : (năm)

hoặc sau (năm) ; ví dụ >=1975 : 1975 hoặc sau 1975 Ký hiệu khác :

K: Bảng cát xét

(?) : chưa rõ, cần thông tin thêm của bạn.

1. Ai ngoài cánh cửa

Trịnh Công Sơn^(*)

Em nhảy linh tinh

Em nhảy một mình

Ai ngoài cánh cửa

À gió đi qua

Ai ngoài cánh cửa

À nắng đi qua

Ai ngoài cánh cửa

À mẹ mới về.

2. Bài ca dành cho những xác người

Trịnh Công Sơn, 1968^(*)

1 - Xác người nằm trôi sông phơi trên ruộng đồng
Trên nóc nhà thành phố trên những đường quanh co
Xác người nằm bơ vơ dưới mái hiên chùa
Trong giáo đường thành phố trên thềm nhà hoang vu

Mùa xuân ời xác nuôi thơm cho đất ruộng cày Việt Nam ời xác thêm hơi cho đất ngày mai
Đường đi tới dù chông gai

Thì quanh đây đã có người

Xác người nằm quanh đây trong mưa lạnh này Bên xác người già yếu có xác còn thơ ngây
Xác nào là em tôi dưới hố hầm này

Trong những vùng lửa cháy bên những vòng ngô khoai.

2 - Xác người nằm bên nhau treo trên găm cầu
Trong góc nhà đổ nát dưới những hào thông sâu
Xác người còn xương khô trong khắp bụi bờ
Sau những hè phố vắng trên dốc đường mấp mô

Ngày mai đây xác lên cây trên khắp ruộng này Ngày mai đây xác reo vui những khóm mạ
tươi Đồng lúa mới người ra đi

Dựng tương lai với tay đây.

(*) Bài Ai ngoài cánh cửa và bài Vì bé ngoan là [2 bài dành cho thiếu](#) nhi không có mặt trong tập Cho con (10 bài), nhưng tất cả đều đã được thu trong CD Như hòn bi xanh (2005).

(*) Bài này được sáng tác sau Tết Mậu Thân, 1968.

3. Bay đi thầm lặng

Trịnh Công Sơn, 1972(*)

Có chút bồi hồi trong phút chia ly
Có những mặt người không yêu là vì
Có những cuộc đời hết sức ngây ngô
Đi trong tình dài có người đã tới
Sao trong hồn này tiếng lời hấp hối
Tôi không là người u mê khờ dại
Đã hết thật rồi tiếng nói vui tươi
Có tiếng thở dài dưới gió thu đông
Có nỗi buồn ngủi bay đi thầm lặng
Có những mặt người giữa phố hoang mang
Có chút lệ nhòa trong phút hôn nhau
Có những vực bờ chôn theo tình đầu
Có vẫy chào về giữa chốn binh đao
Đi sao nặng nề kiếp người nhỏ bé

Xa xăm ngọn cờ quê nhà vắng gió

Tôi không kẻ thù nên đau từ độ

Tóc úa là nhờ những tháng âu lo

Có nắng vàng nghèo trên lối đi xa

Có tối thật đều trong linh hồn nhỏ

Có mắt thật chiều dưới trán ngây thơ

Có chén rượu chờ trong quán đêm đêm

Có những bạn bè xanh như người bệnh

Có tiếng cười và tiếng khóc mênh mông

Tôi như mọi người mong ngày sẽ tới

Nhưng khi về lại thu mình góc tối

Trong tôi rụng đầy bao nhiêu nụ cười

Có nói được gì những tiếng bi ai

Có tiếng tù và hối thúc trong tim

Có đếm từng giờ trong khi nằm bệnh

Có nhớ vài lần những má môi xinh.

(*) Bài hát Bay đi thăm lặng được Thanh Hải thu và phát hành tại Đức, trong K7: Trịnh Công Sơn 72-75 qua tiếng hát Thanh Hải,

gồm các bài: 1. Giọt lệ thiên thu, 2. Gần như niềm tuyệt vọng, 3. Bay đi thăm lặng, 4. Đòi cho ta thế, 5. Có những con đường, 6.

Ra đồng giữa ngo, 7. Như tiếng thở dài, 8. Núi tay nghìn trùng, 9. Có nghe đòi nghiêng, 10. Ru đòi đi nhé, 11. Như một vết

thương, 12. Vàng phai trước ngõ, 13. Mối hồng đào; 14. Cũng sẽ chìm trôi. Riêng bài Bay đi thăm lặng có lẽ được viết năm

1972, nếu căn cứ vào bản sao (rất mờ) từ một bản do Trịnh Công Sơn chép tay, còn các bản kia có lẽ đã được sáng tác khoảng 1973-74.

4. Bên đòi hiu quạnh

Trịnh Công Sơn, 1970 -71

1. Một lần chợt nghe quê quán tôi xưa

Giọng người gọi tôi nghe tiếng rất nhu mì

Lòng thật bình yên mà sao buồn thế

Giật mình nhìn tôi ngồi hát bao giờ

(hưm ...hưm... .hưm)

(hưm ...hưm... .hưm)

Rồi một lần kia khăn gói đi xa

Tưởng rằng được quên thương nhớ nơi quê nhà Lòng thật bình yên mà sao buồn thế

Giật mình nhìn tôi ngồi khóc bao giờ

(hưm ...hưm... .hưm)

(hưm ...hưm... .hưm)

2. Đường nào quanh hiu tôi đã đi qua
Đường về tình tôi có nắng rất la đà
Đường thật lặng yên lòng không gì nhớ
Giật mình nhìn quanh ồ phố xa lạ
(hưm ...hưm... .hưm)
(hưm ...hưm... .hưm)

Đường nào dìu tôi đi đến cơn say
Một lần nằm mơ tôi thấy tôi qua đời
Dù thật lệ rơi lòng không buồn mấy
Giật mình tỉnh ra ồ nắng lên rồi
(hưm ...hưm... .hưm)
(hưm ...hưm... .hưm).

5. Bến sông

Trịnh Công Sơn, 1959

Bao cánh chim đang vun vút trời mây
Một người ngồi đây mà nhìn cánh sao
Sao vẫn đêm đêm nhìn núi đồi cao
Vàng chiều ngơ ngác dâng lên nhịp cầu

Bến sông này ngàn năm dấu kín tâm tư
Người xưa bây giờ còn hoài cổ
Ai quay về nghe giọng hò hát Nam Ai,
Nam Bình, nghe rồi buồn vu vơ

Như bóng mây trôi về phố chiều nao
Nụ cười hồn nhiên nhẹ rung khóm ngâu
Áo trắng lung linh lộng gió trời cao
Ngẩn ngơ đàn bướm quay lui vườn đào.

6. Biển nghìn thu ở lại

Trịnh Công Sơn, 1999^(*)

Biển đánh bờ
Xôn xao bờ đánh biển
Đừng đánh nhau ... Ơi biển sẽ tàn phai
Đừng gạch tên vì yêu đừng xé nát
Biển là em ngọt đắng trùng khơi
Biển nghìn thu ở lại nghìn thu ngậm ngùi
Biển đánh bờ

Xôn xao bờ đánh biển
Đừng đánh nhau ... Ơi biển sẽ tàn phai
Đừng gạch tên vì yêu đừng xé nát

Biển là em ngọt đắng trùng khơi
Biển nghìn thu ở lại nghìn thu ngậm ngùi.

7. Biển nhớ

Trịnh Công Sơn, 1962^(*)

Ngày mai em đi
Biển nhớ tên em gọi về
Gọi hồn liễu rũ lê thê
Gọi bờ cát trắng đêm khuya

Ngày mai em đi
Đồi núi nghiêng nghiêng đợi chờ
Sỏi đá trông em từng giờ
Nghe buồn nhịp chân bơ vơ

Ngày mai em đi
Biển nhớ em quay về nguồn
Gọi trùng dương gió ngập hồn
Bàn tay chặn gió mưa sang

Ngày mai em đi
Thành phố mắt đêm đèn vàng
Hồn lẻ nghiêng vai gọi buồn
Nghe ngoài biển động buồn hơn
Hôm nào em về
Bàn tay buông lối ngõ

Đàn lên cung phím chờ
Sầu lên đây hoang vu

Ngày mai em đi
Biển nhớ tên em gọi về
Triều sương ướt đầm cơn mê
Trời cao níu bước sơn khê

Ngày mai em đi
Cồn đá rêu phong rủ buồn
Đèn phố nghe mưa tủi hờn
Nghe ngoài trời giăng mây luôn

Ngày mai em đi
Biển có băng khuâng gọi thầm
Ngày mưa tháng nắng còn buồn
Bàn tay nghe ngóng tin sang

Ngày mai em đi

Thành phố mắt đêm đèn vàng

Nửa bóng xuân qua ngập ngừng

Nghe trời gió lộng mà thương.

(*) Theo Quang Dũng (CD Biển nghìn thu ở lại) và Tuổi Trẻ (Vnexpress, 27/10/2002), Biển nghìn thu ở lại là nhạc phẩm "sau cùng" của Trịnh Công Sơn, viết trong thời gian lâm bệnh nặng.

(*) Ca khúc Biển nhớ được sáng tác vào thời kỳ Trịnh Công Sơn học ở Sư phạm Quy Nhơn (1962-1964), viết về cô bạn học Tôn Nữ Bích Khê người Nha Trang. Chú ý câu: "Trời cao nín bước sơn khê".

8. Biển sáng

Trịnh Công Sơn, 1981(?) (*)

Sóng ru ngàn đời lời hát của biển khơi

Tàu ra đi và buông lưới tung ngang trời

Có những chàng trai vì quá yêu biển khơi

Lòng thênh thang tựa như những áng mây trôi

Ra đi suốt bốn mùa

Niềm vui theo cá trên thuyền về

Vì tình yêu sống một đời trong nắng mưa

Khi giông bão bắt ngờ mẹ âu lo

Lòng khát khao một sớm mai đầy nắng

Biển sáng ...

Cánh chim hải âu nhẹ vút lên trời cao

Lòng xôn xao vì trời xanh như màu áo

Sóng xô trời chiều để nhớ tóc người yêu

Biển lặng yên là một tiếng hát cho nhau.

(*) Bài hát được viết chung với Phạm Trọng Cầu cho bộ phim cùng tên (1981?); nhưng cần kiểm lại năm sáng tác.

9. Biết đâu nguồn cội

Trịnh Công Sơn, 1972 (?)

Em đi qua chuyến đò thấy con trăng đang nằm ngủ

Con sông là quán trọ và trăng tên lãng du

Em đi qua chuyến đò ối a con trăng còn trẻ

Con sông đâu có ngờ ngày kia trăng sẽ già

Em đi qua chuyến đò ối a trăng nay đã già

Trăng muôn đời thiếu nợ mà sông không nhớ ra

Em đi qua chuyến đò lắng nghe con sông nằm kể

Trăng ơi trăng rất tẻ mảy đi nhớ chóng về

Em đi qua chuyển đồ ổi a vui như ngày hội
Tôi xin làm quán đợi buồn chân em ghé chơi
Em đi qua chốn này ổi a sao em đành vội
Tôi xin làm đá cuội và lăn theo gót hài

Tôi vui chơi giữa đời ổi a biết đâu nguồn cội
Cây trưa thu bóng dài và tôi thu bóng tối
Tôi vui chơi giữa đời ổi a biết đâu nguồn cội
Tôi thu tôi bé lại làm mưa tan giữa trời.

10. Bốn mùa thay lá

Trịnh Công Sơn, 1981^(*)

Bốn mùa như gió bốn mùa như mây
Những dòng sông nối đôi tay liền với biển khơi
Đêm chờ ánh sáng mưa đời cơn nắng
Mặt trời lấp lánh trên cao vừa xa vừa gần

Con sông là thuyền mây xa là buồn
Từng giọt sương thu hết mệnh mong
Những giọt mưa những nụ hoa
Hẹn hò gặp nhau trước sân nhà
Không hẹn mà đến không chờ mà đi
Bốn mùa thay lá thay hoa thay mãi đời ta
Bên trời xanh mãi những nụ mầm mới
Để lại trong cõi thiên thu hình dáng nụ cười.

^(*) Bài hát này được viết cho phim Y võ dưỡng sinh (1981) .

11. Bống bông ơi

Trịnh Công Sơn, 1993^(*)

Nắng vàng em đi đâu mà vội
Mà vội nắng vàng nắng vàng ơi
Mà vội nắng vàng nắng vàng ơi
Em đi đâu mà vội
Bống lòng suốt thanh thoi
Em đi đâu mà vội
Bống đùa bống đùa chơi
Em đi đâu mà vội mà vội
Bống này bống nhỏ nhoi

Ngày bỗng mẹ bỗng nhẹ quá tơ tằm
Lay nhẹ bỗng bỗng bông
Lay nhẹ đóa hồng nhung
Nắng vàng em đi đâu mà vội
Mà vội bỗng bỗng bỗng bỗng ơ
Mà vội gió vàng gió vàng ơ
Em đi đâu mà vội
Bỗng hồng bỗng hồng lay
Em đi đâu mà vội
Sương mù tóc mẹ trôi
Em đi đâu mà vội mà vội
Bỗng này bỗng là ai.

12. Bỗng không là bỗng

Trịnh Công Sơn, <=1995

Bỗng không là bỗng bỗng ở nơi nào
Bỗng không là bỗng không ở trong ao
Bỗng nhảy lên bờ bỗng đi chơi phố
Nắng vàng ủng hộ cho bỗng căn nhà
Tìm tình tìm tình trong nắng em gặp cơn mưa
Ô hay, tìm tình giữa ngo buồn lựa thừa về
Tìm tình tìm tình trên núi em gặp mây bay
Ô hay, tìm tình giữa chợ tình phai mất rồi
Bỗng không là bỗng bỗng mặc áo dài
Bỗng ra ngoài ngõ bước nhịp khoan thai
Có một con đường bỗng đi không tới
Vui buồn hội ngộ trong kiếp con người.

(*) Trịnh Công Sơn quen Hồng Nhung năm 1993, cuối năm đó xuất hiện băng K7 Trịnh Công Sơn và Hồng Nhung. Bỗng bỗng ơ! (Trung tâm băng nhạc Trẻ). Ngoài bản này, K7 còn tải nhiều bản mới chưa hoặc ít người biết, như Tôi ơ đừng tuyệt vọng, Còn ai với ai, Con mắt còn lại, Đường xa vạn dặm, Xin trả nợ người.

13. Buồn từng phút giây

Trịnh Công Sơn, 1970-71

Chết từng ngày
Sống từng ngày
Còn sống một ngày

Còn nhìn thấy quanh đây
Hàng vạn cánh dơi
Tanh hôi bên đời
Từng bày thú gian
Xum xoe môi cười
Tuổi trẻ ra đi

Về miền tăm tối

Hàng triệu tiếng than
Nghe trên môi người
Tuổi trẻ chết oan
Trên tay nhân loại
Một đời Việt Nam
Nào có lâu dài

Từng ngày sống
Từng ngày lo
Ngồi nhìn quanh
Rồi lại chờ một ngày mới
Lòng buồn thêm
Vì người chết nhiều mãi

Từng ngày sống không vui
Từng ngày chết cho ai
Từng ngày chết cho ai
Từng ngày hét la to
Từng ngày sống âm u
Một đời sống ao tù
Từng ngày trong bóng tối
Ngồi lặng nghe thế giới
Buồn từng phút giây

Sống từng ngày
Chết từng ngày
Còn sống một ngày
Là hẹn chết mai đây
(Là hẹn chết không may).

14. Ca dao mẹ

Trịnh Công Sơn, <=1965^(*)

1 - Mẹ ngồi ru con
Đong đưa võng buồn
Đong đưa võng buồn
Mẹ ngồi ru con

Mây qua đầu ghềnh
Lạy trời mưa tuôn
Lạy trời mưa tuôn
Cho đất sơi mềm
Hạt mầm vun lên
Mẹ ngồi ru con
Nước mắt nhọc nhằn
Xót xa đời mình.

2 - Mẹ ngồi ru con
Đong đưa văng buồn
Năm qua tuổi mòn
Mẹ nhìn quê hương
Nghe con mình buồn
Giọt lệ ăn năn
Giọt lệ ăn năn
Đưa con về trần
Tủi nhục chung thân
Một giòng sông trôi
Cuốn mãi về trời
Bấp bênh phận người.

Điệp khúc:

Mẹ ngồi ru con tiếng hát lên đên
Mẹ ngồi ru con ru mây vào hồn
Mẹ dạy cho con tiếng nói quê hương
Mẹ nhìn con đi phút giây bàng hoàng

3 - Mẹ ngồi ru con
Đong đưa văng buồn
Đong đưa phận mình
Mẹ ngồi ru con
Nghe đất gọi thầm
Trọn nợ lưu vong
Mẹ ngồi trăm năm
Như thân tượng buồn
Để lại quê hương
Tuổi còn bơ vơ
Thế giới hận thù
Chiến tranh ngục tù.

(*) Bài hát này và bài Diễm xưa đã được dịch qua tiếng Nhật và đã được Khánh Ly trình bày

tại Hội Chợ Quốc Tế ở Osaka năm 1970. Bài Diễm xưa (tiếng Nhật, Utsukushii Mukashi) sau đó đã trở thành "top hit", nằm trong top 10 ở Nhật năm 1970.

15. Cánh chim cô đơn

Trịnh Công Sơn, 1980^(*)

Như là mây giang hồ
Lang thang cùng với gió
Lạc loài nơi chốn xa
Như là chim xa đàn
Giấu nỗi buồn trong cánh
Hẹn hò với giấc mơ

Hẹn về nghiêng cánh vui bên làng xưa
Có con sông vạm vỡ
Có bóng cây vườn cũ
Hẹn đèn em nỗi lo
Những ngày tháng qua

Đêm từng đêm bay về
Quê hương là nỗi nhớ
Đời nhẹ như lá thu
Yêu càng yêu quê nhà
Yêu những đời bão tố
Nhọc nhằn trong nắng mưa.

À a á a a...

16. Cánh đồng hoà bình

Trịnh Công Sơn, <=1968

1. Trên cánh đồng hoà bình này

Mặt trời yên vui lên đỏ chói
Đỏ trái tim người
Ngày Việt Nam đã qua cơn đau dài
Triệu trái tim người
Cùng nhịp vui với con tim nhân loại
Ngày lên cùng niềm tin
Bàn tay ta quyết lo vun trồng
Hoà bình như lúa thơm nuôi dân mình
Một sớm thanh bình
Giọng cười em vút cao hơn bình minh
Người đi về như nước lên nhấp nhô kinh thành
Mẹ ta cười sau lũy tre nắng qua đầy sân

Bàn chân nào ta bước đi sao nghe nhẹ nhàng
Một ngày mà lòng vui sướng hơn muôn nghìn năm.

2. Trên cánh đồng hoà bình này

Triệu bàn chân đi khai mùa mới

Ruộng lúa reo cười

Vì cỏ cây cũng đau thương như người

Đèn sáng muôn nhà

Ngày Việt Nam đốt hương trong tim mẹ

Lòng ta bùng như sóng

Là giòng sông nhấn tin hai miền

Giờ phục sinh trống chiêng khua vang rền

Rừng núi nghiêng mình

Mừng Việt Nam thoát ra cơn diệt vong.

(*) Bài này viết cho phim Đứa con bị từ chối (1981?); xem tiếp chú thích của bài ca Chiều trên quê hương tôi.

17. Cát bụi

Trịnh Công Sơn, 1965sautt

Hạt bụi nào hóa kiếp thân tôi

Để một mai vờn hình hài lớn dậy

Ôi cát bụi tuyệt vời

Mặt trời soi một kiếp rong chơi

Hạt bụi nào hóa kiếp thân tôi

Để một mai tôi về làm cát bụi

Ôi cát bụi mệt nhoài

Tiếng động nào gõ nhịp khôn nguôi

Bao nhiêu năm làm kiếp con người

Chợt một chiều tóc trắng như vôi

Lá úa trên cao rụng đầy

Cho trăm năm vào chết một ngày

Mặt trời nào soi sáng tim tôi

Để tình yêu xay mòn thành đá cuội

Xin úp mặt bụi ngùi

Từng ngày qua mỗi ngóng tin vui

Cụm rừng nào lá xác xơ cây

Từ vực sâu nghe lời mời đã dậy

Ôi cát bụi phận này

Vết mực nào xóa bỏ không hay.

18. Chỉ có ta trong một đời

Trịnh Công Sơn, 1970

1 - Đời vẽ tôi tên mục đồng

Rồi vẽ thêm con ngựa hồng

Từ đó lên đường phiêu linh

Đời vẽ trong tôi một ngày

Rồi vẽ thêm đêm thật dài

Từ đó tôi thề sẽ rong chơi

Điệp khúc:

Chỉ có ta trong một đời

Chỉ có ta trong một thời

Một thời với yêu người mà thôi

Chào những cây xanh nụ hồng

Chào những con sông thị thành

Một ngày sẽ không còn thấy lại

Từng ngày đi dần tới

Hẹn hò với trời mây

Đời vẽ tóc em thật dài

Rồi vẽ môi thơm nụ cười

Từ đó thiên hạ vui tươi

Đời vẽ tim em lạ kỳ

Tình có trong em nhiều mùa

Từ đó thiên hạ quá ưu tư

2 - Đời vẽ tôi trong cuộc tình

Đầy những yêu thương giận hờn

Từ đó sớm chiều băng khuâng

Đời vẽ tôi tên tuyệt vọng

Vì lỡ nơi đây nặng tình

Từ đó tôi chìm dưới mênh mông

Điệp khúc:

Đời đã cho tôi ngậm ngùi

Đời sẽ cho thêm ngọt bùi

Đời sống chan hoà trong tôi

Đời đã cho tôi một ngày

Nhìn thấy gian manh loài người

Từ đó tôi hăng biếng vui chơi.

19. Chiếc lá thu phai

Trịnh Công Sơn, <>1973

Về đây đứng ngồi

Đường xa quá ngại

Để lòng theo chút nắng bên ngoài

Mùa xuân quá vội

Mười năm tấm gọi

Giật mình ôi chiếc lá thu phai

Người đâu mất người

Đời tôi gốc đại

Tự làm khô héo tôi đây

Chiều hôm thức dậy

Ngồi ôm tóc dài

Chập chờn lau trắng trong tay

Về thu xếp lại

Ngày trong nếp ngày

Vội vàng thêm những lúc yêu người

Cuồng phong cánh mồi

Về bên núi đợi

Ngậm ngùi ôi đá cũng thương thay

Nằm nghe giữa trời

Giòn vang tiếng cười

Điệu kèn ai buốt trong tôi

Mùi hương phấn người

Một hôm nhớ lại

Hẹn ngày sau sẽ mua vui.

20. Chiều một mình qua phố

Trịnh Công Sơn, 1961^(*)

Chiều một mình qua phố

Âm thầm nhớ nhớ tên em

Có khi nắng khuya chưa lên

Mà một loài hoa chợt tím

Chiều một mình qua phố

Âm thầm nhớ nhớ tên em

Gót chân đôi khi đã mềm

Gọi buồn cho mình nhớ tên.

Điệp khúc.

Chiều qua bao nhiêu lần môi cười

Cho mình còn nhớ nhau

Chiều qua bao nhiêu lần tay rời
Nghe buồn ghé môi sầu
Ngày nào mình còn có nhau
Xin cho dài lâu

Ngày nào đời thôi có nhau
Xin người biết đau

Chiều một mình qua phố
Âm thầm nhớ nhớ tên em
Gió ơi gió ơi bay lên
Để bụi đường cay lòng mắt
Chiều một mình qua phố
Âm thầm nhớ, nhớ tên em
Áo xưa chưa quen phong trần
Đợi mùa thu vàng áo thêm

Chiều một mình qua phố
Âm thầm nhớ nhớ tên em
Gió ơi gió ơi bay lên
Để bụi đường cay lòng mắt
Chiều một mình qua phố
Âm thầm nhớ nhớ tên em
Áo xưa chưa quen phong trần
Đợi mùa thu vàng áo thêm

Chiều một mình qua phố
Nghe dòng nước vẫn vây quanh
Bước chân nghe quen cũng buồn
Lạy đời xin còn tuổi xanh
Còn một mình trên phố
Âm thầm nhớ nhớ tên em
Ngoài kia không còn nắng mềm
Ngoài kia ai còn biết tên.

(*) Theo Nguyễn Đắc Xuân, Trịnh Công Sơn, Có một thời như thế, Phan Thị Thắng là người đầu tiên hát bài Chiều một mình qua phố trên Đài phát thanh Qui Nhơn 1963).

21. Chiều trên quê hương tôi

Trịnh Công Sơn, 1980(*)

1 - Chiều trên quê hương tôi
Có khi đây một trời mưa bay
Có nơi kia đời thông nắng đầy
Có trên sông bờ xa sương khói

Chiều trên quê hương tôi
Nắng phơi trên màu ngói non tươi

Gió mang tin một mùa sẽ tới
Sẽ mưa lâu hoặc cơn nắng dài
Chiều trên quê hương tôi
Có những chốn riêng cho mọi người
Những con đường lúa đôi
Những góc hè phố vui
Giọt chiều trên lá
Như mắt người cười giữa chiều phai
Chiều trên quê hương tôi
Nắng khép cánh chia tay một ngày
Vết son vàng cuối mây
Tiếng chân về đó đây
Chiều đi nhưng nắng vẫn cho đời
Lửa bếp hồng khơi.

2 - Chiều trên quê hương tôi
Gió đến chơi từ bờ biển xa
Núi đôi khi màu sim tím lạ
Nắng như môi hoàng hôn trên phố
Chiều trên quê hương tôi
Ước bao nhiêu điều đã trôi qua,
Có riêng em cuộc đời sẽ nhớ
Nét quê hương nghìn năm vẫn là.

22. Chìm dưới cơn mưa

Trịnh Công Sơn, 1974

Chìm dưới cơn mưa và chìm dưới đêm khuya
Trời đất bao la còn chìm đắm trong ta
Hạt cát ngu ngơ nằm chìm dưới chân đi
Bờ bến thiên thu nằm chìm dưới hư vô

Chìm dưới cơn mưa một ngàn năm trước
Mây qua mây qua môi em hồng nhạt
Chìm dưới cơn mưa một ngàn năm nữa
Mây qua mây qua môi em hồng vừa
Chìm dưới cơn mưa một người chết đêm qua
Chìm dưới đất kia một người sống thiên thu
Chìm khuất trong ta một lời nói vu vơ
Chìm dưới sương thu là một đóa thơm tho

Chìm dưới cơn mưa và chìm dưới đêm khuya
Trời đất bao la còn chìm đắm trong ta
Hạt cát ngu ngơ nằm chìm dưới chân đi
Bờ bến thiên thu nằm chìm dưới hư vô

Chìm dưới cơn mưa bàn chân nhỏ bé
Năm xưa năm xưa chung vui hội hè
Chìm dưới cơn mưa bàn chân nhỏ bé
Năm nay năm nay đã quên đường về

Chìm dưới cơn mưa một người chết đêm qua
Chìm dưới đất kia một người sống thiên thu
Chìm khuất trong ta một lời nói vu vơ
Chìm dưới sương thu là một đóa thơm tho

Chìm dưới cơn mưa một dấu chân đi
Chìm dưới đất kia hạt cát bao la.

(*) Báo Tin Sáng (5/3/81) qua bài Phong trào ca nhạc thành phố Hồ Chí Minh, Giới thiệu sáng tác mới, in lại trong Đoàn Kết (Paris), số 308 (09/05/1981), cho biết trong buổi trình diễn ca nhạc, Trịnh Công Sơn hát 4 bản: Chiều trên quê hương tôi, Em đến tự nghìn xưa, Tôi sẽ nhớ và Cánh chim cô đơn.

23. Chính chúng ta phải nói

Trịnh Công Sơn, <=1969

Chính chúng ta phải nói hoà bình

Khi tìm người rục lửa cầu mong
Chính chúng ta phải có mọi quyền
Đứng lên đòi thống nhất quê hương
Em đã thấy các anh lên đường
Thoát yếu hèn dưng thân cao lớn
Đời sống vươn vai

Thành phố giăng tay

Lời nói căng môi

Trăm con phố bỗng lao xao mừng

Trăm câu nói giống cao như rừng

Một giọng cuồng lưu

Mở đời tự do

Nhà tù hò reo

Chính chúng ta phải nói hoà bình

Khi đất này địa ngục dưng lên

Chính chúng ta đành lấy mọi quyền

Quyền chối từ chém giết anh em

Em đã thấy các anh lên đường

Những tay trần làm cơn bão lớn

Cùng đứng bên nhau

Triệu bước nôn nao

Biểu ngữ giăng cao

Ta hãy nói hãy kêu tung trời

Ta phải đến khắp nơi ta đòi

Ruộng cần bàn tay

Nhà cần người xây

Vũ khí xếp lại

Chính chúng ta phải nói hoà bình

Chính chúng ta phải nói hoà bình

Đất nước này loài người đã dã man

Đất nước này chỉ còn lại người điên

Anh em quyết lòng

Đứng lên.

24. Cho đời chút ơn

Trịnh Công Sơn, <=1993^(*)

Hôm chợt thấy em đi về bên kia phố

Trong lòng bỗng vui như đời rất lạ
Tôi tìm thấy tôi theo từng gót xa
Làm lời lá bay trên đường đi
Tôi tìm thấy tôi như giọt nắng kia
Làm hồng chút môi cho em nhòe

Môi thiên đường hót chim khuyen
Ôi tóc trầm ướp vai thơm
Ta nghe đời rất mênh mông
Trong chân người bước chầm chậm
Hãy còn bước đi cho bình minh lên sớm
Cho đời chút ơn biết tà áo nọ
Em là phần thơm cho rừng chút hương
Là lời hát ca cho trần gian
Dưới phường phố kia có người nhớ em
Năm mộng suốt đêm trong thiên đường.

(*) Theo Trịnh Công Sơn, bài hát này là lòng biết ơn của ông đối với tất cả những người con gái được sinh ra làm cho cuộc đời này trở thành một mùa xuân. Trong bài Cho đời chút ơn có câu “Cho đời chút ơn biết tà áo nọ” là một lời ca tụng đối với tình yêu. Với ông, điều buồn bã là luôn luôn bên cạnh tình yêu là thân phận. Vì có ngày mình sẽ mất tất cả. Cho nên khi còn tồn tại là còn tình yêu, còn ca tụng tình yêu. (Ban Mai lược ghi phỏng vấn theo băng, trên trang web trinh-cong-son.com).

25. Cho một người nằm xuống

Trịnh Công Sơn, 1968(*)

Anh nằm xuống sau một lần đã đến đây
Đã vui chơi trong cuộc đời này
Đã bay cao trong vòm trời đầy
Rồi nằm xuống không bạn bè không có ai
Không có ai từng ngày
Không có ai đời đời
Ru anh ngủ vùi mùa mưa tới
Trong nghĩa trang này có loài chim thôi

Anh nằm xuống cho hận thù vào lãng quên
Tiễn đưa nhau trong một ngày buồn
Đất ôm anh đưa về cội nguồn
Rồi từ đó trong trời rộng đã vắng anh
Như cánh chim bỏ rừng
Như trái tim bỏ tình
Nơi đây một lần nhìn anh đến
Những xót xa đành nói cùng hư không

Bạn bè còn đó anh biết không anh
Người tình còn đó anh nhớ không anh
Vườn cỏ còn xanh
Mặt trời còn lên
Khi bóng anh như cánh chim chìm xuống
Vùng trời nào đó anh đã bay qua
Chỉ còn lại đây những sáng bao la
Người tình rồi quên
Bạn bè rồi xa
Ôi tháng năm những dấu chân người cũng bụi mờ
Anh nằm xuống như một lần vào viễn du
Đứa con xưa đã tìm về nhà
Đất hoang vu khép lại hện hò
Người thành phố trong một ngày đã nhắc tên Những sớm mai lửa đạn
Những máu xương chập chùng
Xin cho một người vừa nằm xuống
Thấy bóng thiên đường cuối trời thênh thang.

(*) Viết khoảng giữa/cuối 1968, nhân cái chết của Lưu Kim Cương (Đại tá Không quân Việt Nam Cộng Hòa), một người bạn hào hoa và hào hiệp của Trịnh Công Sơn.

26. Chờ nhìn quê hương sáng chói

Trịnh Công Sơn, 1967

Nơi đây tôi chờ
Nơi kia anh chờ
Trong căn nhà nhỏ
Mẹ cũng ngồi chờ
Anh lính ngồi chờ
Trên đồi hoang vu
Người tù ngồi chờ
Bóng tối mịt mù
Chờ đã bao năm
Chờ mai này ta dậy trong tiếng hò reo
Chờ cho lòng căm thù đến lúc chìm sâu
Chờ hoà bình đến
Chờ tiếng bom im
Chờ bước đi trên những con đường không chông mìn
Chờ đường giao thông chấp nối chuyến xe qua ba miền
Chờ tin mừng sông chờ núi cũng chờ mong Chờ trên vùng trán mẹ thấp lên bình minh Chờ
khô nước mắt
Chờ đá reo ca
Chờ áo cơm nuôi cho những trẻ con không nhà

Chờ ngày Việt Nam thống nhất cho những tình thương vỡ bờ

Chờ tiếng kèn đưa về đây những đàn con

Chờ tìm người không còn nuôi những hờn căm Chờ đêm không cấm

Chờ sáng thanh thang

Chờ lúa thơm lên dưới những bàn tay dân mình

Chờ lòng yêu thương đất nước quyết đi xây thanh bình

Chờ trống dồn tin mừng khắp phố làng ta

Chờ nghe từ đất dậy tiếng ca tự do

Chờ cây thay lá

Chờ kết bông hoa

Chờ thấy ta đi trong phố phường không xa lạ

Chờ nhìn quê hương sáng chói mắt mẹ ngày nay chưa mờ.

27. Cho quê hương mỉm cười

Trịnh Công Sơn, <=1967

Trên thân em đã có vết bầm

Trên da anh thịt xương tra tấn

Trên thân chị nhọc nhằn đau thương

Xin nuôi thêm dòng máu quật cường

Triệu bàn tay chúng ta đắm tan trên mặt tôi đòi

Trong tim con người lòng tin làm khí giới

Ta hiên ngang bên thú mặt người

Một bầu thú tay sai cho người ngoài

Triệu bàn chân chúng ta bước đi trên mặt đất này Trong tim con người là một đồng lúa mới

Ta nung sôi ý chí mặt trời

Chặt cùm xích cho quê hương mỉm cười

Triệu bàn tay chúng ta đắm tan trên mặt tôi đòi

Trong tim con người lòng tin làm khí giới

Ta hiên ngang bên thú mặt người

Một bầu thú tay sai cho người ngoài

Triệu bàn chân chúng ta bước đi trên mặt đất này Trong tim con người là một đồng lúa mới

Ta nung sôi ý chí mặt trời

Chặt cùm xích cho quê hương mỉm cười.

28. Chưa mất niềm tin

Trịnh Công Sơn, 1968

1 - Dù hôm nay tôi chưa nhìn Hà Nội

Dù hôm nay em chưa thấy Sài Gòn

Nhưng sao lòng tôi vẫn chưa mất niềm tin

Vì quê hương sẽ có ngày hòa bình

Cố nuôi dưỡng bền những tình thương lớn

Dù hôm nay tôi chưa nhìn Hà Nội
Dù hôm nay em chưa thấy Sài Gòn
Nhưng em và tôi cùng nói tiếng Việt Nam
Lòng ta ơi hãy biến tan thù hận
 Đón nghe tiếng cười trên đất nước nát tan

2 - Dù trong tôi đã héo hon chờ đợi

Dù môi em đã héo hắt nụ cười
Nhưng ta bền gan chờ đón những ngày mai Vì quê hương sẽ có ngày gặp lại
Máu xương hai miền rung lòng thế giới

Dù hôm nay tôi chưa về Hà Nội

Dù hôm nay em chưa đến Sài Gòn

Nhưng trong lòng nhau thấp thoáng bóng cờ chung

Ngày mai đây bước chân qua mọi miền

Trái tim dân tộc còn đâu những vết thương.

29. Chưa mòn giấc mơ

Trịnh Công Sơn, <=1969

1. Ta bước bước đi bước bước hoài,

trên quê hương dấu yêu này

Còn bao nhiêu người

Nhìn nhau hôm nay

Đôi mắt bóng tối

Trái tim nghi ngại

 Còn ai quanh đây chưa góp tiếng nói

Chưa nổi lại nắm tay

 Ta bước bước đi bước bước hoài,

trên quê hương dấu yêu này

Dù trăm năm dài ngày đêm dân ta cứ quyết chiến đấu mãi Đánh trăm quân thù

Mặt đất âm u đang dọn ngày về trong câu thề máu xương

2. Ta bước bước đi bước bước hoài,

trên quê hương dấu yêu này

Ruộng khô đất nghèo

Bàn tay nâng niu

Ta quyết cấy mãi

Lúa sẽ lên đều

 Ngày nay dân ta đang mãi đói khát

Quyết sống còn với nhau

 Ta bước bước đi bước bước hoài,

trên quê hương dấu yêu này

Ruộng hư cấy lại nhà tan ta xây quyết chí sớm tối Giữ thơm con người

Ngàn năm dân ta qua mọi ngục tù chưa hao mòn giấc mơ.

Ta bước bước đi, bước bước hoài,
trên quê hương dấu yêu này
Ta nổi nổi tay cất tiếng cười thách đố ai cướp đất này Từ nghìn năm ta tới
Còn cố gắng mãi dựng nước mọi nơi.

30. Chuyện đoá quỳnh hương

Trịnh Công Sơn, 1982

1 - Giọt mưa lặng lẽ trên nụ quỳnh

Quỳnh hương một đoá thoảng hương thăm vườn đêm sao xuyên

Một đôi lần đến như người tình

Để cho trời đất báo tin lành vẫn bình yên

Mùa mưa tới cảnh hoa trắng ngần

Đã ra đời đùa vui phút giây sau một lần đến bên người Khép lại tấm lòng nghìn năm nhớ ai

2 - Còn nơi nào biết những chuyện tình

Tựa như chuyện những đoá hoa quỳnh

một đời thương nhớ

Người đi tìm kiếm giữa mịt mùng

Người đi tìm mãi suốt con đường tấm lòng kia.

31. Có một dòng sông đã qua đời

Trịnh Công Sơn, 1966 (?)^(*)

1 - Mười năm xưa đứng bên bờ dậu

Đường xanh hoa muối bay rì rào

Có người lòng như khăn mới thêu

Mười năm sau áo bay đường chiều

Bàn chân trong phố xa lạ nhiều

Có người lòng như nắng qua đèo

Tóc người như dòng sông xưa ấy đã phai

đã lênh đênh biển khơi

Có lần bàn chân qua phố

thấy người sóng lao xao bờ tôi

2 - Mười năm chân bước trên đường dài

Gặp nhau không nói không nụ cười

Chút tình dường như hiu hắt bay

Mười năm khi phố khi vùng đồi

Nhìn nhau ôi cũng như mọi người

Có một dòng sông đã qua đời.

^(*) Theo Trịnh Công Sơn, bài hát Có một dòng sông đã qua đời là một chuyện tình có thật.

Một lần, khi đi trên cầu bắc qua hồ Xuân Hương, Đà Lạt, Trịnh Công Sơn chợt gặp người tình cũ đang đi với người yêu, ông cảm thấy mình bị mất mát quá lớn. Tự nhiên nhìn dòng nước chảy

nhạc sĩ cảm thấy không chỉ mất người yêu thôi mà như đang mất cả dòng sông, và từ phút đó trở đi dòng sông đối với ông không còn ý nghĩa gì nữa, dù nó vẫn rất đẹp nhưng ông cảm thấy như đã chết. Vì vậy, Có một dòng sông đã qua đời. (Ban Mai lược ghi phỏng vấn theo băng, trên trang web trinh-cong-son.com).

32. Có một ngày như thế

Trịnh Công Sơn, 1994

Có một ngày có một ngày như thế anh đi

Anh đi đâu về đâu

Về cõi chiêm bao

Là những cơn đau

Hồn tuyết bao la mang theo

Lạnh giá con tim nướng dầu

Anh đi đâu về đâu

Anh đi đâu về đâu

Có nhớ trong em từng ngày yêu dấu

Có biết trong em tình mãi bền lâu

Trong em mặt trời khô héo

Trong em ngày ấy vực sâu một đời

Có một ngày như thế anh đi

Anh đi đâu về đâu

Ngọn gió hư hao thổi suốt đêm thâu

Đời sẽ lênh đênh nơi nao

Còn bãi hoang vu bạc đầu

Bạc đầu tôi đi

Có một ngày

Bạc đầu tôi đi tôi đi.

33. Có nghe đời nghiêng

Trịnh Công Sơn, 1973?^(*)

Người ra đi có đôi giòng lệ cỏ xanh rì

Cỏ mướt chân đi

Miệng môi kia ồm o lời thề

Chân đi xa trái tim bên nhà

Thềm đá nằm thềm đá nghe mưa

Tạ ơn hoa sáng thơm cho mẹ

Tạ ơn chim chiều hát cho cha

Trời đất kia có hay ta về

Một phố hồng một phố hư không

Đường lên cao bước chân nhè nhẹ

Sương ô kìa sương rơi bênh bồng

Ngày thu đông phố xưa nằm bệnh

Đàn chim non réo bên vườn hoang
Người ra đi bến sông nằm lạnh
Này nhân gian có nghe đời nghiêng.

(*) Bài Có nghe đời nghiêng, theo Michiko ra đời năm 1972. Xem thêm chú thích của bài Bay đi thăm lặng.

34. Có những con đường

Trịnh Công Sơn, 1973-74^(*)

Đường phố dài một đường phố dài
Đường phố này một chiều tôi tới
Đi lang thang tôi chào vẫy mọi người
Đường phố cười

Đường phố nào một đường phố nào
Đường phố nào còn nằm che dấu
Cho tôi đi giữa nhân loại đón đau
Đường hắt hiu

Đường ngày xưa mang trái tim bình an
Đường giờ đây đã sống bao thăng trầm
Đường phố nào còn in những dấu chân ngoan
Đường phố nào một nhòai ngày tháng gian nan

Đường phố buồn một đường phố buồn
Đường phố buồn mọi người đi vắng
Trong kinh đô tiêu điều dấu ngựa hồng
Đường im lìm

Đường phố cần một giờ yên lành
Đường yên bình và nằm nghe ngóng
Nghe trong đêm những cây cảnh báo tin
Đường giới nghiêm

Đường rất bền một đường rất bền
Đường hao mòn từ ngày chinh chiến
Nhưng tay nhanh lấp đầy hố tuyệt vọng
Đường máu hồng

Đường rất tình một đường rất tình
Đường rất gần từ ngày xưa lắm
Khi chân qua bỗng nghe đầy tiếng chim
Đường trái tim

Đường tình yêu nghe tiếng ai nỉ non
Đường hàm oan nghe tiếng ai than thầm

Đường máu xương chờ lau hết dấu vinh quang Đường đến tôi chờ em đã quá lâu năm

Đường rất mừng một đường rất mừng

Đường bay đầy một đàn chim trắng

Chân thông dong không còn bước ngập ngừng Đường nổi liền

Đường nhân loại một đường rất dài

Đường sau này một người sẽ tới

Đường tương lai không ai thù ghét ai

Đường lúa đôi.

(*) Bài Có những con đường, theo Michiko ra đời năm 1972. Xem thêm chú thích của bài Bay đi thăm lặng.

35. Cỏ xót xa đưa

Trịnh Công Sơn, 1969

Trên đời người trở nhánh hoang vu

Trên ngày đi mọc cành lá mù

Những tim đời đập lời hoang phế

Dưới mặt trời ngồi hát hôn mê

Dưới vòng nôi mọc từng nắm mộ

Dưới chân ngày cỏ xót xa đưa

Người đã đến và người sẽ về bên kia núi

Từng câu nói là từng cánh bướm giông cuối trời Còn lại tiếng cười khóc giữa đời

Dưới ngọn đèn một bóng chim qua

Giữa đường đi một người đứng gọi

Có biết gì về ngày chưa tới

Những ngày ngồi rủ tóc âm u

Nghe tiền thân về chào tiếng lạ

Những mai hồng ngồi nhớ thiên thu.

36. Còn ai với ai

Trịnh Công Sơn, <=1993

Không có em còn tôi với ai

Không có em lạnh giá đường vui

Không có em ngồi đứng nơi này

Không có em còn ai với ai

Em đã đi chìm khuất đã theo

Em đã đi ngọn gió quanh hiu

Không có em đường cũ tiêu điều

Em đã xa lìa trong nỗi đau

Em đi biên biệt muôn trùng quá
Từng cơn gió và từng cơn gió
Em đi gió lạnh đến xa bờ
Từng nỗi nhớ trùng trùng nỗi nhớ
À a ơi... i a

Không có em đường xa quá xa
Em đã thôi cười giữa chiều mưa
Em đã đi đời có đâu ngờ
Mang trái tim mùa xuân héo khô
Không có em buồn vui với ai
Không có em lựa gấm nhật phai
Ai đã chia người mãi xa người
Ai giết đi tình đang lứa đôi.

37. Còn có bao ngày

Trịnh Công Sơn, 1969

Đêm ta nằm bóng tối che ngang
Đêm ta nằm nghe tiếng trăm năm
Gọi thì thầm
Gọi thì thầm
Đêm nghe trời như hú như than
Ta nghe đời như có như không
Còn lại mình
Đời bồng bênh
đời buồn tênh

Còn đây có bao ngày
Còn ta cứ vui chơi
Rồi mai sẽ ra đi
Dù nhớ thương con người
Còn đây những đêm này
Còn em hãy yêu tôi
Đợi đốt nến chia phôi
Dù nhớ thương cũng hoài

Trong cuộc bể dâu
Đi trăm ngày phố xá
Cũng trôi theo
Trong hội trần gian
Bao nhiêu ngày yêu dấu
Cũng không còn
Từng giòng nước mắt

Sẽ nhớ thương cho đời

Từng giòng nước mắt
Sẽ tiếc cho ngày vui
Người người yêu nhau
Đã mất nhau trong đời
Một ngày tăm tối
Khép nghìn sớm mai.

38. Con đường mùa xuân

Trịnh Công Sơn, 1976^(*)

1 - Đường đã tới Bắc Nam (hm ... hm) nay lại gặp nhau Bao nhiêu con người là bao yêu dấu
Đường đã nối chuyển xe (e ... e) hai miền chạy mau Con sông reo mừng cười dưới chân cầu
Trên quê hương xuân vinh quang đất nước xanh lại mấy lần Một rừng cò tươi như son đang
vẫy tay chào nắng lên
Hà Nội tươi sáng mắt nhìn miền Nam trái tim chồi non
Đường trăm năm đến trong (hm ... hm) một ngày
Một ngày chúng ta tới chào toàn thế giới này
Đường đã tới nước ta (á ... a) là một từ đây
Bước chân vững vàng về tương lai mới
Toàn thế giới sáng lên (hm ... hm) một mặt trời thôi Nơi đây anh hùng là những con người
2 - Đường đã tới có trong (hm ... hm) tiếng cười trẻ thơ Bao nhiêu hy vọng màu xanh như lá
Đường đã tới có trong (hm ... hm) những đời tự do Bao nhiêu xuân hồng rực rỡ đi về
Nghe trong ta xuân bao la vĩnh viễn không còn xuân chờ Từng cuộc đời vươn tay xa gieo
xuống những mùa ấm no Ngày mai tiếng hát lên từ hạt cơm trắng không buồn lo Miền đất hứa,
chúng ta (á ... a) đang về
Vội vàng bước chân nhé nhịp nhàng sức thi đua
Đường đã tới có trong (hm ... hm) độc lập tự do Bao nhiêu con người dựng xây khai phá
Đường sẽ tới có trên (hm ... hm) khắp miền gần xa Long lanh ánh đèn lồng lầy phố nhà

^(*) Trịnh Công Sơn khoảng cuối năm 1977 mới ra thăm Hà Nội. Có một bài cùng tên của Nguyễn Lang trong K7 Ca sĩ nghiệp dư các xí nghiệp và cơ sở (Vietnam Difusion, Paris, 1978).
Lời rút từ: Nguyễn Đắc Xuân, Trịnh Công Sơn, Có một thời như thế, trang 205-206, có lời và nhạc.

39. Con mắt còn lại

Trịnh Công Sơn, 1992^(*)

Còn hai con mắt khóc người một con
Còn hai con mắt một con khóc người
Con mắt còn lại nhìn cuộc đời tôi

Nhìn tôi lên cao nhìn tôi xuống thấp
Con mắt còn lại nhìn cuộc tình phai
Tình trong hai tay một hôm biến mất
Con mắt còn lại là con mắt ai
Con mắt còn lại nhìn tôi thở dài

Còn hai con mắt khóc người một con
Còn hai con mắt một con khóc người
Con mắt còn lại nhìn một thành hai
Nhìn em yêu thương nhìn em thú dữ
Con mắt còn lại ngơ vực tình tôi
Cuồng điên yêu thương cuồng điên nỗi nhớ Con mắt còn lại nhìn mây trắng bay
Con mắt còn lại nhìn tôi bụi ngùi

Còn hai con mắt khóc người một con
Còn hai con mắt một con khóc người
Con mắt còn lại nhìn đời là không
Nhìn em hư vô nhìn em bóng nắng
Con mắt còn lại nhẹ nhàng từ tâm
Nhìn em ra đi lòng em xa vắng

Con mắt còn lại là đêm tối tăm
Con mắt còn lại là đêm nồng nàn.

(*) Bản Con mắt còn lại viết theo ý thơ Bùi Giáng “Còn hai con mắt, khóc người một con...”,
có lẽ hiện diện lần đầu tiên trong K7 Trịnh Công Sơn & Hồng Nhung. Bống Bồng ơi (1993).

40. Còn thấy mặt người

Trịnh Công Sơn, 1970

Mặt trời mặt trời đã lên
Một ngày một ngày đã qua rồi
Từng vùng từng vùng lá xanh
Rộn ràng rộn ràng tiếng cười nói

Mặt trời mặt trời đã lên
Một ngày một ngày đã qua rồi
Từng vùng từng vùng nắng trong
Một ngày một ngày biết ơn đời
Từng ngày thấy mặt trời
Thấy mọi người lòng đã thấy vui
Từng đêm tối ngồi chờ đợi
Từng đêm tối ngồi chờ đợi
Chờ từng sớm mai thấy lại mặt người
Mặt trời mặt trời đã lên
Còn nhìn còn nhìn thấy con người
Một ngày tình cờ biết em
Là ngày lạ lòng biết trần gian

Mặt trời mặt trời đã lên
Còn nhìn còn nhìn thấy con người
Cuộc đời này đã có em
Từng ngày từng ngày nhớ ơn đời.

41. Còn tuổi nào cho em

Trịnh Công Sơn, <>1964

Tuổi nào nhìn lá vàng úa chiều nay
Tuổi nào ngồi hát mây bay ngang trời
Tay măng trôi trên vùng tóc dài
Bao nhiêu cơn mơ vừa tuổi này
Tuổi nào ngơ ngác tìm tiếng gió heo may
Tuổi nào vừa thoáng buồn áo gầy vai
Tuổi nào ghi dấu chân chim qua trời
Xin cho tay em còn muốt dài
Xin cho cô đơn vào tuổi này
Tuổi nào lang thang thành phố tóc mây cài
Em xin tuổi nào
Còn tuổi nào cho nhau
Trời xanh trong mắt em sâu
Mây xuống vây quanh giọt sầu
Em xin tuổi nào
Còn tuổi trời hư vô
Bàn tay che dấu lệ nhòa
Ôi buồn
Tuổi nào ngồi khóc tình đã nghìn thu
Tuổi nào mơ kết mây trong sương mù
Xin chân em qua từng phiến ngà
Xin mây xe thêm màu áo lụa
Tuổi nào thôi hết từng tháng năm mong chờ.

42. Cúi xuống thật gần

Trịnh Công Sơn, <>1966

1. Cúi xuống cho máu ngược dòng
Cho nước sông cạn nguồn
Cho cây khô trên cành trút lá bơ vơ
Cúi xuống cho bóng đổ dài
Cho xót xa mặt trời
Cho da thơm trên người nay cũng phôi pha
Cúi xuống nghe đời nhấp nhô
Nghe tim rạn vỡ

Nghe trong tuổi nhỏ khóc òa
Cúi xuống trên bờ xót xa
Trên cơn lửa đỏ
Trên khuôn mặt đã im lìm
Cúi xuống nhìn sâu trong mắt
và nghe mưa bão tan đi trong đại dương
Cúi xuống cúi xuống thật buồn
Cho nước sông cuộn cuộn
Hai mươi năm no tròn tuổi biết đau thương Cúi xuống cho tắt nụ cười
Cho chút da thịt người
Trong tan hoang vẫn còn bóng mát che ngang.

2. Cúi xuống cúi xuống thật gần
Cho trái tim đập dồn
Cho đam mê thay vào đổ nát quê hương
Cúi xuống cúi xuống thật gần
Cho chiếc hôn ngọt nồng
Cho trăm năm ưu phiền phút chốc hư không Cúi xuống cho tình đẩy lên
Cho da thịt mềm
Cho cơn mặn nồng ngắt lịm
Cúi xuống cho đời lãng quên
Cho mây trời chìm
Cho đêm mở hội âm thầm
Cúi xuống vùng non xanh mát
Và cao tiếng hát cho cơn ưu phiền tan
Cúi xuống cúi xuống thật gần
Cho tóc em bành bồng
Cơn đau anh vui lòng bóng mát trên cao
Cúi xuống cho đến bạc đầu
Trên phút giây nhiệm màu
Hai mươi năm xin còn một sớm thương nhau.

43. Cũng sẽ chìm trôi

Trịnh Công Sơn, <>1973^(*)

Nhật nguyệt (í a) trên cao
Ta ngồi dưới thấp (ối a)
Một dòng (í a) trong veo
Sao lòng (ối a) còn đục
Bầy vạc (í a) bay qua
Kêu mòn (í a) tịch lặng
Đường đời (í a) không xa
Sao chồn (ối a) gối chân

Nhật nguyệt (í a) trên cao
Ta ngồi (ối a) dưới thấp
Một đường (í a) cong queo
Nắng vàng (ối a) đột ngột

Từ độ (í a) chim thiêng
Hót lời (ối a) mệnh bạc
Từng giọt (í a) vô biên
Trôi chìm (ối a) tiếng tăm.

(*) Bài Cũng sẽ chìm trôi, theo Michiko ra đời năm 1972. Xem thêm chú thích của bài Bay đi
thầm lặng.

44. Cuối cùng cho một tình yêu

Trịnh Công Sơn, 1958^(*)

Ừ thôi em về
Chiều mưa giông tới
Bây giờ anh vui
Hai bàn tay đối
Bây giờ anh vui
Hai bàn chân mỗi

Thời gian nơi đây
Bây giờ anh vui
Một linh hồn rồi
Tình yêu xứ này

Một lần yêu thương
Một đời bão nổi
Giã từ giã từ

Chiều mưa giông tới

Em ơi em ơi
Sầu thôi xuống đây
Làm sao em nhớ
Mưa ngoài sông bay
Lời ca anh nhỏ
Nỗi lòng anh đầy
Sầu thôi xuống đây
Sầu thôi xuống đây.

(*) Theo Hà Vũ Trọng, bản Trịnh Công Sơn viết tay Cuối cùng cho một tình yêu có ghi rõ
năm viết là 1959.

45. Dã tràng ca

Trịnh Công Sơn, 1962(*)

Dã tràng 1:

Lời biển vọng

Dã tràng xe cát biển Đông

Dã tràng dã tràng dã tràng xe cát biển Đông Dã tràng dã tràng dã tràng xe cát hoài công

Trùng dương ời mấy ngàn năm

Gọi miên man cho sóng triều lên

Quên dã tràng ngày đêm xe cát

Trùng dương ời sao nữ bỏ quên

Gọi cơn đau khi sóng triều lên

Công dã tràng muôn đời vỡ tan

Trùng dương trùng dương gọi xa còn nhớ

Trùng dương đưa sóng vào bờ

Ngày đêm nghe nắng nghe mưa

dã tràng vẫn đem hoài công

Hải đăng mắt đêm gọi mãi

Trùng dương đưa sóng vào bờ

Đùa lên biển cát hoang vu

xoá từng mảnh công dã tràng

Dã tràng khóc cho thân mình

Trùng dương trùng dương gọi xa còn nhớ.

Trùng dương nhớ ...

Tiếng hát của dã tràng - bể cát và thân phận đó

Khi mưa lên khi nắng về

khi sương rơi khi thu buồn

khi chim én bay vào mùa xuân

mình tôi đi triền núi đến

tôi xe cát nghe thân lưu đầy

mình tôi đi làn sóng đến

nghe công vỡ cho thân ru mềm

Trùng dương ời đã mấy ngàn năm

gọi miên man cho sóng triều lên

quên dã tràng đêm ngày xe cát

trùng dương ời sao nữ bỏ quên

gọi cơn đau khi sóng triều lên

công dã tràng muôn đời vỡ tan.

Bãi cát chiều và lời vỗ về của người khách lạ

Này dã tràng ời nghe thân lưu đầy

ngàn năm còn mãi ngàn sau còn mãi

cho vai thêm gầy khi nắng khi mưa

Trùng dương lên trùng dương lên

bờ cát trắng bờ cát trắng
trùng dương lên gọi mây thêm cho sóng cuồn cuộn.

Niềm đau vô vàn của thân phận
Thôi còn gì nữa đâu còn gì nữa đâu
xác đã tràng trắng bể thù sâu
Không còn gì nữa đâu
còn dài mãi sau đời lên cơn đau.

Lời nói trên không
Trùng dương ơi đã mấy ngàn năm
gọi miên man cho sóng triều lên
quên đã tràng đêm ngày xe cát
Trùng dương ơi sao nỡ bỏ quên
gọi cơn đau khi sóng triều lên
công đã tràng muôn đời vỡ tan.

Dã tràng 2:

Tuổi 20 vào đời

Khi tôi nghe đời gọi chân bước vô không ngập ngừng
khi tôi nghe đêm dài lòng hoài mong ánh sáng
khi hai mươi tuổi rồi có những đêm chong đèn ngời
chợt nhìn sâu đêm tối chợt hồn nghe tiếng nói
dã tràng

dã tràng dã tràng xe cát biển đông
dã tràng dã tràng dã tràng xe cát hoài công. Niềm đau khoảng không
Từ đó tuổi hai mươi không còn biết vui
Từ đó đêm suy tư cho đời lắng sâu
những đêm khuya về rã rời
bàn tay hoang vu gọi mãi
gọi vào niềm không buốt đau
gọi vào ngày sau nhớ nhau.

Buồn vui và tuổi đó
Xuân hạ thu đông bốn mùa làm tóc trắng
tôi gọi tên tôi khắp chốn non ngàn
tôi đi tôi đi giữa trời lên bão tố
xuân hạ thu đông theo gót chân hờ.

Chốn nương náu
Gọi vào tình yêu gọi vào tình yêu gọi vào tình yêu sáng lên đời núi bắt loa gọi vào tình yêu.
Lời buồn thánh
Ôi thiên đàng thuở nhỏ ngại vàng từ thuở
thuở mới sinh ra trời đất là nhà
nay đã mất rồi trong tuổi đôi mươi

Ngai vàng đã mất lâu rồi
thân đầy dấu trong môi cười
tay dài gối giấc ngủ vùi
nghe mình hóa thân lâu rồi.

Bốn mùa là niềm vô vọng
Xuân hạ thu đông bốn mùa làm tóc trắng
tôi gọi cơn đau cho nước vỡ nguồn
tôi đi tôi đi giữa trời lên bão tố
đã tràng hai tay với tháng năm chờ.

Ngỏ ý
Còn gì đâu còn gì đâu mà không thương nhau Niềm hoang vu gói đầy mắt đại
Niềm cô đơn như mây ngàn tới
còn gì đâu còn gì đâu mà không thương nhau.

Chốn trú ẩn cuối cùng
(Tình yêu mọc cánh thiên thần)

Tên tháng ngày viết trên môi cười
đốt đêm dài nghe ngóng tình yêu
nghe đã tràng xuống hai vai gầy
đốt cơn buồn đi đến tình yêu

Gọi vào tình yêu gọi vào tình yêu gọi vào tình yêu Ta ra ngàn lối bắt loa gọi vào tình yêu.

(*) Đầu năm 2001, Nguyễn Đắc Xuân cho biết đã tìm lại được bài Dã tràng ca, gồm 2 phần, 13 đoạn khúc. Tên đầu tiên của Dã tràng ca (1962) là Trường ca tiếng hát Dã tràng, có lẽ đây là bài dài nhất của Trịnh Công Sơn, và hơn thế nữa các chủ đề trong trường ca là tiền thân của các ca khúc sau này về tình yêu và thân phận. Chính Trịnh Công Sơn đã điều khiển hợp xướng với khoảng 50 giáo sinh nhân ngày lễ ra trường khóa 1 năm 1964 (theo Đinh Cường và Nguyễn Đắc Xuân), hoặc nhân ngày Song Thất 7/7/1962 (theo Nguyễn Thanh Ty). Sau 40 năm "thất lạc", Dã tràng ca được Ánh Tuyết và ban nhạc ABT trình diễn nhân ngày giỗ thứ 3 của ông tại ... một phòng trà Sài Gòn; năm 2006, được sinh viên Trường Đại học Quy Nhơn dàn dựng hợp xướng trong đêm kỷ niệm 5 năm ngày mất Trịnh Công Sơn.

46. Dân ta vẫn sống

Trịnh Công Sơn, <=1968

Dân ta đã bao nhiêu năm
Lòng chìm sâu ước mơ hân hoan
Nhìn rừng phơi xác thân anh em
Nhìn trái tim rơi theo đại bác
Thịt người cho thú nhai ngon
Mẹ cha tóc khô như rơm
Chờ đàn con đã đi bao năm không về
Đưa về cụt bàn chân
Dân ta đã bao nhiêu năm

Đầu đội bom bước đi mong manh
Tầm đạn bay nhức đau trong xương
Nhìn trái tim treo trên đầu súng
Một đời nước mắt chan cơm
Hòn căm cắt chia anh em
Đàn trẻ thơ vẫn đi trong đêm
Đến trường cố chờ ngày bình yên

Nhưng dân ta vẫn lớn như rừng
Ngày đêm luân phiên giữ nước
Da lên màu gió sương
Chân anh qua vạt gập ghềnh
Từ ruộng đồng hạt lúa nuôi dân ta
Mầm hòa bình nở trên đời dân khốn khó
Cùng đứng lên ta đi dựng lại căn nhà tự do

Bao nhiêu năm chờ đã héo hon
Bàn chân hôm nay mạnh bước
Tôi lên đường với anh
Ra đi thấy lại ruộng vườn
Mặt trời nào rực sáng trong con tim
Hoà bình nào vừa bay về trong gió lớn
Rừng núi ơi ta đi dựng lại con đường Việt Nam.

47. Dấu chân địa đàng

Trịnh Công Sơn, <=1962

Trời buông gió và mây về ngang bên lưng đèo Mùa xanh lá loài sâu ngủ quên trong tóc chiều
Cuộc đời đó nửa đêm tiếng ca lên như than phiền Bàng hoàng lạc gió mây miền
Trùng trùng ngoài khơi nước lên sóng mềm

Ngựa buông vó người đi chùng chân đã bao lần Nửa đêm đó lời ca dạ lan như ngai ngừng
Vùng u tối loài sâu hát lên khúc ca cuối cùng Một đời bỏ ngủ đêm hồng
Ngoài trời còn dâng nước lên mắt em.

Tiếng ca bắt nguồn từ đất khô
Từ mưa gió
Từ vào trong đá xưa
Đến bây giờ mắt đã mù
Tóc xanh đen vàng trán thơ
Giòng sông đó
Loài rong yên ngủ sâu
Mới hôm nào bão trên đầu
Lời ca đau trên cao

Ngàn mây xám chiều nay về đây treo lững lờ Và tiếng hát về ru mình trong giấc ngủ vừa Rồi
từ đó loài sâu nửa đêm quên đi ưu phiền Để người về hát đêm hồng

Đĩa đàn còn in dấu chân bước quên.

48. Diễm xưa

Trịnh Công Sơn, 1960^(*)

Mưa vẫn mưa bay trên tầng tháp cổ

Dài tay em mấy thuở mắt xanh xao

Nghe lá thu mưa reo mồn gót nhỏ

Đường dài hun hút cho mắt thêm sâu

Mưa vẫn hay mưa trên hàng lá nhỏ

Buổi chiều ngồi ngóng những chuyến mưa qua Trên bước chân em âm thầm lá đổ

Chợt hồn xanh buốt cho mình xót xa

Chiều này còn mưa sao em không lại

Nhỡ mai trong cơn đau vùi

Làm sao có nhau hằn lên nỗi đau

Bước chân em xin về mau

Mưa vẫn hay mưa cho đời biển động

Làm sao em nhớ những vết chim di

Xin hãy cho mưa qua miền đất rộng

Để người phiêu lãng quên mình lãng du

Mưa vẫn hay mưa cho đời biển động

Làm sao em biết bia đá không đau

Xin hãy cho mưa qua miền đất rộng

Ngày sau sỏi đá cũng cần có nhau.

^(*) Bài hát Diễm xưa và bài Ca dao mẹ đã được dịch qua tiếng Nhật và đã được Khánh Ly trình bày tại Hội Chợ Quốc Tế ở Osaka năm 1970. Bài Diễm xưa (tiếng Nhật) sau đó đã trở thành "top hit", nằm trong top 10 ở Nhật năm 1970.

49. Du mục

Trịnh Công Sơn, <>1965

Đàn bò vào thành phố

Đêm buồn vắng buồn hơn

Đàn bò vào thành phố

Không còn ai hỏi thăm

Đàn bò tìm dòng sông

Nhưng dòng nước cạn khô

Đàn bò bỗng thấy buồn

Bỗng thấy buồn

Rồi một hôm đứng mơ mây ngàn

Một người vào thành phố

Đếm từng bước buồn tênh

Một người vào thành phố

Không còn ai người quen
Người tìm về đồng xanh
Nhưng đồng đã bỏ không
Rồi người bỗng thấy buồn
Bỗng thấy buồn
Người chợt nghe xót xa đất mình

Ôi quê hương đã lắm than
Sao còn còn chiến tranh
Mẹ già hết chờ mong
Đã ngủ yên
Mẹ già mãi ngủ yên
Buông lời ru cho muôn năm
Buông vòng nôi cho hư không
Cho hư không
Buông bàn tay con đi hoang
Con đi hoang một đời
Con đi hoang phận này

Đàn bò vào thành phố
Reo buồn tiếng hạt chuông
Một người vào thành phố
Nghe hồn giá lạnh băng
Người tìm về đầu non
Nhưng rừng đã bỏ hoang
Rồi người bỗng hết buồn
Đã hết buồn
Người lặng nghe đá lên trong mình.
50. Dựng lại người dựng lại nhà
Trịnh Công Sơn, 1968

Ta cùng lên đường
Đi xây lại Việt Nam
Bàn chân ta đi mau đi sâu vô tới rừng cao
Vác những cây rừng to
Về nơi đây ta xây dựng nhà
Dựng làng mới cho dân ta về
Dựng nhà mới cho miền quê
Trên những con đường
Vang bước người dồn chân
Bàn chân ta lên non ra sông ra tới biển xanh Gánh đá mang về Kinh
Về nơi đây ta xây làm nền
Dựng nhà mới trên đổ nát này
Dựng đời mới trong nụ cười

Sức sống trong bàn tay trong bàn chân
Người đi lên bàn tay hăng
Nhà lớp lớp lớn trên Việt Nam
Nắng mới nung lòng anh nung lòng tôi
Dù mưa lên dựng thêm nhanh
Nhà trên non xuống đến đồng bằng

Ta cùng lên đường
Đi xây lại tự do
Lòng người dân ta xưa hoang vu nay hết buồn lo Những sớm mai Việt Nam
Tình ta bay theo sóng ngọn cờ
Dựng người mới như cây sang mùa
Người vượt tới những trời xa

Ta cùng lên đường
Đi xây lại tình thương
Lòng mẹ ta xưa kia bao la như Thái Bình Dương Những đứa con là sông
Mừng hôm nay xoá hết căm hờn
Mượn phù sa đắp trên điêu tàn
Lòng nhân ái lên nụ hồng.

51. Đại bác ru đêm

Trịnh Công Sơn, <=1967

1. Đại bác đêm đêm dội về thành phố

Người phu quét đường dừng chổi đứng nghe

Đại bác qua đây đánh thức mẹ dậy

Đại bác qua đây con thơ buồn tủi

Nửa đêm sáng chói hỏa châu trên núi

Đại bác đêm đêm dội về thành phố

Người phu quét đường dừng chổi đứng nghe

Từng chuyến bay đêm con thơ giật mình

Hầm trú tan hoang ôi da thịt vàng

Từng đêm soi sáng là mắt quê hương

Hàng vạn tấn bom trút xuống đầu làng

Hàng vạn tấn bom trút xuống ruộng đồng

Cửa nhà Việt Nam cháy đỏ cuối thôn

Hàng vạn chuyến xe claymore lựu đạn

Hàng vạn chuyến xe mang vô thị thành

Từng vùng thịt xương có mẹ có em

2. Đại bác đêm đêm dội về thành phố

Người phu quét đường dừng chổi đứng nghe

Đại bác đêm đêm tương lai rụng vàng

Đại bác như kinh không mang lời nguyện
Trẻ thơ quên sống từng đêm nghe ngóng

Đại bác đêm đêm dội về thành phố
Người phu quét đường dừng chổi đứng nghe Đại bác đêm đêm ru da thịt vàng
Đại bác nghe quen như câu đạo buồn
Trẻ con chưa lớn để thấy quê hương.

52. Để gió cuốn đi
Trịnh Công Sơn, 1971

Sống trong đời sống
Cần có một tấm lòng
Để làm gì em biết không

Để gió cuốn đi

Để gió cuốn đi

Gió cuốn đi cho mây qua dòng sông
Ngày vừa lên hay đêm xuống mệnh mông

Ôi trái tim đang bay theo thời gian

Làm chiếc bóng đi rao lời dối gian

Những khi chiều tới

Cần có một tiếng cười

Để ngậm ngùi theo lá bay

Rồi nước cuốn trôi

Rồi nước cuốn trôi

Hãy nghiêng đời xuống

Nhìn suốt một mối tình

Chỉ lặng nhìn không nói năng

Để buốt trái tim

Để buốt trái tim

Trong trái tim con chim đau nằm yên

Ngủ dài lâu mang theo vết thương sâu

Một sớm mai chim bay đi triền miên

Và tiếng hót tan trong trời gió lên

Hãy yêu ngày tới

Dù quá mệt kiếp người

Còn cuộc đời ta cứ vui

Dù vắng bóng ai

Dù vắng bóng ai.

53. Đêm

Trịnh Công Sơn^(*)

Đêm xanh hay đêm đỏ
Đêm hồng đêm mộng manh
Đêm đêm rừng nuôi gió
Đêm hồng má thị thành

Đêm ôm vai em nhỏ
Giấc ngủ như chiêm bao
Đêm thơm từng chiếc lá
Cho tình bay lên cao

Đêm sâu không xa lạ
Kéo gần đêm thiên thu
Đêm xin thành nỗi nhớ
Đêm đợi đoá hẹn hò

Đêm yên như phố cổ
Chút tình duyên xôn xao
Đêm xa gần môi má
Có dài không đêm thâu.

Tình rồi sẽ xa
Đêm hồng sẽ qua
Dòng sông không bao tở
Trôi một lời tiễn đưa.

Đêm sâu không xa lạ
Kéo gần đêm thiên thu
Đêm xin thành nỗi nhớ
Đêm đợi đoá hẹn hò

Đêm yên như phố cổ
Chút tình duyên xôn xao
Đêm xa gần môi má
Có dài không đêm thâu.

(*) Ca khúc Đêm được phát hiện và lần đầu tiên được nhóm "AC&M" trình diễn trong Đêm thần thoại tại Nhà hát Hoà Bình ngày 23 và 24/09/2005; chúng tôi ghi lại ca từ VCD của nhà sản xuất Phương Nam Phim (2005). Cái tựa Đêm hơi lạ: TCS chưa bao giờ dùng một từ lẻ loi để nhan đề ca khúc cả, mà thường dùng một cụm từ trích ra từ trong bài hát.

54. Đêm bây giờ đêm mai

Trịnh Công Sơn, <=1967

1. Ôi đêm dài và cơn bão rút

Trên giải đất quê hương khô cằn

Ôi bom đạn cày trên những xác

Trên đồng lúa hôm nay bỏ hoang

Ôi da vàng Việt Nam vỡ nát

Xương thịt đó thiêng liêng vô cùng

Đêm bây giờ đêm quá hư vô

Ôi con người mang trái tim khô

Đêm bây giờ thấp sáng âu lo

Hai mươi năm buồn vui hững hờ

Đêm thôi dài

Cho mai này

Người Việt hái lúa ngoài đồng chín

Đêm no lành

Đêm thanh bình

Người Việt thấy tương lai rất gần

Đêm vui mừng

Đêm tung bừng

Người Việt hát cuối làng đầu phố

Đêm xa lạ

Đêm chói loà

Người Việt sống như chưa bao giờ

2. Ôi đêm dài hoả châu đốt sáng

Cho giòng máu trong con phai màu

Ôi đêm dài Việt Nam buốt cóng

Xin cầm lấy con tim của nhau

Ôi da vàng Việt Nam cháy nóng

Đêm mở mắt nghe đêm kêu gào

Đêm bây giờ dã thú lang thang

Đêm bây giờ ma quái đi hoang

Đêm hãi hùng đêm tối mệnh mông

Hai mươi năm là đêm không cùng

3. Đêm mai này trời im tiếng súng

Cho mẹ hát ca dao trên đồng

Đêm mai này hoả châu hết sáng

Cho mẹ thấy tương lai đàn con

Đêm huy hoàng trời mưa trút xuống

Ôi từ đó nghe như thiên đàng

Đêm mai này phố xá thênh thang

Quê hương đầy bóng dáng anh em

Đêm yên lành trong mắt trong tim

Khóc bên nhau bằng đêm vui mừng.

55. Đêm thấy ta là thác đổ

Trịnh Công Sơn, 1971(*)

1. Một đêm bước chân về góc nhỏ

Chợt nhớ đóa hoa tường vi
Bàn tay ngắt hoa từ phố nọ
Giờ đây đã quên vườn xưa
Một hôm bước qua thành phố lạ
Thành phố đã đi ngủ trưa

Đời ta có khi là lá cỏ
Ngồi hát ca rất tự do
Nhiều khi bỗng như trẻ nhớ nhà
Từ những phố kia tôi về

Ngày xuân bước chân người rất nhẹ
Mùa xuân đã qua bao giờ
Nhiều đêm thấy ta là thác đổ
Tĩnh ra có khi còn nghe

2. Một hôm bước chân về giữa chợ

Chợt thấy vui như trẻ thơ

Đời ta có khi là đốm lửa

Một hôm nhóm trong vườn khuya

Vườn khuya đóa hoa nào mới nở

Đời tôi có ai vừa qua

Nhiều khi thấy trăm nghìn năm mộ

Tôi nghĩ quanh đây hồ như

Đời ta hết mang điếu mới lạ

Tôi đã sống rất ơ hờ

Lòng tôi có đôi lần khép cửa

Rồi bên vết thương tôi quì

Vì em đã mang lời khẩn nhỏ

Bỏ tôi đứng bên đời kia.

(*) Theo Đinh Cường, Hoàng Ngọc Hiến đã tiến cử bài thơ tình hay nhất thế kỷ là lời của ca khúc Đêm thấy ta là thác đổ. (Tình bạn, hồi sinh cơn hôn mê, Diễn Đàn, số 108, 06/2001). Bửu Ý đã dịch ra tiếng Pháp, đăng ở tờ Bulletin de liaison, Huế (?), số tháng 7/1998 (theo Trịnh Công Sơn, một nhạc sĩ thiên tài).

56. Đi mãi trên đường

Trịnh Công Sơn, 1999

Đi đi trên đường

Đi đi và đi mãi

Đi đi và không tới

Xa xăm chiều réo ai

Đi không còn biên giới

Chút tình kia đã phai

Đi đi trên đường

Đi đi và đi mãi

Đi đi và che dấu

Bao nhiêu là vết thương

Đi linh hồn khô ráo

Không tình không vấn vương.

57. Đi tìm quê hương

Trịnh Công Sơn, 1967

1. Người nô lệ da vàng ngủ quên

Ngủ quên trong căn nhà nhỏ

Đèn thấp thì mờ

Ngủ quên quên đã bao năm

Ngủ quên không thấy quê hương

Bao giờ đập tan gông cùm

Xiềng xích vô hình trói buộc dân ta

Bao giờ đập tan gông cùm

Xiềng xích vô hình trói buộc tự do

Người nô lệ da vàng bước đi bước đi

Đi về đầu non

Người nô lệ da vàng bước đi bước đi

Đi về biển xanh

Đi khâu vá con sông

Việt Nam hai mươi năm liền

Thịt xương phơi trên đôi miền

Đi cho thấy quê hương

Đi cho thấy quê hương

Đi cho thấy quê hương

2. Người nô lệ da vàng ngồi yên

Ngồi yên trong căn nhà nhỏ

Đèn thấp thì mờ

Ngồi yên quên nước quên non

Ngồi yên xin áo xin cơm

Bao giờ đập tan gông cùm

Xiềng xích vô hình trói buộc đôi chân

Bao giờ đập tan gông cùm

Xiềng xích vô hình trói buộc hồn căm

Người nô lệ da vàng bước đi bước đi

Đi về ruộng nương

Người nô lệ da vàng bước đi bước đi

Đi về đời hoang

Đi nói với anh em

Đòi cho quê hương thanh bình

Dựng xây tương lai Tiên Rồng
Đi cho thấy quê hương
Đi cho thấy quê hương
Đi cho thấy quê hương.

58. Đóa hoa vô thường

Trịnh Công Sơn, 1972

(Tìm tình. Nhịp thông dong)

Tìm em tôi tìm

Mình hạc xương mai

Tìm trên non ngàn

Một cảnh hoa khôi

Nụ cười mong manh

Một hồn yếu đuối

Một bờ môi thơm

Một hồn giấy mới

Tìm em tôi tìm

Nhủ lòng tôi ơi

Tìm đêm chưa từng

Tìm ngày tinh khôi

Tìm chim trong đàn

Ngậm hạt sương bay

Tìm lại trên sông

Những dấu hài

Tìm em xa gần

Đất trời rộn ràng

Tìm trong sương hồng

Trong chiều bạc mệnh

Trắng tàn nguyệt tận

Chưa từng tuyệt vọng

Đâu em

Tìm trong vô thường

Có đôi dòng kinh

Sấm bay rền vang

Bỗng tôi thấy em

Dưới chân cội nguồn

Tôi mời em về

Đêm gọi mưa trong

Em ngồi bốn bề

Thơm ngát hương trầm

Trong vườn mưa tạnh

Tiếng nhạc hân hoan

Trắng vàng khai hội
Một đoá hoa quỳnh

(Đưa tình về. Nhịp hớn hởi)

Từ nay tôi đã có người

Có em đi đứng bên đời lú lo

Từ nay tôi đã có tình

Có em yêu dấu lấy lòng nói thừa

Từ em tôi đã đắp bồi

Có tôi trong dáng em ngồi trước sân

(Hát tự do)

Mùa đông cho em nỗi buồn

Chiều em ra đứng hát kinh đầu sông

Tàn đông con nước kéo lên

Chút tình mới chớm đã viên thành

(Nhịp nhàng. Thơ thới)

Từ nay anh đã có nàng

Biết ơn sông núi đáp đền tiếng ca

Mùa xuân trên những mái nhà

Có con chim hót tên là ái ân

(Bốn mùa yêu nhau trong lẽ vô thường của trời đất. Bình an)

Sen hồng một nụ

Em ngồi một thuở

Một thuở yêu nhau

Có vui cùng sầu

Từ rặng đông cao

Đến đêm ngọt ngào

Sen hồng một độ

Em hồng một thuở xuân xanh

Sen buồn một mình

Em buồn đền trọn mối tình

(Hiu hắt)

Một chiều em đứng cuối sông

Gió mùa thu rất ân cần

Chở lời kinh đến núi non

Những lời tình em trối trăn

Một thời yêu dấu đã qua

Gót hồng em muốn quay về

Dù trần gian có xót xa

Cũng đành về với quê nhà

(Con sóng biển dâu đã mang tình về quê quán cũ)

(Tình đi, người ở lại. Đoạn cuối. Êm đềm, xa vắng) Từ đó trong vườn khuya

Ôi áo xưa em là

Một chút mây phù du

Đã thoáng qua đời ta

Từ đó trong hồn ta

Ôi tiếng chuông nào nề

Ngựa hí vang rừng xa

Vọng suốt đất trời kia

Từ đó ta ngồi mê

Để thấy trên đường xa

Một chuyến xe tựa như

Vừa đến nơi chia lìa

(Tình do tâm ta mà sinh. Có khi tình mất mà tâm còn động vọng. Đến lúc tâm bình an thì tình kia cũng đoạn nổi)

Từ đó ta nằm đau

Ôi núi cũng như đèo

Một chút vô thường theo

Từng phút cao giờ sâu

Từ đó hoa là em

Một sớm kia rất hồng

Nở hết trong hoàng hôn

Đợi gió vô thường lên

Từ đó em là sương

Rụng mát trong bình minh

Từ đó ta là đêm

Nở đoá hoa vô thường.

59. Đoàn khúc thu Hà Nội

Trịnh Công Sơn, <=1995

Bởi vì mùa thu tôi ở lại

Hà Nội mùa thu Hà Nội thu

Hà Nội mùa thu tràn nỗi nhớ

Không bởi vì em hay vì em

Hà Nội mùa thu Hà Nội gió

Xôn xao con đường xôn xao lá

Nhòa phố mong manh nhòa phố mưa

Chợt nắng long lanh chợt nắng thừa

Bởi vì mùa thu tôi ở lại

Hồng má môi em hồng sóng xa

Vì một bàn tay không ngần ngại

Tặng hết cho tôi một phố chờ

Sẽ thêm một đời nhớ trắng Hà Nội Thu ơi!

60. Đời cho ta thế

Trịnh Công Sơn, <>1973^(*)

1. Không xa đời và cũng không xa loài người

Không xa ngậm ngùi và cũng không xa nụ cười

Đời cho ta thế cứ hãy cất bước đi mọi nơi

Gặp nhau trong phố xin yêu không nguôi những thân người

Đời cho ta thế cứ hãy sống tới như mọi ai

Mặc giòng sông kia sẽ cuốn đất cát ra biển khơi

Không xa đời và cũng không xa mộ người

Không xa rặng ngòi và cũng không xa đoạ đày

2. Không xa người và cũng không xa mặt trời

Không xa tình đầy và cũng không xa lạc loài

Mùa xuân em hãy khoác áo mới bước đi thanh thoi

Chờ mùa mưa tới em thu đôi tay khép vai lười

Ngày vui em với đất kia xanh tươi như cỏ cây

Ngày buồn em với hoa kia âu lo trong tàn phai

Không xa tình và cũng không xa thù hận

Không xa nồng nàn và cũng không xa lạnh lùng

3. Không xa bờ và cũng không xa mịt mù
Không xa cửa nhà và cũng không xa ngục tù
Đời cho ta thế đứng giữa bão tố không buồn vui
Tự nghìn năm xưa bao nhiêu chim muông đã xa bầy

Đời cho ta thế với những sớm tối không đổi thay
Dù tình vu vơ hay yêu thiên thu cũng chìm trôi
Không xa trời và cũng không xa phận người
Không xa một ngày và cũng không xa một đời

(*) Bài Đời cho ta thế có lẽ ra đời năm 1973. Xem thêm chú thích của bài Bay đi thăm lặn.

61. Đợi có một ngày

Trịnh Công Sơn, <=1972

Đợi chờ yêu thương trên cây thánh giá

Đợi xóa sân si dưới bóng bồ đề
Đợi con kên kên trên cành nhỏ lệ
Đợi có tiếng cười trong nỗi lo
Đợi làm đôi chân đi quanh thế giới
Để thấy con tim thế giới hẹp hòi
Đợi nghe lương tâm con người trở lại
Đợi đã héo mòn những sớm mai

Bao nhiêu năm chờ đợi oán thù là khí giới
Trong con tim lời nói yêu thương mất rồi
Bao nhiêu năm mịt mù dấu đạn bom chưa dứt

Trên quê hương dần khuất những anh hùng

Giọt lệ gian nan cho ta khóc với
Đợi thấy anh em dưới ánh mặt trời
Dành trong bao la con đường thật nhỏ

Đợi sẽ có ngày em bước vui

Đợi từ đau thương quê hương sẽ lớn

Đợi máu anh em chớm những nụ hồng
Đợi cây lên xanh trên rừng hoạn nạn
Đợi thấy những đường không cách ngăn.

62. Đời gọi em biết bao lần

Trịnh Công Sơn, <=1980(*)

Đi về đâu hỡi em

Khi trong lòng không chút nắng

Giấc mơ đời xa vắng

Bước chân không chờ ai đón

Một đời em mãi lang thang

Lòng lạnh băng giữa đau thương

Em về đâu hỡi em
Hãy lau khô dòng nước mắt
Đời gọi em biết bao lần
Đời gọi em về giữa yêu thương

Để trả em ngày tháng êm đềm
Trả lại nắng trong tim
Trả lại thoảng hương thơm

Em về đâu hỡi em
Có nghe tình yêu lên tiếng

Hãy chôn vào quên lãng
Nỗi đau hay niềm cay đắng
Đời nhẹ nâng bước chân em
Về lại trong phố thên thang
Bao buồn xưa sẽ quên
Hãy yêu khi đời mang đến
Một cảnh hoa giữa tâm hồn.

(*) Bài hát viết cho phim Tội lỗi cuối cùng (1980), được Thanh Hải hát trong Chương trình II ở Hội Trí thức yêu nước, đường Nguyễn Thông, Sài Gòn, 1980.

63. Đôi mắt nào mở ra

Trịnh Công Sơn, <=1968

Đôi mắt nào mở ra trên cao

Nhìn Việt Nam sống lại ngày đầu

Đôi mắt nào mở ra cho nhau

Nhìn hồn phai những vết thương đau

Đôi mắt nào mở ra trông theo

Từng niềm vui mặt người thấy lại

Đôi mắt nào mở ra hôm nay

Nhìn rừng khô lên những mầm tươi

Đôi mắt nào mở ra hôm nay

Để nhìn thấy nắng và loài người

Đôi mắt nào mở ra cho nhau

Nhìn đạn bom vũ khí im hơi

Đôi mắt nào mở ra trong tôi

Để nhìn theo nhịp mừng máu chảy

Đôi mắt nào mở ra trên vai

Nhìn bàn tay tìm hướng tương lai

Tìm lại đôi tay cho mẹ về thăm lúa

Họp chợ đêm nay cho chị gánh em gồng

Tìm lại con đê cho một bầu em bé

Tìm hàng tre xanh cho làng mạc miền quê

Tìm lại thanh xuân cho chị hồng đôi má
Tìm lại đôi vai em về gánh xuân nồng
Tìm lại thơ ngây cho một bầu em bé
Tìm lại đôi chân cho người lính trở về

Tìm lại con trăng cho cuộc tình mới chớm.
Giọng hò đong đưa đêm đập lúa bên làng
Tìm bờ ao trong cho một đàn con gái
Ngồi giặt ban mai treo giọng cười đầu cây

Tìm đường ta đi không đạn mìn theo dấu
Tìm lại trên sông xuôi ngược những ghe thuyền
Tìm lại xôn xao đêm ngợp đèn phố lớn
Tìm buồng cau cao đeo giọt nắng buổi chiều.

64. Đời sống không già vì có chúng em

Trịnh Công Sơn, <=1991

1. Vì có chúng em nên đời sống mãi không già Vì có chúng em nên mặt đất luôn nở hoa
Bên chân em đến giữa đời
là thế giới thêm niềm vui
Bàn tay măng non bên người
tìm xoá những lo âu dài
Vì có chúng em như mùa xuân trong mọi nhà
Vì có chúng em nên đời sống như trẻ ra.

Điệp khúc

Vì có chúng em như màu xanh trên địa cầu
Vì có chúng em chim còn hát mãi ngàn sau.

2. Vì có chúng em nên còn giấc mơ thanh bình Vì có chúng em nên tình yêu bỗng nhiều
thêm Mầm xanh trên những cây già
màu lá chuối non vườn xưa

Là búp sen con bên hồ
Là ánh nắng mai bên nhà
Vì có chúng em nên nên đời sống có gia đình
Vì có chúng em nên lửa bếp đã hồng hơn.

Điệp khúc:

3. Vì có chúng em như loài chim non muôn màu Vì có chúng em những bàn tay biết tìm
nhau Lòng em như suối trên nguồn
nở những đoá hoa hồng nhung
Đừng mang đau thương điêu tàn
về giữa trái tim yên lành

Vì có chúng em nên nên bình minh đã lại về
Vì có chúng em nên chiều hôm đã tàn đi.

Điệp khúc

4. Vì có chúng em nên đời sống sẽ xanh hoài Vì có chúng em nên hồng kia mãi hồng tươi Từ
trên trang giấy thơm này
nở những giấc mơ đời vui
Từ trong tim em chờ đợi
hạnh phúc hoá thân con người
Vì có chúng em yêu tự do như yêu đời
Vì có chúng em nên người lớn không lẻ loi.

Điệp khúc

65. Đốm lửa hồng

Trịnh Công Sơn, 2001

Nỗi niềm phố cũ không xa
Từ trong gỗ đá hoá ra nỗi niềm
Em đi tìm tìm đời không gỗ đá
Em đi tìm tìm đời không cánh điều bay
Điều ơi, điều ơi bay đi đâu một cánh điều xưa Bay đi đâu cánh điều tịch lặng
Điều ơi nỗi niềm sẽ trôi về

Hồng nhan giữa phố có khi hồng nhan lạ
Hồng nhan giữa phố hồng nhan ơi
Hồng nhan em là đốm lửa hồng.

66. Đồng dao 2000

Trịnh Công Sơn, <>2000

Đường sóng gió đã qua(a) đi
Đường hòa bình ta đến rồi
Năm hai ngàn ta đi tới
Đường tương lai ta rộng lối

Đường bão tố đã qua(a) đi
Đường hòa bình đã sáng ngời
Những con đường còn đi mãi
Đường thênh thang dưới chân người

Đường gió cuốn mây ngang trời
Đời lấp lánh đóa hoa thanh thoi
Nụ quê hương tình yêu dấu

Lửa trong tim nuôi từng giọt máu

Đường đất nước tay muôn trùng

Người ôm lấy trái tim bình minh

Vì dân ta cần sức sống

Cần bay cao nòi giống tiên rồng

Đường thế giới rất bao(a) la

Đường mọi người đang ngóng chờ

Trên con đường đầy hoa lá

Đường anh em mệnh mông nổi nhớ

Đường nắng sớm với mưa(u) khuya

Đường gập ghềnh sẽ xóa nhòa

Bao tâm hồn xanh như lá

Cùng hân hoan với quê nhà.

67. Đồng dao hoà bình

Trịnh Công Sơn, <=1968

1. Hai mươi năm nhục nhằn đã qua

Hôm nay thấy mặt trời rực sáng

Trong tim người trong tim ta trong tim anh

Trong tim những ruộng đồng gọi nắng

Hai mươi năm nhục nhằn đã qua

Hôm nay thấy nụ cười rạng chói

Trên môi người trên môi ta trên môi em

Trên môi những mẹ già

Đường ta đi mệnh mông phố xá bao người quen

Bàn chân ta thên thang những nắm tay reo mừng

Về khắp chốn núi rừng về khắp bao thôn làng

Cùng hát xông đất mới cho trời vui theo với lòng người

Hai mươi năm hận thù đã qua

Hôm nay thấy mặt người đối mới

Ta yêu trời ta yêu ta ta yêu em

Ta yêu nắng hòa bình vừa đến

Hai mươi năm hận thù đã qua

Hôm nay thấy từng giòng nước mắt

Trôi êm đềm trong tim cha trong tim em

Trong tim bé hiền hòa

2. Hai mươi năm ngục tù tối đen

Hôm nay nắng lạ lòng rọi ấm

Trên da vàng trên da thơm

Trên da em trên da những người Việt chờ ngóng Hai mươi năm ngục tù sẽ quên

Hôm nay chén rượu nồng mừng uống
Cho vui mẹ cho vui cha
Cho vui con cho vui những vợ chồng
Đường Việt Nam hôm nay có bước chân tự do
Người Việt ta hôm nay sống với nhau thật thà
Từ khắp chốn bước về âm tiếng chân vỡ bờ
Cờ đứng lên trong gió sóng cờ cao theo với cửa nhà

Hai mươi năm chờ từng phút giây
Hôm nay tiếng hòa bình đã thấy
Trên môi người trên môi ta
Trên môi em trên môi những người Việt nghèo khổn Hai mươi năm chờ đợi đã lâu
Nay sức sống tràn về mạch máu
Nuôi tim mẹ nuôi tim cha
Nuôi tim nhau nuôi đất nước thật giàu.

68. Đừng mong ai, đừng nghi ngại

Trịnh Công Sơn, 1969

Hỡi những con chim đêm sao chưa vỗ cánh
Hỡi những anh nông dân sao chưa về làng
Hỡi những người mẹ già hằng đêm sao khóc
Hỡi chúng ta hôm nay đang nghe gì không Những chiếc khăn tang bay trên tóc bù rối
Những mắt ai tìm ai đang mong người về
Những chiếc nạng gập ghềnh người im tiếng nói Những sớm mai âm u sao chưa đổi thay
Còn nụ cười trên đôi môi
Còn trái tim chân ta còn tới
Vì giống nòi vì nước nhà tả tơi
Xin anh chị hãy vùng lên
Đời sống này đầy bóng tối
Triệu anh em chia sớt nguy nan
Xây cách mạng dựng đời người mới
Dân ta thề quyết lòng giữ nước
Dù trên vai đời sống nhọc
Dù đạn bom đêm đêm găm thét
Xin dân tộc hãy vùng lên
Già gái trai cùng tiếp nối
Vì quê hương không có tương lai
Bao tháng ngày nhìn đời lửa cháy
Xin anh chị sẵn sàng đi tới
Đừng mong ai đừng nghi ngại

Vì đời ta hôm nay đã thấm máu người.

69. Đường xa vạn dặm

Trịnh Công Sơn, 1992^(*)

Mẹ bỏ tôi đi

Đường xa vạn dặm

Mẹ bỏ con đi

Đường xa mịt mù

Mẹ bỏ con đi

Mẹ bỏ con đi

Trong khi con ngồi mẹ bỏ con đi

Trong khi con nằm mẹ bỏ con đi

Mẹ bỏ con đi

Mẹ bỏ con đi

Mẹ bỏ tôi đi

Đường xa vạn dặm

Mẹ bỏ con đi

Đường xa vạn dặm

Giấc ngủ chưa tròn mẹ bỏ tôi đi

Gối lệch chăn mòn mẹ bỏ con đi

Mẹ bỏ con đi

Mẹ bỏ con đi

Bao nhiêu tiếng cười của ngày xa xưa

Bao nhiêu giấc mộng lòng vạc bay xa

Mẹ bỏ con đi.

(*) Chúng tôi đề 1992 cho năm ra đời của Đường xa vạn dặm là căn cứ vào ngày mất của mẹ Trịnh Công Sơn, bà Lê Thị Quỳnh (sinh năm 1921). Bản này không có trong các tuyển tập Những bài ca không năm tháng, từ 1993 và về sau, tuy đã xuất hiện (lần đầu) trong K7 Trịnh Công Sơn/Hồng Nhung. Bống bồng ơi!, năm 1993 (Trung tâm băng nhạc Trẻ). Bài này còn có tên khác là Mẹ bỏ con đi (CD Bống bồng ơi! Tình khúc Trịnh Công Sơn, Mimosa Productions 1994), và Mẹ bỏ tôi đi.

70. Em còn nhớ hay em đã quên

Trịnh Công Sơn, 1980

Em còn nhớ hay em đã quên

Nhớ Sài Gòn mưa rồi chợt nắng

Nhớ phố xưa quen biết tên bàn chân

Nhớ đèn đường từng đêm thao thức

Sáng cho em vòm lá me xanh

Em còn nhớ hay em đã quên

Bên hàng xóm đôi khi ghé thăm
Có hai mùa vẫn đi về
Có con đường nằm nghe nắng mưa
Em ra đi nơi này vẫn thế
Lá vẫn xanh trên con đường nhỏ
Vườn xưa vẫn có tiếng mẹ ru
Có tiếng em thơ
Có chút nắng trong tiếng gà trưa
Em còn nhớ hay em đã quên
Nhớ đường dài qua cầu lại nối
Nhớ những con sông nối bao dòng kinh
Nhớ ngựa thồ ngoại ô xa vắng
Nhớ xôn xao hàng quán đêm đêm
Em còn nhớ hay em đã quên
Trong lòng phố mưa đêm trời chân
Dưới hiên nhìn nước dâng tràn
Phố bỗng là dòng sông uốn quanh

2. Em còn nhớ hay em đã quên
Nhớ Sài Gòn những chiều gập gờ
Nhớ món ăn quen nhớ ly chè thơm
Nhớ bạn bè chào nhau quen tiếng
Phố em qua gạch ngói quen tên
Em còn nhớ hay em đã quên
Khi chiều xuống bên sông nước lên
Én nô đùa giữa phố nhà
Có nắng vàng lạc trên lối đi
Em ra đi nơi này vẫn thế
Vẫn có em trong tim của mẹ
Thành phố vẫn có những ước mơ
Vẫn sống thiết tha
Vẫn lấp lánh hoa trên đường đi
Em còn nhớ hay em đã quên
Nhớ Sài Gòn những chiều lộng gió
Lá hát như mưa suốt con đường đi
Có mặt đường vàng hoa như gấm
Có không gian màu áo bay lên
Em còn nhớ hay em đã quên
Quê nhà đó năm xưa có em
Có bóng dừa có câu hò
Có con đò chở mưa nắng đi.

71. Em đã cho tôi bầu trời

Trịnh Công Sơn, 1970

Em sẽ cho tôi cho tôi một đời

Em sẽ cho tôi cho tôi một ngày

Từ chiều nay em nên lặng lẽ tới

Em sẽ cho tôi cho tôi vạn lời

Em sẽ cho tôi cho tôi vạn ngày

Từ chiều nay ngồi cạnh đây với tôi

Em đã cho tôi quên đi muộn phiền

Em đã cho tôi cho tôi thêm bao ngày buồn Vì chiều nay em muôn đời nằm xuống Em đã cho
tôi cho tôi bầu trời

Em đã cho tôi yêu thêm loài người

Vì từ đây tôi có em đời đời

Vì từ đây thôi xót xa chờ đợi

Vì từ đây không có ai phụ người.

72. Em đến cùng mùa xuân

Trịnh Công Sơn, <=1991

Em đi cùng mùa xuân đến trong đôi tay cuộc đời

Tim em rạng rỡ mặt trời chân đến trường bước vội

Cùng mùa xuân em xanh ngát tay ôm quanh tương lai

Cùng mùa xuân em tràn đầy đời hồng những sớm mai

Điệp khúc:

Cành xuân ấm cánh hoa mai mùa xuân thắm những đời người

Em đi cùng mùa xuân đến trong đôi tay cuộc đời

Quê hương gìn giữ từng ngày cho em mùa xuân đầy

Nụ cười em như tia nắng trong không gian xanh tươi

Từ lòng quê hương thống nhất em nhanh chân vào ngời

Xuân ồ xuân đã về

Trước sân nhà trong nắng hồng xuân bước qua Xuân ồ xuân đã về

Giữa tay mời Xuân khoác nhẹ những vai người.

73. Em đến từ nghìn xưa

Trịnh Công Sơn, 1980^(*)

Tôi vẫn nhìn thấy em

Giữa đám đông xa lạ

Vì em mang trong mắt

Nỗi yêu đời thiết tha

Tôi vẫn nhìn thấy em

Giữa đám đông xa lạ
Vì trong đôi mắt đó
Có quê hương bạn bè

Em đã đến giữa quê hương
Có những nghìn năm xưa
Hoá thân em bây giờ
Nên tôi vẫn nhìn thấy em
Giữa đám đông xa lạ
Vì em như chim trắng
Giữa trống đồng bước ra
Tôi vẫn nhìn thấy em
Giữa đám đông xa lạ
Vì em như hoa lá
Giữa thiên nhiên hiền hòa.

(*) Em đến từ nghìn xưa in (lần đầu?) trong tập nhạc nhiều tác giả Ca khúc mới, Báo Tuổi Trẻ xuất bản, 24 tr., 1982(?). Xem thêm chú thích của bài Chiều trên quê hương tôi.

74. Em đi bỏ lại con đường

Trịnh Công Sơn, <=1995

Bỏ mặc căn nhà bỏ mặc tôi
Bỏ mặc nơi đây bỏ mặc người
Bỏ trăm năm sau ngàn năm nữa
Bỏ mặc tôi là tôi là ai
Em đi bỏ lại con đường
Bờ xa cỏ dại vô thường nhớ em
Ra đi em đi bỏ lại dặm trường
Ngàn dâu cổ quận muôn trùng nhớ thêm
Bỏ mặc đêm dài bỏ mặc tôi
Bỏ mặc gian nan bỏ mặc người
Bỏ xa xôi yêu và gần gũi
Bỏ mặc tôi buồn giữa cuộc vui
Bỏ mặc mưa về bỏ chiều phai
Bỏ mặc hư vô bỏ ngậm ngùi
Bỏ đêm chưa qua ngày chưa tới
Bỏ mặc tay buồn không bàn tay
Bỏ mặc vui buồn bỏ mặc ai
Bỏ mặc không chán bỏ mặc người
Bỏ tôi hoang vu và nhỏ bé
Bỏ mặc tôi ngồi giữa đời tôi.

75. Em đi trong chiều

Trịnh Công Sơn, 1969

Em đi qua cầu
Có gió bay theo
Thổi bung khăn tang
Trắng giữa khung chiều

Em đi qua cầu
Có lá xôn xao
Một giòng sông sâu
Chở hồn thương đau

Em đi qua cầu
Chở chiều trên vai
Ngậm buồn trên môi
Trái tim đã hoài
Một người nằm xuống
Một người nơi đây

Em đi qua cầu
Một hồn mây bay
Em đi trong chiều
Một đời khôn nguôi
Một đời riêng ai mong ai

Em đi qua cầu
Tiếng súng vang theo
Làng mạc quê hương
Có dáng buồn rầu
Em đi qua cầu
Có gió hiu hiu
Thổi lòng em xa
Đến mãi nơi nào.

76. Em hãy ngủ đi

Trịnh Công Sơn, 1970

Rừng đã cháy và rừng đã héo
Em hãy ngủ đi
Rừng đã khô và rừng đã tàn
Em hãy ngủ đi

Ngủ đi em đôi môi lửa cháy
Ngủ đi em mi cong cỏ mượt
Ngủ đi em tay xanh ngà ngọc
Ngủ đi em tóc gió thổi bay
Đời đã khép và ngày đã tắt

Em hãy ngủ đi
Đời mãi đêm và ngày mãi buồn
Em hãy ngủ đi
Đời đứng ngóng và đời thấp nắng
Em hãy ngủ đi
Mặt đất im mặt trời cúi nhìn
Em hãy ngủ đi
Ngủ đi em đôi vai lụa mát
Ngủ đi em da thơm quả ngọt
Ngủ đi em tay thôi mời mọc
Ngủ đi em trong tiếng ru êm
Người đã đến và người đã vắng
Em hãy ngủ đi
Ngoài phố kia loài người đã về
Em hãy ngủ đi.

77. Em là hoa hồng nhỏ

Trịnh Công Sơn, 1982-84

Em sẽ là mùa xuân của mẹ
Em sẽ là màu nắng của cha
Em đến trường học bao điều lạ
Môi biết cười là những nụ hoa
Trang sách hồng nằm mơ màng ngủ
Em gối đầu trên những dòng thơ
Em thấy mình là hoa hồng nhỏ
Bay giữa đời làm mát ngày qua
Trời mệnh mông đất hiền hòa
Bàn chân em đi nhẹ nhẹ
Đưa em vào tình người bao la
Cây có rừng bày chim làm tổ
Sông có nguồn từ suối chảy ra
Tìm mỗi người là quê nhà nhỏ
Tình hồng thắm như mặt trời xa.

78. Em ở nông trường em ra biên giới

Trịnh Công Sơn, 1981^(*)

1. Trên nông trường không xa lắm

Có đôi chân đi không ngại ngần
Em bây giờ quen mưa nắng
Gánh trên vai vắn vương bụi hồng

Từng vai áo phơi sẽ xanh thêm đời
Bàn tay làm nên những mùa vui
Từ trên đất này những con người mới
Mọc lên tựa tia nắng giữa chân trời

Qua bao mùa em bỗng lớn
Đất cho em trái tim nồng nàn
Yêu con người nên lo lắng
Muốn nghiêng vai gánh thêm nhọc nhằn
2. Xa nông trường ra biên giới
Có đôi khí đi không trở lại
Nhưng trong lòng nghe tiếng nói
Những gian nan sẽ đo lòng người

Từ biên giới xa chốn em sương mù
Rừng sâu tìm những lối mòn qua
Từ khi nắng mưa lán đêm nằm nhớ
Màu đất trời quen quá chốn quê nhà

Khi qua rừng khi qua suối
Thấy vui theo bước chân đồng đội
Trong những ngày gian nguy ấy
Biết bao nhiêu những câu chuyện đời.

(*) Trong một chuyến đi năm 1981, Trịnh Công Sơn tới một đơn vị Thanh niên xung phong, về sau ông được tin các cô gái ông gặp đã hi sinh tại biên giới. Bài hát này được nhạc sĩ sáng tác như một lời tưởng niệm sự kiện đó.

79. Gần như niềm tuyệt vọng

Trịnh Công Sơn, 1973(*)

Có điều gì gần như niềm tuyệt vọng
Rơi rất gần rơi xuống trong tôi
Có nhiều khi rơi xuống bên đời
Trong gian nan nên cất tiếng cười

Đời sống mỗi khi đưa tiễn người
Là tôi lắng nghe lòng tôi rã rời
Có điều gì gần như niềm tuyệt vọng
Trong xuân thì thấy bóng trăm năm

Bỗng một hôm qua phố hoang tàn
Tôi quen như tôi đã có lần
Có điều gì gần như niềm tuyệt vọng
Môi em hồng như lá hờ không

Có nhiều khi bên gối tôi nằm
Nghiêng sang em tôi thấy nắng vàng
Dường như bão qua dòng sông nước lên

Đời không có mưa mà vẫn ướt mềm

Có điều gì gần như niềm tuyệt vọng

Sông bao lần sông đã ra đi

Những ngàn xưa trôi đến bây giờ

Sông ra đi hay mới bước về.

(*) Bài này cũng có tên là Hình như niềm tuyệt vọng. Xem chú thích của bài Bay đi thăm lặn.

80. Gia tài của mẹ

Trịnh Công Sơn, 1965

1. Một ngàn năm nô lệ giặc Tàu

Một trăm năm đô hộ giặc Tây

Hai mươi năm nội chiến từng ngày

Gia tài của mẹ để lại cho con

Gia tài của mẹ là nước Việt buồn

Một ngàn năm nô lệ giặc Tàu

Một trăm năm đô hộ giặc Tây

Hai mươi năm nội chiến từng ngày

Gia tài của mẹ một rừng xương khô

Gia tài của mẹ một núi đầy mồ

Dạy cho con tiếng nói thật thà

Mẹ mong con chớ quên màu da

Con chớ quên màu da nước Việt xưa

Mẹ trông con mau bước về nhà

Mẹ mong con lữ con đường xa

Ôi lữ con cùng cha quên hận thù

2. Một ngàn năm nô lệ giặc Tàu

Một trăm năm đô hộ giặc Tây

Hai mươi năm nội chiến từng ngày

Gia tài của mẹ ruộng đồng khô khan

Gia tài của mẹ nhà cháy từng hàng

Một ngàn năm nô lệ giặc Tàu

Một trăm năm đô hộ giặc Tây

Hai mươi năm nội chiến từng ngày

Gia tài của mẹ một bọn lai căng

Gia tài của mẹ một lũ bội tình.

81. Giọt lệ thiên thu

Trịnh Công Sơn, 1973-74

Sống có bao năm vui vui buồn buồn người người ngợm ngợm

Sống chết mong manh như thân cỏ hèn mọc đầy núi non

Cuộc đời cho tôi cho tôi tiếng nói đôi khi vui tươi

Cuộc đời cho tôi cho tôi tiếng nói đôi khi ngậm ngùi

Gió núi bay qua lao xao bụi bờ lao xao bờm ngựa
Nắng quái yêu ma lung linh thành trì lung linh cửa nhà
Bước tới hư vô khoác áo chân như long lanh giọt lệ
Long lanh giọt lệ giọt lệ thiên thu

Sống có đôi tay đôi tay thật dài ôm quanh tình người
Sống có đôi chân đôi chân mệt nhoài một đời tới lui

Cuộc đời cho tôi cho tôi trái cấm trên đôi môi em
Cuộc đời cho thêm cho em có cánh bay đi vội vàng
Núi đứng quanh năm đất muôn đời nằm riêng ta rộn ràng
Đứng giữa thiên nhiên thân ta nặng nặng thân chim nhẹ nhàng Muốn nói đôi câu giữa chốn
thương đau chim xanh bạc đầu Cây xanh bạc đầu vội vàng tôi theo.

82. Giọt nước cành sen

Trịnh Công Sơn, <>1990, thơ Thân Thị Ngọc Quế.^(*)

Ngàn năm giọt nước có buồn không
Có buồn không có buồn không
Sao vẫn long lanh dưới ánh hồng
Mà vẫn long lanh vẫn long lanh
Trên cánh sen vàng ai biết được
Ngàn năm giọt nước có buồn không
Ngàn năm giọt nước có buồn không

^(*) Giọt nước cành sen xuất hiện (lần đầu tiên?) trong K7 Cho dù năm tháng gồm 6 bài Trịnh Công Sơn và 6 bài của Phạm Trọng Cầu (Sóng Nhạc, 1992?).

83. Gọi đời lên mau

Trịnh Công Sơn, <=1964

Khi tay xa rồi
Hồn mây tím trời
Khi chân bước rời
Hồn lên từng cội
Ngày sau cho ai
Buồn này lên môi
Hỏi lời trần trối
Niềm thương lên ngôi
Căn phòng ngủ vùi
Lá ru bước dài
Đèn vàng trên lối
Vội vội đêm tới
Sầu này trên vai
Buồn trong mắt sâu
Nhạc hồn dâng cao

Tím lên môi sầu
Nghìn đời trông nhau
Gọi vào cơn đau
Lá ru thay màu

Khi mây qua đầu
Hồn trình bước vào
Khi thân rã rời
Trời lên gió gọi
Một trời mưa mau
Làm cho tôi quên
Gọi bằng tên em
Loài hoa trinh nguyên
Khi chân bước dài
Khi thân lưu đầy
Hồn chuyễn tay nhau
Lời thương che dấu
Gọi đời lên mau.

84. Gọi tên bốn mùa

Trịnh Công Sơn, 1963

Em đứng lên gọi mưa vào hạ
Từng cơn mưa từng cơn mưa từng cơn mưa Mưa thì thầm dưới chân ngà
Em đứng lên mùa thu tàn tạ
Hàng cây khô cành bơ vơ
Hàng cây đưa em đi về giọt nắng nhấp nhô Em đứng lên mùa đông nhạt nhòa
Từng đêm mưa từng đêm mưa từng đêm mưa Mưa lạnh từng ngón sương mù
Em đứng lên mùa xuân vừa mở
Nụ xuân xanh cành thên thang
Chim về vào ngày tuổi em trên cành bão bùng Rồi mùa xuân không về
Mùa thu cũng ra đi
Mùa đông vời vợi
Mùa hạ khói mây
Rồi từ nay em gọi
Tình yêu dấu chim bay
Gọi thân hao gầy
Gọi buồn ngắt ngây
Ôi tóc em dài đêm thần thoại
Vùng tương lai chợt xa xôi
Tuổi xuân ơ sao lạnh dòng máu trong người
Nghe xót xa hằn lên tuổi trời
Trẻ thơ ơ trẻ thơ ơ

Tin buồn từ ngày mẹ cho mang nặng kiếp người.

85. Góp lá mùa xuân

Trịnh Công Sơn, 1969-70

Người phu quét lá bên đường

Quét cả nắng vàng

Quét cả mùa Thu

Rừng Thu phơi những cành khô

Trăng về sau hè

Ngày Thu xanh yếu làn da

Em nằm ốm chờ

Người phu quét lá dưới nguồn

Quét cả gió nồm

Quét cả mùa Đông

Đầu sân hoa tím sầu đông

Bèo mang hoa tím về sông

Còn em xanh mướt hồng nhan

Chiều em ra bến cầu kinh

Người phu quét lá bên đường

Quét cả nắng hồng

Quét Hạ buồn tênh

Màu da em đã nâu hồng

Chân nhuộm phố phường

Em về biển xa

Bàn chân thoát chốn ao tù

Em về đứng chờ

Dưới ngọn tình ca

Mùa Xuân lột lá em nằm

Lót đầy hố hằm

Lót lời đạn bom

Người phu thôi quét bên đường

Quét chỗ em nằm

Quét cả mùa Xuân.

86. Hạ trắng

Trịnh Công Sơn, 1961

Gọi nắng

Trên vai em gầy đường xa áo bay

Nắng qua mắt buồn lòng hoa bướm say

Lối em đi về trời không có mây

Đường đi suốt mùa nắng lên thấp đầy

Gọi nắng

Cho cơn mê chiều nhiều hoa trắng bay

Cho tay em dài gầy thêm nắng mai

Bước chân em về nào anh có hay

Gọi em cho nắng chết trên sông dài

Thôi xin ơn đời

Trong cơn mê này

Gọi mùa thu tới

Tôi đưa em về

Chân em bước nhẹ

Trời buồn gió cao

Đời xin có nhau

Dài cho mãi sau

Nắng không gọi sầu

Áo xưa dù nhàu

Cũng xin bạc đầu

Gọi mãi tên nhau

Gọi nắng

Cho tóc em cài loài hoa nắng rơi

Nắng đưa em về miền cao gió bay

Áo em bây giờ mờ xa nẻo mây

Gọi tên em mãi suốt cơn mê này.

87. Hai mươi mùa nắng lạ

Trịnh Công Sơn, 1995

Em hai mươi tuổi em là nắng

Em hai mươi tuổi em là mưa

Sài Gòn nắng mưa em ngày ấy

Còn là hạt bụi giữa hư vô

Em hai mươi tuổi em bây giờ

Chân qua phố phường phố vắng

Sài Gòn hai mươi mùa nắng lạ

Em mây hoang đường sớm chiều qua

Đi trong duyên cũ ngày xưa

Trong lòng thương nhớ cơn mơ lạ kỳ

Đi trong hạnh phúc quê nhà

Chuyện ngày xưa ấy bỗng là chiêm bao

Hai mươi giấc mộng xanh hồng quá

Em hai mươi tuổi như bài thơ

Sài Gòn nắng mưa em chợt đến
Làm lời mộng mị giữa thiên thu
Em hai mươi tuổi em đâu ngờ
Năm xưa vui buồn chút phù du
Sài Gòn xưa tan nghìn dấu lệ
Cho em bây giờ mắt tình đưa.

88. Hành ca

Trịnh Công Sơn, 1961

1 - Đoàn người đi vào trong đêm

Buổi bóng tối đi cho da vàng
Bỏ hai mươi năm chiến chinh buồn xây thanh bình Đoàn người đi miên man
Tìm ánh sáng cho Việt Nam

2 - Đoàn người đi vào trong đêm

Cầm ánh sáng tin trong tay mình
Cầm bao la đi khắp phố phường khắp nẻo đường Đoàn người đi muôn chân
Ầm lớp sóng dân da vàng

Trường sơn đi

Từng dãy núi cao đi theo mình

Đại dương đi

Từng lớp sóng cuốn theo chân mình

3 - Đoàn người đi vào quê hương

Từng bó đuốc sáng trong tay mình
Tìm quê hương xưa giống Tiên Rồng giống da vàng Đoàn người đi luân phiên
Tìm bóng dáng đất Việt Nam

4. Đoàn người đi vào quê hương

Cầm ý thức xây tương lai mình
Cầm huyết thống đi nối cho liền nối hai miền Đoàn người đi hiên ngang
Dựng đất nước cho huy hoàng.

89. Hành hương trên đồi cao

Trịnh Công Sơn, 1962

Chiều lên chiều lên

Người vẫn âm thầm gõ buồn gót chân

Người đi hành hương về đồi núi xa

Người đi vẫn đi chiều qua vẫn qua

Chiều đã chiều hơn

Người vẫn âm thầm gõ buồn gót chân

Người đi hành hương buồn đời viễn vông

Còn ai nhớ mong còn ai nhớ mong

Người đi hành hương mịt mờ lối sương

Người đi hành hương

Nhớ phố nhớ phường

Người đi một mình đời dốc nghiêng xuống

Người đi một mình vực sâu gọi tên

Còn đây bao lên còn đây dấu chân

Người đi một mình và hát lời gió

Người đi một mình chìm sâu lời ca

Còn đây bao qua còn đây giấc mơ

Đời đêm mù sương

Người cố quên về ngại buồn chiều chẵn

Người đi hành hương sơi buồn vẫn quanh

Vực sâu đá lặn gọi tên nhớ em

Còn đêm mù sương

Người vẫn quên về ngại buồn chiều chẵn

Người đi hành hương

Hằn sâu vết nhăn

Một mai đã quên buồn ời đã quên.

90. Hạt điều khăn điều

Trịnh Công Sơn, 2001

Những hạt điều nằm kề bên nhau

Điều không lựa đỏ

Lựa đỏ thên thang bay cùng khắp phố

Lựa đỏ thên thang bay khắp phố phường

Phố em phố nhỏ đỏ đỏ buồn buồn

Phố em phố nhỏ đỏ đỏ mắt nhìn

Nhìn như muốn khóc khóc giọt đỏ điều

Thôi đừng nghi ngại

Tôi về xứ sở muộn màng nhớ em

muộn màng nhớ em.

Chiều chiều lại nhớ chiều chiều

Nhớ người quân tử khăn điều vắt vai

(Những hạt điều nằm kề bên nhau ...)

91. Hát trên những xác người

Trịnh Công Sơn, 1968^(*)

Chiều đi lên đồi cao hát trên những xác người Tôi đã thấy tôi đã thấy

Trên con đường người ta bỗng bế nhau chạy trốn

Chiều đi lên đồi cao hát trên những xác người Tôi đã thấy tôi đã thấy
Bên khu vườn một người mẹ ôm xác đứa con

Mẹ vỗ tay reo mừng xác con
Mẹ vỗ tay hoan hô hoà bình
Người vỗ tay cho thêm nhịp nhàn
Người vỗ tay cho đều gian nan

Chiều đi qua Bãi Dâu hát trên những xác người Tôi đã thấy tôi đã thấy
Trên con đường người cha già ôm con lạnh giá Chiều đi qua Bãi Dâu hát trên những xác
người Tôi đã thấy tôi đã thấy

Những hố hầm đã chôn vùi thân xác anh em

Mẹ vỗ tay reo mừng chiến tranh
Chị vỗ tay hoan hô hoà bình
Người vỗ tay cho thêm thù hận

Người vỗ tay xa dần ăn năn.

(*) Viết xong 28-02-1968, sau Tết Mậu Thân.

92. Hãy cố như

Trịnh Công Sơn, 1967 (*)

Người góp máu cho tương lai đất nước này

Mười năm qua nhớ bóng cờ bay phấp phới

Lời giữ nước chưa nguôi ngoai trên môi người

đường chông gai ta cố vượt qua từng ngày

Ruộng đất ơi hãy cố chờ cùng bãi sấm nương khoai Ngày mai đây con sẽ về
dù thân xác thiệt thòi

Chị hãy nói với em thơ yêu đất này

dù nghèo kém khó khăn

Mẹ hát lớn cho tan hoang những lao tù

dù đời đã héo hon

Đường sẽ đến ta thấy rồi

có vọn lời hò reo mệnh mông

Bình minh ơi hãy lên nhanh

bao nhiêu năm đứng chờ

Hoà Bình sẽ trở bông.

(*) Bài này còn có tựa Hãy cố chờ.

93. Hãy cứ vui như mọi ngày

Trịnh Công Sơn, 1969

Hãy cứ vui chơi cuộc đời

Đừng cuồng điên mơ trăm năm sau
Còn đây em ngọt ngào
Đứng bên ngày yêu dấu
Nhìn mây trôi đang tìm về núi cao
Hãy cứ vui chơi cuộc đời
Dù ngày mai em như chim bay
Bỏ quên đây một người
Hát bên trời gian dối
Dù ta như con đường dài vắng người

Hãy cứ vui chơi cuộc đời
Hãy cứ vui như mọi ngày
Bên trời còn nắng lá trời còn xanh
Phố còn người đông rồi quên rồi quên.
Hãy cứ vui như mọi ngày
Dù chiều nay không ai qua đây
Hỏi thăm tôi một lời
Vẫn yên chờ đêm tới
Lòng ta trăm con hạc gầy vút bay
Hãy cứ vui như mọi ngày
Nhìn người đi như mây vô danh
Dù chân xưa dẫm nghìn
Vẫn như còn thấp thoáng
Dù trong ta đêm thì thầm tiếng buồn.

94. Hãy đi cùng nhau

Trịnh Công Sơn, <=1968

1 - Em hãy đi cùng tôi
Đến trước từng căn nhà
Hỏi thăm từng anh lính
Mới về từ rừng xa
Em hãy đi cùng tôi
Đến trước từng căn nhà
Hỏi thăm từng người mẹ
Hỏi thăm từng người cha
Em nhớ đi cùng tôi
Áo mới và mang quà
Đùa vui cùng đàn bé
Tay cầm lồng đèn hoa
Em hãy đi cùng tôi
Dưới bóng triệu lá cờ

Hỏi thăm từng người chị
Phố dài triệu người qua

Hỏi thăm nhau từ thành phố đến nơi thôn làng
Bàn tay nâng hòa bình cất tiếng ca bình minh
Lòng hân hoan nghe mình dường như mới lớn
Đường mời đón chân ta đi khắp mọi miền

2 - Ta hãy đi cùng nhau
Đến những làng quê nghèo
Hỏi thăm mùa lúa mới
Nghe giọng hò thật cao
Ta hãy vô rừng sâu
Với bác tiểu phu già
Mừng vui từng giọt lệ
Ngày vui nhọc nhằn qua
Anh hãy đi cùng tôi
Đến mãi tận chân trời
Lặng nghe từ đất mới
Nói thầm về ngày mai
Anh hãy đi cùng tôi
Với chiếc nạng trên người
Đường trăm lời mừng gọi
Sẽ tìm được niềm vui.

95. Hãy khóc đi em

Trịnh Công Sơn, <=1972

Hãy khóc đi em cuối cuộc tình
Còn đây những ngày buồn
Hãy khóc hãy khóc đi em có còn gì
Ngày thôi hết đợi chờ

Hãy khóc hãy khóc đi em
Hãy khóc hãy khóc khóc đi em
Giòng nước mắt sẽ bay trong trời
Làm cơn mưa rớt trên chăn gối
Lời cỏ cây hát trên da người

Hãy khóc đi em cuối cuộc tình
Còn đâu những mặn nồng
Hãy khóc hãy khóc đi em có còn gì
Tình đã mất đường về
Hãy khóc hãy khóc đi em
Hãy khóc đi em.

96. Hãy nhìn lại

Trịnh Công Sơn, <=1972

1 - Hãy nhìn lại mười lăm năm em có buồn không

Hãy nhìn lại người dân quê đã mất ruộng đồng

Hãy nhìn lại mặt đất kia đau đớn cuồn phong

Hãy nhìn lại đàn chim non quên mất đường rừng

Đường quê hương xin em đừng quên lối

Lời ca dao trên môi là tiếng nói

Mẹ nuôi ta vui theo cùng khóc với

Bắc Nam Trung quê hương sẽ có ngày

Hãy chờ đợi một quê hương trên đất Việt thôi

Hãy chờ đợi đời phân chia sắp xóa hình hài

Hãy chờ đợi ngày dân ta lên tiếng mọi nơi

Hãy chờ đợi cò tương lai bay khắp lòng người.

2 - Hãy nhìn lại đời bao phen đã thoát cùm gông

Hãy nhìn lại người dân ta chiến đấu nhịp nhàng

Hãy nhìn lại từ Nam Quan cho đến Cà Mau

Hãy nhìn lại tình anh em vẫn cứ ngọt ngào

Đường anh em sao đi hoài không tới

Đường văn minh xương cao cùng với núi

Đường lương tâm mệnh mệnh hoài bóng tối Trái đau thương cho con mới ra đời

Hãy nhìn lại người anh em trên chiến trường xa

Hãy nhìn lại tìm đâu ra những nét mặt thù

Hãy nhìn lại được hay thua những thắng bại kia

Hãy nhìn lại mặt quê hương tan nát từng giờ.

97. Hãy nói giùm tôi

Trịnh Công Sơn, 1967

Hãy sống giùm tôi

Hãy nói giùm tôi

Hãy thở giùm tôi

Thịt da này dành cho thù hận

Cho bạo cường

Cho tham vọng của một lũ điên

Hãy sống giùm tôi

Hãy nói giùm tôi

Hãy thở giùm tôi

Quả tim này dành cho lửa hồng

Cho hòa bình

Cho con người còn chờ đấu tranh

Ai có nghe

Ai có (o ... o) nghe

Tiếng nói người Việt Nam

Chỉ mong hòa bình

Sau đêm tăm tối

Chờ mong một ngày

Tay ấm trong tay

Hãy sống giùm tôi

Hãy nói giùm tôi

Hãy thở giùm tôi

Đã lâu rồi làm sao chờ đợi

Sao còn ngồi

Sao im lìm ngủ hoài các anh

Hãy sống giùm tôi

Hãy nói giùm tôi

Hãy thở giùm tôi

Còn thấy gì ngoài bom lửa đạn

Anh chị này

Sao vui mừng làm người cúi xin.

98. Hãy yêu nhau đi

Trịnh Công Sơn, 1970

Hãy yêu nhau đi khi rừng thay lá

Hãy yêu nhau đi giòng nước đã trôi xa

Nước trôi qua tim rong đầy trí nhớ

Ngày mãi mong chờ ngày sẽ thiên thu

Hãy ru nhau trên những lời gió mới

Hãy yêu nhau cho gạch đá có tin vui

Hãy kêu tên nhau trên ghềnh dưới bãi

Dù mai nơi này người có xa người

Hãy yêu nhau đi quên ngày u tối

Dù vẫn biết mai đây xa lìa thế giới

Mặt đất đã cho ta những ngày vui tới

Hãy nhìn vào mặt người lần cuối trong đời

Hãy yêu nhau đi bên đời nguy khốn

Hãy yêu nhau đi bù đắp cho trăm năm

Hãy yêu nhau đi quên ngày quên tháng

Dù đêm súng đạn dù sáng mưa bom

Hãy trao cho nhau muôn ngày yêu dấu

Hãy trao cho nhau hạnh phúc lẫn thương đau Trái tim cho ta nơi về nương náu
Được quên rất nhiều ngày tháng tiêu điều

99. Hoa vàng mấy độ

Trịnh Công Sơn, 1981

1. Em đến bên đời hoa vàng một đoá

Một thoáng hương bay bên trời phố hạ

Nào có ai hay ta gặp tình cờ

Như là cơn gió em còn cứ mãi bay đi

Em đến bên đời hoa vàng rực rỡ

Nào dễ chóng phai trong lòng nỗi nhớ

Ngày tháng trôi qua cơn đau mịt mù

Xin cho bốn mùa đất trời lặng gió

Đường trần em đi hoa vàng mấy độ

Những đường cỏ lá từng giọt sương thu

Yêu em thật thà

2. Em đến nơi này bao điều chưa nói

Lặng lẽ chưa xa sao lòng quá vội

Một cõi bao la ta về ngậm ngùi

Em cười đâu đó trong lòng phố xá đông vui

Em đến nơi này vui buồn đi nhé

Đời sẽ trôi xuôi qua ghềnh qua suối

Một vết thương thôi riêng cho một người.

100. Hoa xuân ca

Trịnh Công Sơn, 1986

1. Cây sẽ cho lộc và cây sẽ cho hoa

Em cứ bay trong đời dịu dàng như cơn gió

Em cứ bay nhưng đừng bỏ lại tôi một mình

Ư ư ư...

Đời sẽ cho lộc và đời sẽ cho hoa

Em mượt xanh như ngọc mà tôi có đâu ngờ

2. Cây sẽ cho lộc và cây sẽ cho hoa

Em hãy yêu con người ngọt ngào đời vẫn thế

Em hãy dâng cho đời một nụ hoa tình cờ

Ư ư ư...

Đời sẽ cho lộc và đời sẽ cho hoa

Em suốt kia rất ngọt và tôi đứng hai bờ

3. Cây sẽ cho lộc và cây sẽ cho hoa

Xuân đến bên kia đời trời mở ra cánh én

Em đến bên tôi ngồi đời mở ra cuộc tình
Ư ư ư...

Đời sẽ cho lộc và đời sẽ cho hoa
Em lú lo bên đời dạy tôi biết xa gần.

101. Hòa bình là cơn áo

Trịnh Công Sơn, <=1972

Mỗi người là một ngọn giáo đâm vào mặt chiến tranh Mỗi người là một ngọn đuốc đốt cho
tan những nhà tù Hòa Bình Hòa Bình ôi câu nói

Ba mươi triệu người lập lại mãi trên môi

Hoà Bình Hòa Bình

Là mơ ước ba mươi triệu người

Hòa Bình Hòa Bình là xương máu

Bao nhiêu triệu người đã dựng lấy hôm nay

Mỗi người là một ngọn giáo đâm vào mặt chiến tranh Mỗi người là một ngọn đuốc đốt cho
tan những nhà tù Hòa Bình Hòa Bình ôi câu nói

Ba mươi triệu người lập lại mãi trên môi

Hoà Bình Hòa Bình

Là mơ ước ba mươi triệu người

Hòa Bình Hòa Bình là xương máu

Ba mươi triệu người đời cùng có hôm nay.

102. Hôm nay tôi nghe

Trịnh Công Sơn, <=1993

Hôm nay tôi nghe có con chim về gọi

Về giữa trời về hót giữa đời tôi

Hôm nay tôi nghe

Tôi cười như đứa bé

Mới lớn lên giữa đời sống kia

Tôi thấy màu xanh hát trong lời gió

Và thấy bình minh thấp trên ngọn lá

Tôi thấy ngày thật lạ

Xao xuyến từng nỗi nhớ

Cho nên tôi yêu trái tim không nặng nề

Những con tim bạn bè bao la

Tôi thấy chiều không nói lời lạnh lẽ

Và thấy hoàng hôn áo vàng rực rỡ

Đêm bước về thật nhẹ

Sương khoác mềm vai phố.

103. Huế Sài Gòn Hà Nội

Trịnh Công Sơn, <=1969

1 - Huế Sài Gòn Hà Nội

Quê hương ơi sao vẫn còn xa

Huế Sài Gòn Hà Nội

Bao nhiêu năm sao vẫn thờ ơ

Việt Nam ơi

Còn bao lâu những con người ngồi nhớ thương nhau Triệu chân em

Triệu chân anh

Hỡi ba miền vùng lên cách mạng

Đã đến lúc nổi tấm lòng chung

Tuổi thanh niên

Hãy đi bằng những bước tiền phong

Từ Trung Nam Bắc

Chờ mong nung đốt

Những bó đuốc réo vui tự do

Đường đi đến những nơi lao tù

Ngày mai sẽ xây trường hay họp chợ

Dân ta về cày bừa đủ áo cơm no

Bàn tay giúp nước

Bàn tay kiến thiết

Những dấu căm hờn xưa nhạt mờ

Nhà ta xây mái vườn ta thêm trái

Cho em ra đầu núi ca tình vui

Bắc Nam Trung ơi đoàn kết một miền

Phá biên thuỳ mở rộng đường thêm

Dựng nước bình yên

2 - Huế Sài Gòn Hà Nội

Hai mươi năm tiếng khóc lầm than

Huế Sài Gòn Hà Nội

Trong ta đau trái tim Việt Nam

Đạn bom ơi

Lòng tham ơi khí giới nào diệt nổi dân ta

Việt Nam ơi

Bừng cơn mơ cho mắt nhìn sạch tan căm thù Hãy xoá hết dấu tích buồn xưa

Ngày mai đây những con đường Nam Bắc nở hoa Bàn tay thân ái

Lòng không biên giới

Anh em ơi lắng nghe tình nhau

Ngày vui lớn sẽ qua trăm cầu

Mẹ dâng miếng cau rồi dâng ngọn trầu

Cho hai miền trùng phùng lòng thấy nao nao Ngày Nam đêm Bắc

Tình chan trong mắt

Sẽ thấy trăm bình minh ngọt ngào

Ngựa bay theo gió lòng reo muôn vó

Cho dân ta bùng lớn trong tự do

Bắc Nam Trung ời tình nghĩa mặn nồng

Bước ra ngoài một lần diệt vong

Dựng mái nhà chung.

104.Huyền thoại mẹ

Trịnh Công Sơn, 1985^(*)

Đêm chong đèn ngồi nhớ lại
Từng câu chuyện ngày xưa
Mẹ về đứng dưới mưa
Che đàn con nằm ngủ
Canh từng bước chân thù
Mẹ ngồi dưới cơn mưa

Mẹ lội qua con suối
Dưới mưa bom không ngại
Mẹ nhẹ nhàng đưa lối
Tiễn con qua núi đồi
Mẹ chìm trong đêm tối
Gió mưa tóc che lối con đi

Đêm chong đèn ngồi nhớ lại
Từng câu chuyện ngày xưa
Mẹ về đứng dưới mưa
Che từng căn nhà nhỏ
Xoá sạch vết con về
Mẹ ngồi dưới cơn mưa

Mẹ là gió uốn quanh
Trên đời con thầm lặng
Trong câu hát thanh bình
Mẹ làm gió mong manh

Mẹ là nước chứa chan
Trôi dùm con phiền muộn
Cho đời mãi trong lành
Mẹ chìm dưới gian nan.

(*) Thanh Quỳnh thuật lại một đêm giao lưu văn nghệ ở Nhà văn hoá thanh niên: "... Ca khúc gần đây nhất là Huyền thoại mẹ được nhiều người yêu thích 4 năm qua do chính tác giả trình bày vang lên với tiếng đàn thùng dùi dặt..." (Báo Phụ Nữ Tp. Hồ Chí Minh, 05/05/1990); như vậy bài này được Trịnh Công Sơn công bố khoảng 1985-1986.

105. Khăn quàng thắp sáng bình minh

Trịnh Công Sơn, <=1991

1. Kia có con chim non

Chim chơi ở sân trường
Ồ chú chim xinh đẹp hót
Chào mừng xuân

Kìa các em thơ ngây
Như giấc mộng giữa đời
Lòng biết ơn bao điều

Cô thầy đã dạy

Học cho ngoan

Lớn cho nhanh

Bay vào đời xây dựng

Rèn đôi tay

Chắc đôi chân

Lao động là vinh quang

2. Kìa các em xinh xinh

Chân bước vội đến trường

Từng chiếc khăn em quàng

Thắp đỏ bình minh

Từng cánh tay măng non

Đang xây ngày mai hồng

Đoàn thiếu nhi em là

Hy vọng Việt Nam.

106. Khói trời mênh mông

Trịnh Công Sơn, <=1972

Ta về nơi đây phố xưa dấu đạn

Con đường bên sông cỏ lá buồn tênh

Ta về đây nơi tháng năm quá rộng

Đường xưa em lại thấp thoáng bàn chân

Ta về nơi đây thoáng nghe gió lạnh

Hết mùa Thu sang đã đến ngày Đông

Những hàng cây xanh đón em áo lộng

Bây giờ ta nhìn khói trời mênh mông

Trời còn in dấu chim xa nguồn

Đời còn bay những cơn mưa phùn

Còn gì đâu những môi xưa hồng

Vùng tuổi xanh thoáng bay như gió

Ngày rồi qua tháng năm đâu ngờ

Tên em là vết thương khô

Ta đã về nơi đây bỗng im tiếng động

Đã về trên sông những cánh bèo xanh

Có còn trong em những đêm gió lộng

Ngồi bên hiên nhìn bến nước đầy dâng

Có còn trong em những cây nấn hồng

Những cầu qua sông những chút tình duyên Gió trời lên dênh nhớ con phố hèn

Ta nhìn ta về giữa trời hư không.

107. Lại gần với nhau

Trịnh Công Sơn, 1965

1 - Lại gần, gần lại với nhau

Ngồi gần nhau hơn

Ngồi kề bên nhau

Đừng bỏ tôi đi

Hai mươi năm rồi

Còn gì cho anh

Còn gì cho tôi

Còn gì cho em

Không còn gì

Không còn gì

Còn lại chiến tranh

Đêm Sông Hương nhưng nhớ

Ngày Cửu Long mơ

Mơ thấy gì

Mơ một ngày Hồng Hà góp Hội Trưng Dương Đây quê hương trông ngóng

Và mẹ chờ mong

Mong những gì

Mong tìm lại một ngày giấc ngủ bình yên

Lại gần gần lại với nhau

Ngồi gần nhau hơn

Ngồi kề bên nhau

Từng hàng thương đau

Trên cây u sầu

Hạt rụng cho anh

Để lại cho em

Từ ngày mang tên

Sao còn buồn

Sao thù hằn

Tủi hờn đất đen

2 - Gọi thầm, gọi thầm với nhau

Gọi bằng tên anh

Gọi bằng tên em

Mặt trời quê hương

Soi chung da mình

Lại gần đi anh

Lại gần đi em

Lại gần nhau thêm

Không còn gì

Không còn gì

Còn lại trái tim

Hai mươi năm chinh chiến
Mẹ ngủ không yên
Quanh chúng mình
Ôi từng ngày tuổi này máu lạnh trong xương
Hai mươi năm tôi lớn
Thù hận vai mang
Chưa có lần
Chưa một lần tìm được giấc ngủ bình yên

Gọi thầm gọi thầm với nhau
Gọi thầm tên anh
Gọi thầm tên em
Thù hận xin quên
Đây quê hương mình
Còn gì đâu anh
Còn gì đâu em
Tuổi nhỏ cô đơn
Thôi đừng buồn
Thôi đừng buồn
Tủi lòng núi sông.

108. Lặng lẽ nơi này
Trịnh Công Sơn, 1987^(*)
Tình yêu mật ngọt
Mật ngọt trên môi
Tình yêu mật đắng
Mật đắng trong đời
Tình yêu như biển
Biển rộng hai vai
Biển rộng hai vai
Tình yêu như biển
Biển hẹp tay người
Biển hẹp tay người lạc lối
Em đi về nơi ấy
Nơi đâu nơi đâu
Sông cạn đá mòn
Trăng treo đầu con sóng
Tan theo tan theo
Chút tình xa vắng
Làm sao ru được tình vơi

À... ời nỗi đau này người

Tình yêu vô tội

Để lại cho ai

Buồn như giọt máu

Lặng lẽ nơi này

Trời cao đất rộng

Một mình tôi đi

Một mình tôi đi

Đời như vô tận

Một mình tôi về

Một mình tôi về với tôi.

(*) Bài hát trong phim Tình xa.

109. Lời buồn thánh

Trịnh Công Sơn, 1959

Chiều chúa nhật buồn

Nằm trong căn gác đầu hiu

Ôi tiếng hát xanh xao của một buổi chiều

Trời mưa trời mưa không dứt

Ô hay mình vẫn cô liêu

Chiều chúa nhật buồn

Nằm trong căn gác đầu hiu

Nghe tiếng hát xanh xao của một buổi chiều Bạn bè rời xa chẵn chiều

Bơ vơ còn đến bao giờ

Chiều chúa nhật buồn

Nằm trong căn gác đầu hiu

Tôi xin nắm ngón tay em thiên thần

Trên vùng ăn năn

Qua cơn hờn dỗi

Tôi xin nắm ngón tay em đưa vào cô đơn

Chiều chúa nhật buồn

Lặng nghe gió đi về

Chiều chúa nhật buồn

Lặng nghe gió đi về

Chiều ... chiều ...

110. Lời của dòng sông

Trịnh Công Sơn, 1964

Người tìm đến với bước chân âm thầm mùa Hạ
Tùng cơn mưa trút lá và dòng sông cuốn đi
Tay hư vô đốt nến chiều chơi vơi lên cao
Rồi dòng sông cũng mang theo

Tên người vào huyền thoại
Tay hư vô che dấu chiều qua truông mây sâu
Rồi tình yêu cũng qua mau chia người một bãi sầu

Người tìm về dòng sông
Người tìm về dòng sông

Hỏi thăm về đời mình
Hoang vu dòng nước lũ
Người tìm về biển xanh
Người tìm về biển xanh
Nói thăm về đời mình
Ăn năn dấu rêu phong

Người về nhớ vết tích xưa sa mù ngàn trùng

Dòng sông đêm thấp nển mặt trời quên dấu chim Ôi hư vô phong kín tuổi thơ ngây mong
manh Rồi dòng sông cũng miên man

Đưa người về mộ phần
Chân qua đây sương khói

Đường hư vô trên tay
Rồi tình yêu cũng xa khơi
Phiên sầu là tháng ngày.

111. Lời mẹ ru

Trịnh Công Sơn, 1964

Lời mẹ ru con đến những khu vườn

Ru con trưa nắng (í. i... a)

Trong mộng cười ngon

Ru mộng con thơ

Lời mẹ ru con nghe ra nỗi niềm

Ru con nghiêng nghiêng nằm

Con ngủ giấc tròn

Cho mẹ ngồi trông

Thuở mẹ ru

Mẹ ru con ngủ

Con ngủ trên mây

Con ngủ trên mây

Tiếng khóc ban đầu

Ban đầu còn đau

Còn đau còn đau

Lời mẹ ru đêm vắng ngón tay hồng

Ru con khôn lớn (í.. i... a)
Con rồng Rồng Tiên
Con ngủ cho yên
 Một đời ru con
 Nên mắt ưu phiền
 Đôi khi cũng ưu phiền
Con ngủ giấc hiền
Mưa nhỏ ngoài đêm
 Lời mẹ ru như tiếng hát trên trời
Ru con ru mãi (í.. i... a)
 Nên người mẹ vui
Ru bạc tóc thôi
Đời mẹ ru con
 Mây kia cũng buồn
 Nên mây xa đường trần
Con ngủ giấc hồng
Cho mẹ tròn lưng
 Thuở mẹ ru
 Mẹ ru con ngủ
 Con ngủ trên mây
Con ngủ trên mây
Tiếng khóc ban đầu
Ban đầu còn đau
Còn đau còn đau
 Rồi một mai con đã lớn khôn rồi
Con thôi thơ ấu (..... a)
 Mẹ rời thật mau
 Mẹ rời chiêm bao
 Đời mẹ ru con
 Bao lâu mỗi mòn
 Nên lâu cũng mỗi mòn
Bây giờ mẹ nằm
 Lá đổ ngoài sân
 Lá đổ ngoài sân
Lá đổ ngoài sân
Để ru mẹ ngủ.

112. Lời ở phố về

Trịnh Công Sơn, <=1972

1. Đêm xưa ra phố với người

Giờ đây xuống phố với ngày vô vi

Đêm xưa trong phút môi thề

Lòng ta đã có bốn bề hoang mang

Một ngày hiu hắt con đường

Một ngày bước nhỏ nhẹ nhàn ra đi

Theo chân cơn gió ta về

Rời xa con phố với giờ nguy nan

Đêm trong thân xác vô cùng

Lời hân hoan đã héo mòn trong tim

Từng ngày xương máu chưa quên

Tuổi vừa khôn lớn bước lên chiến trường

2. Hôm nay ra phố với người

Chật trong phố xá những lời phân ưu

Vây quanh bốn phía kinh cầu

Lòng ta như đã nát nhàu đam mê

Bụi hồng theo lấm chân về

Nhịp nhàn gót nhỏ nặng nề riêng ta

Quanh đây những bóng căm thù

Cầm tay nhau thấy náo nề trong da

Bên kia sông nước vỗ bờ

Hồng nhan em có bao giờ băng khuâng

Nụ cười trong gió mong manh

Một trời riêng đó bước chân ta về.

113. Lời ru đêm

Trịnh Công Sơn, <=1972

1. Đêm mẹ ngồi cầu kinh

Tường trắng im lìm

Đêm con nằm không ngủ

Nghe mỗi mồn thêm

Ngày tháng ưu phiền

Tóc mẹ trắng như bông

Đêm chờ bom rung từng liếp cửa

Đêm mẹ ngồi gần ngơ

Tựa gối mong gì

Đôi khi lời ru nhỏ

An ủi ngày qua

Ngày tháng bây giờ

Bao người đã ra đi không về

Đêm đêm là tiếng nổ

Lời ru đã đen vành môi
Ru hoài ru đời
Ru con được yên vui
Con nơi chiến trường
Ru bom đạn trong thân
Lời ru tiễn con mình đi
Ru hoài ru đời
Ru vô vọng trên nôi
Ru thân con lạnh
Ru oán thù chưa nguôi
2. Đêm mẹ ngồi cầu kinh
Thành phố không đèn
Đêm trắng về rất lạnh
Gió động vườn lan
Từng mái gia đình
Nay chỉ thấy khăn tang đi về
Đêm đêm là lo sợ

Đêm mẹ ngồi nhìn ra
Lòng héo khô từ
Bao nhiêu lần mai nở
Chó sủa vườn khuya
Từ những mái nhà
Bây giờ khác xưa kia không ngờ
Xây lên rồi nát đổ
Về trên những con đường đi
Mỗi ngày mắt nhìn
Nối tiếp đoàn xe tang
Theo sau âm thầm
Có tiếng mẹ kêu con

Lời ru héo hon nhiều khi
Giữa thời hoang tàn
Thấy những mẹ long đong
Theo chân con mình
Đến những đời xa xăm.

114. Lời thiên thu gọi
Trịnh Công Sơn, <=1972
Về trong phố xưa tôi nằm
Có lần nghe tiếng ru bên vườn
Chợt như xác thân không còn
Và cạnh tôi là đồng vắng

Về trên phố cao nguyên ngời
Tiếng gà trưa gáy khan bên đồi
Chợt như phố kia không người
Còn lại tôi bước hoài

Lòng ta có khi tựa như vắng ai
Nhiều khi đã vui cười
Nhiều khi đứng riêng ngoài
Nhiều đêm muốn đi về con phố xa
Nhiều đêm muốn quay về ngôi yên dưới mái nhà Giòng sông trước kia tôi về
Bỗng giờ đây đã khô không ngờ
Lòng tôi có khi mơ hồ
Tưởng mình đang là cơn gió

Về chân núi thăm nấm mồ
Giữa đường trưa có tôi bơ phờ
Chợt tôi thấy thiên thu là
Một đường không bến bờ.

115. Mẹ đi vắng

Trịnh Công Sơn, 1982^(*)

Mẹ đi vắng, mẹ đi vắng
Con sang chơi nhà bạn, í a
Con cầm cây đàn con hát
Con cầm cây đàn con hát
Hát cho mẹ về với con
Hát cho mẹ về với con.

^(*) Theo Thế Bảo (Trịnh Công Sơn, Người hát rong qua nhiều thế hệ, tr. 205-07), “...Anh phổ bài thơ cho đứa cháu bốn tuổi, bài Mẹ đi vắng của Nguyễn Quang Dũng (1982)”. Có lẽ "đứa cháu bốn tuổi" đó chính là Nguyễn Quang Dũng, con của Nguyễn Quang Sáng, sinh năm 1978. Năm 1994, lúc còn học lớp 11, Nguyễn Quang Dũng đã phát hành băng K7 Tôi thả ước mơ gồm 10 bài do chính anh sáng tác và do các ca sĩ nổi tiếng trình diễn (Hồng Nhung, Cẩm Vân, Lệ Thu, Bảo Phúc, Lệ Hằng).

116. Mênh mông Đồng Tháp

Trịnh Công Sơn, <=1986

1. Mùa nước năm xưa em đang là du kích
Trên cánh đồng nước nổi xuống lướt dưới bom rơi

Mùa nước năm nay em trên đồng lúa nổi
Trên chiếc xuồng trĩu hạt giòng hò lướt trong mây

Tiếng ru con ầu ơ hò ơ ơ hò
Những đường sông lạch gần xa

Ghe xuồng như chiếc thoi đưa

Mùa nước mênh mông không thấy bờ thấy bến
Những cánh cò cánh nhạn đùa mặt nước lung linh

Màu tím bâng khuâng bên hoa vàng dổi nhỏ
Riêng em là hoa của Đồng Tháp sen hồng.

2. Trời nước bao la em như là chim én
Em trên xuồng qua rạch rồi lại nổi qua sông
Về giữa đêm khuya trăng bên trời trắng lạnh
Con chim gọi nước ròng rồi nước lớn mênh mông

Gió ru bên bờ kinh hò ơ ơ hò

Gió mùa đất lại càng khô

Sen hồng Đồng Tháp bay xa

Mùa gió thênh thang đi qua vườn cây trái

Trong khung trời gió lộng đàn tu hú kêu vang

Trời đất thơm tho hương hoa trầm hoa dại

Đêm nghe bầy gió về lật lá bên vườn.

117. Môi hồng đào

Trịnh Công Sơn, 1973-74^(*)

Một cuộc tình nhỏ bé

Bên đôi môi hồng đào

Đường đời xa lắm nhé

Em không nhớ tôi sao

Hãy về mau

Hãy về mau

Tuổi mười sáu môi hôn lần đầu

Dù ngày mưa hay nắng

Bông hoa vẫn là người

Một đàn chim rất trắng

Trong sân đứng xinh tươi

Em là ai

Em là ai

Tôi tìm hạt bụi bay trong cuộc đời

Một lần tôi đứng ngắm xôn xao rất nhiều lời

Một loài chim mới đến

Vui như nắng ban mai
Hãy về đây
Hãy về đây

Tôi cần nhìn lại nắng trong nụ cười
Một lần em đã đến hân hoan ôi cuộc đời
Nụ tâm xuân hãy ấm
Đông sang khoác vai tôi
Những ngày vui
Những ngày vui
Tuổi mười sáu xanh cho mọi người

(*) Trịnh Công Sơn cho biết ông sáng tác bài Mối hồng đào khi một lần đi ngang trường Đồng Khánh, nhìn thấy hàng ngàn nữ sinh mặc áo trắng như đàn chim ríu rít trong sân trường, ông nghĩ đến tuổi 16, tuổi hạnh phúc của con người. Theo Trịnh Công Sơn, đây là một bài khó hát, phổ biến lâu rồi nhưng ít ai hát. Ca sĩ Trịnh Vĩnh Trinh là người thể hiện thành công bài này nhất.

118. Mỗi ngày tôi chọn một niềm vui
Trịnh Công Sơn, 1977

1. Mỗi ngày tôi chọn một niềm vui
Chọn những bông hoa và những nụ cười
Tôi nhặt gió trời mời em giữ lấy
Để mắt em cười tựa lá bay

Điệp khúc:
Và như thế tôi sống vui từng ngày
Và như thế tôi đến trong cuộc đời
Đã yêu cuộc đời này bằng trái tim của tôi

2. Mỗi ngày tôi chọn đường mình đi
Đường đến anh em đường đến bạn bè
Tôi đợi em về bàn chân quen quá
Thảm lá me vàng lại bước qua

3. Mỗi ngày tôi chọn một niềm vui
Cùng với anh em tìm đến mọi người
Tôi chọn nơi này cùng nhau ca hát
Để thấy tiếng cười rộn rã bay

4. Mỗi ngày tôi chọn một lần thôi
Chọn tiếng ru con nhẹ bước vào đời
Tôi chọn nắng đầy chọn cơn mưa tới

Để lúa reo mừng tựa vẫy tay

5. Mỗi ngày tôi chọn ngồi thật yên

Nhìn rõ quê hương ngồi nghĩ lại mình

Tôi chợt biết rằng vì sao tôi sống

Vì đất nước cần một trái tim.

119. Một buổi sáng mùa xuân

Trịnh Công Sơn, 1969

Một buổi sáng mùa xuân

Một đứa bé ra đồng

Đạp trái mìn nổ chậm

Xác không còn đôi chân

Một buổi sáng mùa xuân

Ngực đứa bé tan tành

Ngàn hoa đồng cỏ nội

Cúi xuống nhìn con tim

Em thơ ơi chiều nay trường học lại

Trong sân chơi bạn và thầy im lờì

Bài học về yêu thương trên giấy mới

Sao hôm nay nét mực đã phai

Một buổi sáng mùa xuân

Một đứa bé yên nằm

Bàn tay cầm cỏ dại

Có hoa vàng mong manh

Một buổi sáng mùa xuân

Một đứa bé im lìm

Bờ môi dường thẳm hỏi

Có thiên đường hay không.

120. Một côi đi về

Trịnh Công Sơn, 1974

1. Bao nhiêu năm rồi còn mãi ra đi

Đi đâu loanh quanh cho đời mỗi mệ

Trên hai vai ta đôi vầng nhật nguyệt

Rọi suốt trăm năm một côi đi về

Lời nào của cây lời nào cỏ lạ

Một chiều ngồi say một đời thật nhẹ ngày qua Vừa tàn mùa xuân rồi tàn mùa hạ

Một ngày đầu thu nghe chân ngựa về chốn xa

Mây che trên đầu và nắng trên vai

Đôi chân ta đi sông còn ở lại

Con tình yêu thương vô tình chợt gọi

Lại thấy trong ta hiện bóng con người

2. Nghe mưa nơi này lại nhớ mưa xa

Mưa bay trong ta bay từng hạt nhỏ

Trăm năm vô biên chưa từng hội ngộ

Chẳng biết nơi nao là chốn quê nhà

Đường chạy vòng quanh một vòng tiêu tụy

Một bờ cỏ non một bờ mộng mị ngày xưa

Từng lời tà dương là lời mộ địa

Từng lời bể sông nghe ra từ độ tuổi khe

Trong khi ta về lại nhớ ta đi

Đi lên non cao đi về biển rộng

Đôi tay nhân gian chưa từng độ lượng

Ngọn gió hoang vu thổi suốt xuân thì

Hôm nay ta say ôm đời ngủ muộn

Để sớm mai đây lại tiếc xuân thì.

121. Một lần thoáng có

Trịnh Công Sơn, <=1972

1. Một lần bóng núi in bên sông dài

Một lần thấy bóng tôi

Một ngày có đoá hoa lan trong vườn

Một ngày thấy dáng em

Một chiều bỗng thấy hoa lan úa tàn

Vườn chiều vừa mất dáng em

Một chiều núi bỗng mang thân cánh đồng

Thì cùng giòng nước khóc giùm

Một lần thấy bóng em qua em nơi này

Một lần với bóng tôi

Một ngày đã có em xa nơi này

Một ngày với vắng tôi

2. Một chiều có bóng chim âu bay về

Cùng giòng nước đã đi

Một lần có bóng chim quyên bên nhà

Cùng lời hát đã xa

Một ngày tiếng nói lo âu ra đời

Nụ cười vội cất cánh bay

Một đời với những đua chen lâu dài

Người người còn tiếp nối người

Một lời nói với bông hoa trên đời

Một lời nói đã phai

Một điều giấu kín trong tim con người

Là điều dấu kín thôi.

122. Một ngày như mọi ngày

Trịnh Công Sơn, 1969

Một ngày như mọi ngày

Em trả lại đời tôi

Một ngày như mọi ngày

Ta nhận lời tình cuối

Một ngày như mọi ngày

Đời nhẹ như mây khói

Một ngày như mọi ngày

Mang nặng hồn tả tơi

Một ngày như mọi ngày

Nhớ mặt trời đầu môi

Một ngày như mọi ngày

Đau nặng từng lời nói

Một ngày như mọi ngày

Từng mạch đời trần trối

Một ngày như mọi ngày

Đi về một mình tôi

Những sông trôi âm thầm

Đám rong rêu xếp hàng

Những mặt đường nằm cam

Những mặt người buồn tênh

Sóng đông đưa linh hồn

Có mưa quanh chỗ nằm

Mãi một đời về không

Trong chập chùng thác nguồn

Một ngày như mọi ngày

Đi về một mình tôi

Một ngày như mọi ngày

Quanh đời mình chợt tối

Một ngày như mọi ngày

Giọng buồn lên tiếp nối

Một ngày như mọi ngày

Xe ngựa về ngủ say

Một ngày như mọi ngày

Em trả lại đời tôi

Một ngày như mọi ngày

Xếp vòng tay oan trái

Một ngày như mọi ngày
Từng chiều lên hấp hối
Một ngày như mọi ngày
Bóng đổ một mình tôi.

123. Một ngày vinh quang một ngày tuyệt vọng

Trịnh Công Sơn, <=1972

1. Một ngày vinh quang một ngày tuyệt vọng

Người người đi lên ngậm ngùi giăng giăng
Một đời vinh quang một đời tuyệt vọng
Chủ nghĩa mông lung là mối thù hằn

Ngày ngày tôi nhìn mặt mày anh em
Mặt mừng như đêm như sao bạc mệnh
Ngày ngày tôi nhìn từng đàn con ngoan
Về lại quê hương gió gươm lạnh lòng

Một ngày vinh quang một ngày tuyệt vọng
Dành từng con sông làm niềm hân hoan
Một ngày vinh quang một ngày tuyệt vọng
Thành phố quê hương còn những gạch hồng

2. Một ngày vinh quang một ngày tuyệt vọng

Mẹ nằm ôm con dọc đường tang thương
Một ngày vinh quang một ngày tuyệt vọng
Từng xác sơ sinh còn nổi bàng hoàng

Ngày ngày tôi nhìn mặt mày anh em
Mặt mừng như đêm như sao bạc mệnh

Ngày ngày tôi nhìn từng đàn con ngoan
Về lại quê hương gió gươm lạnh lòng
Một ngày vinh quang một ngày tuyệt vọng
Rộn ràng khao quân chập chùng âm binh
Một ngày vinh quang một đời tuyệt vọng
Một xác anh em là chiến lợi phẩm.

124. Mùa áo quan

Trịnh Công Sơn, <=1972^(*)

Trong gió bay đi tôi nghe từng giọng người

Người trong phố cũ hôm nay có còn ai

Trên những thành xưa còn mắc từng tiếng cười Từng giờ hiu hắt phố đứng xuôi bờ vai

Trong gió bay đi tôi nghe mùa hạ về

Mùa thu chưa đến tôi nghe mùa hạ đi

Ôi những mùa mưa mùa nắng mùa rất lạ
Mùa này tôi thấy bao nhiêu áo quan về

Ngày tựa chiêm bao đêm khuya mộng mị
Đường mòn buốt dấu hăng vạn chân đi
Mẹ già con thơ giọng người kêu la
Bờ cỏ ngu ngơ đêm khuya giật mình
Trời nồng khói súng đường mìn lô nhô
Đoàn người đi xa qua xương thịt đỏ
Ruộng vườn nhớ quá bao nhiêu cửa nhà

Trôi dưới chân tôi qua đi từng cụm chiều
Chiều lên hay xuống nghe ra vẫn đều hiu
Ôi phố phường tôi chiều thăm tựa máu đào
Giờ này phố vắng chắc phố đứng nhìn nhau

Trôi dưới chân tôi qua đi từng cọng đời
Đời hay chiếc lá bay đi không buồn rơi
Khi nhớ nguồn xưa thì lá về với cội
Đời còn đây đó lênh đênh những bóng người.

(*) Dưới tựa **Mùa áo quan**, Trịnh Công Sơn có ghi thêm: Tặng những thành phố Việt Nam có một lần không còn bóng dáng con người.

125. Mùa hè đến

Trịnh Công Sơn, <=1991

1. Mùa hè đến những cơn mưa vội vàng qua Phượng tươi thắm nhớ đến môi hồng mùa hạ
Có đầy trong lá và trong gió

Bầy ve hát xôn xao phố nhà

2. Mùa hè đến nhớ nhau qua dòng mực xanh

Tờ lưu bút ấm êm bao nhiêu kỷ niệm

Mái trường im đứng tạm xa vắng

Chào nắng trên hoa phượng đầy sân

Hẹn nhau nhé những trưa hè

Đến thăm nhiều vườn cây trái xa

Nhìn ruộng lúa thăm sông hồ

Sẽ yêu từng vùng quê thiết tha

3. Mùa hè đến lá xanh bên đường gọi mưa

Chờ khi nắng chúng em phơi nâu hồng

Vũng Tàu đẹp quá màu xanh thắm

Về tắm vui trong lòng biển xanh.

126. Mùa phục hồi

Trịnh Công Sơn, <=1973^(*)

Xin cho lá mùa xuân xanh trên rừng hoạn nạn
Xin cho những bàn chân hãy nổi trên tạt nguyên
Xin cho mặt đường lặng lẽ đêm đêm
Xin cho bầu trời rộn tiếng chim muông
Và còn bao cánh đồng đang chờ lúa mới lên thơm

Xin thêm những bàn tay dưới đôi vai nhiều người Xin chút nắng về soi trên mắt không còn
ngày Xin vui cùng màu gạch ngói tươi

Quê hương hẹn hò chuyện cất xây

Và xin những sớm mai đàn em thơ đứng cười Tương lai một ngày thật mới

Xin nối những mùa xuân xanh cho lòng tuyệt vọng Xin cây trái mọc ngon cho chức dân nhục
nhân Xin cho trường học mở lớp đêm đêm

Xin cho ngục tù thành những công viên

Và xin cho đứng gần một đời sống không mang thù hận.

^(*) Bài này còn có tên khác là Xuân nguyện.

127. Mưa hồng

Trịnh Công Sơn, <=1964

Trời ươm nắng cho mây hồng
Mây qua mau em nghiêng sầu
Còn mưa xuống như hôm nào
Em đến thăm mây âm thầm mang gió lên
Người ngồi đó trông mưa nguồn
Ôi yêu thương nghe đã buồn
Ngoài kia lá như vẫn xanh
Ngoài sông vắng nước dâng lên hồn muôn trùng
Này em đã khóc chiều mưa đỉnh cao
Còn gì nữa đâu sương mù đã lâu
Em đi về cầu mưa ướt áo
Đường phượng bay mù không lối vào
Hàng cây lá xanh gần với nhau
Người ngồi xuống mây ngang đầu
Mong em qua bao nhiêu chiều
Vòng tay đã xanh xao nhiều
Ôi tháng năm gót chân mòn trên phiếm du

Người ngồi xuống xin mưa đầy
Trên hai tay cơn đau dài
Người nằm xuống nghe tiếng ru
Cuộc đời đó có bao lâu mà hững hờ.

128. Mưa mùa hạ

Trịnh Công Sơn, <=1990

1. Mưa mùa mưa Sài Gòn mưa

Mưa sáng mưa trưa mưa chiều và mưa đêm Mưa đêm từng giọt bước ai trên đường Mưa
mai từng sợi tóc mây mây hồng
Cơn mưa mùa hạ nồng nàn

Em đi tà áo phiêu bồng trời cao

Em sang từ nắng thừa nào

Hôm nay xin tặng mưa đầu mùa mưa

2. Mưa mùa mưa Sài Gòn mưa

Mưa phố vai mưa mềm bàn tay em

Đôi tay mùa hạ phố mưa tôi tìm

Lênh đênh từng ngọn gió bay xa gần

Cơn mưa là nắng vô thường

3. Mưa mùa mưa Sài Gòn mưa

Em đứng bên hiên nhà chờ mưa qua

Mưa xa mờ mặt áo em phai nhoà

Không gian còn lại chút hương nhân từ

Mưa như từng giọt rượu hờ

Đêm trong thành phố ai chờ chờ ai

Mưa thừa tựa áo lụa trời

Ôm quanh da thịt chân người người qua

4. Mưa mùa mưa Sài Gòn mưa

Nghe tiếng mưa trên đàn bàn tay em

Mưa nghe từ độ trái tim em buồn

Xa xăm đường lạ tiếng mưa mưa chìm.

129. Mừng sinh nhật

Trịnh Công Sơn, năm?

Mừng em sinh nhật thứ bao nhiêu

Bao nhiêu sinh nhật cũng không nhiều

Này anh em chị hãy vui theo

Bao nhiêu sinh nhật cũng chia đều.

130. Muôn trùng biển ời

Trịnh Công Sơn, 1996^(*)

Biển ơi

Có người im lặng có người vui đùa

Là tại sao là tại sao

Có người im lặng có người vui đùa giữa cuộc vui

Biển ơi

Gió mùa đang về mang nặng câu thề

Sóng đùa suốt mùa

Sóng đùa biển khơi à.. à.. ơi em đùa đùa chơi à.. ơi Bờ xa có người im lặng

Biển ơi

Có tình vui đùa có tình ơ hờ là tại sao

Là tại sao có tình ân cần

Có tình không tình giữa vực sâu

Biển ơi

Cát mòn thân rồi gió mòn thân rồi

Gió mòn cát mòn

Biển ơi

Có người im lặng

Biển ơi

Có người muôn trùng

Biển ơi

Có người im lặng

Biển ơi

Có người muôn trùng

Biển ơi

Có người vui đùa

Biển ơi

Có người xa vắng.

(*) Trong bản Muôn trùng biển ơi do Trịnh Công Sơn chép tay mà Frank Gerke/Trịnh Công Long còn cất giữ, tác giả có đề “Viết tặng Huyền, Mũi Né Phan Thiết, 1996 tháng 5”. Còn Bửu Ý thì cho bản này ra đời năm 2000; có lẽ ông nhầm với bản Biển nghìn thu ở lại?

131. Nắng thủy tinh

Trịnh Công Sơn, 1963

Màu nắng hay là màu mắt em

Mùa thu mưa bay cho tay mềm

Chiều nghiêng nghiêng bóng nắng qua thềm Rồi có hôm nào mây bay lên

Lùa nắng cho buồn vào tóc em

Bàn tay xanh xao đón ưu phiền

Ngày xưa sao lá thu không vàng
Và nắng chưa vào trong mắt em
Em qua công viên bước chân âm thầm
Ngoài kia gió mây về ngàn
Cỏ cây chột lên màu nắng
Em qua công viên mắt em ngây tròn
Lung linh nắng thủy tinh vàng
Chợt hồn buồn dâng menh mang

Chiều đã đi vào vườn mắt em
Mùa thu qua tay đã bao lần
Ngàn cây thấp nển lên hai hàng
Để nắng đi vào trong mắt em
(Màu nắng bây giờ trong mắt em).

132. Này em có nhớ

Trịnh Công Sơn, <=1972

Chúa đã bỏ loài người
Phật đã bỏ loài người
Này em xin cứ phụ người
Này em xin cứ phụ tôi
Đời sống quanh đây có vạn lời mời
Đời sống quanh đây tiếng người mừng gọi em vào Đời đã quen với những kiếp xa nhau
Chúa đã bỏ loài người
Phật đã bỏ loài người
Này em xin cứu một người
Này em hãy đến tìm tôi
Vì những con sông đã cạn nguồn rồi
Vì gió đêm nay hát lời tù tội quanh đời
Về cùng tôi đứng bên âu lo này
Chúa đã bỏ loài người
Phật đã bỏ loài người
Này em có nhớ cuộc đời
Này em có biết loài người
Này em có nhớ gì tôi.

133. Ngậm ngùi riêng ta

Trịnh Công Sơn, <>1973

Tôi như người ngây dại
Giữa đám đông bạn bè
Quanh đây là tiếng cười
Lòng sao không vui với

Tôi như người xa lạ
Giữa chốn xưa quê nhà
Bao la trời đất này
Ngậm ngùi có riêng ta
Từng ngày nhìn nắng úa ngoài hiên
Một ngày buồn tênh đời giấu mặt
Thu lại góc mình một bóng tối
Vòm trời chiều có những dòng mây
Một đời ngoài hiên vùng khô quạnh
Chợt sớm mai nào thấy băng khuâng.

Tôi như người ngây dại,
Nên có khi buồn vì
Tay chia nhiều nhánh sầu
Làm sao chân đi hết
(Nên) (tôi) xin làm tiếng cười
Trên những bờ môi hồng
Xin thêm hương phấn nồng
Để lòng găng vui theo.

134. Ngẫu nhiên
Trịnh Công Sơn, 1972

Không có đâu em này
Không có cái chết đầu tiên
Và có đâu bao giờ
Đâu có cái chết sau cùng
Tự mình biết riêng mình
Và ta biết riêng ta
Hòn đá lăn bên đồi
Hòn đá rớt xuống cành mai
Rụng cánh hoa mai gầy
Chim chóc hót tiếng qua đời
Người ôm lấy muôn loài
Nằm trong tiếng bi ai
Mệt quá thân ta này
Tìm đến chiếc ghế nghỉ ngơi
Mệt quá thân ta này
Nằm xuống với đất muôn đời
Kìa còn biết bao người
Dù dặt tới quanh đây.

135. Ngày dài trên quê hương

Trịnh Công Sơn, <=1967

1. Một người già trong công viên

Một người điên trong thành phố

Một người nằm không hơi thở

Một người ngồi nghe bom nổ

Một người ngồi hai mươi năm

Nhìn hoả châu đêm rực sáng

Đàn trẻ nhỏ quen bom đạn

Người Việt nằm với vết thương

Mẹ Việt nằm hai mươi năm

Xương da mềm

Đợi giờ sông núi thiêng

Một màu vàng trên da thơm

Nên giữ gìn màu lúa chín quê hương

Một ngày dài trên quê hương

Ngày Việt Nam hoang tàn quá

Một ruộng đồng tro đất đỏ

Một đàn bò không luống cỏ

Một ngày dài trên quê hương

Người Việt Nam quên mình sống

Một ngục tù nuôi da vàng

Người Việt nằm nhớ nước non

2. Ngày thật dài trong âu lo

Rồi từng đêm bom đạn phá

Người Việt nhìn sao xa lạ

Người Việt nhìn nhau căm thù

Một ngục tù trên quê hương

Người Việt Nam quên nòi giống

Người từng ngày xây uất hận

Rồi hình hài nát dấu bom

Mẹ Việt nằm hai mươi năm

Xương da mềm

Đợi giờ sông núi thiêng

Một màu vàng trên da thơm

Nên giữ gìn màu lúa chín quê hương

Một ngày dài trên quê hương

Bầy trẻ thơ nay đã lớn

Một người già lo âu nhìn

Người già chờ cơn gió lạnh

Một người ngồi hai mươi năm
Cuộc buồn vui ly rượu đắng

Người Việt nào da không vàng
Mẹ Việt nào nhớ xác con.

136. Ngày mai đây bình yên

Trịnh Công Sơn, <=1968

Bao nhiêu người đã ra đi
Ngày mai đây bình yên
Vì mọi nơi đã lên mồ hoang
Ngày mai đây nhìn quanh
Lòng sẽ thấy xót xa vô cùng
Mẹ già đi lom khom tìm trên bãi vắng
Tìm mộ đứa con hôm nay không còn
Để đón thanh bình

Bao nhiêu người đã hy sinh
Ngày mai đây bình yên
Vì thịt xương đã phơi đồng xanh
Ngày mai đây bình yên
Vì giòng máu đã ngăn bạo cường
Ngày Việt Nam mệnh mang trầm hương đốt ấm Triệu người bước đi mang trong tim mình
Tiếng nói trầm ngâm

Nơi đây còn những thương binh
Ngày mai đây ruộng xanh
là niềm tin cấy trên lòng anh
Vì quanh đây nhờ anh
Người người đã sống trong yên lành vượt lửa than Tên anh là cây đuốc sáng
Một vạt cánh chim bay lên trong trời
Hót mãi tình anh

Dọn đường về ngày mai
Trường học dựng mọi nơi
Tay mãi dựng phố nhà
Trong kiến thiết mới
Bệnh viện đầy niềm tin
Chợ người về càng đông
Ta sẽ tự phú cường cho thoát cùm gông
Trên cánh đồng lúa đã lên
Người dân ta nhiều năm
Nhìn cây trái đã khô vườn hoang
Ngày mai đây nhìn quanh
Hoà bình sẽ tươi xanh ruộng đồng

Thuyền ngược xuôi trăm ghe chèo con nước lớn
Hoà bình đến đây cho dân ta về vui với cánh đồng

Trên cánh đồng lúa lên cao
Đời dân ta cần lao
Mồ hôi đã thấm trong ruộng sâu
Ngày mai đây rừng hoang thành bãi lúa
quyết nuôi dân nghèo
Triệu người dân hăng say dựng đời sống mới Hoà bình đến đây
Dân ta đắp đường khai phá ruộng nương
Trên cánh đồng lúa ra bông
Ngày mai đây Việt Nam
Dựng cờ tươi sáng trong lòng dân
Ngày mai đây Việt Nam
Là bàn chân tiến lên không ngừng
Ngày Việt Nam con tim hồng lên ánh sáng Dựng lại nước ta
Vinh quang trong trời sáng chói Việt Nam.

137. Ngày nay không còn bé

Trịnh Công Sơn, <=1993

Ngày xưa khi còn bé
Tôi yêu quá cuộc đời
Tôi yêu thương loài người
Ngồi vẽ lấy tương lai

Ngày xưa khi còn bé
Giữa chói chang trưa hè
Dưới lũ mưa đông về
Lòng tôi xao xuyến quá

Ngày xưa khi còn bé
Tôi mơ có cuộc tình
Như mơ ước được gần
Với những nụ hồng

Nhưng hôm nay không còn trẻ nhỏ như xưa
Tôi thấy tôi là chiếc bóng phai mờ
Nhưng hôm nay không còn một hồn bao la
Tôi thấy tôi là chút vết mực nhoè

Ngày nay không còn bé
Tôi quên sống thật thà
Tôi đã không còn là
Là hạnh phúc ngu ngơ

Ngày nay sao buồn thế
Những sáng hay đêm về

Vẫn thấy rất ơ hờ
Bình yên như kiếp đá
Ngày nay thôi đành nhé
Tôi như đá nặng nề
Trong giây phút tình cò rớt xuống mặt mù.

138. Ngày về

Trịnh Công Sơn, 1969-70

Từng ngày bóng tối lan tràn qua đây bao nhiêu năm mệt mỏi
Một chiều bỗng có tin vui đưa về mọi người hòa bình đến đây rồi Mẹ già khoác áo ra đường
bay theo bóng chim câu rợp trời
Lòng mừng đất nước yên vui nhưng bên đời Mẹ
từ nay vắng con rồi
Một bàn cơm ngon trước ghế không người
Mẹ bày cho con với nước mắt rơi
Gọi hồn con thiêng hãy đến đây ngồi
Lòng Mẹ nghe như có tiếng nói cười

Đường về phố lớn có đoàn quân đi tìm không mang hận thù
Một lần đất nước tan hoang dân ta dấn lòng về chung dưới bóng cò
Ngày về có xóm có làng thân yêu dân hai bên đường chào
Nhà nhà hút khói đêm thâu cơm mâm rượu bầu thủ đô đến thôn nghèo.

139. Nghe những tàn phai

Trịnh Công Sơn, <=1972

Chiều nay em ra phố về
Thấy đời mình là những chuyến xe
Còn đây âm vang nào nề
Ngày đi đêm tới trăm tiếng mơ hồ

Chiều nay em ra phố về
Thấy đời mình là những đám đông
Người chia tay nhau cuối đường
Ngày đi đêm tới nghe tiếng hư không
Có ai đang về giữa đêm khuya
Rượu tàn phai dưới chân đi ơ hờ

Vòng tay quen hơi băng giá
Nhớ một người tình nào cũ
Khóc lại một đời người quá ê chề

Chiều nay em ra phố về
Thấy đời mình là những quán không
Bàn im hơi bên ghế ngồi
Ngày đi đêm tới đã vắng bóng người

Chiều nay em ra phố về
Thấy đời mình là con nước trôi
Đèn soi trên vai rã rời
Ngày đi đêm tới còn chút hao gầy.

140. Nghe tiếng muôn trùng

Trịnh Công Sơn, <=1972

Đêm nghe gió tự tình
Đêm nghe đất trở mình vì mưa
Đêm nghe gió thở dài
Đêm nghe tiếng khóc cười của bào thai
Nghe trăm tiếng ngậm ngùi
Nghe lắng miếu trùng vây
Nghe xa cách cuộc đời
Nghe hoang phế cạnh đây
Xin trên những đường dài
Cho nghe bước rộn vui
Xin trên những nụ cười
Còn rạng rỡ mặt trời
Đêm nghe gió than hoài
Đêm nghe lá đưa lời hàm oan
Đêm thân xác mịt mù
Đêm nghe tiếng muôn trùng đẩy đưa.

141. Ngọn lửa

Trịnh Công Sơn, 1971^(*)

Chiều nay qua công viên nơi anh ngồi
Cỏ hôm nay đã xanh tươi

Chiều nay qua công viên tôi đứng lại
Nhớ anh buổi sáng lửa ngời
Trên công viên chiều nay
Đèn thôi giăng và cò thôi bay
Nhưng sao trong tim tôi vẫn tràn đầy
Bóng dáng người ngồi

Ô hay người về
Ô hay người đã về
Hiện về thân chim câu
Cò mừng bay lao xao
Về đậu trong tim đồng bào

Rồi đây trên quê hương đã vắng người
Lửa vẫn còn cháy quanh đây
Lửa thiêu nơi quê hương không biết mỗi
Đấu tranh dựng nước từng ngày.

(*) Bài này còn có tên Ngọn lửa Thích Chơn Thế. Đại đức Thích Chơn Thế tự thiêu tại công viên trước mặt trường Đồng Khánh, 9/5/71, Huế. Ngoài ra, theo Bửu Ý, Trịnh Công Sơn, một nhạc sĩ thiên tài, tr. 29), Trịnh Công Sơn cũng có gửi cho tạp chí Đối Diện một nhạc phẩm có tên tương tự như thế (Ngọn lửa?).

142. Ngọn lửa vĩnh cửu ở Matxcova

Trịnh Công Sơn, 1985(**)

Từ Matx-cơ-va có ngọn lửa ngày đêm cháy
Từ Matx-cơ-va ngọn lửa ấy đời đời
Lửa cháy trên năm mộ thương nhớ
Lửa thấp trên khăn quàng em bé
Từ Matx-cơ-va có ngọn lửa ngày đêm cháy
Lửa ấy trong tim hòa bình giữa lòng người.

(**) Theo Bửu Ý (Trịnh Công Sơn, một nhạc sĩ thiên tài, tr. 33), tháng 5/85, Trịnh Công Sơn có đi thăm Matxcova, Leningrad,... có lễ nhân Ngày văn hoá Việt Nam, cho nên chúng tôi đề 1985 là năm sáng tác Ngọn lửa vĩnh cửu; bản này ít được nghe, kể cả những năm 80 ở Việt Nam

143. Ngủ đi con

Trịnh Công Sơn, <=1967

1. (Hò o o ó o o hò) Con ngủ đi con

Đưa con của mẹ da vàng
Ru con ru đạn nhuộm hồng vết thương
Hai mươi năm
Đàn con đi lính
Đi rồi không về
Đưa con da vàng của mẹ
Ngủ đi con
Ru con ru đã hai lần
Ôi tấm thân này ngày xưa bé bỏng
Mẹ mang đầy bụng mẹ bồng trên tay
(Hò o o ó o o hò) Sao ngủ tuổi hai mươi

2. (Hò o o ó o o hò) Con ngủ đi con

Đưa con của mẹ ra đời

Trên môi vang vọng một lời đau thương

Hai mươi năm

Đàn con khôn lớn

Ra ngoài chiến trường

Đứa con da vàng Lạc Hồng

Ngủ đi con

Ru con ru đã phong trần

Ôi vết thương nào đục sâu da nong

Thịt xương này mẹ nhọc nhằn hôm mai

(Hò o o ó o o hò) Sao ngủ tuổi hai mươi.

144. Ngụ ngôn của mùa Đông

Trịnh Công Sơn, <=1967

1. Một ngày mùa Đông

Một người Việt Nam

Ra bên giòng sông

Nhớ về cội nguồn

Nhớ về đoạn đường

Từ đó ra đi

Nhớ về biển rộng

Thuyền ghe lướt sóng

Nhớ về nghìn trùng

Nòi giống của chim

Một ngày mùa Đông

Một người Việt Nam

Đi lên đồi non

Nhớ về cội nguồn

Nhớ về đoạn đường

Từ đó ra đi

Nhớ về đồng bằng

Loài chim muông hát

Nhớ rừng mịt mù

Nòi giống của Tiên

Một ngày mùa Đông

Trên con đường mòn

Một chiếc xe tang

Trái mìn nổ chậm

Người chết hai lần

Thịt da nát tan

2. Một ngày mùa Đông

Một người Việt Nam
Thôi ra giòng sông
Súng nổ thật gần
Tiếng đạn đầy hồn
Từ đó băng khuâng
Nhớ thuở mẹ bỗng
Lời ru trong sáng
Nhớ mẹ hiền lành
Ngồi với đàn con

Một ngày mùa Đông
Một người Việt Nam
Thôi lên đồi non
Súng từ thị thành
Súng từ ruộng làng
Nổ xé da con

Phố chợ thật buồn
Cuộn dây gai chần
Chắc Mẹ hiền lành
Rồi cũng tủi thân

Một ngày mùa Đông
Hai bên là rừng
Một chiếc xe tang
Trái mìn nổ chậm
Người chết hai lần
Thịt da nát tan.

145. Người con gái Việt Nam

Trịnh Công Sơn, 1965

1. Người con gái Việt Nam da vàng

Yêu quê hương như yêu đồng lúa chín

Người con gái Việt Nam da vàng

Yêu quê hương nước mắt lưng tròng

Người con gái Việt Nam da vàng

Yêu quê hương nên yêu người yếu kém

Người con gái ngồi mơ thanh bình

Yêu quê hương như đã yêu mình

Em chưa biết quê hương thanh bình
Em chưa thấy xưa kia Việt Nam
Em chưa hát ca dao một lần
Em chỉ có con tim cảm hờn

2. Người con gái một hôm qua làng
Đi trong đêm đêm vang âm tiếng súng
Người con gái chột ôm tim mình
Trên da thơm, vết máu loang dần

Người con gái Việt Nam da vàng
Mang giấc mơ quê hương là kiếp sống
Người con gái Việt Nam da vàng
Yêu quê hương nay đã không còn

Ôi cái chết đau thương vô tình
Ôi đất nước u mê ngàn năm
Em đã đến quê hương một mình
Riêng tôi vẫn âu lo đi tìm.

146. Người già em bé

Trịnh Công Sơn, 1965

Ghế đá công viên dời ra đường phố
Người già co ro chiều thiu thiu ngủ
Người già co ro buồn nghe tiếng nổ
Em bé loã lồ khóc tuổi thơ đi

Ghế đá công viên dời ra đường phố
Người già co ro buồn trong mắt đỏ
Người già co ro nhìn qua phố chợ
Khi chiến tranh về đốt lửa quê hương

Người già co ro em bé loã lồ
Từng hạt cơm khô trong miếng hững hờ
Ruộng đồi quê hương dấu vết bom qua
Từng bàn tay thô lấp kín môi cười
Từng cuộn dây gai xé nát da người
Đạn về đêm đêm đốt cháy tương lai

Ghế đá công viên dời ra đường phố

Từng hàng cây nghiêng chìm trong tiếng nổ
Từng bàn chân quen chạy qua phố chợ

Em bé loã lồ giấc ngủ không yên

Ghế đá công viên dời ra đường phố
Người già ho hen ngồi im tiếng thở
Từng vùng đêm đen hoả châu thấp đỏ
Em bé loã lồ suốt đời lang thang.

147. Người mẹ Ô Lý

Trịnh Công Sơn, 1971-72^(*)

Một sớm lên đường
Mẹ ra sau vườn
Hỏi thăm trái bí
Trên giàn còn xanh
Một sớm bên hè
Vườn sao vắng vẻ
Này thôi bí nhé
Lên đường cùng mẹ
Bí nằm bí ngủ đường xa
Trên vai mẹ già
Bao nhiêu vốn liếng
Nhớ tới một đời đã xói vun
Hôm nay bỏ vườn với xóm thôn
Chân mẹ già sao run quá
Qua xương trắng với máu hồng
Một sớm đã về
Dừng chân phố thị
Mẹ ôm trái bí
Mắt còn ngấn ngơ
Đường vắng bên lề
Một thân rất nhỏ
Mẹ mang trái bí
Đi về chợ xa
Mẹ nhớ mái nhà
Hàng cau sau hè
Còn riêng trái bí
Nhớ giàn đầy hoa.

148. Người về bỗng nhớ

Trịnh Công Sơn, 1971

Mùa xuân yêu em đồi núi thên thang
Hồ nước long lanh ngàn cánh vàng

Ngày ta yêu em màu lá thanh xuân
Chờ đến thu sang rồi hãy tàn
Đàn chim bên sông chiều chiều rung cánh
Người ngồi trên bến nhớ mênh mông
Mặt đất âm u ngày tháng hoang vu
Chợt thấy em qua rợp bóng cờ
Nhìn ra quanh đây đồi núi reo ca
Chờ nắng lên thưa rồi hãy về
Bàn chân đi xa người về bỗng nhớ
Từng đêm nghe gió ru ơ hờ.

(*) Có lẽ bản này ra đời năm 1972, trong "Mùa hè Quảng Trị đỏ lửa"? Dưới tựa Người mẹ Ô Lý, Trịnh Công Sơn có thêm: Tặng người mẹ già tôi đã gặp trong đoàn người từ Quảng Trị về Huế.

149. Nguyệt ca

Trịnh Công Sơn, <=1972

1. Từ khi trăng là nguyệt

Đèn thấp sáng trong tôi
Từ khi trăng là nguyệt
Em mang tim bối rối
Từ khi trăng là nguyệt
Tôi như từng cánh diều vui
Từ khi em là nguyệt
Trong tôi có những mặt trời
Từ đêm khuya khi nắng sớm
Hay trong những cơn mưa
Từ bao la em đã đến
Xua tan những nghi ngờ
Từ trăng xưa là nguyệt
Lòng tôi có đôi khi
Tựa bông hoa vừa mọc
Hân hoan giãy xuống thế
Từ khi trăng là nguyệt
Tôi nghe đời gõ nhịp ca
Từ khi em là nguyệt
Cho tôi bóng mát thật là

2. Từ khi trăng là nguyệt

Vườn xưa lá xanh tươi
Đàn chim non lần hạt
Cho câu kinh bước tới
Từ khi trăng là nguyệt
Tôi nghe đời vỗ về tôi

Từ khi em là nguyệt
 Câu kinh đã bước vào đời
Từ bao la em đã đến
Hay em sẽ ra đi
 Vườn năm xưa còn tiếng nói
Tôi nghe những đêm về
Từ trắng thôi là nguyệt
Một hôm bỗng nghe ra
Buồn vui kia là một
Như quên trong nỗi nhớ
Từ trắng thôi là nguyệt
Tôi như giọt nắng ngoài kia
Từ em thôi là nguyệt
Coi như phút đó tình cờ

3. Từ trắng thôi là nguyệt
Là trắng với bao la
 Từ trắng kia vừa mọc
Trong tôi không trí nhớ
Từ trắng thôi là nguyệt
Hôm nao chợt có lời thừa
Rằng em thôi là nguyệt
Tôi như đứa bé dại khờ
Vườn năm xưa em đã đến
Nay trắng quá vô vi
 Giọt sương khuya rụng xuống lá
Như chân ai lần về
 Từ trắng thôi là nguyệt
 Mỗi mê đá thôi lăn
Vườn năm xưa vừa mệt
Cây đam mê hết nhánh
 Từ trắng thôi là nguyệt
 Tôi như đường phố nhiều tên
Từ em thôi là nguyệt
 Tôi xin đứng đó một mình.

150. Nhân danh Việt Nam

Trịnh Công Sơn, <>1970^(*)

Nhân danh Hòa Bình ta chống chiến tranh
Nhân danh cơm áo ta chống chiến tranh
Nhân danh xương máu ta quyết đòi Hòa Bình
Nhân danh Việt Nam ta chống chiến tranh
Nhân danh phú cường ta chống chiến tranh

Nhân danh đồ nát ta chống chiến tranh
Nhân danh mơ ước ta quyết đòi Hòa Bình
Nhân danh tình thương ta chống chiến tranh

(*) Trên một hình màu trong cuốn sách Trịnh Công Sơn, Có một thời như thế, người ta có thể thấy rõ lời bài này chép trên bảng đen cho sinh viên Huế tập hát với Trịnh Công Sơn (1971?).

151. Nhìn những mùa thu đi

Trịnh Công Sơn, <=1961

Nhìn những mùa thu đi
Em nghe sầu lên trong nắng
Và lá rụng ngoài song
Nghe tên mình vào quên lãng
Nghe tháng ngày chết trong thu vàng
Nhìn những lần thu đi
Tay trơn buồn ôm nuôi tiếc
Nghe gió lạnh về đêm
Hai mươi sầu dâng mắt biếc
Thương cho người rồi lạnh lòng riêng
Gió heo may đã về
Chiều tím loang vĩa hè
Và gió hôn tóc thề
Rồi mùa thu bay đi
Trong nắng vàng chiều nay
Anh nghe buồn mình trên ấy
Chiều cuối trời nhiều mây
Đơn côi bàn tay quên lối
Đưa em về nắng vương nhè nhẹ
Đã mấy lần thu sang
Công viên chiều qua rất ngắn
Chuyện chúng mình ngày xưa
Anh ghi bằng nhiều thu vắng
Đến thu này thì mộng nhạt phai.

152. Nhớ mùa thu Hà Nội

Trịnh Công Sơn, 1984

Hà Nội mùa thu cây cơm nguội vàng cây bàng lá đỏ Nằm kề bên nhau phố xưa nhà cổ mái
ngói thâm nâu Hà Nội mùa thu mùa thu Hà Nội
Mùa hoa sữa về thơm từng ngọn gió
Mùa cốm xanh về thơm bàn tay nhỏ
Cốm sữa vĩa hè thơm bước chân qua

Hồ Tây chiều thu mặt nước vàng lay bờ xa mời gọi Mầu sương thương nhớ
Bầy sâm cầm nhỏ vỗ cánh mặt trời
Hà Nội mùa thu đi giữa mọi người
Lòng như thầm hỏi tôi đang nhớ ai
Sẽ có một ngày trời thu Hà Nội trả lời cho tôi
Sẽ có một ngày từng con đường nhỏ trả lời cho tôi
Hà Nội mùa thu mùa thu Hà Nội
Nhớ đến một người để nhớ mọi người.

153. Như cánh vạc bay

Trịnh Công Sơn, 1964 (?)

Nắng có hồng bằng đôi môi em

Mưa có buồn bằng đôi mắt em

Tóc em từng sợi nhỏ

Rớt xuống đời làm sóng lênh đênh

Gió sẽ mừng vì tóc em bay

Cho mây hờn ngủ quên trên vai

Vai em gầy guộc nhỏ

Như cánh vạc về chốn xa xôi

Nắng có còn hờn ghen môi em

Mưa có còn buồn trong mắt trong

Từ lúc đưa em về

Là biết xa nghìn trùng

Suối đón từng bàn chân em qua

Lá hát từ bàn tay thơm tho

Lá khô vì đợi chờ

Cũng như đời người mãi âm u

Nơi em về ngày vui không em

Nơi em về trời xanh không em

Ta nghe nghìn giọt lệ

Rớt xuống thành hồ nước long lanh.

154. Như chim ưu phiền

Trịnh Công Sơn, <=1993

1. Tôi như con chim nhỏ

Bay về rất gần ngơ

Trên nhân gian chia lìa

Lòng đầy những oán thù

Tôi như chim xa lạ

Đứng nhìn những ngày qua
Trong tim tôi bất ngờ
Một lời than rất nhỏ
(hư hư hư)

Tôi như con chim buồn
Bay về lúc chiều hôm
Thôi quên đi thiên đường
Một đời tôi mãi tìm

Tôi như con chim bệnh
Thiếu hạnh phúc trần gian
Có những tháng mùa Đông
Ngồi khóc rất âm thầm
(hư hư hư)

2. Tôi như chim ưu phiền
Bay về cuối dòng sông
Con sông mang tin buồn
Nằm chờ những đoá hồng

Tôi con chim vô vọng
Linh hồn rất mong manh
Trong tôi có một lần
Một mùa ôi rất lạnh
(hư hư hư)

Tôi như con chim chiều
Mang đầy nắng quạnh hiu
Trên đôi vai u sầu
Tìm về nơi cuối đèo

Tôi con chim thanh bình
Mơ được sống hồn nhiên
Như hoa trên đồng xanh
Một sớm kia rất hồng.

155 Như hòn bi xanh

Trịnh Công Sơn, <=1980^(*)

1 - Như một hòn bi xanh
Trái đất này quay tròn
Căn nhà ta nằm nhỏ
Trong một lòng quê hương

Điệp khúc:

Này em trong mỗi con tim
Nhớ mang quê hương của mình

2 - Như một hòn bi xanh

Trái đất này quay tròn

Đất già cho đời trẻ

Nên đời được yêu luôn

Điệp khúc

3 - Như một hòn bi xanh

Trái đất này quay tròn

Nơi này ta cùng gặp

Những ngày buồn vui chung

Điệp khúc

4 - Như một hòn bi xanh

Trái đất này quay tròn

Vô tình ta cùng chọn

Nơi này làm quê chung

Điệp khúc

(*) Như hòn bi xanh thường được trình diễn trong các chương trình của Nhóm sáng tác mới những năm đầu thập kỉ 1980.

156. Như một lời chia tay

Trịnh Công Sơn, 1981 (?)

1. Những hẹn hò từ nay khép lại

Thân nhẹ nhàng như mây

Chút nắng vàng giờ đây cũng vội

Khép lại từng đêm vui

Đường quen lối từng sớm chiều mong

Bàn chân xưa qua đây ngại ngần

Làm sao biết từng nỗi đời riêng

Để yêu thêm yêu cho nồng nàn

Có nụ hồng ngày xưa rớt lại

Bên cạnh đời tôi đây

Có chút tình thoáng như gió vội

Tôi chợt nhìn ra tôi

2. Muốn một lần tạ ơn với đời

Chút mặn nồng cho tôi

Có những lần nằm nghe tiếng cười

Nhưng chỉ là mơ thôi

Tình như nắng vội tắt chiều hôm

Tình không xa nhưng không thật gần
Tình như đá hoai những chờ mong
Tình vu vơ sao ta muộn phiền

Tiếng thì thầm từng đêm nhớ lại
Ngỡ chỉ là cơn say
Đóa hoa vàng mỏng manh cuối trời
Như một lời chia tay.

157. Như một vết thương
Trịnh Công Sơn, 1973-74^(*)

Đời sẽ buồn như một chiều nao
Hôn nhau lần cuối hôn nhau lần đầu
Đời sẽ buồn dài lâu
Ôi trái sầu rục rở
Đời sẽ là chưa vội tình sâu
Hôn nhau lần cuối hôn nhau lần đầu
Đời sẽ buồn như chiều hôm có cơn mưa rào
Đời sẽ buồn như chiều đông nắng lên nương dâu
Đã có nghìn trùng trên môi người tình
Đã giấu nụ tàn bên trong nụ hồng
Có chớm lạnh lòng trên môi nồng nàn
Có thoáng gặp ghềnh trên con đường mòn
Đời sẽ buồn như một vết thương
Tình sẽ buồn như là năm hoang
Ôi hiu quạnh với nền tàn
Bên nỗi lòng vắng lặng

Đời sẽ buồn như một chiều nao
Hôn nhau lần cuối hôn nhau lần đầu
Tình bỗng là bể dâu
Tay vẫy chào lạnh lẽo
Đời sẽ buồn như một vết thương.

^(*) Xem chú thích của bài Bay đi thầm lặng.

158. Như tiếng thở dài
Trịnh Công Sơn, 1973-74^(*)

Người đi quanh thân thể của người
Một trăm năm như tiếng thở dài

Ngày vinh quang hay tháng ngậm ngùi
Ngày âu lo theo tóc mọc dài
Làm con sông cho tháng ngày trôi
Chờ cây non trên núi đầu thai
Trong từng giọng nói có màu tàn phai
Ngày đêm đêm mơ thấy mặt trời
Mọc trong tim trong mắt loài người
Ngày đêm đêm mơ thấy nụ cười
Lúc tỉnh ra thấy lại xác người bên xác người
Người vinh quang mơ ước địa đàng
Người gian nan mơ ước bình thường
Làm sao đến gần hy vọng cuộc vui chung
Đường hôm qua tôi thấy được rồi
Đường hôm nay tôi đã cùng ngồi
Có gì vui
Đường tương lai xin nhắc từ đầu
Cùng anh em trên khắp địa cầu
Hãy gần nhau
Và riêng tôi xin có một ngày
Ngồi thông dong trao đến mọi loài
Chút tình tôi.

159. Những ai còn là Việt Nam

Trịnh Công Sơn, <=1969

1. Hãy mở mắt ra nhìn quanh đây

Những ai còn là Việt Nam

Triệu người đã chết

Hãy mở mắt ra lật xác quân thù

Mặt người Việt Nam trên đó

Đi trên những xác người

Bao năm thắng những ai

Quê hương héo khô rồi

Anh em Bắc Trung Nam

Ra đi giữ núi sông

Trong tim có chờ mong

Một ngày mai đây nhìn đất nước

Reo vui cờ thống nhất

Chân bước đi trên ba miền

2. Hãy mở mắt ra nhìn quanh đây

Những ai còn là Việt Nam

Hận thù giả dối

Hãy mở mắt ra nhìn kiếp tôi đòi

Nhìn ngày Việt Nam tắm tối

Bao năm xác xơ đời

Dân ta tắm máu tươi

Ai vui đếm xác người

Đi trong bóng anh em

Nghe sắt thép vây quanh

Cơn đau muốn vùng lên

Còn lại bao nhiêu người yêu dấu

Xin quay về tranh đấu

Chờ sớm mai đi cùng nhau.

(*) Xem chú thích của bài Bay đi thầm lặng.

160. Những con mắt trần gian

Trịnh Công Sơn, 1965

Những con mắt tình nhân

Nuôi ta biết nông nân

Những con mắt thù hận

Cho ta đời lạnh căm

Những mắt biếc cỏ non

Xanh cây trái địa đàng

Những con mắt bạc tình

Cháy tan ngày thần tiên

Ngày ra đi với gió

Ta nghe tình đổi mùa

Rừng đông rơi chiếc lá

Ta cười với âm u

Trên quê hương còn lại

Ta đi qua nửa đời

Chưa thấy được ngày vui

Đường trần rồi khăn gói

Mai kia chào cuộc đời

Nghìn trùng con gió bay

Những con mắt trần gian

Xin nguôi vết nhục nhằn

Những con mắt muộn phiền

Xin cấy lại niềm tin

Những con mắt quầng thâm

Xin tươi sáng một lần

Cho con mắt người tình

Ấm như lời hỏi han

Nhìn lại nhau có mắt lo âu

Xin vỗ về muôn yêu dấu

Nhìn lại nhau che những cơn đau
Tìm dưới bóng ngọt ngào.

161. Những giọt máu trở bông

Trịnh Công Sơn, <=1969

Bao năm máu như sông trôi thành nguồn
Máu đã khô trên ruộng đồng
Máu âm u trong rừng rậm
Từng dòng máu che mặt trời soi quanh đời u tối
Bao năm máu anh em ngăn nụ cười
Máu ngăn chặn qua tình người
Máu cho môi khô thở dài
Từng dòng máu chia lòng mẹ cha nơi đó nơi đây
Từng giọt máu anh trong rừng núi lở
Từng giọt máu mẹ bên khóm cải xanh
Từng giọt máu cha trên vùng đất đỏ
Quê hương bây giờ mọc cỏ xanh um

Từng giọt máu em ươm vườn trái nhỏ
Từng giọt máu mẹ ngọt bờ đất khô
Từng giọt máu anh nuôi từng phép lạ
Từng giọt máu chị thơm lúa ngô ta

Những giọt máu đến ngày trở bông
Nở hòa bình cho đêm vắng xôn xao tiếng người
Nở trên tay chị xuân xanh ngời
Nở trong tim mẹ đồng lúa mới vườn cải tươi
Nở ra yêu thương làm mát nụ cười
Cho mắt nhìn đường đi rất lạ
Cho ta về dựng xây đất mới
Nở trăm con đường cho chân người
Nở thêm đất rộng vườn cây trái mọc thành thoi
Nở trăm năm thêm bồi đắp lại đời
Cho ta làm người trong thế giới
Cho chim về ngời hót quanh đây.

162. Những giọt mưa khuya

Trịnh Công Sơn, 1959

Có những giọt mưa khuya
Nhìn hồn đêm thức giấc
Đếm bước thời gian đi
Mưa biết nói năng gì
Có những giọt mưa khuya
Gieo dư âm gọi nhớ

Có những giọt mưa khuya
Nhìn lá úa khóc bơ vơ

Có những giọt mưa khuya
Tìm về hơi áo ấm

Có những giọt mưa khuya
Rưng rưng khóc bên đường
Có những giọt mưa khuya
Cô đơn dệt hè phố

Có những giọt mưa khuya
Buồn tan tác nên hững hờ
Có mưa ngoài song
Mưa như rót trong lòng
Giọt mưa khuya nhẹ len vào tối
Tìm chân ai

Chân bước trong đêm dài
Có những giọt mưa khuya
Thường về thăm tóc rối
Có những giọt mưa khuya

Thương em nói nên lời
Có những giọt mưa khuya
Đưa em về xa vắng
Trang giấy còn trinh nguyên
Gợi em viết bao nỗi niềm

163. Nhưng hôm nay
Trịnh Công Sơn, <=1967

1. Thuở đó yên vui
Mẹ Việt Nam ngồi
Ngày đêm tiếng cười
Rộn ràng khắp nơi
Một nước linh thiêng
Một màu da vàng
Người dân no lành
Hội hè suốt năm

Nhưng hôm nay
Quê hương là miền Nam
Quê hương là trái sáng
Quê hương chở đầy hòm
Nhưng hôm nay
Quê hương làm nhà hầm
Quê hương thở đạn mìn

Những đứa trẻ chạy bom

Nhưng hôm nay

Quê hương là tàu bay

Quê hương là đồng cháy

Quê hương là ruộng gầy

Nhưng hôm nay

Quê hương là Hà Nội

Quê hương là cuộc đời

Những đứa trẻ mồ côi

2. Ruộng lúa mênh mông

Điều hò xa gần

Ngày xưa thanh bình

Một đời sống yên

Ngày tháng xanh xanh

Làm người da vàng

Đầu non cuối ghềnh

Dựng nhà đắp sông

Nhưng hôm nay

Quê hương là miền Nam

Quê hương là nhà trống

Dân quê bỏ ruộng làng

Nhưng hôm nay

Quê hương là thù hận

Quê hương ngồi nhọc nhằn

Với vết đạn đầy thân

Nhưng hôm nay

Quê hương là cuộn gai

Quê hương là dày xéo

Quê hương là lạc loài

Nhưng hôm nay

Quê hương là Hà Nội

Quê hương là tù đày

Những phố nhà tả tơi.

164. Níu tay nghìn trùng

Trịnh Công Sơn, 1973-74^(*)

Một chiều kia có người tình trẻ

Đi lang thang quanh ngôi thành cổ

Từ bờ môi hát lên nhè nhẹ

Từ lời ca rót thành cơn mưa

Một chiều kia có mây mù mù
Mây rơi nhanh rơi trên cửa nhà
Người tình kia mất con đường về
Và trời kia mất em từ độ

Mặt trời xa đã bay về gần
Rơi trên sông rơi sau bờ thành
Nhìn cỏ cây rắng pha màu hồng
Nhìn lại em áo lụa thình không

Mặt trời như trái cây tuyệt vọng
Rơi trong đêm rơi trong đời nàng
Và từ đó có em thì thầm

Lời quạnh hiu suốt con đường tình

Một chiều kia có em buồn buồn
Thân mong manh như lau sậy hiền
Về đồi mây thấp hương nằm mộng
Rồi ngủ quên giữa trời mênh mông

Một chiều kia có em nhẹ nhàng
Đi không nhanh chân không vội vàng
Về nguồn xưa gối tay nằm bệnh
Về cội xưa nủ tay nghìn trùng.

(*) Xem chú thích của bài Bay đi thầm lặng.

165. Nối vòng tay lớn

Trịnh Công Sơn, 1968

Rừng núi dang tay nối lại biển xa
Ta đi vòng tay lớn mãi để nối sơn hà
Mặt đất bao la

Anh em ta về
Gặp nhau mừng như bão cát
Quay cuồng trời rộng
Bàn tay ta nắm

Nối tròn một vòng Việt Nam
Cờ nổi gió đêm vui mỗi ngày
Dòng máu nối con tim đồng loại
Dựng tình người trong ngày mới
Thành phố nối thôn xa vời vợi
Người chết nối linh thiêng vào đời
Và nụ cười nối trên môi

Từ Bắc vô Nam nối liền năm tay
Ta đi từ đồng hoang vu vượt hết núi đồi

Vượt thác cheo leo
Tay ta vượt đèo
Từ quê nghèo lên phố lớn
Năm tay nối liền biển xanh sông gấm
Nối liền một vòng tử sinh.

166. Nước mắt cho Quê hương

Trịnh Công Sơn, <=1965

Giọt nước mắt thương con
Con ngủ mẹ mừng
Giọt nước mắt thương sông
Ấp ủ rêu rong
Giọt nước mắt thương đất
Đất cằn cỗi bao năm
Giọt nước mắt thương dân
Dân mình phận long đong
Giọt nước mắt thương mây
Mây ngủ trên ngàn
Giọt nước mắt thương cây
Cây ngả trên non
Giọt nước mắt thương anh
Khô giòng máu châu thân
Giọt nước mắt quê hương
Ôi còn chảy miên man

Ôi giòng nước mắt chảy hoài
Giòng nước mắt đời đời
Giọt nước mắt thương ai
Ôi giòng nước mắt trong tim
Chảy lai láng vào hồn
Nửa đêm gọi đến mình
Giọt nước mắt thương chim
Chim bỏ xa rừng
Giọt nước mắt thương đêm
Đêm đẩy xe tang
Giọt nước mắt thương em
Trên vạt nước điêu linh
Giọt nước mắt không tên
Xin để lại quê hương.

167. Ở trọ

Trịnh Công Sơn, 1973^(*)

Con chim ở đậu cành tre
Con cá ở trọ trong khe nước nguồn

Cành tre ... í ... a

Dòng sông ... í ... a

Tôi nay ở trọ trần gian

Trăm năm về chốn xa xăm cuối trời

í ... a ... í ... à ... í ... à ... a ...

Xưa kia ở đậu miền xa

Cơn gió ở trọ bao la đất trời

Miền xa ... í ... a

Trời đất ... í ... a

Nhân gian về trọ nhiều nơi

Bâng khuâng vì những đôi môi rất hồng

í ... a ... í ... à ... í ... à ... a ...

Mây kia ở đậu từng không

Mưa nắng ở trọ bên trong mắt người

Từng không ... í ... a

Người xinh ... í ... a

Tim em gửi trọ là tôi

Mai kia về chốn xa xôi cũng gần

í ... a ... í ... à ... í ... à ... a ...

Môi xinh ở đậu người xinh

Đi đứng ở trọ đôi chân Thúy Kiều

Người xinh ... í ... a

Kiều xinh ... í ... a

Xin cho về trọ gần nhau

Mai kia dù có ra sao cũng đành

í ... a ... í ... à ... í ... à ... a ...

Trăm năm ở đậu ngàn năm

Đêm tối ở trọ chung quanh nỗi buồn

Ngàn năm ... í ... a

Buồn như ... í ... a

Ô hay là một vòng xinh

Tôi như người bỗng lênh đênh giữa đời

í ... a ... í ... à ... í ... à ... a ...

í ... a ... í ... à ... í ... à ... a ...

(*) Bài này còn có tên khác là Cõi tạm. Theo Thái Kim Lan, năm 1977, bà được Trịnh Công Sơn tặng ba bài hát viết tay trên trang giấy học trò là Mỗi ngày tôi chọn một niềm vui, Ở trọ, Biết đâu nguồn cội. Như vậy có thể hiểu rằng, Ở trọ công bố năm 1977? (Trịnh Công Sơn, Cuộc đời, âm nhạc, thơ, hội họa và suy tưởng, tr. 81-104).

168. Ông Tiên vui

Trịnh Công Sơn, 1963^(*)

Ông Tiên vui ông có cái râu dài

Đêm ông thường dạo chơi trên đỉnh mây

Ông Tiên vui ông thường hay nói dối

Chốn thiên đình không còn tháng ngày trôi

Ông Tiên vui ông có cái căn nhà

Trên đỉnh đồi hằng đêm ông ghé qua

Hôm em lên ông chợt đi đâu vắng

Lúc em về em buồn đến gần ngơ.

(*) Bài hát này đã được đăng lại trên nhiều bài báo. Mỗi lần, lời của câu đầu có thay đổi.

Theo Nguyễn Thanh Ty, Văn học, số 186 & 187 (10&11/2001), tr. 210:

Ông Tiên vui ông có cái râu dài

Đêm ông về nằm yên trên đỉnh mây

Hôm em lên ông chợt đi đâu vắng

Lúc em về em buồn đến gần ngơ.

Theo Nguyễn Đắc Xuân, Trịnh Công Sơn với cao nguyên bụi đỏ sương mù, đăng báo trong nước, khoảng cuối 2001-đầu 2002:

Ông Tiên vui ông có cái râu dài

Đêm ông thường ngủ yên trên đỉnh mây

Ông Tiên vui ông thường hay nhắc đến

Chốn Thiên đình chẳng còn tháng ngày trôi.

169. Phôi pha

Trịnh Công Sơn, 1960

Ôm lòng đêm

Nhìn vầng trăng mới về

Nhớ chân giang hồ

Ôi phù du

Từng tuổi xuân đã già

Một ngày kia đến bờ

Đời người như gió qua

Không còn ai

Đường về ôi quá dài

Những đêm xa người

Chén rượu cay

Một đời tôi uống hoài

Trả lại từng tin vui

Cho nhân gian chờ đợi

Về ngồi trong những ngày

Nhìn từng hôm nắng ngời
Nhìn từng khi mưa bay
Có những ai xa đời quay về lại
Về lại nơi cuối trời
Làm mây trôi

Thôi về đi
Đường trần đâu có gì
Tóc xanh mấy mùa
Có nhiều khi
Từ vườn khuya bước về
Bàn chân ai rất nhẹ
Tựa hồn những năm xưa.

170. Phúc âm buồn

Trịnh Công Sơn, 1965^(*)

Người nằm co như loài thú khi mùa đông về
Người nằm yên không kêu than buốt xương da mình
Từng tiếng người nhiều tiếng người gọi hoài giữa đêm
Người nằm co như loài thú trong rừng sương mù
Người nằm yên không kêu than chết trên căn phần
Một góc trời người vẫn ngồi một đời nhỏ nhen
Người còn đứng như tượng đá trong rừng cây già
Người còn đứng như trăm năm vết thương chưa mờ
Từng đêm về từng đêm về mang đời gần gũi
\
Còn bao lâu cho thân thôi lưu đầy chốn đây
Còn bao lâu cho thiên thu xuống trên thân này Còn bao lâu cho mây đen tan trên hồn người
Còn bao lâu tôi xa em xa anh xa tôi
Người nhìn mãi theo từng chuyến xe ngựa qua rồi Người nhìn dấu xe lăn đi dấu lăn trên đời
Ngựa xa rồi người vẫn ngồi
Bụi về với mây
Người ngồi đó gieo hạt lúa trên ruộng đất này
Người còn đó nhưng bơ vơ mắt chong đêm dài
Ngựa xa rồi ngựa xa rồi
Trên ngày tháng vội
Người còn đó nhưng lời nói rơi về chân đời
Người còn đó nhưng trong tim máu tuôn ra ngoài
Nhuộm đất này nhuộm cho hồng hạt mầm trót vay.

171. Quê hương nặng đau

Trịnh Công Sơn, 1971

Bao nhiêu năm còn nô lệ

Anh em ta nhận vũ khí

Quê ta bãi hoang chiến trường

Diệt nhau như thú

Trôi bao nhiêu dòng máu đỏ

Bao yêu thương lùi trong quá khứ

Ôi giấc mơ thanh bình còn quá xa

Ôi gian nan đời nước nhỏ

Sao đau thương nhiều lắm thế

Quê hương bây giờ

Những ngày điêu tàn còn đó

Cùng ghi nhớ

Những phố phường kia đã lên mộ bia

Dân ta chết trong giận ngơ

Quê hương ta giờ đau nặng

Bao hy sinh thật quá lớn

Tôi đi giữa những cảm hờn đành không lên tiếng Trong tim đau từng vết đạn

Câu than van nhiều khi giấu kín

Ai khỏe khoang dân mình đã chết oan.

(*) Bài này còn có tên khác là Dấu xe lăn (K7 Khánh Ly Hát cho Quê Hương 3, 1973?)-12.

172. Quynh hương

Trịnh Công Sơn, <>1974(*)

Ta mang cho em một đóa quynh

Quynh thơm hay môi em thơm

Em mang cho ta một chút tình

Miệng cười khúc khích trên lưng

Đêm này đêm

Buồn bã với những môi hôn

Trong vườn trăng

Vừa khép những đóa mong manh

Ta mang cho em một chút buồn

Vì ta như sóng lênh đênh

Môi em cho ta một cánh hồng

Lạ là phút ấy chưa quên

Thôi chào em

Về giữa phố xá thênh thang

Không gì vui

Thì hãy gắng nhớ đôi lần.

(*) Trịnh Công Sơn kể: “Lúc viết bản này, mình không đặt tên là Quỳnh hoa hay Hoa quỳnh chẳng hạn, vì nó ... không hay, cho nên có nảy ý Quỳnh hương, không ngờ có người con gái cũng có tên Quỳnh Hương, và khi nàng nghe bản này, nàng phải lòng rồi tìm tới làm quen và làm thân... Một hôm, trước khi ra đi, nàng đến từ giã, cắm một lá quỳnh trong bồn balcon cạnh phòng, và đêm nay là lần đầu tiên Quỳnh nở...” Khoảng mười năm sau, Quỳnh Hương có ghé thăm Trịnh Công Sơn nhân một chuyến về Việt Nam.

173. Ra đồng giữa ngõ

Trịnh Công Sơn, 1973-74^(*)

1. Thăng bé xinh xinh chơi diều giữa ngõ

Cuộn dây vừa mở chân thoát như chim
Chim non ruộng đồng mùi rạ thơm thơm
Chân chim rộn ràng cùng diều tung tăng
Chim non cười tình nhìn diều lên ngon
Lên ngon một mình

Thăng bé xinh xinh ra đồng giữa ngõ

Ngờ đâu hội ngộ tan giữa hư không

2. Thăng bé xinh xinh ra đồng giữa ngõ

Thả con diều nhỏ bay giữa mênh mông

Mênh mông là trời bầu trời mênh mông

Mênh mông lòng người lòng người mênh mông Mênh mông nụ cười rạng ngời tim non

Tim non rạng ngời

Thăng bé xinh xinh ra đồng giữa ngõ

Ngờ đâu hội ngộ tan giữa hư không

3. Thăng bé xinh xinh ra đồng giữa ngõ

Miệng môi hồng đỏ như đoá hoa vông

Hoa vông mùa hè lập lòe thình không

Hoa vông chào mừng mùa hè thênh thang

Thênh thang cùng diều cùng diều lên nhanh

Lên nhanh cùng diều

Thăng bé xinh xinh ra đồng giữa ngõ

Ngờ đâu hội ngộ tan giữa hư không

4. Thăng bé xinh xinh ra đồng giữa ngõ

Mặt kia lơ lửng mang ý yêu tình

Yêu tình cùng diều cùng diều bay quanh

Vươn tay chào mừng từng loài chim quen

Mê man trời hồng vượt đồi lên non

Lên cao mịt mù

Thăng bé xinh xinh ra đồng giữa ngõ

Ngờ đâu hội ngộ tan giữa hư không

5. Thằng bé xinh xinh ra đồng giữa ngọ
Ngò đâu hội ngọ tan giữa hư không
Tan trong trời hồng làm giọt mưa trong
Tan trong cuộc đời làm lời ru trong
Tan trong nụ cười gọi mời yêu thương
Tan trong cội nguồn

Thằng bé xinh xinh ra đồng giữa ngọ
Ngò đâu hội ngọ tan giữa hư không.

(*) Xem chú thích của bài Bay đi thăm lặng.

174. Rồi như đá ngây ngô

Trịnh Công Sơn, 1970-72

Đôi khi nắng qua mái hiên làm tôi nhớ

Đôi khi bỗng nghe bước chân về đâu đó của em

Ngày nào vừa đến đã xa muôn trùng

Ngày nào vừa đi lạnh lòng bước chân

Đôi khi thấy trong gió bay lời em nói

Đôi khi thấy trên lá cây ngày em đã xa tôi

Đôi khi nắng trên phố xưa làm tôi nhớ

Đôi khi có mưa giữa khuya hồn tôi bỗng vu vơ

Đôi khi thấy trên lá khô một dòng suối

Đôi khi nhớ trong mắt em một bóng tối nhỏ nhoi Từng ngày tình đến thiết tha ân cần

Từng ngày tình đi một vùng vắng im

Đôi khi thấy trong cánh chim từng đêm tối

Đôi khi nhớ trong tóc em mùi cây trái thơm tho

Đôi khi bước qua phố xưa lòng tôi nhớ

Đôi khi thấy trăm vết thương rồi như đá ngây ngô.

175. Rơi lệ ru người

Trịnh Công Sơn, 1976?(*)

1. Thí dụ bây giờ tôi phải đi

Tôi phải đi tay chia ly cùng đời sống này

Có nhiều hôm đưa chân tôi về biên giới mới

Nghe ra quanh tôi đêm dài có còn ai trong yên vui còn yêu dấu ngồi Rơi lệ ru người từ đây

2. Thí dụ bây giờ em phải đi

Em phải đi đôi tay em dù ưu ái đời

Em phải đi đôi môi ngon dù chưa chín tới

Quanh em trăm năm khép lại có còn ai mang hoa tươi về yêu dấu ngồi Quên đời xoá hết
cuộc vui

Có còn có còn em im lìm trong chiều hôm Nước mắt rơi cho tình nhân

Nếu còn nếu còn em xin được xin nằm yên đất đá hân hoan một miền

3. Nếu thật hôm nào em bỏ đi

Em bỏ đi sau lưng em còn con phố dài

Những hàng cây loan tin nhau rồi im tiếng nói Quanh đây hoang vu tiếng cười

Có ngày xưa em theo tôi cùng ra quán ngồi Bên đường xe ngựa ngược xuôi

4. Nếu thật hôm nào tôi phải đi

Tôi phải đi ôi bao nhiêu điều chưa nói cùng

Với bình minh hay đêm khuya và từng trưa nắng Bao nhiêu sen xanh sen hồng

Với dòng sông hay anh em và những phố phường Chắc lòng rất khó bình an.

(*) Bài này còn có tên là Thí dụ. Khánh Ly kể: "... Bài Rơi lệ ru người anh viết sau năm 1975

khi anh nghĩ là tôi đã chết trên Biển Đông, và anh viết bài đó cho tôi. Rồi mãi đến năm 90, 91,

anh mới tìm lại được bài hát đó và anh đã tập cho tôi khi anh qua đây (Canada) năm 92".

(Khánh Ly, Những lời tử tế ông Sơn dạy tôi, Văn, số 53 & 54, tr. 118-124).

176. Ru đời đã mất

Trịnh Công Sơn, <=1972

Ta thấy em đi quanh từng giọt nước mắt

Ta thấy em đi quanh từng ngọn nến tắt

Nghe tiếng em kêu tên một ngày xa lắm muôn trùng Ta biết em đêm đêm chờ đợi tiếng hát

Ta biết em đêm đêm ru đời đã mất

Nghe tiếng em ru theo từng ngọn gió bắc sang mùa

Ngủ đi em và ngủ đi em

Những con mắt bình minh tắt trên giòng sông

Những con mắt mùa đông tắt trong hoàng hôn

Ta thấy em băng khuâng vì ngọn lá úa

Ta thấy em lênh đêngh trên giòng nước lũ

Nghe tiếng em vang trong một ngày bão tố ra đời

Ta biết em đêm đêm đòi lại tiếng nói

Ta biết em đêm đêm đòi lại bóng tối

Ta biết riêng em thôi buồn vì gian dối con người.

177. Ru đời đi nhé

Trịnh Công Sơn, 1973-74^(*)

Có khi mưa ngoài trời

Là giọt nước mắt em

Đã nương theo vào đời

Làm từng nỗi ưu phiền

Ngoài phố mùa đông

Đôi môi em là đốm lửa hồng

Ru đời đi nhé

Cho ta nương nhờ lúc thở than

Chân đi nặng nặng hoang mang

Ta nghe tịch lặng rơi nhanh

Dưới khe im lìm

Ru đời đi nhé

Ôi môi ngon này giữa trần gian

Ru từng chiếc bóng lênh đênh

Vào giấc ngủ ngon

Cho tôi tay gối mong manh

Cho tôi ôm lấy vai thon.

178. Ru em

Trịnh Công Sơn, 1965?

Ru em ngủ những đêm khuya

Ru em ngủ thánh âm u

Ru em cùng những u mê

Ru em ru em dù đã chia xa

Ru em vì những đêm xưa

Ru em phụ rẫy trong ta

Ru em quỳ gối vong nô

Ru em ru em vì dáng kiêu sa

Ru từng ngọt bụi đã qua

Ru người lặn đạn héo khô

Yêu em yêu thêm tình phụ

Yêu em lòng chợt từ bi bất ngờ

Ru em thém khát xa hoa

Ru em đầy những đam mê

Ru em tình nghĩa vu vơ

Ru em ru em chìm dưới phong ba

Ru em mệt lả cơn đau

Ru em về giữa chiêm bao

Ru em bỗng bế con theo

Ru em ru em gầy yếu hư hao

Cuối đời còn gì nữa đâu

Đã tàn mộng mị khát khao

Đôi khi con tim hò hẹn

Ngậm ngùi vì một ngày mưa bắt đầu.

(*) Xem chú thích của bài Bay đi thầm lặng.

179. Ru em từng ngón xuân nồng

Trịnh Công Sơn, 1964?

Ru mãi ngàn năm

Giòng tóc em buồn

Bàn tay em năm ngón

Ru trên ngàn năm

Trên mùa lá xanh

Ngón tay em gầy

Nên mãi ru thêm ngàn năm

Thôi ngủ đi em

Mưa ru em ngủ

Tay em kết nụ

Nuôi trọn một đời

Nuôi một đời người

Mùa xuân vừa đến

Xin mãi ăn năn mà thôi

Ru mãi ngàn năm

Từng ngón xuân nồng

Bàn tay em năm ngón

Anh ru ngàn năm

Giận hờn sẽ quên

Dáng em trôi dài

Trôi mãi trôi trên ngàn năm

Ru mãi ngàn năm

Từng phiến môi mềm

Bàn tay em trau chuốt

Thêm cho ngàn năm

Cho vừa nhớ nhung

Có em đổi hờn

Nên mãi ru thêm ngàn năm

Thôi ngủ đi em

Mưa ru em ngủ

Tay em kết nụ

Nuôi trọn một đời

Nuôi một đời người

Mùa xuân vừa đến

Xin mãi ăn năn mà thôi

Ru mãi ngàn năm

Vừa má em hồng

Bàn tay đưa anh đến

Quê hương vàng son

Vào trời lãng quên

Tóc em như trời xưa
Đã qua đi ngàn năm

Còn lời ru mãi
Vang vọng một trời
Mùa xanh lá vội
Ru em miệt mài
Còn lời ru mãi
Còn lời ru này
Ngàn năm ru hoài
Ngàn đời ru ai.

180. Ru ta ngậm ngủi

Trịnh Công Sơn, 1970-71

Môi nào hãy còn thơm
Cho ta phôi cuộc tình
Tóc nào hãy còn xanh
Cho ta chút hồn nhiên
Tim nào có bình yên
Ta rêu rao đời mình
Xin người hãy gọi tên
Khi tình đã vội quên

Tim lẫn trên đường mòn
Trên giọt máu cuồng điên
Con chim đứng lặng cầm
Khi về trong mùa đông
Tay rong rêu muện màng
Thôi chờ những rặng đông
Xin chờ những rặng đông

Đời sao im vắng
Như đồng lúa gặt xong
Như rừng núi bỏ hoang

Người về soi bóng mình
Giữa tường trắng lặng câm

Có đường phố nào vui
Cho ta qua một ngày
Có sợi tóc nào bay
Trong trí nhớ nhỏ nhoi
Không còn không còn ai
Ta trôi trong cuộc đời
Không chờ không chờ ai

Em về hãy về đi

Ta phiêu du một đời
Hương trầm có còn đây
Ta thấp nốt chiều nay
Xin ngủ trong vòng nôi
Ta ru ta ngậm ngùi
Xin ngủ dưới vòm cây.

181. Ru tình

Trịnh Công Sơn, <=1993

Ru em đầu cơn gió em hong tóc bên hồ
Khi sen hồng mới nở nụ đời ôi thơm quá
Ru em tình khi nhớ ru em tình lúc xa
Ru cho bầy lá nhỏ rụng đầy một mùa Thu
Ru khi mùa mưa tới ru em mãi yêu người
Ru em hoài bé dại một hồn thơm cây trái
Ru em chờ em nói trên môi tình thoát thai
Ru em ngồi yên đấy ru tình à...ơi

Ru người ngồi mãi cùng tôi
Ru người ngồi mãi cùng tôi

Ru em hài nhưng gấm ru em gót sen hồng
Ru bay tà áo rộng vừa tình tôi chấp cánh
Ru trên đường em đến xôn xao từng tiếng chim
Ru em là cánh nhận miệng ngọt hạt từ tâm

Ru em tình như lá trăm năm vẫn quay về
Môi em là đốm lửa cuộc đời đâu biết thế
Xin em còn đâu đó cho tôi còn tiếng ru
Ru em ngồi yên nhé tôi tìm cuộc tình cho.

182. Rừng xanh xanh mãi

Trịnh Công Sơn, <=1992

Rừng xanh bao nhiêu lá
Lá bao nhiêu trên cành
Cây xanh bao nhiêu tuổi
Cây già bao nhiêu năm

Rừng xanh rừng xanh
Em cây non mới đến
Tôi đứng đó trầm ngâm
Rừng xanh bao nhiêu gió
Gió qua đây bao lần
Bao nhiêu lần lá rụng
Bao nhiêu chồi đã lên

Rừng xanh rừng xanh
Cây non là em đó
Còn tôi cây chưa già

Tuổi thơ xanh mãi
Với trái tim vui
Rừng ơ xanh hoài
Mái tóc giùm tôi.

183. Rừng xưa đã khép
Trịnh Công Sơn, <=1972

Ta thấy em trong tiền kiếp với cọng buồn cỏ khô Ta thấy em đang ngồi khóc khi rừng chiều
đổ mưa Rừng Thu lá úa em vẫn chưa về
Rừng Đông cuốn gió em đứng bơ vơ
Ta thấy em trong tiền kiếp với mặt trời lẻ loi
Ta thấy em đang ngồi hát khi rừng về nhiều mây Rừng Thu thay lá mưa bay buồn rầu
Rừng Đông buốt giá mưa bay rạt rào
Ta vẫn mong ta chờ mãi trên từng ngày quạnh hiu Ta vẫn mong em về đây cho đời bày cuộc
vui Mùa Xuân đã đến em hãy quay về
Rừng xưa đã khép em hãy ra đi
Rừng xưa đã khép em hãy ra đi
Rừng xưa đã khép em hãy ra đi.

184. Sao mắt mẹ chưa vui
Trịnh Công Sơn, <=1968

1. Đêm nay hòa bình sao em nhỏ chưa vui
Hãy bước ra đây nhìn phố ngợp người
Đêm nay hòa bình không nụ cười trên môi
Nhìn quanh em không ai còn lại
Không ai còn lại
Ru đỡ tình người cho có đôi

2. Đêm nay hòa bình sao mắt mẹ chưa vui
Mẹ hãy ra xem đường phố ngập người
Đêm nay hòa bình mắt mẹ buồn như kinh
Lời kinh đêm ru căn nhà lạnh
Ru me một mình
Ru mẹ một mình ôm bóng đêm
Đêm nay hòa bình tôi muốn nghe
Lời nói âm u trên đường về của mẹ
Điệu hát hoang vu trên phố sáng của anh
Giọng cười em thơ âm thầm từ thềm vắng

Chị hát nghẹn ngào bên nôi ấm của con
Đêm nay hòa bình tôi muốn đi
Tìm thấy em thơ trong nụ cười của chị
Tìm thấy mẹ xưa trên môi nín của cha
Tìm gặp tên anh trong tình người vợ góa
Tìm thấy bạn bè trong nỗi nhớ của ta

3. Đêm nay hòa bình sao anh lại chưa vui
Hãy bước ra đây nhìn phố ngợp người
Đêm nay hòa bình anh gọi thầm tên ai
Gọi tên ai trong căn nhà nhỏ
Anh đi trận về nghe lại chuyện kể
Ngỡ giấc mơ

4. Đêm nay hòa bình sao mắt chị chưa vui Chị hãy ra xem đường phố ngập người
Đêm nay hòa bình sao chị còn băng khuâng Chị ru con sao ru lạnh lùng
Ru cha bỏ mình
Ru đời chỉ còn mẹ với con.

185. Sẽ còn ai

Trịnh Công Sơn, <=1972

Ngồi bên dòng sông nhớ đời mình
Một trăm năm sau mãi ngủ yên
Khi ngàn lá vẫn còn xanh
Khi đời sống vẫn bình yên

Ngồi bên dòng sông nhớ đời mình
Chiều đã vàng phai trên đầu non
Đàn chim về thăm những cánh hồng
Hỏi tiếng ngàn năm bên cỏ xanh

Ngồi bên dòng sông nhớ đời mình
Một trăm năm sau mãi ngủ yên
Những người đến không vì mong
Những người khuất không vì quên

Ngồi bên dòng sông nhớ nụ cười
Ngồi bên dòng sông sẽ còn ai.

186. Sóng về đâu

Trịnh Công Sơn, 1995^(*)

1. Biển sóng biển sóng đừng xô tôi
Đừng xô tôi ngã dưới chân người
Biển sóng biển sóng đừng xô nhau
Ta xô biển lại sóng về đâu

Sóng bạc đầu và núi chìm sâu
Ta về đâu đó
Về chốn nào mây phủ chiêm bao
Cạn suối nguồn bốn bề nương dâu
Ta tìm em nơi đâu

Biển sóng biển sóng đừng xô nhau
Ta xô biển lại sóng nằm đau
Biển sóng biển sóng đừng xô tôi
Đừng xô tôi ngã giữa tim người

2. Biển sóng biển sóng đừng xô tôi
Đừng cho tôi thấy hết tim người
Biển sóng biển sóng đừng xô nhau
Ta xô biển lại sóng về đâu

Giấc ngủ nào giường chiếu quạnh hiu
Trăng mờ quê cũ

Người đứng chờ gió đồng vi vu
Vạt nắng vàng nhắc lời thiên thu
Nhớ ngàn năm trôi qua

Biển sóng biển sóng đừng trôi xa
Bao năm chờ đợi sóng gần ta
Biển sóng biển sóng đừng âm u
Đừng nuôi trong ấy trái tim thù

Biển sóng đừng xô nhau.

(*) Trên bản Sóng về đâu do Trịnh Công Sơn chép tay in lại trong Trịnh Công Sơn, Người hát rong qua nhiều thế hệ, tr. 405, có đề “Đêm. tháng 11. 1995, Trịnh Công Sơn viết tặng Phạm Phú Ngọc Trai những ngày tháng hoang đường”. Nhạc sĩ sáng tác bài này lấy cảm hứng từ câu kinh Phật mà ông rất thích: “Gate, Gate, Paragate, Parasamgate, Bodhi Svaha” (Yết đế, Yết đế, ba la yết đế, ba la tăng yết đế, bồ đề tát bà ha). Trịnh Công Sơn dịch ra chữ quốc ngữ là: “Vượt qua, vượt qua, tất cả chúng ta đều vượt qua, và đến bờ giác ngộ”.

187. Ta đi dựng cờ

Trịnh Công Sơn, <=1969

Ngày nào dân ta đi dựng cờ
Một đời âm u sẽ sáng loá
Bao năm dân ta cúi đầu chờ
Hèn mọn thân trai không dám nhớ
Một ngày dân ta quyết dựng cờ
Dạy tình anh em cho dã thú
Cây hoang sẽ chết trái cấm thù
Từ sông Hương ta kêu sông Hồng
Về Cửu Long có áo cơm vàng

Một bình minh dân ta ca hát khắp giang sơn

Ngày nào dân ta đi dựng cờ

Dựng lại quê hương không héo úa

Quanh ta nôn nao những mẹ già

Ruộng hoang vu đang nhớ lúa

Việt Nam đã bao năm quên đi đời sống bình thường nhân loại Đến nay quyết đòi áo cơm

Việt Nam đến hôm nay dân ta phải thấy

Cần hoà sức mạnh đứng lên xây lại nước non.

188. Tạ ơn

Trịnh Công Sơn, 1964

Dù đến rồi đi

Tôi cũng xin tạ ơn người

Tạ ơn đời tạ ơn ai

Đã đưa em về chốn này

Tôi xây mãi cuộc vui

Dù đến rồi đi

Tôi cũng xin tạ ơn người

Tạ ơn đời tạ ơn ai

Đã cho tôi còn những ngày

Ngồi mơ ước cùng người

Ôi mệnh mỏng thảng ngày vắng em

Tình như lá bỏng vàng bỏng xanh

Em ra đi như thoáng gió thầm

Để lại đây thành phố không hồn

Qua con sông nhớ người đã xa

Thành phố vẫn nắng vàng vẫn mưa

Cây sang Thu lá úa rơi mù

Chuyện ngày xưa heo hút trong mơ

Dù đến rồi đi

Tôi cũng xin tạ ơn người

Tạ ơn đời tạ ơn ai

Đã cho tôi còn những ngày

Quên kiếp sống lẻ loi

Dù đến rồi đi

Tôi cũng xin tạ ơn người

Tạ ơn đời tạ ơn ai

Đã cho tôi tình sáng ngời

Như sao xuống từ trời.

189. Ta phải thấy mặt trời

Trịnh Công Sơn, <=1969

Ta phải thấy mặt trời

Sáng trên quê hương này đầy loài người

Ta phải thấy một ngày

Ngày dân ta đi lên dành lấy Hoà bình

Kêu nhau từ khắp mọi miền

Đòi sống

Ta phải thấy Hoà bình

Làng xóm những năm xưa yên vui đã vắng

Người Việt Nam đã quên nhau trong bom đạn Ngày Việt Nam đã âm u trong thù hận

Ta phải thấy Hoà bình

Ta phải thấy Hoà bình

Hỡi anh em thân yêu cùng khắp

Đứng lên

Bước chân ta đi trong hồn nước bập bùng

Triệu trái tim người rộn ràng chờ

Triệu bước chân người cứ mãi tiến lên

Ta phải thấy ta phải thấy một ngày

Hoà bình rực sáng quanh đây.

190. Ta quyết phải sống

Trịnh Công Sơn, <=1969

Trong đêm tối quê hương này

Ta bước đi hoài sao chưa tới

Còi tương lai đang kêu gọi

Tuổi thanh niên sao dễ vui chơi

1. Còn sống xin các anh quyết còn cách mạng Đời ta ta lo

Xin xếp vũ khí

Bàn tay không tiến lên

Đã qua bao năm hy sinh thịt xương

Nay ta quyết phải sống

Toàn nước chiến đấu

Ta bền vững một lòng với nhau

Máu luân lưu sức sống hồng hào

Dân ta đến một trời cơm áo

Dân ta sẽ đến những nơi không còn đời bán máu

Dựng lại Việt Nam sáng tươi trong yêu thương nhân loại

Anh em đã chết máu xương vun đời loài lang sói

Triệu người dân ta đứng lên quyết xây lại ngày mai.

2. Dù khó ta vẫn đi trên đường cách mạng

Bàn tay tương lai
Đi lấp bóng tối
Đời bình yên sống vui
Đã qua bao năm dân ta ngồi yên

Con tim đã buốt cóng
Ngày tháng đã đến
Phơi giòng máu mở lòng tối tăm
Bước gian nan trong bước nhọc nhằn
Trăm tay yếu trở thành thép cứng
Quanh đây ta xoá vết thương tôi đòi còn ghi dấu
Mặt người hôm nay ngược lên đã không còn lo sợ
Quanh đây có tiếng máu xương kêu gào đòi phẫn đấu
Dựng người Việt Nam đứng lên trên đất này Tự Do.

191. Ta thấy gì đêm nay

Trịnh Công Sơn, <=1968

1. Ta đã thấy gì trong đêm nay

Cờ bay trăm ngọn cờ bay
Rừng núi loan tin đến mọi miền
Gió Hoà bình bay về muôn hướng
Ngày vui con nước trôi nhanh
Nhịp sống bao la xoá bỏ hận thù
Gặp quê hương sau bão tố
Giọt nước mắt vui hay lòng gỗ đá

2. Ta đã thấy gì trong đêm nay

Bàn tay muôn vạn bàn tay
Những ngón tay thơm nổi bật nguyên
Nổi cuộc tình nổi lòng đổ nát
Bàn tay đi nổi anh em
Về tuổi quê hương tắm gội nhục nhằn
Mười năm đêm trong tiếng súng
Ruộng lúa bãi dâu qua cơn kinh hoàng

Mẹ già cười xanh như lá mới trong khu vườn

Ruộng đồng Việt Nam lên những búp non đầu tiên

Một đoàn tàu đi nhả khói ấm hai bên rừng

Một đàn gà cao tiếng gáy đánh thức bình minh.

3. Ta đã thấy gì trong đêm nay

Cờ bay trăm ngọn cờ bay

Đường phố hôm nay sáng rực đèn

Sáng rực đèn trong làng trong xóm

Người đi như nước qua đê

Mặt đất ưu tư đã mở nụ cười
Hàng cây xanh thay áo mới
Người bước bước nhanh như rừng đi tới

4. Ta đã thấy gì trong đêm nay
Đèn soi trăm ngọn đèn soi
Mặt đất rung rinh bước triệu người

Phá ngục tù đi dựng ngày mới
Rạng đông soi sáng tương lai
Giòng máu anh em đã nhuộm mặt trời
Cùng xương khô lên tiếng nói
Đời sống ấm êm nhân danh con người.

192. Tết suối hồng

Trịnh Công Sơn, <=1991

Trung thu đốt đèn lên cho sáng
Cho bao con đường rộn vui
Đêm trắng với đèn lồng thay nắng
Em như giấc mộng giữa đời
Cùng nhau hát lên
Đường đêm xôn xao trống lân
Về thăm phố quen
Ngàn sao lung linh suốt đêm
Trung thu tết hồng như son thắm
Chúng em vui đùa bên nhau
Đêm nay các bạn không ai vắng
Quanh em sang một tuổi màu.

193. Thành phố mùa xuân

Trịnh Công Sơn, <=1982^(*)

Sài Gòn mùa xuân còn thoáng lá vàng bay
Có mùa thu nào đang ở lại
Mặt đường bình yên nằm ngoan như con suối Kết hoa vàng cho lộng lẫy đời
Sài Gòn mùa xuân về dưới những hàng cây
Có nhiều tiếng cười như trẻ lại
Ngày vội vàng lên bình minh thay đêm tối Nắng phai từ lâu chiều vẫn dài
Ngọn gió rung cành khi chiều chưa hết nắng
Đường phố em về tóc cùng hoa quế luyến
Chồi lá khoe mầm cho đời biết tên
Mùa xuân thay lá mùa đông
Để cho chim hót chuyện tình
Mùa xuân thay lá mùa đông

Để cho chim hót chuyện tình.

194. Thanh Quan ca

Trịnh Công Sơn, <>1970^(*)

Cư xá Thanh Quan có nắng mai hồng
Có mây trên trời bay qua chiều vắng
Cư xá Thanh Quan có gió trong vườn
Có chim trên cành hót một ngày qua nhanh

Ngày qua không nhìn thấy

Một năm thoáng như mây

Đời sinh viên không dài

Để chung vui lâu ngày

Gặp nhau khi vừa đến

Nhìn nhau lúc chưa quen

Rồi xa xôi bỗng gần

Ghép lại từng nỗi lòng

Cư xá Thanh Quan có gót chân hồng

Gót chân đi về vang trên sỏi ẩm

Cư xá Thanh Quan có tóc mây bồng

Tóc ru đêm dài rót mộng vào tương lai.

(*) Bản này, trong lần đầu trình diễn của Nhóm Sáng tác mới (do Phạm Trọng Cầu chủ xướng) chiều ngày 11/06/1982 ở trường Cao đẳng Sư phạm Tp.Hồ Chí Minh, được giới thiệu với tên Sài Gòn mùa xuân, nhưng năm sau lại thấy xuất hiện trên các văn hoá phẩm đại chúng dưới tên Thành phố mùa xuân.

(*) Cư xá Thanh Quan nằm trên đường Hiền Vương thời ấy chỉ dành cho nữ sinh viên, trong đó có Dao Ánh, Như An và những người đẹp khác mà Trịnh Công Sơn quen biết...

195. Thiên sứ băng khuâng

Trịnh Công Sơn, 1999^(*)

Con chim con chim về đậu bên người

Là Thiên sứ đó là tôi cũng chùng

Í a a tôi lại là chim

Là Thiên sứ đó là tôi cũng chùng

Vô tình em thả í a băng khuâng

Tôi làm chim nhặt để phần mai sau

Để phần mai sau

Tôi làm chim nhặt để phần mai sau

Mai sau Thiên sứ về trời

Thiên sứ về trời ở lại

Còn tôi ở lại bên người tôi yêu

Còn tôi ở lại bên người tôi yêu

(*) Thiên sứ băng khuâng là bài thứ hai của Trịnh Cung mà Trịnh Công Sơn phổ nhạc; bài thứ nhất Cuối cùng cho một tình yêu đã ra đời 40 năm trước.

196.Thuở bống là người

Trịnh Công Sơn,1998^(*)

Bống đùa biển khơi
Bống đùa núi đồi
Bống đùa đùa thôi
Làm chi mà vội
Giọt nắng ban mai
Làm chi mà vội
Em đi bống về
Em về bống đi
Làm chi mà vội
Đừng buồn gió ơi
Đừng buồn gió ơi
Gió ngủ ở đâu
Bống ngủ nơi nào
Có còn bờ ao
Trăng về thuở ấy
Thuở bống là người
Bống vội vàng đi
Xa lìa quê nhà
Xa lìa vườn xưa
Ngày xưa ngần ngại
Xoa tóc trên vai
Ngày xưa ngần ngại
Hư vô bống về
Câu thề đã bay
Trời như nhỏ lại
Đừng buồn tuổi ơi
Đừng buồn núi ơi
Nắng vàng ở đâu
Bống về nơi nào
Vó ngựa tình sâu
Đất hồng nổi nhớ
Tình bống nhạt nhòa.

(*) Chúng tôi in lại nguyên văn lời của Thuở bống là người do Hồng Nhung hát (theo hongnhung.info) có một số thay đổi so với bản in trong tập nhạc, vì có thể những thay đổi ấy là của Trịnh Công Sơn:

Bống đùa biển khơi	Bống vội vàng đi
Bống đùa núi đồi	Xa lìa quê nhà
Bống đùa đùa tôi	Xa lìa vườn xưa
Làm chi mà vội	Ngày xưa ngần ngại
Giọt nắng ban mai	Xoa tóc trên vai
Làm chi mà vội	Ngày xưa ngần ngại
Em đi Bống về	Hư vô Bống về

Em về Bống đi	Câu thề đã bay
Làm chi mà vội	Trời như nhỏ lại
Đừng buồn núi ơ	Đừng buồn núi ơ
Đừng buồn suối ơ	Đừng buồn suối ơ
Nắng vàng ở đâu	Nắng vàng ở đâu
Bống ở nơi nào	Bống ngủ nơi nào
Có còn bờ ao	Vó ngựa tình sâu
Trăng về thuở ấy	Đất hồng nổi nhớ
Thuở Bống là người	Tình Bống nhạt nhòa.

197. Thương một người

Trịnh Công Sơn, 1958-1959

Thương ai về ngõ tối

Sương rơi ướt đôi môi

Thương ai buồn kiếp đời

Lạnh lòng ánh sao rơi

Thương ai về ngõ tối
Bao nhiêu lá rơi rơi
Thương ai cười không nói
Ngập ngừng lá hôn vai
Thương nụ cười
Và mái tóc buông lơl
Mùa thu úa trên môi
Từng đêm qua ngõ tối
Bàn chân âm thầm nói
Lặng nghe gió đêm nay
Ngại buốt quá đôi vai
Bờ vai như giấy mới
Sợ nghiêng hết tình tôi
Thương ai về xóm vắng
Đêm nay thiếu ánh trăng
Đôi vai gầy ước mềm
Người lạnh lắm hay không
Thương ai màu áo trắng
Trông như ánh sao băng
Thương ai cười trong nắng
Ngại ngừng ánh mây tan.

198. Tiến thoái lưỡng nan
Trịnh Công Sơn, 1998?

Tiến thoái lưỡng nan
Đi về lặn đận
Tình đôi ngập ngừng
Tiến thoái lưỡng nan
Mây bay khắp xứ
Chân mờ cõi xa
Vàng phai nhè nhẹ
Chiều hôm cửa nhà
Tiến thoái lưỡng nan
Đi về lặn đận
Ngày xưa lặn đận
Tiến thoái lưỡng nan
Mây bay khắp xứ
Chân mờ cõi xa
Vàng phai nhè nhẹ

Chiều hôm cửa nhà

Tiến thoái lưỡng nan

Đi về lặn đận

Ngày xưa lặn đận

Không biết về đâu

Về đâu cuối ngõ

Về đâu cuối trời

Xa xăm tôi ngồi

Tôi tìm giấc mơ

Xa xăm tôi ngồi

Tôi tìm lại tôi ...

Tiến thoái lưỡng nan

Đi về lặn đận

Ngày nay lặn đận

Là ... giọt hư không.

199. Tiếng ve gọi hè

Trịnh Công Sơn, <=1961

Khắp phố phường tiếng ve kêu hè hè hè

Và trong những tàng lá ve kêu hè hè hè

Chạy theo tiếng ve

Từng cơn mưa về

Giọt mưa âm vang trên lá tiếng ve bay đầy trong gió

Giọt mưa long lanh trên những cánh hoa phượng thắm như màu ngon cò Em đón mừng
tiếng ve những ngày đầu mùa

Và em vẫy chào tiếng ve sau một mùa hè.

200. Tình ca của người mất trí

Trịnh Công Sơn, 1967

1. Tôi có người yêu chết trận Pleime

Tôi có người yêu ở chiến khu Đ

Chết trận Đồng Xoài chết ngoài Hà Nội

Chết vội vàng dọc theo biên giới

Tôi có người yêu chết trận Chu Prong

Tôi có người yêu bỏ xác trôi sông

Chết ngoài ruộng đồng chết rừng mịt mù

Chết lạnh lùng mình cháy như than

Tôi muốn yêu anh yêu Việt Nam

Ngày gió lớn tôi đi môi gọi thầm

Gọi tên anh tên Việt Nam
Gần nhau trong tiếng nói da vàng.

Tôi muốn yêu anh yêu Việt Nam
Ngày mới lớn tai nghe quen đạn mìn
Thừa đôi tay dư làn môi
Từ nay tôi quên hết tiếng người

2. Tôi có người yêu chết trận A Sao
Tôi có người yêu nằm chết cong queo
Chết vào lòng đèo chết cạnh gầm cầu
Chết nghẹn ngào mình không manh áo

Tôi có người yêu chết trận Ba Gia
Tôi có người yêu vừa chết đêm qua
Chết thật tình cờ chết chẳng hẹn hò
Không hận thù nằm chết như mơ.

201. Tình khúc Ơ-Bai

Trịnh Công Sơn, 1988^(*)

Tôi đi bằng nhịp điệu
Một hai ba bốn năm
Em đi bằng nhịp điệu
Sáu bảy tám chín mười
Ta đi bằng nhịp điệu
Nhịp điệu không giống nhau
Ta đi bằng nhịp điệu
Nhịp điệu sao khác màu
Sông cạn, đá mòn
Sông cạn, đá mòn
Làm sao ta gặp
Làm sao ta gặp được nhau
Ơ bai í à í á
Ơ bai í à a á
Ơ bai i à a á
Ơ bai i à a a á.

^(*) Tháng 1 năm 1988, Trịnh Công Sơn và một số bạn bè nhạc sĩ đi "thâm nhập thực tế" ở Lâm Đồng để tìm nguồn sáng tác. Bài Tình khúc Ơ-Bai được viết nhân chuyến đi đó và đã hát tại Nhà Việt Nam, Paris, đêm 27/05/1989, nhân chuyến Tây du của ông.

202. Tình nhớ

Trịnh Công Sơn, <=1966(?)

Tình ngỡ đã quên đi

Như lòng cổ lạnh lùng
Người ngỡ đã xa xăm
Bỗng về quá thênh thang
Ôi áo xưa lồng lộng
Đã xô dạt trời chiều
Như từng cơn nước rộng
Xóa một ngày đìu hiu
Tình ngỡ đã phôi pha
Nhưng tình vẫn còn đây
Người ngỡ đã đi xa
Nhưng người vẫn quanh đây
Những bước chân mềm mại
Đã đi vào đời người
Như từng viên đá cuội
Rớt vào lòng biển khơi
Khi cơn đau chưa dài
Thì tình như chút nắng
Khi cơn đau lên đầy
Thì tình đã mênh mông
Một người về đỉnh cao
Một người về vực sâu
Để cuộc tình chìm mau
Như bóng chim cuối đèo
Tình ngỡ chết trong nhau
Nhưng tình vẫn rộn ràng
Người ngỡ đã quên lâu
Nhưng người vẫn băng khuâng
Những ngón tay ngại ngùng
Đã ru lại tình gần
Như ngoài khơi gió động
Hết cuộc đời lênh dênh
Người ngỡ đã xa xưa
Nhưng người bỗng lại về
Tình ngỡ sóng xa đưa
Nhưng còn quá bao la
Ôi trái tim phiền muộn
Đã vui lại một giờ
Như bờ xa nước cạn
Đã chìm vào cơn mưa.

203. Tình sầu

Trịnh Công Sơn, 1965

1. Tình yêu như trái phá

Con tim mù loà

Một mai thức dậy

Chợt hồn như ngất ngây

Chợt buồn trong mắt nai

Rồi tình vui trong mắt

Rồi tình mềm trong tay

Tình yêu như vết cháy

Trên da thịt người

Tình xa như trời

Tình gần như khói mây

Tình trầm như bóng cây

Tình reo vui như nắng

Tình buồn làm cơn say

Cuộc tình lên cao vút

Như chim mới cánh rời

Như chim xa lìa bầy

Như chim xa lìa trời

Như chim bỏ đường bay

Tình yêu như trái chín

Trên cây rụng rời

Một mai thức dậy

Chuyện trò với lá cây

Rồi buồn như lá bay

Một giòng sông nước cuốn

Một cuộc tình không may

Tình yêu như thương áo

Quen hơi ngọt ngào

Rời nhau hôm nào

Hồn mình như vá khâu

Buồn mình như lũng sâu

Rồi tình trong im tiếng

Rồi tình ngoài hư hao

2. Tình yêu như nỗi chết

Cơn đau thật dài

Tình khâu môi cười

Hình hài xưa đã thay

Mặn nồng xưa cũng phai

Tình chia nhau gian dối

Tình đầy tình đôi nơi

Tình yêu như cơn bão

Đi qua địa cầu

Tình thấp cơn sâu

Tình dịu qua hố sâu

Tình vời lên núi cao

Rồi trong cơn yêu dấu

Tình đầy tình xa nhau

Cuộc tình lên cao vút

Như chim mỗi cánh rồi

Như chim xa lìa bầy

Như chim xa lìa trời

Như chim bỏ đường bay

Tình yêu cho anh đến

Bên cơn muộn phiền

Tình đi âm thầm

Nghìn trùng như vết sương

Lạnh lòng như dấu chim

Tình mong manh như nắng

Tình còn đầy không em

Tình yêu như đốt sáng

Con tim tận nguyên

Tình lên êm đềm

Vội vàng nhưng chóng quên

Rộn ràng nhưng biến nhanh

Tình cho nhau môi ấm

Một lần là trăm năm.

204. Tình xa

Trịnh Công Sơn, 1966-67

Ngày tháng nào đã ra đi

Khi ta còn ngồi lại

Cuộc tình nào đã ra khơi

Ta còn mãi nơi đây

Từng người tình bỏ ta đi

Như những dòng sông nhỏ

Ôi những dòng sông nhỏ

Lời hẹn thề là những cơn mưa

Khi bước chân ta về

Đêm khuya nhìn đường phố

Thành phố hoang vu

Như một lần qua cuộc tình

Làm sao em biết đời sống buồn tênh

Đôi khi ta lắng nghe ta
Nghe sóng âm u
Đội vào đời buốt giá
Hồn ta gió cát phù du bay về

Đôi khi trên mái tình ta
Nghe những giọt mưa
Tình réo tình âm thầm
Sầu réo sầu bên bờ vực sâu

Còn thấy gì sáng mai đây
Thôi ta còn bạn bè
Giọt rượu nào mãi chua cay
Trong tình vẫn u mê

Từ một ngày tình ta
Như núi rừng cúi đầu
Ôi tiếng buồn rơi đều
Nhìn lại mình đời đã xanh rêu.

205. Tình xót xa vừa
Trịnh Công Sơn, 1970

Xin vỗ tay cho đều
Khi đêm đổ xuống đời ta
Xin vỗ tay cho đều
Khi tình trôi đã trôi xa
Nụ cười đã cuốn ta đi
Một ngày lại thấy ta về
Xin đứng yên trong chiều
Trên môi thở khói quạnh hiu
Xin đứng yên trong chiều
Phơi tình cho nắng khô mau
Về đây thân xác hư hao
Đêm đêm nằm nghe lá
Than van chút niềm đau ngọt ngào

Một ngày trên vai
Bão tố nguôi ngoai
Nhìn đời quanh đây
Hết những mê say
Lòng chùng đam mê
Sớm tối qua đi ơ hờ
Từng ngày chôn chân
Nhớ phố lang thang

Đời tình nuôi quên
Những sáng mênh mông
Trả lại hôm nay
 Bốn phía thình không ngỡ ngàng
Xin vỗ tay cho đều
 Trong tim giọt máu vừa khô
Xin vỗ tay cho đều
 Môi người thôi những âm ba
Một lời tình cuối vu vơ
Một ngày tình xót xa vừa
 Xin đứng yên trong chiều
 Lao xao từng bóng hoàng hôn
Xin đứng yên trong chiều
Treo tình trên chiếc đỉnh không
Gập ghềnh nhiều kiếp lưu vong
Ta lẫn đời đã quá
 Đôi tay vẫn còn ôm mịt mù.

206. Tình yêu tìm thấy

Trịnh Công Sơn, 1982^(*)

Từ khi có đôi chân vào đời
Màu hoa lá quen như mặt người
Với bao ngày sống buồn vui
Có những tình yêu tìm thấy
 Từng ngọn núi con sông ruộng vườn
Từng giòng suối con kênh đầu làng
Đã mang hình bóng quê hương
Đã nuôi giòng máu trong tim
Tiếng ru mẹ hát những năm xưa
Mãi là lời ca dao bốn mùa
Tìm thấy nỗi nhớ từ mỗi chiếc lá
Góc phố nào cũng thấy quê nhà
 Từng ngày nắng hay mưa vội vàng
Từng chiều xuống hay đêm dịu dàng
Đã đi vào nỗi đời riêng
 Đã cho hạnh phúc thầm kín
 Còn tìm thấy quanh đây tình người
Còn tìm thấy bao nhiêu mời gọi
Những tâm hồn lá xanh tươi
Biết ơn đời những tin vui.

^(*) Bài hát được sáng tác cho phim Tình yêu của em. In lần đầu tiên dưới dạng giấy rời, loại bỏ túi, khổ 8x12cm, có hình Trịnh Công Sơn ngoài bìa, và ghi rõ Giấy phép xuất bản số 19/S

207. Tôi biết tôi yêu

Trịnh Công Sơn, <=1972

1. Tôi biết tôi yêu những con đường những con đường Đường về hai miền Bắc Nam

Đêm nằm ngủ ... muộn mà ước mong

Đêm ... ngủ muộn mà nhớ thương

Đường còn thênh thang hay đã ngăn chân quen

Đường còn hiên ngang hay đã thêm ươn hèn

Đường về đất nước ôi có bao giờ quên

Tôi biết tôi yêu những con người những con người Người còn nuôi hoài trái tim

Biết nghe nhỏ ... lệ đời héo hon

Đang ... chờ đợi ngày tái sinh

2. Tôi biết tôi yêu những đêm dài những đêm dài Còn nhiều kiếp người tối tăm

Bên hầm ngủ vội ... đạn réo vang

Đêm ... lời nguyện lời trời trần

Người người quanh đây hãy ghé chung đôi vai

Ruộng đồng tôi ơi hãy gắng nuôi dân này

Đừng chờ thế giới hãy gắng riêng mình thôi

Tôi biết tôi yêu những căn nhà những căn nhà Là tình yêu là bến sông

Nơi về đổ ... lại đời nát tan

Nơi ... còn lại lời ru mình.

208. Tôi đã mất

Trịnh Công Sơn, 1970^(*)

Tôi mất trong chiến tranh này

Bao nhiêu bao nhiêu người tình

Người tình của tôi lớn lên trên khắp ba miền Một ngày đạn bom giết em

Người tình Việt Nam lớn lên chưa gặp một lần

Tôi mất trong chiến tranh này

Bao nhiêu bao nhiêu người tình

Người tình Việt Nam ôi dịu dàng

Người tình Việt Nam quá hùng anh

Tôi mất trong chiến tranh này

Bao nhiêu bao nhiêu nụ cười

Em từ Hà Nội có bao giờ được yên vui

Bao năm lửa khói nung khô trái tim yêu người Mộ bia quanh đây chôn theo những cuộc tình

tôi Tôi mất trong chiến tranh này

Bao nhiêu bao nhiêu mộng rồi

Tôi mất trong chiến tranh này

Bao nhiêu bao nhiêu hẹn hò
Từng ngày miền Nam dấu đạn mù
Từng ngày miền Bắc những đời lo
Tôi mất trong chiến tranh này
Bao nhiêu bao nhiêu người tình
Những người còn lại cố vững lòng chờ tương lai
Bay trong lời gió nghe ra tiếng oán bên trời
Tuổi xuân xanh ời cho em muôn vạn ngày mai

Tôi mất trong chiến tranh này
Bao nhiêu bao nhiêu mộng rồi
Tôi mất trong chiến tranh này
Bao nhiêu bao nhiêu mộng người.

(*) Trong K7/CD Khánh Ly, Hát cho Quê Hương 5, 1974?, bản này xuất hiện dưới tựa Tôi mất.

209. Tôi đang lắng nghe

Trịnh Công Sơn, 1981

Im lặng của đêm tôi đã lắng nghe
Im lặng của ngày tôi đã lắng nghe
Im lặng của đời tôi đã lắng nghe
Tôi đã lắng nghe trái tim lạc loài
Bao đêm đã qua im lặng của người
Tôi đã lắng nghe im lặng của tôi

Im lặng giòng sông tôi đã lắng nghe
Im lặng ngọn đời tôi đã lắng nghe
Im lặng thở dài tôi đã lắng nghe
Tôi đã lắng nghe im lặng thở dài
Sau cơn bão qua im lặng mặt người
Nghe bao nỗi đau trên một bàn tay

Tôi đang lắng nghe im lặng cuộc tình
Sau một cuộc tình tôi đang lắng nghe
Khi hoa héo khô im lặng nụ tàn

Tôi đang lắng nghe tôi đang lắng nghe
Tôi đang lắng nghe im lặng đời mình.

210. Tôi ời đừng tuyệt vọng

Trịnh Công Sơn, 1992

Đừng tuyệt vọng tôi ời đừng tuyệt vọng
Lá mùa thu rơi rụng giữa mùa đông
Đừng tuyệt vọng em ời đừng tuyệt vọng
Em là tôi và tôi cũng là em

Con điều bay mà linh hồn lạnh lẽo
Con điều rơi cho vực thẳm buồn theo
Tôi là ai mà còn khi dấu lệ
Tôi là ai mà còn trần gian thế
Tôi là ai là ai là ai
Mà yêu quá đời này
Đừng tuyệt vọng tôi ơi đừng tuyệt vọng
Nắng vàng phai như một nỗi đời riêng
Đừng tuyệt vọng em ơi đừng tuyệt vọng
Em hồn nhiên rồi em sẽ bình minh
Có đường xa và nắng chiều quạnh quẽ
Có hồn ai đang nhè nhẹ sầu lên.

211. Tôi ru em ngủ

Trịnh Công Sơn, <=1967

Tôi ru em ngủ
Một sớm mùa Đông
Em ra ngoài ruộng đồng
Hỏi thăm cảnh lúa mới
Tôi ru em ngủ
Một sớm mùa Thu
Em đi trong sương mù
Gọi cây lá vào mùa
Con đường thật buồn
Một ngày cuối Đông
Con đường mịt mù
Một ngày cuối Thu
Em vào mùa Hạ
Nắng thấp trên cao
Và mùa xuân nào
Ngẩn ngơ tình mới
Đi nhẹ vào đời
Thầm thì gót chân
Em gọi nụ hồng
Vừa tàn cuối sân
Nghe tình chợt buồn
Trong lá xôn xao
Để mùa Xuân sau
Mua riêng tình sầu
Tôi ru em ngủ
Một sớm mùa Xuân

Em hôn một nụ hồng
Hỏi thăm về giọt nắng
Tôi ru em ngủ
Hạ cũng vừa sang
Em hôn lên tay mình
Để chua xót tình trần.

212. Tôi sẽ đi thăm

Trịnh Công Sơn, <=1967

1. Khi đất nước tôi thanh bình

Tôi sẽ đi thăm

Tôi sẽ đi thăm, một phố đầy hầm

Đi thăm một con đường nhiều hố

Khi đất nước tôi không còn chiến tranh

Bạn bè mấy đứa vừa xanh nắm mồ

Khi đất nước tôi thanh bình

Tôi sẽ đi thăm

Tôi sẽ đi thăm cầu gãy vì mìn

Đi thăm hầm chông và mã tấu

Khi đất nước tôi không còn giết nhau

Trẻ con đi hát đồng dao ngoài đường

Khi đất nước tôi thanh bình

Tôi sẽ đi không ngừng

Sài Gòn ra Trung

Hà Nội vô Nam

Tôi đi chung cuộc mừng

Và mong sẽ quên

Chuyện non nước mình

2. Khi đất nước tôi thanh bình

Tôi sẽ đi thăm

Tôi sẽ đi thăm nhiều nghĩa địa buồn

Đi xem mộ bia nhiều như nấm

Khi đất nước tôi không còn chiến tranh

Mẹ già lên núi tìm xương con mình

Khi đất nước tôi thanh bình

Tôi sẽ đi thăm

Tôi sẽ đi thăm làng xóm thành đồng

Đi thăm từng khu rừng cháy nám

Khi đất nước tôi không còn giết nhau

Mọi người ra phố mời rạo nụ cười

Khi đất nước tôi thanh bình

Tôi sẽ đi không ngừng
Sài Gòn ra Trung
Hà Nội vô Nam
Tôi đi chung cuộc mừng
Và mong sẽ quên
Chuyện non nước mình.

213. Tôi sẽ nhớ

Trịnh Công Sơn, 1980^(*)

1. Tôi đã đến cùng nắng mưa bên trời
Thấy phố nhà mọc giữa đôi tay
Làm sao đi đến từng trái tim mọi người
Muốn nghe đời gọi giùm sống thôi

Điệp khúc:

Tôi yêu tôi sống như bao người
Mỗi ngày đàn chim thức cùng tôi
Hãy yêu cho tình còn xanh mãi
Hãy chia cho đều những cuộc đời vui

2. Tôi sẽ nhớ cùng tháng năm nơi này
Nhớ những người gặp gỡ quanh đây
Đời bao la quá và chốn riêng hẹp hòi
Hãy khơi nguồn cho mạch sống trôi

3. Tôi sẽ nhớ hàng lá xanh bên đường
Đếm suốt đời từng bước chân quen
Nhìn em đi giữa làng quê hay thị thành
Nhớ hương thầm trên một cánh sen

4. Tôi sẽ nhớ màu nắng nơi quê nhà
Nhớ những chiều lặng lẽ cơn mưa
Cùng tôi đang sống là biết bao bạn bè
Có tấm lòng như một đóa hoa

Cùng tôi đang sống là biết bao bạn bè
Có tấm lòng như một đóa hoa ...

^(*) Xem chú thích của bài Chiều trên quê hương tôi.

214. Trả lại em

Trịnh Công Sơn, <1980^(*)

1. Trên mỗi thân người có nghìn phím tơ
Búng ngón tay đàn thức dậy ước mơ
Một ngày vui lên rộn rã nhạc chim
Và ngàn lời ca yêu đời

Trả em vui chơi giữa công viên
Trả em hăng say nắng công trường
Trả em quay nhanh máy quay đều
Trả lại em trả lại em,
Trả em hai tay hái thật nhiều
Má xuân hồng trả lại em
Những ân tình trả lại em
Trả lại em trước sau
Trả lại em biết yêu

2. Tôi viết khúc nhạc xoa dịu đớn đau
Trên chiếc thân gầy đàn cầm ốm o
Giọt buồn vừa tan nụ cười nở hoa
Giã từ mà vui hơn gặp

Trả em hai tay múa Tây Nguyên
Trả môi xin ca hát dân ca
Trả đôi mắt xanh sáng long lanh
Trả lại em trả lại em
Tai nghe những ngọt ngào
Lá hoa đòi trả lại em
Nắng lên ngày trả lại em
Trả em giòng nước rất xanh
Trả em một tiếng hát trong ngần.

215. Trong mỗi đời riêng

Trịnh Công Sơn, 1980?(*)

Qua chiếc cầu xưa nhớ anh Trỗi ngày nào Qua những đường xưa nhớ tiếng hát tự hào Dậy
mà đi dậy mà đi

Xưa trong phố này từng quận đau bao nỗi đời Dậy mà đi ta cùng dậy mà đi
Có những ngày ấy mới có phút giây này

Ơi những đàn con xa vắng bên đời

Trong những ngày vui vẫn thương nhớ nhau hoài Dậy bình yên ngồi nhìn quanh
Trong mỗi đời riêng có nỗi nhớ chân tình.

(*) Viết chung với Phạm Trọng Cầu & Trương Thìn cho cuốn phim Qua cơn vật vã.

(*) Hà Vũ Trọng (Canada) chép bài này từ một băng K7 Trịnh Công Sơn, phát hành khoảng
1990-91 do nhiều ca sĩ hát, tựa bài không đảm bảo chính xác hoàn toàn.

216. Trong nỗi đau tình cò

Trịnh Công Sơn, 1981

Tôi đã yêu em bao ngày nắng
Tôi đã yêu em bao ngày mưa

Yêu em bên đời lặng lẽ
Tôi đã đưa em qua nhiều phố
Những sáng mệnh mộng tôi ngồi nhớ
Yêu em trái tim thật thà
Yêu đầy mùa nắng mùa mưa
Yêu trong nỗi vui đợi chờ
Đâu ngờ tình như lá úa
Khiến tôi chia lìa từng giấc mơ
Tôi đã yêu em trong mùa gió
Khi lá cây khô bay đầy ngõ
Yêu em không cần vội vã
Tôi đã yêu em như trẻ thơ
Đâu biết đôi khi có lìa xa
Yêu trong nỗi đau tình cờ.

217. Tự tình khúc

Trịnh Công Sơn, <>1970

1. Tôi như trẻ nhỏ ngồi bên hiên nhà
Chờ xem thế kỷ tàn phai
Tôi như trẻ nhỏ tìm nơi nương tựa
Mà sao vẫn cứ lạc loài
Tôi như là người lạc trong đô thị
Một hôm đi về biển khơi
Tôi như là người một hôm quay lại
Vì nghe sa mạc nổi dài
Đừng nghe tôi nói lời tâm tối
Đừng tin tôi nhé vì tiếng cười
Đôi khi một người dường như chờ đợi
Thật ra đang ngồi thanh thoi
Tôi như là người ngồi trong đêm dài
Nhìn tôi đang quá ngậm ngùi
Một hôm buồn ra ngắm giòng sông
Một hôm buồn lên núi nằm xuống
2. Tôi đi tìm ngày tìm đêm lâu dài
Một hôm thấy được đời tôi
Tôi yêu mọi người cỏ cây muôn loài
Làm sao yêu hết cuộc đời
Tôi như đường về mở ra đô thị
Chờ chân thiên hạ về vui
Tôi như nụ cười nở trên môi người
Phòng khi nhân loại biếng lười

Tìm tôi đi nhé đừng bối rối
Đừng mang gương giáo vào với đời
Tôi như ngọn đèn từng đêm với bạn
Lửa lên thắp một niềm riêng

Tôi như nụ hồng nhiều khi ưu phiền
Chờ tôi rã cánh một lần

Một hôm buồn ra ngắm giòng sông
Một hôm buồn lên núi nằm xuống.

218. Từng ngày qua

Trịnh Công Sơn, <>1972

Từng ngày qua bóng chim về ngoài giòng sông
Từng ngày qua nắng phơi trên đầu cỏ non
Đời tình nhân đã bao nhiêu lần gió rét
Đời quạnh hiu nghe chạnh chiếu quá thênh thang
Đời trần gian có môi hồng có mắt nhìn
Một ngày kia ôi thân thể lênh đênh

Từng chiếc bóng trăm năm đã về
Vây người giữa nển não nùng
Từng tiếng khóc trăm năm đã về
Vây người giữa chốn mộng lung

Từng ngày qua thấy mưa về miền phù du
Từng ngày qua thấy nắng tan vào lời ru
Đời nửa đêm có khi nghe lời trăng trối
Đời rộng thênh như im vắng tiếng rơi khô
Đời trần gian có tim người có tay chờ
Một ngày kia ôi thân thể vu vơ.

219. Tuổi đá buồn

Trịnh Công Sơn, 1961

Trời còn làm mưa mưa rơi mênh mang
Từng ngón tay buồn em mang em mang
Đi về giáo đường ngày chủ nhật buồn
Còn ai còn ai đoá hoa hồng cài lên tóc mây
Ôi đường phố dài

Lời ru miệt mài ngàn năm ngàn năm
Ru em nồng nàn ru em nồng nàn

Trời còn làm mây mây trôi lang thang
Sợi tóc em bông trôi nhanh trôi nhanh
Như dòng nước hiền ngày chủ nhật buồn

Còn ai còn ai đoá hoa hồng vùi quên trong tay Ôi đường phố dài

Lời ru miệt mài ngàn năm ngàn năm
Ru em giận hờn ru em giận hờn
Trời còn làm mưa mưa rơi mưa rơi
Từng phiến băng dài trên hai tay xuôi
Tuổi buồn em mang đi trong hư vô
Ngày qua hững hờ
Trời còn làm mưa mưa rơi mưa rơi
Từng phiến mây hồng em mang trên vai
Tuổi buồn như lá gió mãi cuốn đi
Quay tận cuối trời
Trời còn làm mưa mưa rơi thênh thang
Từng gót chân trần, em quên em quên
Ôi miền giáo đường ngày chủ nhật buồn
Còn ai còn ai đóa hoa hồng tàn hôn lên môi
Em gầy ngón dài
Lời ru miệt mài ngàn năm ngàn năm
Ru em muộn phiền ru em bạc lòng.

220. Tuổi đời mệnh mỏng

Trịnh Công Sơn, 1982

Mây và tóc em bay trong chiều gió lộng

Trời làm cơn mưa xanh dưới những hàng me Em cùng lá tung tăng như loài chim đến Và đã
hót giữa phố nhà

Ôm cuộc sống trong tay bên đời quá rộng Tuổi thần tiên yêu dấu dưới ngôi trường kia Em
cùng đóa hoa lan hay quỳnh hương trắng Thơm ngát từ đất đai quê nhà

Có tình yêu thời thơ ấu

Bướm hoa và chim cùng mưa nắng

Em đứng bên trời tự do

Yêu đời thiết tha

Bao đường phố em qua nắng lên đứng chờ Đường dìu chân em đi đến những miền xa Thăm
ruộng đất bao la những làng quê cũ Mùa cây trái nín chân về

Như là những bông hoa trong thành phố này Tuổi đời mệnh mỏng quá búp non đầu cây Em
về giữa thiên nhiên em cười em nói Như sóng đùa biển khơi.

221. Tuổi trẻ Việt Nam

Trịnh Công Sơn, <>1969

1. Tuổi trẻ Việt Nam là hầm hố chông gai

Mắt đăm đăm nhìn những xóm thôn lửa vùi

Sớm mai nào nhìn đoàn quân qua đầu núi

Nghe trong lòng một nỗi ngậm ngùi
Tuổi trẻ Việt Nam là rừng núi nguy nan
Bắc Nam hai miền những đứa con ngang tàng
Sao không chờ diệt mối thù chung

Hai mươi năm là xác người Việt nằm

Điệp khúc:

Làm sao ta giết hết những đứa con Việt Nam Dù quê hương bóng tối

Trong tim vẫn chờ mong

Xưa ta không thù hận

Vì đâu tay ta vấy máu

Mai đây ai chiến đấu

Cho nước non dài lâu

Trên cánh đồng và khắp bao núi rừng

Anh em đã chết máu xương hòa trong một tấm lòng chung

2. Tuổi trẻ Việt Nam mìn và súng trong tay

Lớn lên hoang tàn trên đất không tiếng cười

Cơn mơ nào vừa bừng lên trong giờ cuối

Khi viên đạn vừa cắm vào người

Tuổi trẻ Việt Nam nhìn trời sáng phương Đông Thấy tương lai là những đấu tranh không ngừng Mai đây từng giọt máu hùng anh

Xin quê hương nở lớn từng nụ hồng

Điệp khúc.

3. Tuổi trẻ Việt Nam ngồi vào chiếc xe lăn Nhớ chân tay nào đã cách xa thân mình Trên chiếc nạng một rặng đông chưa kịp lớn Trong hy vọng đã có nụ tàn

Tuổi trẻ Việt Nam còn vừng trán nhăn nheo

Sáng bên kia rừng tối đã qua lưng đeo

Trong tim người Phật Chúa chìm sâu

Hai mươi năm tội ác còn nhiệm màu

Điệp khúc.

222. Tưởng rằng đã quên

Trịnh Công Sơn, <=1972

Tưởng rằng đã quên

Cuộc tình sẽ yên

Tưởng rằng đã quên

Nhưng tim yếu mềm

Một ngày thấy em

Là đời bỗng đêm vây khốn

Tưởng rằng đã quên
Cuộc tình sẽ yên
Tưởng rằng đã quên
Thân đau muốn nằm

Vì từng bước em
Là từng mũi đinh cuồng điên
Còn gì đâu những đóa hoa hồng
Vì trái tim tội lỗi lưu vong
Còn gì đâu những má xưa nồng
Dù xác thân còn phút ăn năn

Tưởng rằng đã quên
Cuộc tình sẽ yên
Tưởng rằng đã quên
Em qua phố rộng
Một lời trối trăn
Còn tìm thấy trong đôi mắt

Tưởng rằng đã quên
Cuộc tình sẽ yên
Tưởng rằng đã quên
Tay em vẫn còn
Dựng đời bão lên
Làm từng vết thương hồn nhiên
Còn lại đây những sớm mai buồn
Vì phố xưa cỏ lá mong manh
Còn lại đây những bến hoang tàn
Vì xác thân đã quá lênh đênh.

223. Ước mơ về dòng điện

Trịnh Công Sơn, <>1980 (*)

Dòng điện như dòng sông
Cho đời một tấm lòng
Đi qua những con đường
Hẹn hò cùng nhà máy
Chăm lo những đồng xanh

Dòng điện như dòng sông
Âm thầm tựa mối tình
Cho ta đêm ánh đèn
Thổi vào từng nguồn sống
Cho máy quay nhịp nhàng
Ngoại thành có điện về

Nước reo trong máy nổ (ô)

Rau xanh bốn mùa

Vì tay em đã có nguồn mưa

Dòng điện suốt ngày đêm
Không bao giờ lỗi hẹn
Như bao nhiêu cuộc tình
Trọn đời là mang đến

Những trái tim (giấc mơ) nồng nàn.

(*) Bài Ước mơ về dòng điện in trong tập Những ca khúc mới, gồm các “Tác phẩm trúng giải cuộc vận động sáng tác văn thơ nhạc kỷ niệm 50 năm ngày thành lập Đoàn, các ca khúc đang được thanh niên yêu thích”. Bài này thường được Lâm Cao Thanh hát trong những buổi trình diễn của Nhóm Sáng tác mới do Phạm Trọng Cầu chủ xướng những năm 1980.

224. Ướt mi

Trịnh Công Sơn, 1958^(*)

1. Ngoài hiên mưa rơi rơi
Lòng ai như chơi vơi
Người ơ nước mắt hoen mi rồi
Đừng khóc trong đêm mưa
Đừng than trong câu ca
Buồn ơ trong đêm thâu
Ôm ấp giùm ta nhé

Người em thương mưa ngâu
Hay khóc sầu nhân thế
Tình ta đêm về có ấm
Từng cơn mơ em chưa

Mưa lạnh lòng rơi rớt giữa đêm về nghe náo nê
Mưa kéo dài lê thê những đêm khuya lạnh ướt mi
Ai còn nhìn mưa mãi rớt bên sông thêm lạnh lòng
Ai còn buồn khi lá rớt rơi trong một cuối đông

2. Ngoài hiên mưa rơi rơi
Buồn dâng lên đôi môi
Buồn đau hoen ướt mi ai rồi
Buồn đi trong đêm khuya
Buồn rơi theo đêm mưa
Còn mưa trong đêm nay
Lòng em buồn biết mấy

Trời sao chưa thôi mưa
Để mắt người em ấy
Từ đây thôi mờ nước mắt
Buồn mi em ngây thơ.

(*) Ướt mi là ca khúc được in đầu tiên của Trịnh Công Sơn, sáng tác vào năm 1958, công bố năm 1959, nói về giọt nước mắt thuần khiết của một cô ca sĩ mới 16 tuổi đêm đêm đi hát ở phòng trà Văn Cảnh - Sài Gòn để nuôi mẹ bị bệnh lao nặng. Đêm nào hát bài Giọt mưa thu của Đặng Thế Phong cô cũng khóc.

225. Vẫn có em bên đời

Trịnh Công Sơn, 1986^(*)

Vẫn thấy bên đời còn có em
Tấm lòng em như lá kia còn xanh
Rừng ơi hãy giữ cho bền nhé
Những cành hoa phai quá không đành
Em đã đến nơi này tựa như cánh én
Dịu dàng trao chút hương hoa mùa xuân
Nhớ gì mà nắng vàng cánh rừng
Thương ai mà sương khuya vội vàng buông Chiều nay bên trời xao xuyến
Còn em trong từng nhớ thương
Vẫn thấy em cười đùa đó đây
Mái nhà năm xưa tóc em còn bay
Gặp nhau giây phút trong đời ấy
Nỗi gì băng khuâng vương chân hoài
Mỗi vết thương lành một nỗi vui
Mắt cười mênh mông giữa đôi bàn tay
Dù em khẽ bước không thành tiếng
Cõi đời bao la vẫn ngân dài.

(*) Bài được viết cho phim Pho tượng. Trong quãng mười năm sau 1975, Trịnh Công Sơn đã làm nhạc cho khoảng 15-20 phim truyện và phim tài liệu. Đặc biệt, năm 1982, tính tới tháng 9, theo một bức thư gửi Bửu Ý, Trịnh Công Sơn khoe đã “viết cho 7 phim cả Hà Nội lẫn Sài Gòn” (Bửu Ý, Trịnh Công Sơn, một nhạc sĩ thiên tài, tr. 32).

226. Vẫn nhớ cuộc đời

Trịnh Công Sơn, <=1972

Một ngày bỗng thấy

Yêu thương mọi người
Một ngày bỗng nhớ
Đôi môi rồ dại
Mọi người đã tới
Vây quanh cuộc đời
Từng giờ tiếc nuối
Chia tay ngậm ngùi
Một ngày còn sống
Góp tiếng mong manh
Bạn bè ngồi quanh
Tuốt sáng giáo gươm
Từng ngày đảo điên
Giết chết linh hồn
Một ngày cầu xin
Thông dong con đường
Một chiều được quên
Ngồi chờ tình nhân
Một ngày còn sống
Chiếc bóng lung linh
Tình vừa ngủ quên
Dưới bóng tối tăm
Một đời về không
Hai tay quy hàng
Giọng người buồn tênh
Cơn đau nung hồng
Thèm tuổi hồn nhiên
Ngồi nhìn trời xanh
Nhìn lại quanh đây
Lô nhô loài người
Một ngày bỗng thấy
Gắn bó cuộc đời
Mọi người vẫn tới
Ta chưa lạc loài
Dù còn phút cuối
Xin em nụ cười.

227. Vàng phai trước ngõ

Trịnh Công Sơn, 1973-74^(*)

Vàng trước ngõ trong ngần áo lụa
Nụ hồng quá nghe ra ngậm ngùi
Vĩ vàng phai xưa từng mấy độ
Rộng nghìn thu một tà dương ấy

Hồng đi nhé chân về giữa ngo
Đường xanh quá môi e ngại hồng
Tự trời em ôi hồng rất lạ
Đường về xa trời đất mông lung

Hồng đi nhé môi cười giữa ngo
Vàng phai sẽ nhớ em một mùa
Hồng đi nhé xin hồng với nụ
Vàng phai sẽ cuốn đi mịt mù
Dòng sông nắng cho bờ bến rộng
Vườn trưa nắng tiếng ru lạc loài
Một vòng nôi ru chiều xuống ruộng
Một dòng sông chở ngày hấp hối

Chiều ra đứng bên trời gió lộng
Hoàng hôn xuống ô chân mẹ về
Chợ chiều xa không còn tiếng động
Một bàn chân rời tuổi qua khe.

(*) Xem chú thích của bài Bay đi thầm lặng.

228. Về giữa Trị An

Trịnh Công Sơn, 1985

Về giữa mùa mưa âm vang thác đổ
Trị An đầy gió giữa chiến khu xưa
Về giữa mùa xuân rừng mai hé nụ
Vàng trên ghềnh đá tựa đàn bướm giữa hồ
Bàn tay anh đến khơi lên dòng điện
Trị An dâng hiến trái tim
Vì người cùng với thiên nhiên một lòng
Điện ngày mai sẽ sáng lên
Đã bao mùa nào anh có nhớ
Bồng hai bờ cầu phố lớn thêm
Thấm trong đất lành
Đã trôi theo dòng
Giọt mồ hôi lấp lánh
Thị trấn ngày mai ngồi nghe nhắc lại
Trị An ngày ấy là chiến khu Đ
Và phía đồi xa rừng xưa đứng kể
Vùng sông hồ đó là nguồn sáng bây giờ.

229. Về thăm mái trường xưa

Trịnh Công Sơn, 1990?

Về đây đứng bên mái trường xưa
Thấy như mình trôi trong ngày cũ
Bồi hồi nhớ tiếng nói thầy cô
Thoáng trong lòng một nỗi buồn qua

Bao nhiêu tiếng cười ngày xưa ấy
Vang trong lớp học sân trường

Như vách đá còn vang vọng mãi
Lời chim muông reo trong nắng
Ai mang đến gần trời lưu luyến
Mà cứ yêu thương nhau hoài
Bao nhiêu nét mặt của ngày tháng
Sao không lúc nào nhạt phai
Bao nhiêu tiếng cười ngày xưa ấy
Vang trong lớp học sân trường
Như vách đá còn vang vọng mãi
Lời chim muông reo trong nắng
Ai mang đến gần trời lưu luyến
Mà cứ yêu thương nhau hoài
Bao nhiêu nét mặt của ngày tháng
Sao không lúc nào nhạt phai.

230. Về trong suối nguồn

Trịnh Công Sơn, 1986^(*)

Quê hương trẻ mãi như tâm hồn thiên nhiên
Em đi qua đó không bao giờ muộn phiền
Xanh xanh cây lá biển hát chiều mưa

Quê hương nằm thức bên bờ biển bao la
Sau cơn chinh chiến núi non vẫn mượt mà
Bay đi trong mưa nắng những câu chuyện thần tiên

Điệp khúc:

Từ nghìn xưa lúa reo trên đồng
Lời ca dao hát trong nhân gian
Tình nhẹ như cánh chim cò trắng
Chở chiều vàng đi đã bao nghìn năm
Tìm về trong suối nguồn
Trái tim bốn mùa vẫn dịu dàng ngân

Bao nhiêu mùa gió bay trong lòng quê hương
Mang qua thôn xóm những câu chuyện ngày thường Cho em yêu mãi nhé những tâm hồn cỏ non.

^(*) Theo Một tình khúc ít người biết đến của nhạc sĩ Trịnh Công Sơn của đạo diễn Hải Ninh,

231. Vết lăn trầm

Trịnh Công Sơn, 1963

Vết lăn vết lăn trầm

Hằn trên phiến đá nâu thêm ưu phiền

Như có lần chim muông hằn dấu chân

Người đi phiêu du từ đó chưa thấy về quê nhà Rộng đôi cánh tay chờ mong

Người chợt nhớ mình như đá

Đá lăn vết lăn buồn

Từ hoang xưa dấu chân anh đã cầm

Ôi vết hằn ghi trên bồn gió hoang

Chờ ta da du một chuyến

Ôi môi hôn xin đừng kể lại tích xưa buồn hơn

Đợi chờ năm làm gió qua truông thiên đàng

Thôi ngủ yên đi con ngủ đời yên đi con

Che giấu thân đau ră mòn

Ngủ đời yên đi con như vết thương đau ngủ buồn Như Trùng dương đêm mắt thâm còn
nghe ngóng Đá lăn vết lăn trầm

Từ cơn đau ấy lưu thân mỗi mòn

Ôi mắt thăm van xin lời thánh đêm

Bài ca dao trên cồn đá

Trên ngai vàng quê nhà

Một thời ngủ yên tuổi xanh

Rồi một hôm chợt thấy hoang vu quanh mình.

232. Vì bé ngoan

Trịnh Công Sơn, năm?(*)

Bờ a ba là ba của bé

Mờ e me là mẹ của em

Lờ a la ba không la mắng

Đờ on đon mẹ không đánh đòn.

(*) Bài Vì bé ngoan và bài Ai ngoài cánh cửa là 2 bài dành cho thiếu nhi không có mặt trong tập Cho con (10 bài), nhưng được thu trong CD Như hòn bi xanh (2005).

233. Vì tôi cần thấy em yêu đời

Trịnh Công Sơn, <=1980

1. Tôi xin làm mưa bay

Trong vườn em mùa Hạ

Tôi xin làm chút gió
Mát thêm những bờ vai

Tôi xin là hôm nay
Cho đời em trẻ mãi
Tôi xin làm nụ cười
Chờ em giữa đôi môi

Tôi đi tìm quanh đây
Bao loài hoa cỏ lạ
Tôi mang về giữa phố
Cắm trên những đường đi
Tôi xin làm cây xa
Đứng nhìn em rục rỡ
Tôi xin làm mộng nhỏ
Em vừa giấc ngủ say
Vì tôi cần thấy em yêu đời
Vì tôi cần thấy em yêu hoài
Yêu đoá hồng bé dại
Và yêu chai cứng những bàn tay

2. Tôi xin làm sao đêm
Hay làm cây đèn nhỏ
Em bên đèn sẽ nhớ
Nắng trên những đường quen

Tôi xin làm mây êm
Trôi vào trong nhật ký
Hay tôi làm mực hồng
Chờ em giữa trang thư

Tôi xin làm sương thu
Hay làm mưa bụi nhỏ
Mai em về giữa phố
Sẽ yêu những hàng cây

Tôi xin làm sông trôi
Cuốn sầu đi lặng lẽ
Cho em vào một mùa
Có màu sắc hồng thôi

Vì tôi cần thấy em yêu đời
Vì tôi cần thấy em yêu hoài
Yêu phố phường thức dậy
Người đi xây cất những ngày mai.

Trịnh Công Sơn, <=1969

Việt Nam ơi xin hãy vùng lên

Ngày mai đây dưới bóng cờ thiêng

Ta hãy nhìn quanh tuổi trẻ đứng gióng hàng Anh bước đi tôi bước đi

Em với chị bước theo

Tìm Việt Nam xưa yêu dấu

Ta đi trong cách mạng tự hào

Ta sẽ chiếm trăm công trường

Ta xây nên nghìn phố hòa bình

Đã đến ngày dựng núi đứng lên

Khắp nước nhà nở trái vinh quang

Đường hôm nay dân ta đi tới

Quyết không còn một ngày u tối

Đường hôm nay dân ta đi tới

Những tim người rục ngời nắng mai

Triệu nắm tay anh em nối dài

Đồng bào ơi lập phố phường bằng bàn chân Đã đến lúc cách mạng tiến lên

Đường hôm nay dân ta đi tới

Những cánh đồng nồng mùi lúa mới

Đường hôm nay dân ta soi sáng

Cho đất này chột dậy đấu tranh

Tình nước non trong ta xây thành

Đồng bào ơi nối cho bền triệu bàn tay

Dân ta quyết dựng lấy ngày mai.

235. Vườn xưa

Trịnh Công Sơn, <1993

Ngoài hiên vắng giọt thềm cuối đông

Trời chột nắng vườn đầy lá non

Người lên tiếng hỏi người có không

Người đi vắng về nơi bế bồng

Đừng phai nhé một tấm lòng son

Thuyền nào đã chở mất thuyền duyên

Với những thuyền buồm lớp lớp ra sông

Xin có lời mừng giữa chén rượu nồng

Với những cuộc tình bão tố lênh đênh

Xin có một lần uống chén muôn phiền

Nhà im đứng cửa cài đóng then

Vườn mưa xuống hành lang tối tăm

Về thôi nhé cổng chào cuối sân

Hờ hững thể loài hoa trắng hồng
Chào chiếc lá nằm giữa vườn hoang
Gửi đâu đó một chút tình riêng.

236. Xa dấu mặt trời

Trịnh Công Sơn, 1965?

Hôm nay thức dậy không còn thấy mặt trời Không còn thấy loài người
Vây phủ quanh đời nói tiếng yêu thương

Hôm nay thức dậy không còn thấy mặt trời Không còn thấy mặt(*) người
Hơi thở ru đời như gió ru mây

Hôm nay thức dậy không còn thấy ai
Cuộc tình chìm xuống xa vắng tiếng cười

Hôm nay thức dậy không còn thấy người
Xa nhau hôm này chua xót hôm mai

Hôm nay thức dậy không nhìn thấy mặt trời Hay mình đã lạc loài
Vó ngựa trên đời hay dấu chim bay
Hôm nay thức dậy không nhìn thấy mặt trời Như vừa mới vào đời
Tay mẹ đâu rồi nôi trống ru ai

Hôm nay thức dậy ôi gần gũi tôi

Hôm nay thức dậy mê mỗi thân tôi

(*) Trong bản chép tay trong tập Tình khúc Trịnh Công Sơn, Nxb Nhân Bản, 1967, Trịnh Công Sơn viết: thấy “một” người.

237. Xác ta xác thù

Trịnh Công Sơn, <=1972

1. Xác ta xác thù hôm nay

Rất nhiều trên hàng kẽm gai

Xác ta xác thù hôm nay rất nhiều hôm nay Rất nhiều trên thành phố ấy
Đừng buồn chi em ta như cỏ mọn bên đường Từng phe cho đấy là chiến công
Xác ta xác thù hôm nay

Rất nhiều trong hầm hố sâu

Xác ta xác thù hôm nay rất nhiều hôm nay Rất nhiều trên từng lộ máu

Đừng buồn chi em ta như hạt bụi u sầu

Đừng làm mẹ khóc mắt phai màu

2. Xác ta xác thù hôm nay

Rất nhiều trên đồi núi xa

Xác ta xác thù hôm nay rất nhiều hôm nay Rất nhiều trên giòng sông đó

Đừng buồn chi em ta như một gợn ao hồ

Cười đi em nhé mừng thắng to

Xác ta xác thù hôm nay

Rất nhiều giữa đồng lúa thơm

Xác ta xác thù hôm nay rất nhiều hôm nay Rất nhiều trên đồi hoa thắm

Đừng buồn chi em ta như giọt lệ vô tình

Cười lên em nhé dấu đau lòng

238. Xanh lòng phai tàn

Trịnh Công Sơn, <=1972

Dù mùa Xuân đã đến đây

Sao lòng vẫn ơ hờ

Nhìn ngoài sân thay lá cây

Biết rằng đã sang mùa

Một bàn chân bước thêm

Rời dĩ vãng

Chưa rời máu xương

Dù mùa Xuân đã đến đây

Vẫn còn tiếng khóc thầm

Triệu nụ hoa đang thoát thai

Viên đạn vẫn trên nòng

Hận thù trên cánh tay

Bao mùa Xuân rồi

Hận thù trong trái tim

Hận thù trên cây lá

Trong đêm hồng

Dù mùa Xuân đã đến đây

Hy vọng vẫn muôn trùng

Lời cầu kinh trong gió bay

Bay từ xác xuân nồng

Rừng mùa Xuân sẽ lên

Thêm nụ cầm hờn

Rừng mùa Xuân sẽ xanh

Xanh lòng phai tàn.

239. Xin cho tôi

Trịnh Công Sơn, <>1965

Xin cho mây che đủ phận người

Xin cho tôi một sáng trời vui

Xin cho tôi đến tận nụ cười

Cho tôi quên một nắm mồ tươi

Xin cho tôi xin vạ lần rồi

Một góc này chỉ biết rong chơi

Xin cho tôi yên phận này thôi

Xin cho tôi yên ngủ một ngày
Xin cho đêm không có đạn bay
Xin cho chim góp nhạc về trời
Xin cho tôi là kiếp của mây
Xin cho tôi ra khỏi cuộc đời
Để bao giờ trời đất yên vui
Xin cho tôi xin lại cuộc đời
Cho tôi đi xây lại chuyện tình
Cho tôi đi nâng dậy hoà bình
Cho tôi đi qua tận gặp ghềnh
Nhìn dòng máu trong tim anh
Cho tôi xin tay mẹ nông nân
Cho tôi nghe chân trẻ rộn ràng
Cho quê hương giấc ngủ thật hiền
Rồi từ đó tôi yêu em

Xin cho tôi nguyên vẹn hình hài
Cho tôi nghe lời hát cỏ cây
Xin cho tôi quên phận tù đầy
Xin cho tôi là thoáng rượu cay
Xin cho tôi xin cả cuộc đời

Một hôm nào trẻ hát trong nôi
Xin cho tôi xin chỉ một ngày

240. Xin mặt trời ngủ yên

Trịnh Công Sơn, 1964

Một ngày ngày đã qua
Ôi một ngày ngày chóng qua
Một chiều một ngày âm thầm đã
Đã trôi đi không còn gì

Ôi chinh chiến đã mang đi bạn bè
Ngựa hồng đã mỏi vó chết trên đồi quê hương Còn có ai không còn người
Ôi nhân loại mặt trời và em thôi
Này đôi môi xin thương người
Ôi nhân loại mặt trời trong tôi

Một ngày ngày đã qua
Ôi từng ngày từng xót xa
Một chiều một ngày tay người đã
Thả mây bay cho đường dài

Sau chinh chiến ôi quê hương thần thoại
Thuở hồng hoang đã thấy
Đã xanh ngời liêu trai

Còn có ai trên cuộc đời

Ôi nhân loại còn người và tôi thôi

Rồi lang thang như mây trời

Ôi nhân loại còn người trong tôi

Mặt trời đã ngủ yên

Xin mặt trời hãy ngủ yên

Người hãy nhớ mang theo hành trang

Qua khoang trời vắng chân mây địa đàng

Người hãy nhớ mang theo hành trang

Qua khoang trời vắng chân mây địa đàng

Người hãy nhớ hãy nhớ hoài

Người hãy nhớ hãy nhớ đời

Người hãy nhớ hãy nhớ người

Hãy nhớ người hãy nhớ người

Hãy nhớ người.

241. Xin trả nợ người

Trịnh Công Sơn, 1993^(*)

Viết cho Hướng Dương

1. Hai mươi năm xin trả nợ người

Trả nợ một thời em đã bỏ ai

Hai mươi năm xin trả nợ dài

Trả nợ một đời em đã phụ tôi

Em phụ tôi một thời bé dại

Thơ dại ra đi không nhớ gì tôi

Thơ dại ra đi quên hết tình tôi

Hai mươi năm em trả lại rồi

Trả nợ một đời xa vắng vòng tay

Hai mươi năm vui cạn lại đầy

Trả nợ một thời môi vắng vòng môi

2. Bao nhiêu năm em nợ ngọt ngào

Trả nợ một đời chưa hết tình sâu

Bao nhiêu năm em nợ bạc đầu

Trả nợ một đời không hết tình đâu

Em phụ tôi một thời bé dại

Thơ dại ra đi không nhớ gì tôi

Thơ dại ra đi quên hết tình tôi

Bao nhiêu năm bỗng lại nhiệm màu

Trả nợ một lần quên hết tình đau

Hai mươi năm vẫn là thuở nào

Nợ lại lần này trong cõi đời nhau.

(*) Chúng tôi đề 1993 cho năm ra đời của Xin trả nợ người là căn cứ vào ngày về thăm Trịnh Công Sơn của Dao Ánh (1993). Bản này xuất hiện ngay trong tuyển tập Trong nỗi đau tình cờ (1993) và các tuyển tập Những bài ca không năm tháng từ đó về sau.

242. Yêu dấu tan theo

Trịnh Công Sơn, <=1972

Thôi em đừng bối rối

Trong ta chiều đã tàn

Thôi em đừng khóc nuối

Cho môi còn chút thanh tân

Tóc em cười trong gió

Trong ta giọt máu mù

Khô theo ngày thương nhớ

Vết buồn khắc trên da

Em theo đời cơn áo

Mai ra cùng phố xôn xao

Bao nhiêu ngày yêu dấu tan theo

Ta ôm tình nặng trĩu

Nghe quanh đời mưa bão

Ôi những ngày yêu dấu bọt bèo

Bên sông chiều mưa tới

Bên ta cụm khói rời

Nghe bên ngày nắng mới

Em đi bằng bước chân vui

Sau lưng ngày con gái

Môi son đừng biếng lười

Cho ta còn mãi mãi

Chút mùi phấn hương bay.



Phụ lục 4

HÌNH ẢNH TRỊNH CÔNG SƠN

Phần Phụ lục này gồm:

- Hình ảnh Trịnh Công Sơn và bạn bè, người thân;
- Tranh của Trịnh Công Sơn;
- Thủ bút của Trịnh Công Sơn;
- Hình bìa các tập nhạc của Trịnh Công Sơn (phần nhiều do chính nhạc sĩ tự thiết kế).

Phần lớn những tác phẩm nhiếp ảnh và hội họa này được lấy từ Internet (tcs-home.org), xin các tác giả và chủ sở hữu lượng thứ vì không có điều kiện liên hệ xin phép trước.

